

**MITINDO MAMBOLEO YA UBAADAUSASA KATIKA NYIMBO TEULE ZA
JAMII YA KIKALENJIN ZA KARNE YA ISHIRINI NA MOJA**

NA

KIMUGUNG K. SYLVESTER

**TASNIFU ILIYOWASILISHWA ILI KUTIMIZA BAADHI YA MAHITAJI YA
SHAHADA YA UZAMILI YA
IDARA YA KISWAHILI NA LUGHA NYINGINE ZA KIAFRIKA**

KITIVO CHA FANI NA SAYANSI ZA KIJAMII

CHUO KIKUU CHA MOI ELDORET, KENYA

2015

IKIRARI

Tasnifu hii ni kazi yangu asilia na haijawahi kuwasilishwa ili kutosheleza mahitaji ya digrii katika chuo kikuu chochote. Haki zote zimehifadhiwa. Hakuna ruhusa ya kutolesha sehemu yoyote bila idhini yangu na ya chuo kikuu cha Moi.

.....
Kimugung K. Sylvester

.....
Tarehe

SASS/PGK/05/12

Tasnifu hii imetahiniwa na kuidhinishwa na sisi tukiwa wasimamizi kwa niaba ya Chuo Kikuu cha Moi.

.....
Prof. Issa Y. Mwamzandi

.....
Tarehe

IDARA YA SANAA NA ELIMU,
CHUO KIKUU CHA KABIANGA,
S.L.P 2030-20200,
KERICHO-KENYA.

.....
Dkt. Mosol Kandagor,

.....
Tarehe

IDARA YA KISWAHILI NA LUGHA NYINGINE ZA KIAFRIKA,
CHUO KIKUU CHA MOI,
S.L.P. 3900-30900,
ELDORET-KENYA.

TABARUKU

Kwa mamangu mpendwa;

Veronica Kabon Kimugung

Aliyenipenda tangu utotoni mwangu

Na babangu;

Kimugung Toroitich

Aliyenifunza kuwajibika maishani mwangu

ABSTRACT

This study examined postmodernist styles in selected Kalenjin songs of 21st century. The research was conceived against the backdrop of a tendency that breaks away from the conventional Kalenjin songs. The selected songs at a glance would appear to be fragmented with no specific theme being addressed therein. In order to achieve the objective of the research, twenty four songs were chosen from the five Kalenjin sub-tribes, namely, Kipsigis, Nandi, Keiyo, Marakwet and Tugen. We hypothesized that the selected songs depicted postmodern styles and tendencies as a strategy to communicate the realm of the Kalenjin world as perceived by its subjects. The study enlisted the postmodern theory which contends that the attempt to explain social and cultural developments by means of a single account or a major narrative is no longer possible or acceptable and that ideas cannot express a historical reality. Instead everything is text, image and simulation. Data was sampled purposely using the two approaches: songs which were sung in the 21st century until August 2014 and those that exhibited postmodernist tendencies. Data was collected via transcription of recorded songs, confirmed by a native speaker to ascertain their accuracy and then translated to Kiswahili. The data was qualitatively analyzed using the tenets of postmodernism theory and presented in prose form. The study found out that, the postmodern styles that defined the selected Kalenjin songs of the 21st century are mini-narratives that are highly fragmented, intertextual and replete with pastiche. The used of mini-narratives in selected the Kalenjin songs texts served to counter established authoritative beliefs in religion, human institutions, education and political ideologies which oppress the masses. Fragmentation in the selected song texts were shown to be the preferred mode of presentation as the song texts relied on situational narratives as opposed to the grand narratives that found favoured with Aristotle and Plato. The study also found out that the selected song texts

are highly intertextual as they cite other texts like Kalenjin oral narratives, proverbs, similes, Biblical texts and Kenyan Constitution to buttress their messages. Lastly the used of pastiche was portrayed when specific Kalenjin song texts appropriated other Kalenjin song texts. This was mainly seen by use of similar words, statements and lines in the selected songs. Pastiche was also depicted when songs used same plot, flash back and a common technique where artists send greetings to specific fans. From these findings we concluded that the postmodern styles were of great importance in depicting postmodern tendencies in Kalenjin oral literature. The study makes a contribution to scholarship through the understanding of the postmodern styles used in Kalenjin songs and usage of Kiswahili language to explain them. Furthermore, the styles in the songs are identified and explained in detail hence creating an invaluable record for future reference.

IKISIRI

Utafiti huu unatalii mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo teule za Kikalenjin za Karne ya Ishirini na Moja. Utafiti uliibuliwa kutokana na nyimbo za Kikalenjin za Karne ya Ishirini na Moja zilizozuka na kukaidi kaida za jadi zilizozoeleka. Nyimbo zilizoteuliwa zinaonekana kama vijihadithi visivyomuwala na kutokuwa na maudhui mahususi. Ili kutimiza malengo ya utafiti huu, nyimbo ishirini na nne ziliteuliwa kutoka lahaja zifuatazo za Kikalenjin: Kikipsigis, Kitugen, Kinandi, Kimarakwet na Kikeiyo. Nadharia tete ya utafiti ni kuwa nyimbo za Kikalenjin za Karne ya Ishirini na Moja zinadhihirisha mitindo ya ubaadausasa ili kuakisi hali halisi ya jamii ya Kikalenjin kama inavyofasiriwa na wenyeji. Utafiti huu unatumia nadharia ya ubaadausasa inayopinga dhana ya kuelezea maendeleo ya jamii kwa kutumia mtazamo moja au simulizi kuu. Nadharia hii inasema kuwa simulizi kuu haikubaliki tena katika dunia ya kisasa. Aidha, mawazo hayawezi kuyasimamia historia halisi na ishara haziwakilishi hali halisi. Usampuli wa kimaksudi ulitumiwa kupata data zilizochambuliwa kwa kutumia mikakati miwili: nyimbo zilizoimbwa baada ya Karne ya Ishirini na Moja hadi Agosti 2014 na zilizodhihirisha mitindo ya ubaadausasa. Data zilikusanywa kupitia unukuzi wa nyimbo zilizorekodiwa, kuthibitishwa na wazungumzaji asilia kuhakikisha kwamba ujumbe wa lugha asilia umehifadhiwa na kisha kutafsiriwa hadi lugha ya Kiswahili. Uchanganuzi wa data ulifanywa kwa kutumia mihimili ya nadharia ya ubaadausasa na kasha kuwasilishwa kwa njia ya kimaandishi na kinathari. Utafiti huu uligundua kwamba mitindo ya ubaadausasa iliyojitokeza katika nyimbo za Kikalenjin za Karne ya Ishirini na Moja ni simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi. Matumizi ya simulizi ndogo ndogo ilijitokeza kupitia upingaji wa mamlaka yaliyokuwa yamezoeleka katika jamii. Mamlaka hayo ni dini, taasisi za binadamu, elimu na kaida za kisiasa. Ilibainika kuwa mamlaka hayo ni kandamifu kwa maisha ya binadamu na hivyo basi nyimbo hizi kuyapinga. Matumizi ya uchopekaji wa vipande vya simulizi ilibainika pale matini ya nyimbo za Kikalenjin zilivyovunjwavunjwa na

zizizomuwala. Hivyo basi kuakisi hali halisi ya dunia ya kisasa. Hii ni tofauti na mapendekezo ya akina Aristotle na Plato kuwa fasihi lazima iwe na mshikamano na muwala. Matumizi ya mwingiliano matini ilibainika pale nyimbo teule za Kikalenjin ziliporejelea kazi za awali kujenga maudhui yao. Katika utafiti huu tuligundua kuwa nyimbo teule zilirejelea simulizi za jadi za Kikalenjin, methali, tasbihi, matini ya Bibilia na Katiba ya Kenya. Hatimaye matumizi ya mtindo wa uigaji wa vipande vya simulizi ilibainika pale matini ya nyimbo teule za Kikalenjin zinapoigana. Mtindo huu unaonekana katika matumizi ya maneno na mistari sawa na nyimbo teule. Vilevile mtindo wa uigaji wa vipande vya simulizi ulionekana pale nyimbo zilipotumia ploti, mtindo wa kisengere nyuma na utumaji wa salamu kwa mashabiki uliosawa. Kutokana na matokeo haya; tulihitimisha kuwa mitindo ya ubaadausasa ni nyenzo kuu ya uwasilishwaji wa fasihi simulizi za Kikalenjin. Utafiti huu unachangia katika taaluma ya usomi kwa kueleza mitindo ya ubaadausasa iliyotumiwa katika nyimbo za Kikalenjin na pia kutumia lugha ya Kiswahili katika kueleza mitindo hiyo. Fauka ya hayo, mitindo ya ubaadausasa inabainishwa na kuelezwa kwa kina na hivyo basi kuwa hifadhi kwa siku za usoni.

YALIYOMO

<u>IKIRARI</u>	
<u>TABARUKU</u>	
<u>ABSTRACT</u>	
<u>IKISIRI</u>	
<u>ORODHA YA MAJEDWALI</u>	
<u>ORODHA YA VIFUPISHO</u>	
<u>UFAFANUZI WA DHANA</u>	
<u>FASILI ZA ISTILAHU</u>	
<u>SHUKRANI</u>	
<u>SURA YA KWANZA</u>	
<u>MISINGI YA UTAFITI</u>	
<u>1.0 UTANGULIZI</u>	
<u>1.1 USULI WA UTAFITI</u>	
<u>1.2 SUALA LA UTAFITI</u>	
<u>1.3 MALENGO YA UTAFITI</u>	
<u>1.4 NADHARIA TETE</u>	
<u>1.5 UMUHIMU WA UTAFITI</u>	
<u>1.6 UPEO WA UTAFITI</u>	
<u>1.7 MISINGI YA KINADHARIA</u>	
<u>1.8 YALIYOANDIKWA KUHUSU MADA YA UTAFITI</u>	

<u>1.9 MBINU ZA UTAFITI</u>	
<u>1.9.0 UTEUZI WA USAMPULI</u>	
<u>1.9.1. UKUSANYAJI WA DATA</u>	
<u>1.9.2 UCHAGUZI WA SAMPULI YA NYIMBO</u>	
<u>1.9.3. UTAFITI WA MAKTABANI</u>	
<u>1.9.4. VIFAA</u>	
<u>1.9.5. UCHANGANUZI WA DATA</u>	
<u>SURA YA PILI</u>	
<u>HISTORIA NA MITINDO YA UBAADAUSASA KATIKA KAZI ZA FASIHI</u>	
<u>2.0 UTANGULIZI</u>	
<u>2.1 VIPINDI MBALIMBALI VYA HISTORIA YA DUNIA HADI KUFIKIA KIPINDI CHA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.2 USULI NA CHIMBUKO LA NADHARIA YA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3 NADHARIA YA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3.0 UFAFANUZI WA DHANA YA NADHARIA YA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3.1. TOFAUTI BAINA YA VIPINDI VYA USASA NA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3.2 WAASISI WAKUU WA NADHARIA YA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3.2.0 JEAN FRANCOIS LYOTARD</u>	
<u>2.3.2.1 JEAN BAUDRILLARD</u>	
<u>2.3.2.2 FREDRICK JAMESON</u>	
<u>2.3.3 MATUMIZI YA NADHARIA YA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3.4 MITINDO YA UBAADAUSASA KATIKA KAZI ZA FASIHI</u>	
<u>2.3.4.0 USULI WA KUCHIPUKA KWA MITINDO YA NADHARIA YA UBAADAUSASA</u>	
<u>2.3.4.1. SIMULIZI NDOGO NDOGO</u>	
<u>2.3.4.2. UCHOPEKAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI</u>	
<u>2.3.4.3 MWINGILIANO MATINI</u>	
<u>2.3.4.4 UIGAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI</u>	
<u>2.4 HITIMISHO</u>	
<u>SURA YA TATU</u>	
<u>SIMULIZI NDOGO NDOGO NA UCHOPEKAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI KATIKA NYIMBO ZA KIKALENJIN</u>	
<u>3.0 UTANGULIZI</u>	
<u>3.1 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA SIMULIZI NDOGO NDOGO</u>	
<u>3.1.1 DINI</u>	

<u>3.1.2 TAASISI ZA BINADAMU</u>	.....
<u>3.1.3 ELIMU</u>	.....
<u>3.1.4 KAIDA ZA KISIASA</u>	.....
<u>3.2 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA UCHOPEKAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI</u>	.....
<u>3.3. HITIMISHO</u>	.....
<u>SURA YA NNE</u>	.....
<u>MWINGILIANO MATINI NA UIGAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI KATIKA NYIMBO ZA KIKALENJIN</u>	.....
<u>4.0 UTANGULIZI</u>	.....
<u>4.1 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA MWINGILIANO MATINI</u>	.....
<u>4.1.0 UREJELEAJI WA SIMULIZI ZA JADI ZA KIKALENJIN</u>	.....
<u>4.1.1 UREJELEAJI WA METHALI</u>	.....
<u>4.1.2 UREJELEAJI WA TASHBIHI</u>	.....
<u>4.1.3 UREJELEAJI WA BIBILIA TAKATIFU</u>	.....
<u>4.1.4 UREJELEAJI WA KATIBA YA KENYA</u>	.....
<u>4.1.5 UREJELEAJI WA NYIMBO NYINGINE</u>	.....
<u>4.2 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA UIGAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI</u>	.....
<u>4.3 HITIMISHO</u>	.....
<u>SURA YA TANO</u>	.....
<u>MATOKEO, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO</u>	.....
<u>5.0 UTANGULIZI</u>	.....
<u>5.1 MUHTASARI WA MATOKEO YA UTAFITI</u>	.....
<u>5.2. HITIMISHO NA MAPENDEKEZO</u>	.....
<u>5.2.1 HITIMISHO LA UTAFITI</u>	.....
<u>5.2.2 MAPENDEKEZO YA UTAFITI</u>	.....
<u>5.3. HITIMISHO LA SURA</u>	.....
<u>MAREJELEO</u>	.....
<u>KIAMBATANISHO 1</u>	.....

ORODHA YA MAJEDWALI

Jedwali 1: vipindi vya dunia hadi kufikia kipindi cha ubaadausasa.....	30
Jedwali 2: kuchipuka kwa mitindo ya ubaadausasa.....	46

ORODHA YA VIFUPISHO

K19	-Karne ya kumi na tisa
K21	- Karne ya Ishirini na Moja
K20	- Karne ya Ishirini
n.k	-na kadhalika
TY	-Tafsiri Yangu
MP	-Matini Pokezi

MA

-Matini Asilia

UFAFANUZI WA DHANA**Mitindo mamboleo ya ubaadausasa**

Dhana hii ya mitindo mamboleo ya ubaadausasa imetumiwa kurejelea vipengele vya ubaadausasa vinavyotumiwa kuwasilisha kazi za fasihi. Vipengele hivi ni mihimili vya nadharia ya ubaadausasa.

FASILI ZA ISTILAHU

Fasili hii inatokana na hali kwamba uwanja huu wa utafiti hujaandikwa sana katika lugha ya Kiswahili na hivyo baadhi ya istilahi hupewa visawe tofauti na wataalamu mbalimbali.

Fasili hii inampa fursa yeyote yule anayefahamu istilahi hizi kwa Kiingereza kuweza kuelewa visawe vya maneno hayo kama yalivyotumika katika tasnifu hii.

Jamii nzima	-	Plurality of the society
Kaida za kisiasa	-	Political ideologies
Kipindi cha Mwamko	-	Renaissance
Kipindi cha Tamaduni Simulizi	-	Oral Culture
Kipindi cha ubaadausasa	-	Postmodernism
Kipindi cha Ulimbende	-	Romanticism
Kipindi cha urazini	-	Enlightenment
Kipindi cha Usasa	-	Modernism
Kipindi cha Victoria	-	Victorian period
Kuvunjikavunjika tamaduni	-	Cultural fragmentation
Maisha yasiyoendeshwa kwa kutegemea dini	-	Secularization
Mitindo ya ubaadausasa	-	postmodern styles
Mradi wa mwamko	-	Enlightenment goals
Mwingiliano matini/wingimatini	-	Intertextuality
Sanaa kwa ajili ya sanaa	-	Arts for arts sake
Simulizi kubwa/kuu	-	Grand narratives
Simulizi ndogo ndogo	-	Minni-narratives
Taasisi za binadamu	-	Human institutions
Tamaduni kongwe	-	Traditional culture
Tofauti za kitamaduni	-	Cultural differentiation
Ubunaji wa visaasili	-	Myth creation
Uchopekaji wa vipande vya simulizi	-	Fragmentation
Uchunguzi kifani	-	Case by case method

Uhalisia wa kimaajabu	-	Magical realism
Uigaji wa vipande vya simulizi	-	Pastiche
Ukuaji wa miji	-	Urbanization.
Ukuaji wa viwanda	-	Industrialization
Upagani	-	Paganism
Upingaji wa Kaida	-	Antifoundational
Upanuaji wa soko	-	Market liberalism
Urasimu	-	Bureaucratization
Urazini	-	Rationalization

SHUKRANI

Kukamilika kwa tasnifu hakungewezekana bila ushirika, mawaidha na msaada niliopokea kwa watu mbalimbali. Ninawajibika kuwatolea shukrani watu hao wote kwa msaada wao. Mwanzo namshukuru Maulana kwa kunipa nguvu na siha njema wakati wote nilipokuwa nikifanya utafiti huu.

Shukrani za kipekee ziwaendee wasimamizi wangu Prof. Issa Y. Mwamzandi na Dkt. Mosol Kandagor ambao kila mara walinitia motisha ya kuzingatia utafiti kwa dhati. Sina maneno ya kuelezea mchango wao na wema walionionyesha nilipokuwa nikishughulikia kazi hii. Nawashukuru sana kwa kazi ya sulubu mlionifanyia licha ya nyie kuwa na kazi nyingi. Nina deni kubwa kwa wazamili wenzangu Omari Nyamweya, Tecla Muge, Risper Okemwa, Muli Margaret Kamene, Biwott Bittok, Kemei Marlon, Mwati Michael, Machanga Elphas, Marceline Baya na Doris Ombati kwa msaada wao na motisha walionitia nilipokuwa katika hali ya kuvunjika moyo.

Shukrani za dhati ziwaendee wafadhili wangu walioniwezesha kukamilisha karo za shahada hii ya uzamili. Kwanza kwa dadangu Ann Kimugung, Timothy Kosgei na marehemu Barnaba Kurui (Mungu ailaze roho yako mahala pema peponi) kwa mchango mlioniandalia huko Nairobi tarehe 29/11/2012. Pili, kwa wanakamati wote mkiongozwa na Katekista Kirui, shemeji Julius na mkwe Risper kwa kuniandalia mchango mwengine uliofanyika nyumbani tarehe 09/12/2012. Hongera kwenu wote. Ni kupitia michango hiyo niliweza kufadhili masomo yangu. Mungu awabariki.

Hatimaye, kazi hii yote haingewezekana bila msaada na mapenzi ya mpenzi wangu Joyce Toroitich aliyenitia shime ya kukamilisha utafiti huu. Tasnifu hii ni kilele cha mapenzi yako, bila shaka Jalali atakutunikia kombe lako hadi lifurike.

SURA YA KWANZA

MISINGI YA UTAFITI

1.0 UTANGULIZI

Sura hii inaeleza usuli wa utafiti na suala la utafiti, katika maelezo hayo, tumebainisha kinaganaga pengo la kiakedemia lililojalizwa na utafiti huu. Kisha, malengo na nadharia tete ya utafiti yalitolewa, huku ukifuatwa na ufafanuzi wa umuhimu wa utafiti huu. Mipaka ya utafiti huu imefafanuliwa katika sehemu ya upeo wa utafiti kabla ya kujadiliwa kwa misingi ya nadharia ya ubaadausasa iliyoongoza utafiti huu. Aidha, mapitio ya maandishi mbalimbali pamoja na tahakiki zilizotumia nadharia ya ubaadusasa yamejadiliwa. Hatimaye, mbinu za utafiti zimejadiliwa, zikiwemo uteuzi wa sampuli, ukusanyaji wa data, vifaa vilivyotumika na uchanganuzi wa data.

1.1 USULI WA UTAFITI

Fasihi simulizi ni utanzu mmojawapo wa fasihi. Fasihi simulizi ina ubunifu na uhai wa kipekee wenye kutoa fursa njema ya kuibua nadharia za kijamii, kiuchumi na kisiasa. Pia aina hii ya fasihi ni uti wa mgongo wa maendeleo ya binadamu, kwani ndani yake kuna masimulizi, maigizo, tathmini za mazingira na mahusiano ya kijamii (Kirumbi 1975, Wamitila 2008, Njogu na Chimerah 2008). Kwa hivyo fasihi simulizi ina uhusiano mkubwa na jamii, na kadri jamii inapobadilika, huathiri fasihi simulizi. Mathalan, fasihi tuliyojua katika K20 ni tofauti na fasihi ya K21. Katika fasihi za jadi kulikuwa na sifa za uwasilishwaji wa fasihi simulizi zilizokuwa zimezoeleka. Kulingana na Mrikaria (2009) sifa hizi zilianza kuchukua mkondo tofauti mwishoni mwa K20 na mwanzoni mwa K21. Hata hivyo tunapozungumzia mabadiliko hayo katika fasihi simulizi huwa haieleweki vizuri. Hii ni kwa sababu fasihi simulizi huhusishwa na jamii maalum (Ntaragwi 2004).

Ili kushadidia hoja hii Ntaragwi anamnukuu Escarpist (1974: 4) anayesema kuwa fasihi simulizi lazima ichukuliwe kama iliyo na uhusiano usiotatanika na maisha ya jamii maalumu. Anachomaanisha Escarpist ni kwamba fasihi simulizi lazima ihusiane moja kwa moja na jamii dhahiri kwa mfano jamii ya Wakalenjin, Wakikuyu, Waluhya na Wakisii. Ni kutokana na hali hii ambapo utafiti umejikita katika nyimbo za Kikalenjin.

Mathalan, jamii ya Wakalenjin imesheheni vijitanzu mbalimbali vya fasihi simulizi. Hii ni kutokana na mila, desturi na tamaduni zao. Kwa mujibu wa Kipkorir (1985) na Chesnai (1991) wao hudhaniwa walihama kutoka mto wa Nile kule Sudan Kusini au Uhabeshi Magharibi miaka 2,000 iliyopita. Kabila hili limeundwa na lahaja nane ambazo ni: Kikeiyo, Kimarakwet, Kikipsigis, Kinandi, Kipokot, Kitugen, Kiterik na Kisebeei. Makundi hayo huzungumza lahaja tofauti za lugha ya Kikalenjin. Hata hivyo lahaja za Kimarakwet, Kinandi, Kikeiyo, Kikipsigis na Kitugen hufanana kwa asilimia kubwa. Watu wengi wa lahaja hizo wanaishi katika Bonde la Ufa nchini Kenya. Kama jamii yoyote ya Kiafrika, Wakalenjin wana tanzu mbalimbali za fasihi simulizi inayohusishwa na simulizi za jadi, vitendawili, methali, vitanza ndimi na nyimbo.

Katika kabila hili nyimbo ziliimbwa nyakati mbalimbali kama wakati wa kucheza kwa watoto, kufanya kazi, sherehe za kuzaliwa, utoaji wa majina, tohara na arusi. Nyimbo hizi zilitumiwa kwa madhumuni mbalimbali kama vile kuhifadhi utamaduni, kuburudisha, kuelimisha kaida za jamii, kuipa jamii mwelekeo, kuunganisha vizazi vya jamii, kufundisha, kukuza ushirikiano, kuabudu muumba wao (Asis), pamoja na kuziendeleza stadi za lugha (Chesnai, 1991).

Kabla ya K21 nyimbo za Kikalenjin zilikuwa zimejengeka katika mfumo uliozoeleka wa kufikisha ujumbe kwa hadhira, mfumo uliolenga zaidi kurithisha mila, desturi na

tamaduni kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Hii ina maana kurithishana mila, desturi na tamaduni kutoka kizazi cha kale (babu, bibi na wengineo wa umri wao) kwa kukifundisha na kukirithisha kizazi kipya (ambacho ni watoto na wajukuu wao). Katika uimbaji wa nyimbo ilikuwa ni lazima pande zote mbili ziwepo, yaani fanani (anayerithisha, msimuliaji) na hadhira (anayerithishwa, msimuliwaji). Fanani hujitahidi kutumia mbinu mbalimbali kuijenga kazi yake ili iweze kuvutia hadhira. Maneno yanayoimbwa au matini yenye mpangilio maalumu, muktadha unaofungamana na wimbo, kwa mfano sherehe, ibada, kilio, ufugaji, uwindaji ndege shambani na kuvuna, ala au vyombo vya muziki na sauti ya mwimbaji ilikuwa inafanana kuanzia mwanzo hadi mwisho (Chesanai 1991, Wamitila 2003).

Kutokana na mabadiliko ya kisiasa, kiuchumi, kijamii, kisayansi, kiteknolojia na kisanaa sifa hizi za nyimbo zilibadilika hasa baada ya K21. Nyimbo hizi za K21 zilikusishwa na vipengele tofauti na zile zilizozoeleka. Mitindo iliyoanza kujitokeza ama ni matumizi ya simulizi ndogo ndogo za visa visivyoana, mwingiliano matini, ukosefu wa mshikamano wa mawazo au unukuzi wa nyimbo kutoka tamaduni zingine na ufafanuzi. Zaidi ya hayo, mitindo mingine ni matumizi ya kinaya, ukosefu wa mahadhi, wizani na toni, matumizi ya ukinzani, wimbo wa wingi maana na usiofuata mfumo wowote wala toni, wimbo unaosawiri mambo kulingana na miktadha maalumu, matumizi ya teknolojia kama kurekodi na kuhifadhiwa kwenye kanda za video, kupingana kwa jozi na maana ya wimbo hutokana na wasikilizaji kuliko hata watunzi (Kramer 1996). Ni vipengele hivi vilivyojitokeza mwishoni mwa K20 na mwanzoni mwa K21 ndivyo tunavyoviita mitindo mamboleo ya ubaadausasa.

Utafiti wa mitindo mamboleo ya ubaadausasa katika nyimbo ulifanywa na Kramer (1996) aliyeonyesha mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo za Beethovens *String Quarter*, Ives *Putmans Camp* na Mahler *Seventh Symphony*. Kramer alidhihirisha mitindo ifuatayo: mwingiliano matini, unukuzi na brikolojia. Hata hivyo utafiti huu ulifanywa katika nyimbo zilizoimbwa kabla ya K21 na tena katika miktadha ya nchi za Kimagharibi.

Katika Afrika Mashariki tafiti nyingi zinazohusiana na mitindo mamboleo ya ubaadausasa zilifanywa katika nyanja ya fasihi andishi (Mwamzandi 2013; Waliaula 2010; Khamis 2008; Gromov 2008; Khamis 2007; Ritgerotil 2006; Bertoncini 2004). Tafiti zilizofanywa hadi sasa zinazohusiana na nyimbo zimeshughulikia mambo tofauti: Suriano (2007) aliangalia lugha itumiwayo katika nyimbo za *Bongo Flewa* na *Hip-Hop* na jinsi nyimbo zinavyotumiwa katika miktadha ya kisiasa. Lugha ambayo inatumiwa hasa katika nyimbo hizi ni mchanganyiko kati ya Kiswahili na Kiingereza (Swanglish). Suriano aliwanukuu (Nyairo na Ogude 2005) ambao walionyesha jinsi wimbo *Unbwogable* ulioimbwa na Gidi Gidi Maji Maji ulivyotumiwa na wanasiasa wakati wa kampeni nchini Kenya mwaka wa 2002. Wanyama (2005) aliangalia ujumi katika muziki wa tohara ya Wabukusu. Wanyama alieleza kuwa vipengele vya ujumi katika muziki wa tohara ya Wabukusu vimejifungia katika fani, maudhui na utendaji.

Utafiti uliofanywa katika nyimbo za Kikalenjin ni ule wa Simatei (2010). Simatei alidhihirisha jinsi nyimbo za Kikalenjin zinavyotumiwa kuleta umoja. Umoja huu unatokana na mila, desturi na tamaduni zilizoshabihana katika kabila la Kikalenjin. Simatei alihakiki wimbo wa Jane Kotut ulio na mada *Rift Valley*. Katika wimbo huu Simatei anabainisha jinsi Kotut anavyosema kuwa Rift Valley ni sehemu ambayo

Wakalenjin wanaishi. Mwimbaji huyu alitaja lahaja zote za Wakalenjin na kuwahimiza kushirikiana.

Kwa hivyo kutokana na fafanuzi hizo ni wazi kwamba utafiti wa mitindo ya ubaadausasa katika fasihi simulizi, hususani, nyimbo za Kikalenjin haujafanywa kwa kina. Kwa hivyo utafiti huu wa mitindo mamboleo ya ubaadausasa katika nyimbo za Kikalenjin za K21 umefanywa ili kujaza pengo la kiakedemia.

1.2 SUALA LA UTAFITI

Utafiti huu uliibuliwa kutokana na nyimbo za Kikalenjin za K21 zilizozuka na kukaidi kaida za jadi zilizozoeleka. Nyimbo hizi zilionekana tofauti na za zamani kutokana na matumizi ya mitindo ya ubaadausasa. Mitindo hii ya ubaadausasa imezuka katika nyimbo hizi mwishoni mwa K20 na mwanzoni mwa K21 hasa kutokana na mabadiliko ya kiuchumi, kisayansi, kijamii, kiteknolojia na kisanaa.

Nyimbo za Kikalenjin zilizozuka katika K21 zilionyesha upingaji wa mamlaka ya kijamii yaliyokuwa yamezoeleka. Baadhi ya mamlaka hayo ni dini, demokrasia, elimu, ndoa, taasisi za binadamu na kaida za kisiasa. Mamlaka hayo yalikuwa yanathaminiwa na jamii kuwa yangesuluhisha changamoto zilizokuwa zinakumba jamii. Lakini zilisababisha maangaiko na hata hadhi na gharama ya juu kwa maisha ya binadamu. Ni kutokana na changamoto hizi ndipo nyimbo za Kikalenjin za K21 zikaanza kushamiri na kupinga mamlaka hayo, kuchipua kipengele cha simulizi ndogo ndogo. Kwa hivyo ni katika miktadha hii ambapo tulidadisi jinsi mtindo wa simulizi ndogo ndogo unavyotumika katika nyimbo za Kikalenjin za K21 kusuluhisha changamoto hizi.

Isitoshe, nyimbo za Kikalenjin za K21 zilionyesha kuvunjwavunjwa na zisizomuwala kuanzia mwanzo hadi mwisho. Nyimbo hizi zilikaidi mapendekezo ya akina Aristotle na

Plato kuhusu utunzaji wa sanaa. Aristotlele na Plato walikuwa wamependekeza sanaa lazima iwe yenye muwala na mshikamano. Yaani sanaa lazima iwe na mwanzo, kati na mwisho. Nyimbo za Kikalenjin zilizozuka katika K21 zilikaidi kaida hii na kusawiriwa kwa kutumia vijihadithi vingi visivyooana, kuchipua kipengele cha uchopekaji wa vipande vya simulizi. Kwa hivyo katika utafiti huu tumechanganua kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21.

Fauka ya hayo, nyimbo za Kikalenjin za K21 zimeimbwa na wingi wa urejeleo matini. Urejeleo huu umefanya nyimbo za Kikalenjin kujenga ujumbe wao. Kwa hivyo katika utafiti huu tumehakiki jinsi nyimbo za Kikalenjin zinavyorejelea kazi zingine za awali.

Hatimaye nyimbo za Kikalenjin za K21 zilizozuka zilikuwa zinaonyesha mfanano kwa upande mkubwa. Hii ni tofauti na sanaa ya kipindi cha usasa iliyosisitiza sanaa kwa ajili ya sanaa. Sanaa kwa ajili ya sanaa ilikuwa inasisitiza wasanii kuwa na upekee na ubunifu wa hali ya juu, yaani sanaa iliyokuwa tofauti kabisa na yoyote nyingine. Nyimbo za Kikalenjin za K21 zilikaidi madai hayo na kuonyesha matini ya nyimbo ambayo yalikuwa yanafanana, kuchipua kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi. Utafiti huu basi ulihakiki kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21.

Utafiti huu basi umejikita katika mitindo minne ya nadharia ya ubaadausasa iliyotumika katika matini ya nyimbo za Kikalenjin za K21 ambazo ni simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi. Utafiti ulitumia nyimbo ishirini na nne kutoka lahaja tano za Kikalenjin ambazo ni Kitugen, Kinandi, Kimarkwet, Kikipsigis na Kikeiyo.

1.3 MALENGO YA UTAFITI

1. Kufafanua sifa za ubaadausasa katika kazi za fasihi za kibaadausasa.
2. Kuchanganua vipengele vya simulizi ndogo ndogo na uchopekaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin.
3. Kuchanganua vipengele vya mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin.

1.4 NADHARIA TETE

1. Kazi za kifasihi za kibaadausasa zinadhihirisha sifa za ubaadausasa.
2. Nyimbo teule za Kikalenjin za K21 zimeimbwa kwa kutumia vipengele vya simulizi ndogo ndogo na uchopekaji wa vipande vya simulizi.
3. Nyimbo teule za Kikalenjin za K21 zimeimbwa kwa kutumia vipengele vya mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi.

1.5 UMUHIMU WA UTAFITI

1. Umuhimu wa utafiti huu unatokana na ukweli kwamba tafiti nyingi zimeshughulikia mitindo ya ubaadausasa katika fasihi andishi. Ni tafiti chache mno ambazo zimeshughulikia mitindo ya ubaadausasa katika fasihi simulizi. Utafiti huu hivyo basi umenuia kujaza pengo hili.
2. Kuimarisha maandishi kuhusu nyimbo za Kikalenjin za K21. Hii ni kwa sababu nyimbo nyingi za Kikalenjin hivi sasa zinapatikana katika kanda za video. Kanda hizi za video huenda zikaharibika siku za usoni. Kwa hivyo utafiti huu unaweka hifadhi ya kudumu baadhi ya nyimbo za Kikalenjin katika maandishi.
3. Kuongeza ufundi kuhusu mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo zilizoimbwa katika K21. Hivi sasa ufundi huu ni mchache na kama upo umetekelezwa katika nyimbo za Kimagharibi.

4. Utalii wa matumizi ya mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo za Kikalenjin za K21 ni utafiti mwafaka utakaosaidia kueleweka kwa maudhui mamboleo katika jamii ya kisasa.
5. Kutumia lugha ya Kiswahili katika kueleza mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo. Hatua hii imepanua matumizi ya lugha ya Kiswahili katika tafiti. Aidha, ni njia moja ya kuondoa vizingiti vinavyokumba maelezo, mawasiliano na utafiti kwa kutumia lugha ya Kiswahili. Swala hili ni muhimu kwa kuwa hivi sasa Kiswahili ni lugha ya taifa na inayoenea kwa kasi katika Afrika Mashariki.

1.6 UPEO WA UTAFITI

Uchunguzi huu ulihusu mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo za Kikalenjin za K21. Ingawa kuna nyimbo za makabila mengi, utafiti huu ulijihusisha na nyimbo za Kabila la Kikalenjin tu. Nyimbo hizo zilizotumika katika utafiti huu ni zile zilizodhihirisha mitindo ya ubaadausasa. Halikadhalika, nyimbo hizo ziliimbwa mwanzoni mwa K21 hadi Agosti mwaka wa 2014.

Kwa kuwa jamii ya Kikalenjin ni jumuishi ya lahaja nyingi, data za utafiti huu ulijikita katika lahaja tano ambazo ni Kikipsigis, Kinandi, Kitugen, Kimarakwet, na Kikeiyo. Lahaja hizi tano zilichaguliwa kwa sababu ya kukaribiana kwa lahaja zao (Chesaina 1991). Uchambuzi wa data hata hivyo haukuzingatia migawanyo hii ila ilitumika katika ukusanyaji wa data pekee.

Ingawa kuna nyimbo nyingi kutoka lahaja hizo utafiti huu ulichukua nyimbo ishirini na nne pekee. Hii ni kwa kuwa zilitosheleza kukidhi mahitaji ya utafiti huu. Ikumbukwe kwamba nyimbo nyingi za K21 zilidhihirisha mitindo ya ubaadasasa, na hizi zilitumiwa tu kama kielelezo cha nyimbo za Kikalenjin za K21. Aidha, lahaja zingine za Kikalenjin

ziliikuwa na nyimbo zilizoimbwa katika K21 na zilibainisha mitindo mipya ya ubaadausasa. Hata hivyo, utafiti huu haukuzishughulikia nyimbo za lahaja hizo ila tulijikita katika nyimbo ishirini na nne tulizoteuwa.

1.7 MISINGI YA KINADHARIA

Utafiti huu wa ubaadausasa katika nyimbo za Kikalenjin uliongozwa na nadharia ya ubaadausasa inayohusishwa na wataalamu Jean-Francois Lyotard, Jean Baudrillard, Fredric Jameson, Michel Foucault, Jacques Derrida na Richard Rorty (Hicks 2004). Matumizi ya dhana ya ubaadausasa ulianza miaka ya 1940 kama mtindo wa usanifu wa mijengo ambao ulidhihirisha kanuni zilizoenda kinyume na usasa na urazini. Baadaye dhana hii ilihusishwa na sanaa nyingine kama nyimbo, uchoraji na fasihi. Kama anavyosema Rice na Waugh (2001) dhana hii ya ubaadausasa ilitumiwa na mwanahistoria Arnold Toynbee mnamo mwaka wa 1947 kuelezea historia ya nchi za kimagharibi zilizotawaliwa na wasiwasi na ukosefu wa mantiki. Tofauti na madai hayo Bertens (1995) anamnukuu Welsch (1987) anayeelezea kuwa dhana hii ilitumiwa kwa mara ya kwanza mnamo mwaka wa 1870. Kwa mujibu wa Keller na Best (1991) dhana hii ya ubaadausasa ilionekana kutumiwa katika vitabu na makala mbalimbali: mfano *Mass Culture* (1950) na mwana historia Bernard Rosenberg, *The Landmarks of Tomorrow* (1957) na mwanauchumi Peter Drucker, *The Sociological Imagination* (1959) na mwanasosiolojia C. Wright Mills, *The Revolution in Western Thought* (1961) na Huston Smith na *An Introduction to Contemporary* (1964) na Geoffrey Barraclough. Hata hivyo hakuna uhusiano mkubwa katika matumizi ya neno ubaadausasa na jinsi lilivyotumiwa katika miaka ya baadaye. Dhana hii ya ubaadausasa ilipata mwelekeo kamili ilipoanza kutumiwa katika uhakiki wa fasihi mnamo miaka ya 1950; pale Charles

Olson alipotumia kuchambua mashairi yanayoenda kinyume na usasa (Bertens, 1995). Naye Barry (2002) anaeleza kuwa neno hili hasa liliwekwa msingi imara na Jean-Francois Lyotard katika makala yake, *The Post modern Condition: A Report on Knowledge (1979)*.

Kwa mujibu wa Bertens (1995) dhana hii ya ubaadausasa ni ngumu kuifafanua. Hii ni kwa sababu makala mengi yametumia dhana hii katika miktadha tofauti tofauti. Kwa sababu hiyo dhana hii imekuwa na ugumu kuifafanua. Madai kama haya yanatolewa na Klages (1990) anayesema kuwa dhana hii ni changamano kwa sababu imetumika katika nyanja mbalimbali: sanaa, usanifu majengo, muziki, filamu, fasihi, sosholojia, mawasiliano, mitindo mipya na teknolojia.

Kulingana na Carter (2006) ubaadausasa ni dhana yenye fasili nyingi na wahakiki hawajaweza kukubaliana kuhusu fasili yake. Baadhi ya wahakiki huona ubaadausasa kama maendeleo ya baadaye ya dhana au kipindi cha usasa ila wengine uona kuwa ni dhana geni kabisa. Hata hivyo Carter anaeleza kuwa dhana hii ya ubaadausasa hutumiwa na wengi kuelezea umuhimu wa vyombo vya habari katika jamii zilizotawaliwa na mfumo wa kibepari katika K20. Rice na Waugh (2001) wanamtaja mwandishi wa riwaya kutoka Marekani ambaye katika mwaka wa 1980 alielezea ubaadausasa kuwa si maendeleo tu bali pia mabadiliko ya baadaye ya dhana au nadharia ya usasa. Aidha, wengine wanaeleza kuwa kuna kazi za kisanaa zilizoandikwa kabla ya ubaadausasa zinazoweza kuelezwa kama za ubaadausasa. Sim (2001) anataja kazi za Rabelais na Laurence Sterne kama baadhi ya kazi za aina hii. Aidha, baadhi hueleza ubaadausasa kama mwondoko unaopinga mawazo yanazohusishwa na usasa.

Kwa ufupi nadharia ya ubaadausasa ni dhana inayotumiwa kuhusisha upingaji wa tamaduni ambazo zimetawala mfumo wa maisha ya watu wa Ulaya katika karne kadhaa zilizopita. Kwa mujibu wa Bertens (1995) watu wa kwanza kupinga kanuni hizo ni pamoja na John Cage, Charles Olson, Robert Rauschenberg na Merce Cunningham. Mapinduzi haya yalifanyika katika Olson's Mountain College mwaka wa 1952. Waasisi hawa walikataa tamaduni za kimagharibi zilizokuwa zinaenda kinyume na mapitio ya ukweli ya binadamu. Pia walishuku imani za urazini na uelewaji wa mapitio yote ya binadamu. Naye Sim (2001) anasema kuwa wanabaadausasa wanashuku mifumo yote ya mamlaka, ufunuo wa hekima, tamaduni na kaida za kisiasa. Mfumo huu wa kushuku ni falsafa unaoitwa upingaji wa kaida. Kwa hivyo falsafa hii inashuku misingi yote iliyodaniwa ni ya ukweli. Kwa mfano umaksi, wao huona ubaadausasa hauna maana katika maisha na inafaa kutupiliwa mbali. Falsafa hii huliza maswali kama, ni nini hakikisho la ukweli katika dai hili? Mapinduzi haya yalipata cheki kutokana na wanafalsafa wengi na hasa Mjerumani Friedrich Nietzsche, aliyependekeza uchunguzi wa imani zote za binadamu. Mradi huu wa mwamko ulilenga kuiendeleza imani kuwa iwapo watu wataasi utamaduni, sheria za kidini na watumie urazini na umantiki hali hii ingeweza kuleta suluhisho kwa matatizo ya kijamii (Barry, 2002).

Imani hizo ambazo zilishukiwa na Friedrich Nietzsche ndizo kile Lyotard anaziita simulizi kuu (Fairlamb 1994; McHale 1992). Kwa hivyo simulizi kuu hasa ni nini? Hizi ni simulizi ambazo hujaribu kutoa suluhisho na kutatua matatizo ya binadamu kama vile Umaksi, dini na visasili. Kulingana na Carter (2006) jaribio la kuelezea ukuaji wa jamii na tamaduni zake kwa kutumia simulizi kuu na nadharia hazifai na hazikubaliki tena. Hii ni kwa sababu simulizi kuu hazina uhusiano wowote na historia halisi. Kwa mfano Sim

(2001) anaeleza kuwa simulizi ya Umaksi ilisisitiza ukombozi wa binadamu kutoka minyororo ya ubepari. Hata hivyo, umaksi haujaweza kuleta ule uhuru ulioahidi na hivyo basi kukosa kuaminiwa.

Bernstein (1992) anaeleza kuwa uchunguzi wa simulizi kuu ulisasabisha uporomokaji wake. Uporomokaji huu ndicho kile Wegesa na Macharia (2008) na Sim (2001) wanakiita simulizi ndogo ndogo. Kulingana na Sim, Lyotard anasema kuwa simulizi ndogo ndogo ni njia faafu ya kueneza na kubuni maarifa. Hii ni njia mojawapo wa kubomoa simulizi kubwa ambazo zilikuwa zinahodhi maarifa. Kwa hivyo hatutegemei simulizi kubwa tena kutupa mwelekeo wa maisha yetu. Simulizi hizi kubwa zitafifia zenyewe. Kulingana na Wegesa na Macharia (2008) wanauchanganuzi wa ubaadausasa wanakataa simulizi kubwa na mahala pake kuchukuliwa na simulizi ndogo ndogo na ‘vijihadithi’ vinavyosimulia na kuakisi hali halisi ya maisha yao. Kulingana na McHale (1992) simulizi hizi ndogo huzingatia maslahi ya watu binafsi na kufanya simulizi zao kukubalika. Aidha, ni katika simulizi hizi ndogo ambapo watu hueleza (kuimba) mitazamo yao kuhusu mambo yao halisia.

Sim (2001) anaeleza kuwa katika sayansi mbinu hii ya kutumia simulizi ndogo ndogo ni nyenzo kuu katika kusuluhisha matatizo ya kijamii, kiuchumi na kisiasa. Hii ni kwa sababu mbinu hii huwawezesha kutafuta kweli kinzani, udhaifu na yasiyojulikana ambayo huwezekana kupitia simulizi ndogo ndogo ambazo zinakumba sehemu ndogo kuliko simulizi kubwa ambazo zinakumba ulimwengu mzima.

Utafiti huu basi uliangazia mifumo hii ya, dini, elimu, kaida za kisiasa, taasisi za binadamu na imani za kitamaduni na namna ilivyoleta madhara badala ya mafanikio kwa

wanajamii, hali ambayo ilisababisha kuzuka kwa njia mbadala za kuwasilisha na kutatua matatizo yanayoikumba jamii.

Wegesa na Macharia (2008) wanaeleza kuwa ubaadausasa ni mfumo ambao unahusu mambo ambayo yanafanyika katika mahala fulani kwa wakati maalumu, mambo ambayo yanafanyika wakati uliopo na huweza kubadilika wakati wowote, mambo ambayo hufanyika kwa muda mfupi na yanaweza kubadilika wakati wowote. Wanabaadausasa hawadai ukweli, mantiki au uthabiti wowote. Kutokana na maelezo hayo ubaadausasa ni dhana yumbulivu. Na hii inatufanya tuulize, Je, wanabaadausasa wanachukua msimamo wowote unaohusiana na suala la maadili? Je, kuna kigezo chochote cha kutumia? Kulingana na Sim (2001) changamoto ambayo tunakumbana nayo tunapohasi utamaduni na sheria za dini hasa ni kigezo kipi tutatumia kudai kitu fulani ni kizuri au kibaya? Lyotard alijadili dhana hii katika kitabu chake *Just Gaming* (1979) alitetea hoja hii kwa kusema kuwa kuhasi utamaduni huu haumaanishi mfumo wa ubaadausasa umeporomoka kama inavyodaiwa na wahasi wa ubaadausasa. Lyotard alipendekeza mtindo unaoitwa uchunguzi kifani ambao mtu anachukulia uchukulizi kuwa hakuna kigezo chochote cha kutumiwa kuhakiki wema au ubaya wa kitu fulani. Huu mfumo Lyotard aliuhita upagani. Kwa muhtasari Lyotard anakataa kitovu kinachotumiwa kuasisi ukweli au ubaya wa kitu chochote. Wanabaadausasa hawachukui msimamo wowote unaohusiana na suala la maadili. Hii ina maana kuwa hawaweki mipaka ya wazi kati ya wema na ubaya.

Kipengele hiki kuhusu uyumbulivu wa ubaadausasa kilikuwa muhimu katika utafiti huu kubainisha namna kaida zilizowekwa, ziwe za kidini, kisiasa na kitamaduni zilivyokiukwa na badala yake njia mbadala kutumiwa.

Kwa mujibu wa Grant (2001) Lyotard alipendekeza njia mbadala ya kusuluhisha matatizo ya kisiasa, kiuchumi na kitamaduni. Hii ni kwa sababu kaida za zamani za Umaksi, mradi wa mwamko na upanujaji wa soko vimejaribu lakini havitoshelezi. Baada ya kaida hizo kutotosheleza vikundi mbalimbali kama *socialism na Barbarism* (ambamo Lyotard alikuwa mwanachama) vilibuniwa ili kuleta majaribio ya kusuluhisha matatizo ya kijamii. Ithibati kamili ya kufeli kwa kaida hizo ilionekana kupitia maandamano ya wanafunzi na wafanyakazi nchini Paris mwezi wa Mei mwaka wa 1968 ambao walipinga uongozi mbaya wa serikali. Kwa hivyo Lyotard alipendekeza njia mbadala ambayo ni pamoja na majaribio katika muktadha husika.

Kipengele hiki kilikuwa kitovu kikuu cha utafiti kubainisha ni vipi nyimbo za Kikalenjin huangazia changamoto mbalimbali za jamii kwa kuzingatia miktadha mahususi.

Kwa upande wa mitindo ya uwasilishaji wa fasihi; ubaadausasa hurejelea mabadiliko ambayo yanakiukwa. Ubaadausasa ukataa kaida zilizojikita katika uhalisia, msuko uliofuatana kiwakati au kikronolojia, sauti moja iliyotawala usimulizi wote, tofauti iliopo baina ya sanaa ya juu na sanaa ya chini, tofauti iliopo katika tanzu na hitimisho zilizo funge (Sim 2001; Barry 2002; Klages 1990). Baadhi ya sifa hizi zinazotambulisha ubaadausasa ni pamoja na ukosefu wa mshikamano wa mawazo, ukosefu wa mahadhi na toni, paranoia, kuchanganya mitindo mingi katika kazi fulani ya sanaa ili kuiunda upya, ukiukaji wa muda wa mpangilio uliozoeleka na brikolojia, utumizizi wa kinaya, wizi wa mawazo au maandishi, matumizi ya hadithi ndogo ndogo zisizooana, dhana changamano, usimulizi wa kazi fulani katika miktadha tofauti, unukuzi wa kazi fulani au ufafanuzi, uvunjaji wa sarufi au kanuni zote za lugha. Baadhi ya vipengele hivi ndivyo utafiti huu

ulilenga kuchunguza ili kubainisha upekee wa mtindo hii, umuhimu wake na athari zake katika usawiri wa maudhui mamboleo.

Mitindo hiyo imetumiwa na wahakiki wengi sana. Kwa mfano Barry anamnukuu Eliots katika makala yake *The Waste Land*, ili kuthibitisha dhana ya kuweka mawazo pamoja bila utaratibu wowote. Katika makala haya Eliot anaweka kwa pamoja vipande vipande vya hadithi bila utaratibu maalum. Vile vile Cuddon katika Barry (2002) anaeleza ubaadausasa kama nadharia inayochukua mawazo mbalimbali na kuyaweka pamoja. Mawazo hayo yanaweza yasihusiane kwa vyovyote vile. Fauka ya hayo, mawazo hayo huwekwa pamoja bila kutumia utaratibu maalumu. Kwa mfano Barry anamnukuu Dadaists (1917) ambaye alitumia mfumo huu alipoandika mashairi yenye mishororo iliyotolewa magazetini bila taratibu maalum. Aidha, unatumia maigizo ya kazi ya kisanaa yenye kubeza.

Mitindo ya ubaadausasa imetumiwa na waandishi na waimbaji wengi sana. Kulingana na Lewis (2001) baadhi ya waandishi hawa ni: Gunter Grass and Peter Handke (Wajerumani); Georges Perec and Monique Wittig (Wafaransa); Umberto Eco and Italo Calvino (Waitaliano). Nayo katika nyanja ya muziki mitindo hii imetumiwa na waimbaji wa nyimbo pendwa na muziki zilizolibuniwa na Wamarekani weusi tangu K20 (Scott 2001). Lewis (2001) anamnukuu Fredrick Jameson aliyeandika makala *Postmodernism and Consumer Society* (1983) na kusema kuwa waandishi wa ubaadausasa hawavumbui tena mitindo mipya hasa kwa sababu mitindo mipya ilishabuniwa tayari. Kwa hivyo wanabaadausasa wanachukua mitindo ya kizamani na kujaribu kuunganisha au kuichanganya ili kuunda upya kazi za kisanaa. Jambo lingine ni kuwa kaida ya wakati kama inavyofuatiliwa katika kazi za kihalisia haizingatiwi. Kwa mfano, masimulizi

mengi yanaweza kufanyika wakati mmoja. Sim (2001) anaeleza kuwa wanabaadausasa hawaamini kuwa lazima kuwepo na ukamilifu au mshikamano unaotokana na muunganiko wa wahusika, mandhari, ploti na maudhui kama ilivyokuwa katika kazi za kisanaa za zamani. Walilenga kuunda simulizi (nyimbo) zao kwa njia mpya. Kwa mfano, matini inaweza kugawanyika katika vijisehemu tofauti vilivyotenganishwa na nafasi zilizo wazi. Katika nafasi hizi msanii anaweza kuweka ishara mbalimbali za maneno ambayo hayana mahusiano na wimbo wenyewe. Halikadhalika hitimisho inaweza kuwa na mawezekano kadhaa. Aidha, kazi za ubaadausasa zina mizunguko hivi kwamba si rahisi kutenganisha kazi za sanaa na ulimwengu halisi au kutofautisha viwango tofauti vya diskosi. Yaani, kazi za ubaadausasa zina mwingiliano wa matini (McHale 1992; Barry 2002; Klages 1990). Kulingana na Barry (2002) kazi za kifasihi za ubaadausasa huonyesha kukosekana kwa aina fulani ya hitimisho na uchambuzi huzingatia huo ukosefu. Kwa mujibu wa nadharia ya baadausasa, ulimwengu hauna mshikamano na nyimbo za kibaadausasa hudhihirisha dhana hii.

Katika utafiti wetu tulichunguza namna mitindo hii ya ubaadausasa ilivyojitokeza katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Kwa muhtasari, vigezo vifuatavyo vilitumika kama mihimili ya nadharia ya ubaadausasa katika utafiti huu:

1. Simulizi kuu na simulizi ndogo - nadharia ya ubaadausasa hushuku simulizi kuu ambazo hudai kumiliki ukweli halisi. Kwa mfano teknolojia, urazini, utamaduni, dini, sheria na mfumo wa kiuchumi na Umarx. Badala yake hupendelea simulizi ndogo ambazo watu hutoa maoni yao kuhusu suala fulani katika muktadha na wakati maalum.

2. Uchopekaji wa vipande vya simulizi - ni upinduaji wa nyenzo ambazo zilikuwa zimezoeleka katika uwasilishwaji wa kazi za sanaa. Nyenzo hizo ni pamoja na ploti, wahusika, mandhari na maudhui. Katika Ploti, hakuna mantiki katika mpangilio wa matukio na visa. Wahusika na mandhari hubadilika ghafla, maudhui huwa changamano na sio rahisi kueleza juu yake.
3. Mwingiliano matini - ubaadausasa hutambua simulizi zingine hasa za watunzi wengine na kuzitumia kama sehemu ya masimulizi ya kazi mahususi ya kisanaa.
4. Uigaji wa vipande vya simulizi - kazi zozote zinazotumia mtindo huu huwa zimeundwa kwa upande mkubwa na maneno, virai, sentensi, aya, mizani na maonyesho kutoka kazi zingine.

1.8 YALIYOANDIKWA KUHUSU MADA YA UTAFITI

Kutokana na uchunguzi wetu, uwanja wa utafiti juu ya mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo teule za Kikalenjin haujatafitiwa. Kwa sababu hii, hakukuwa na maandishi yanayohusu mada hii kwa njia ya moja kwa moja. Nyingi ya kazi zinazohusiana na mada hii zimeegemea katika fasihi andishi. Hata hivyo maandishi haya yalikuwa ni muhimu katika utafiti huu kwani yalijenga msingi wa uhakiki wa nyimbo teule za Kikalenjin za K21.

Carter (2006) anatoa kwa muhtasari baadhi ya sifa zinazodhihirisha mitindo ya ubaadausasa katika fasihi ambazo ni: ukosefu wa tuni na mahadhi, matumizi ya visa vidogo vidogo visivyooana na ukosefu wa mshikamano wa mawazo. Carter anaona kuwa sifa hizo zinawakilisha dunia ya kisasa. Haya ni mawazo ambayo husherehekewa na wanabaadausasa kwani wanayaona kama njia ya kujikomboa kutokana na mifumo ya awali ambayo haikuruhusu mabadiliko. Mawazo ya Carter yalikuwa muhimu katika

utafiti huu kwani yameainisha sifa mbalimbali za mitindo ya ubaadausasa ambazo utafiti huu ulizichambua katika muktadha wa nyimbo za Kikalenjin katika K21.

Kramer (1996) alijadili mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo za Beethovens *String Quarter*, Ives *Putmans Camp* na Mahler *Seventh Symphony*. Kramer alidhihirisha mitindo ifuatayo: mwingiliano matini, unukuzi na brikolojia. Sawia na Kramer, Gloag (2012) alidhihirisha mtindo wa matumizi ya simulizi ndogo ndogo ya visa visivyoona katika nyimbo za John Cage, Dj Spooky, George Rochberg na John Zorn. Gloag na Kramer walichambua mitindo katika nyimbo zilizoimbwa kabla ya K21 hasa katika nchi za Kimagharibi. Tafiti hizi za Kramer na Gloag zilifaa utafiti huu hasa kwa sababu wamechambua mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo, lengo ambalo ndilo la utafiti huu.

Best na Keller (1991) wamejadili nadharia ya ubaadausasa kwa kina. Kwanza kabisa wataalamu hawa wamejadili kwa kina usuli wa kuchipuka kwa nadharia ya ubaadausasa. Wanasema kuwa nadharia ya ubaadausasa ilichipuka kutokana na mabadiliko ya kihistoria, kiuchumi, kisiasa, kijamii na kielimu. Maelezo hayo yalikuwa muhimu katika utafiti huu kuelewa kwa kina nadharia ya ubaadausasa iliyoongoza utafiti huu. Vile vile wataalamu hawa walijadili kwa kina usuli wa kuchipuka kwa mitindo ya ubaadausasa. Kulingana na wataalamu hawa mitindo ya ubaadausasa ilichipuka baada ya sanaa ya juu kusambaratika. Mawazo hayo yalifaidi utafiti huu kwani mtafiti aliweza kuelewa jinsi mitindo iliyohakikiwa ilivyochipuka katika fasihi.

Lewis (2001) katika nakala yake alijadili kwa kina mitindo ya ubaadausasa inayojitokeza katika fasihi. Baadhi ya mitindo ambayo alijadili na ilifanikisha utafiti huu ni uchopekaji wa vipande vya simulizi na uigaji wa vipande vya simulizi. Katika mitindo hiyo Lewis alifafanua maana ya dhana hizo, jinsi ilivyochipuka na matumizi yao katika fasihi.

Maelezo hayo yalifaidi utafiti huu kwani hiyo ndiyo baadhi ya mitindo ya ubaadausasa ambayo utafiti huu ulihakiki katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21.

Childs na Fowler (2006) katika kamusi yao ya fasihi, wamefafanua kwa kina mitindo ya ubaadausasa ambayo utafiti huu ulichanganua. Kwa upande wa mwingiliano matini wanahoji kuwa ni dhana inayotumiwa kuelezea matini yoyote yawe nyimbo, riwaya na filamu yanayorejelea matini mengine. Mawazo hayo yalisaidia utafiti huu kuhakiki nyimbo ambazo zilikuwa zinarejelea kazi zingine za awali. Kwa upande wa mtindo wa uigaji wa vipande vya simulizi Childs na Fowler wanahoji kuwa kazi zozote zinazotumia mtindo huu huwa zimeundwa kwa upande mkubwa na maneno, virai, sentensi, aya, mizani na onyesho kutoka kazi zingine. Mawazo hayo yalikuwa muhimu katika utafiti huu kubainisha nyimbo ambazo zilikuwa zimetumia mtindo huu.

Ritgerotil (2006) alichambua mitindo ya ubaadausasa katika filamu teule itwayo *The Simpsons*. Katika filamu hii mtaalamu huyu ameonyesha mitindo ya ubaadausasa iliyotumiwa ambayo ni mwingiliano matini, utohalisia na simulizi ndogo ndogo, paronia na uundaji wa simulizi kwa njia ya kubeza. Zaidi ya hayo, Ritgerotil amedhihirisha umuhimu wa mitindo hii ya ubaadausasa katika filamu hii. Utafiti huu ulifaidika kutokana na utafiti wa Ritgerotil hasa kwa sababu taaluma ya filamu na nyimbo hukaribiana katika uwasilishwaji wake. Kwa hivyo mtafiti wa utafiti huu aliweza kuangalia jinsi filamu hiyo ilivyochambuliwa na kutumia maarifa hayo kuhakiki mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo teule za K21.

Campbell (1983) alichunguza nyimbo za Waswahili katika tasnifu yake ya uzamifu yenye mada *Nyimbo za Kiswahili: A Socio-Ethnomusicological Study of a Swahili Poetic Form*. Campbell alichunguza baadhi ya sifa zinazosheheni nyimbo za Waswahili kama

matumizi ya vina na mizani na hivyo basi kuwa na mdundo wa kishairi. Utafiti wa Campell ulikuwa muhimu katika utafiti huu kutokana na kwamba umeeleza sifa zinazosheheni nyimbo za Waswahili. Sifa hizi ni tofauti na mitindo ya ubaadausasa. Kwa hivyo mtafiti wa utafiti huu aliweza kulinganisha sifa hizo na zile zilizoibuka baada ya K21. Hata hivyo tofauti ya utafiti wa Campell na huu umejitokeza katika upeo wa utafiti. Campell amejikita katika nyimbo za Waswahili ilhali utafiti huu unaangalia nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Vile vile yeye hakuchunguza mitindo ya ubaadausasa.

Wamitila (2008) alijadili kwa kina kipengele cha dhima ya nyimbo katika jamii. Nyimbo huwa kama hifadhi au rekodi za matukio muhimu ya kihistoria katika jamii mbalimbali, nyimbo huweza kuakisi vipengele mbalimbali vya jamii hiyo, huweza kutumiwa kama burudani, huakisi umbuji na ujumi wa tamaduni mbalimbali, kuhamasisha na kuelimisha jamii. Maelezo hayo ya Wamitila kuhusu nyimbo yalifaidi utafiti huu katika kuangazia umuhimu wa nyimbo katika jamii ya Wakalenjin.

Chesaina (1991) alizungumzia kwa kina fasihi simulizi ya jamii ya Kalenjin. Zaidi ya hayo aliangalia historia ya jamii ya Wakalenjin tangia walipohama kutoka mto Nile kule Sudan Kusini hadi wanapoishi sasa. Vilevile ameelezea mila na desturi zao kwa mfano tohara. Pia Chesainai alijadili lahaja nane zinazojumuisha kabila la Kikalenjin na kuonyesha jinsi lahaja zao zinavyokaribiana na hivyo wao kuweza kuelewana kwa urahisi. Fauka ya hayo, aliweza pia kujadili sifa na majukumu mbalimbali ya nyimbo za Kikalenjin kama vile kuadilisha jamii. Mawazo ya Chesainai yalisaidia utafiti huu kupata historia na maendeleo ya kabila la Wakalenjin, sifa zilizokuwa zikimiliki nyimbo za Kikalenjin hasa kabla ya kubadilika na umuhimu wao katika jamii ya Wakalenjin.

1.9 MBINU ZA UTAFITI

1.9.0 UTEUZI WA USAMPULI

Usampuli wa kimaksudi ulitumiwa kuteua nyimbo teule zilizoshughulikiwa katika tasnifu hii. Aina hii ya usampuli imechaguliwa ili kuhakikisha kwamba nyimbo zinazochaguliwa zina mitindo ya ubaadausasa. Hizi ni nyimbo ambazo zimeimbwa na waimbaji mbalimbali kuanzia mwaka wa 2000 hadi 2014. Vilevile nyimbo hizi zilidhihirisha vipengele vya mitindo ya ubaadausasa. Ili kupata sampuli wakilishi ya nyimbo za Kikalenjini, tasnifu hii ilitumia nyimbo ishirini na nne; nne kutoka kila mojawapo wa lahaja hizi: Kinandi, Kikeiyo, Kimarakwet na Kitugen. Nyimbo nane ziliteuliwa kutoka lahaja ya Kikipsigis, hii ni kwa sababu lahaja hii ina waimbaji wengi kushinda lahaja za Kinandi, Kikeiyo, Kimarakwet na Kitugen. Lengo la kufanya hivyo ni kupata data wakilishi ya vipengele vya mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo hizo. Mtafiti aliteua lahaja hizo tano kutokana na sababu zifuatazo:

Kwanza, kabisa lahaja hizi tano zina nyimbo zilizoimbwa baada ya K21 na zinadhahirisha mitindo ya ubaadausasa. Vilevile lahaja zao zinakaribiana na lahaja ya mtafitiya Kikeiyo. Kwa hivyo mtafiti aliweza kusanya data bila kuwa na changamoto nyingi. Maeneo wanamoishi lahaja hizi ni sehemu tofauti tofauti kwa hivyo tuliweza kupata data wakilishi ya jamii nzima ya Kikalenjini. Lahaja za Kimarakwet na Kikeiyo wanaishi kaunti ya Elgeiyo Marakwet, Lahaja ya Kitugen wanaishi kaunti ya Baringo, lahaja ya Kikipsigis kaunti ya Bomet na lahaja ya Kinandi kaunti ya Uasin Gishu. Pia lahaja hizo zinatofautiana kwa idadi ya wazungumzaji, Kikipsigis ni lahaja kubwa ikifuatiliwa na Kinandi, Kitugen, Kikeiyo na Kimarakwet. (<http://dickinsg.intrasun.tcnj.edu/nations/kenya/kalenjin.html-07/06/2013>).

Kutokana na sababu hizo data ambazo zilikusanya zilikuwa sampuli wakilishi.

1.9.1. UKUSANYAJI WA DATA

Data ya kimsingi iliyotumika katika utafiti huu ilikuwa nyimbo za lahaja za Kikipsigis, Kinandi, Kikeiyo, Kimarakwet na Kitugen. Ukusanyaji wake ulikuwa na hatua mbili. Hatua ya kwanza ilihusisha kununua kanda zilizo na nyimbo zenyewe na hatua ya pili ilihusu kuzidadavua nyimbo hizo kwa misingi ya nadharia tete za utafiti. Ili kupata nambari kubwa ya nyimbo nilinunua kanda sita za lahaja za Kikeiyo, Kitugen, Kinandi na Kimarakwet huku nikinunua kanda tisa zenye nyimbo za lahaja ya Kikipsigis. Nilinunua kanda nyingi za Kikipsigis kwa sababu lahaja hiyo ina waimbaji wengi sana kushinda lahaja za Kikeiyo, Kitugen, Kinandi na Kimarkwet na vile vile nilikuwa ninahitaji nyimbo nane tofauti na lahaja hizo zingine nilizohitaji nne nne pekee. Kanda nilizonunua zilikuwa za waimbaji tofauti tofauti. Kila kanda ya nyimbo ilikuwa na nyimbo kumi (10); kumaanisha kwa lahaja moja nilikuwa na nyimbo sitini (60). Kwa hivyo katika lahaja za Kikeiyo, Kitugen, Kinandi na Kimarkwet nilikuwa na nyimbo mia mbili na arobaini (240) huku nikiwa na nyimbo tisini (90) katika lahaja ya Kikipsigis. Katika lahaja zote za Kikeiyo, Kitugen, Kinandi, Kikipsigis na Kimarkwet nilikuwa na nyimbo mia tatu na thelathini (330). Nyimbo hizi zilikuwa ni nyingi zaidi kuliko idadi niliyotumaini kutumia (ishirini na nne) katika utafiti. Hata hivyo, nilihisi ilikuwa vizuri kuwa na hazina kubwa ya nyimbo katika data ambazo ningeweza kurejelea baadaye kama ningelazimika kufanya hivyo. Ili kuhakikisha kwamba nyimbo hizo zimeimbwa baada ya mwaka wa 2000 niliangalia tarehe iliyokuwa imenakiliwa kwenye kanda mahususi.

1.9.2 UCHAGUZI WA SAMPULI YA NYIMBO

Baada ya kupata nyimbo hizo, nilianza kutafuta sampuli ambayo ningetumia katika uchunguzi wangu. Mwanzo nilihifadhi nyimbo zote niliyonunua kwenye tarakilishi ili

niwe na marejeleo ya kudumu. Halafu nilianza shughuli ya kuchagua sampuli ambayo ningetumia katika utafiti huu. Shughuli hii ilifanywa katika hatua zifuatazo:

Hatua ya kwanza, nilisikiliza nyimbo hizo kwa umakini huku nikizingatia mihimili ya nadharia ya ubaadausasa. Nyimbo ambazo zilidhihirisha mitindo ya ubaadausasa; nilizidavua na kukusanya katika sehemu moja kwenye faili ya tarakilishi kwa mujibu wa lahaja. Hata hivyo niligundua kuwa katika nyimbo za lahaja moja, nyimbo nyingi (zaidi ya niliyohitaji katika utafiti huu) zilikuwa zinadhihirisha mitindo ya ubaadausasa. Ilipofanyika hivyo nilidavua wimbo ulio na mitindo mingi kuliko nyimbo zingine na hatimaye kubakia na nyimbo nne nne katika lahaja za Kikeiyo, Kitugen, Kinandi na Kimarkwet na nane katika lahaja ya Kikipsigis.

Hatua ya pili, nyimbo hizo nilizodavua katika hatua ya kwanza nilizisikiliza kwa mara ya pili huku nikinukuu kwenye daftari.

Hatua ya tatu, nyimbo hizo nilizorekodi katika hatua ya pili zilithibitishwa na wazungumzaji asilia ili kuhakikisha kwamba zimenukuliwa kwa njia ipasavyo.

Hatua ya nne, nilizitafsiri nyimbo hizo hadi lugha ya Kiswahili ili mtu asiyelewa lugha ya Kikalenjin aweze kusoma pia. Ikumbukwe kwamba haikuwa lazima nyimbo hizo zitafsiriwe kwa lugha ya Kiswahili. Hii ni kwa sababu mitindo ya ubaadausasa inajitokeza hata katika lugha ya Kikalenjin.

1.9.3. UTAFITI WA MAKTABANI

Katika utafiti wa maktabani, vitabu, majarida na maandishi mbalimbali yalisomwa ili kupata habari muhimu kuhusu suala la mtindo na nyimbo. Aidha, maelezo kuhusu nadharia ya ubaadausasa ambayo ilitumiwa katika utafiti huu yalisomwa. Tahakiki

zilizotumia nadharia ya ubaadausasa pia zilisomwa kama msingi wa kuzihakiki nyimbo teule za K21 za Kikalenjin.

1.9.4. VIFAA

Vifaa vilivyotumiwa kukusanya na kupata data za utafiti huu ni kompyuta, vidude vya masikio, kanda za nyimbo zilizorekodiwa na daftari la kuandikia data na kalamu. Kanda za nyimbo zilizorekodiwa kama chanzo kikuu cha kupata data zilisikizwa kwa kompyuta na vidude vya masikio. Data za utafiti zilinukuliwa kwenye daftari kwa kutumia kalamu.

1.9.5. UCHANGANUZI WA DATA

Data iliyokusanywa ilichanganuliwa kwa kuzingatia mihimili ya nadharia ya ubaadausasa. Mihimili ya nadharia ya ubaadausasa iliyochanganuliwa katika utafiti huu ni simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi. Matokeo ya uchanganuzi huu yamejadiliwa katika sura ya tatu na nne.

Katika sura ya tatu, tulichanganua mihimili ya simulizi ndogo ndogo na uchopekaji wa vipande vya simulizi. Aidha, katika sura ya nne tulichanganua mihimili ya mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi. Ili kurahisisha urejelezi, kila mstari katika wimbo umepewa nambari. Katika uchanganuzi wetu tulirejelea wimbo mahususi kwa kutumia mistari, hata hivyo wimbo mzima unapatikana katika Kiambatanisho I.

SURA YA PILI

HISTORIA NA MITINDO YA UBAADAUSASA KATIKA KAZI ZA FASIHI

2.0 UTANGULIZI

Sura hii ya pili inatalii vipengele vya ubaadausasa katika muktadha wa utafiti huu. Katika sehemu ya kwanza ufafanuzi umetolewa wa vipindi mbalimbali vya historia kabla ya kipindi cha ubaadausasa, usuli na chimbuko la nadharia ya ubaadausasa. Kisha ufafanuzi umetolewa wa dhana ya nadharia ya ubaadausasa, tofauti iliyopo baina ya vipindi vya usasa na ubaadausasa, waasisi wakuu wa nadharia hii na matumizi yake katika fasihi. Pia usuli wa kuchipuka kwa mitindo ya ubaadausasa umejadiliwa. Hatimaye sura imefafanua mitindo minne ya nadharia ya ubaadausasa katika fasihi ambayo ni msingi mkuu wa utafiti hii.

2.1 VIPINDI MBALIMBALI VYA HISTORIA YA DUNIA HADI KUFIKIA KIPINDI CHA UBAADAUSASA

Kwa mujibu wa Best and Kellner (1991) nadharia yoyote ile huakisi jamii na huchipuka kutokana na tamaduni za jamii. Tamaduni hizo zinapokua na kubadilika, nadharia hasa huibuliwa na wataalamu ili kueleza tamaduni hizo kwa njia faafu. Hata hivyo katika sehemu ifuatayo tutaeleza kwa muhtasari vipindi mbalimbali vilivyojitokeza tangu binadamu aumbwe hadi katika kipindi cha ubaadausasa. Kisha tutajadili usuli na chimbuko la nadharia ya ubaadausasa. Madhumuni ya kufanya hivyo ni kuonyesha kwamba kabla ya nadharia hii, kulikuwepo na mabadiliko ya kihistoria, kiuchumi, kisiasa, kijamii na kielimu yaliyotokea katika jamii za nyakati zilizopita hadi hivi sasa; na kuchangia kuchibuka kwa nadharia ya ubaadusasa.

Kulingana na Hutcheon (1985) imebainika kwamba kuna hawamu sita za mabadiliko kabla ya kufikiwa kwa kipindi cha ubaadausasa. Hawamu ya kwanza ni kipindi cha Tamaduni Simulizi kilichoanza tangia binadamu aumbwe na kujua kuzungumza. Kipindi hiki kilikuwa kimetawaliwa na sifa zifuatazo: hakukuwa na maandishi yoyote ya sheria na maarifa yaliyosisitizwa yalitegemea wakati uliopo, maandishi hawakuwepo, hakuna maisha ya siri, haki za binadamu asikufuatwa, hakukuwa na pesa na jamii ilikuwa inathamini hupeanaji wa zawadi.

Kufikia miaka ya 1550; kipindi cha utamaduni simulizi kilibadilika na kuingia Kipindi cha Mwamko. Katika kipindi hiki watu wengi walikuwa wamejua kuandika na kusoma, maandishi wa bibilia ulijitokeza, ugunduzi wa kisayansi, ukuaji wa sayansi asilia, udadadisi wa ukweli wa bibilia, imani katika Mungu moja, maisha ya kisiri yalibuniwa na haki za kibinadamu zilianza kuheshimiwa.

Kipindi hiki cha Mwamko kilifika tamati katika miaka ya 1660. Kipindi kilichofuata ni Kipindi cha Urazini. Kipindi cha Urazini kilianza katika karne ya kumi na nane (1660-1789). Mary Klages (1990) ameoredhesha sifa zifuatazo za kipindi hiki:

- Binadamu alianza kuwa na udhabiti, ushikamano na kujielewa mwenyewe.
- Urazini ulithaminiwa na kuonekana kuwa ni upeo wa juu katika binadamu. Ni kutokana na urazini huu ndipo binadamu aliweza kujielewa na kuelewa dunia yake.
- Iliaminika kuwa hekima iliyotokana na urazini haikuwa na upendeleo na ilisawasishwa na sayansi. Sayansi hii ndiyo iliyochukuliwa kuwa ya ukweli bila kuzingatia hekima ya mtu mahususi.

- Hekima iliyotolewa na sayansi hii ilichukuliwa kuwa ya ukweli na inayodumu milele.
- Iliaminika kuwa hekima inayotolewa na sayansi hii ya urazini ingeleta ukuaji na ukamilifu katika taasisi zote za binadamu.
- Urazini ulidhihirisha ukweli, sheria na mfumo wa maadili. Kwa hivyo uhuru wa aina yoyote ulikuwa lazima uheshimu sheria zilizofumbuliwa kupitia urazini wa binadamu.
- Sayansi ya urazini ilichukuliwa kama hekima muhimu katika jamii. Sayansi hii ilikuwa isiyo na upendeleo; kwa hivyo wanasayansi hawa walifaa kufuata sheria za urazini ili hekima yao iwe huru bila mapendeleo.
- Lugha iliyotumika katika utoaji na ueneaji wa hekima ilifaa kuwa razini. Lugha razini ni lugha ambayo maneno yake yaliweza kusimamia kile kitu kinachoashiria.

Kipindi cha Urazini, kilifuatwa na Kipindi cha Ulimbende. Kipindi hiki kilikuwa kipindi cha mapinduzi ya kisiasa na mabadiliko katika jamii. Mapinduzi ya Kisiasa yaliyotokea ni kama mapinduzi ya Amerika (1775) na mapinduzi ya Ufaransa (1789). Vilevile mabadiliko katika jamii yaliyotokea ni pamoja na mapinduzi ya viwanda, ukuaji wa tabaka la kati, uanzishaji wa miji, uthamini wa uvumbuzi kuliko vitu vya kawaida na kuwa na hari ya kupigania haki za binadamu. Baina ya miaka ya 1832-1898 kipindi cha Victoria kilichipuka. Katika kipindi hiki kiasi cha watu wa tabaka la kati na wale ambao walijua kuandika na kusoma waliongezeka. Ni katika kipindi hiki ndipo riwaya na sanaa za majengo zinazohusiana na Victoria zilichipuka.

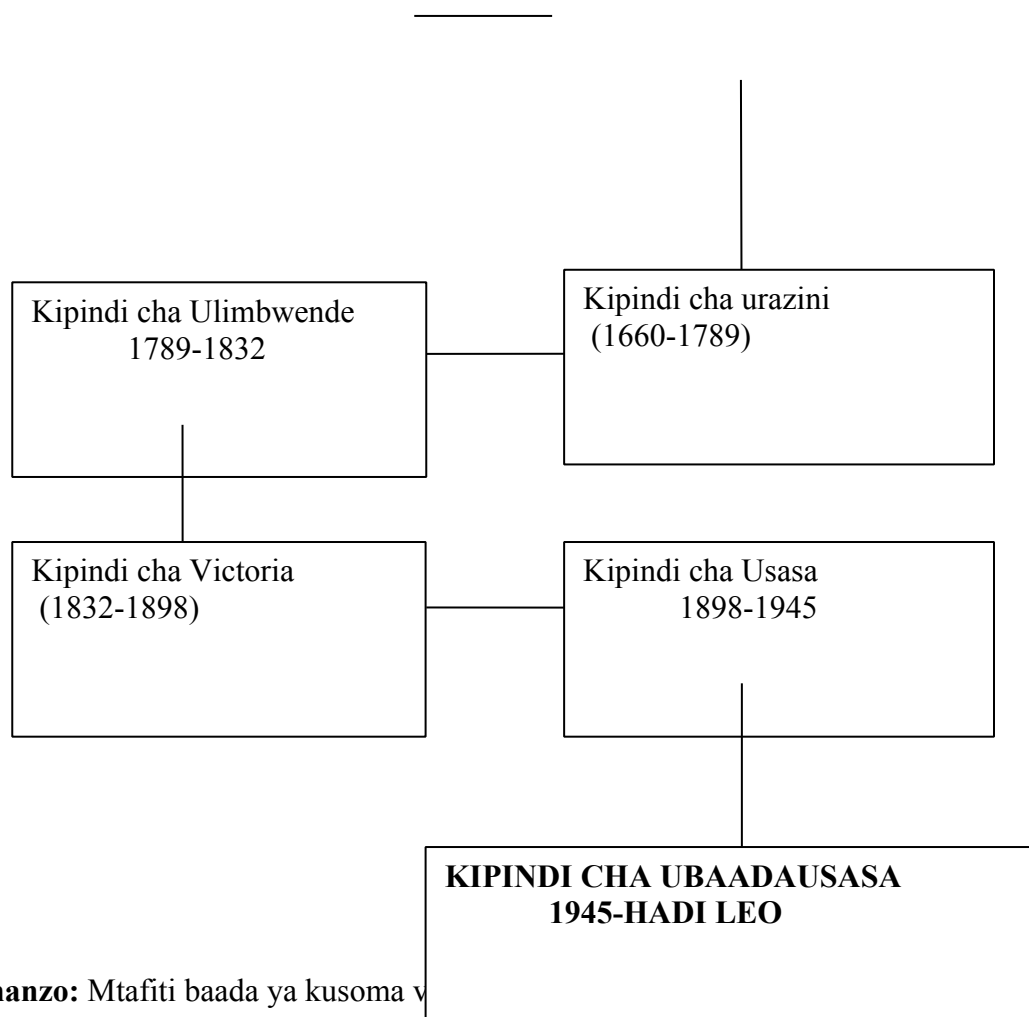
Miaka ya 1898-1945 hurejelewa kama kipindi cha usasa. Kwa mujibu wa Barret (1997) kipindi hiki kilianza wakati wa kipindi cha urazini (1660-1789). Mwanasayansi Isaac Newton aliongoza imani kuwa kupitia sayansi dunia inaweza kubadilishwa. Vilevile wanafalsafa Rene Descartes (1596-1650) na Immanuel Kant (1724-1804) walisema kuwa ukweli ungeweza kupatikana kupitia urazini. Hii iliwapelekea wanasiasa kuamini kuwa kupitia urazini ukweli ungepatikana na hivyo basi kukua na kuimarika kwa jamii. Hayo yalipelekea mapinduzi yaliyofanyika katika Kipindi cha Urazini (Amerika na Ufaransa), vita vya kwanza na pili vya dunia. Nyenzo muhimu za kipindi hiki ni demokrasia, ubepari, ukuaji wa viwanda, sayansi, uhuru na ukuaji wa miji.

Kwa mujibu wa Hutcheon (1985) ni baada ya mwaka wa 1945 ambapo utamaduni wa ubaadausasa ulianza kuzungumziwa. Utamaduni huu ulikuwa changamano hasa ukilinganishwa na tamaduni zilizopita. Sifa nyingi za usasa ziliweza kujitokeza katika ubaadausasa na hivyo basi wakati mwingine huwa vigumu kutofautisha vipindi hivi viwili (Carter 2006; Barry 2002). Hata hivyo kipindi hiki cha ubaadausasa ni tofauti na usasa hasa kwa kuwa ubaadausasa unahusu uashiraji wa dunia upya kwa kutumia teknolojia, televisheni, filamu na tarakilishi (kama vile tutakavyojadili hapo chini). Kulingana Wegesa na Macharia (2008) ili kuelewa kipindi hiki cha ubaadausasa ni lazima tuitazame kwa kutumia nadharia. Kwa hivyo nadharia ya ubaadausasa iliweza kubuniwa ili kuhakiki mabadiliko hayo katika jamii (Ritgerotil 2006).

Jedwali la 1 lililoko katika ukurusa unaofuata linaonyesha kwa muhtasari vipindi sita vya historia vilivyojadiliwa hapo juu. Vipindi hivi vilianza kipindi cha utamaduni simulizi hadi kipindi cha ubaadausasa.

Jedwali 1: VIPINDI MBALIMBALI HADI KUFIKIA KIPINDI CHA UBAADAUSASA

<p>Kipindi cha Tamaduni Simulizi (0-1550)</p>	<p>Kipindi cha Mwamko (1550-1660)</p>
---	---

2.2 USULI NA CHIMBUKO LA NADHARIA YA UBAADAUSASA

Kulingana na Khamis (2008:8) nadharia yoyote ile huchipuka kutokana na sababu mbili.

Sababu ya kwanza ni kutokana na misingi ya nadharia zilizotangulia ambazo hurekebishwa ili ziwe zenye uwezo wa kutazama na kueleza vyema zaidi somo fulani.

Pili nadharia huchipuka kutokana na mabadiliko ya kihistoria, kiuchumi, kisiasa, kijamii, kiteknolojia na kielimu yanayotokea katika jamii fulani. Nadharia ya ubaadausasa ilichipuka kutokana na sababu hizi mbili kama vile tutavyodhihirisha katika sehemu ifuatayo:

Kwa mujibu wa Best na Keller (1991) miongo minne (1970) iliyopita ilishuhudia mijadala kuhusu ubaadausasa katika sanaa mbalimbali duniani. Je, kipindi cha usasa katika sanaa kimefika kikomo? Je, kipindi cha ubaadausasa kingefuata? Katika falsafa, mijadala ilijadiliwa kama falsafa ya usasa imefika tamati, na wengi kusherehekea falsafa ya ubaadausasa iliyohusishwa na Nietzsche, Heidegger, Derrida, Rorty na Lyotard. Mijadala hiyo ya wanafalsafa hawa ilisababisha kuipuliwa kwa nadharia ya ubaadausasa ili kuelezea kipindi hiki kipa cha ubaadausasa na kusuluhisha matatizo yaliyokuwa yanakumba jamii.

Waasisi wa ubaadausasa walikosa tamaduni kongwe, wanausasa na siasa, nao wanausasa waliitikia waasisi wa ubaadausasa ama kwa kuwapuuza, kuwasuta, kuwasikiliza au kujadiliana nao. Waliopinga nadharia ya ubaadausasa waliona kama ni wingu la kupita, bunilizi za wasomi ili kuelezea diskosi mpya au dhana za kiitikadi zinazotaribu kupinga kipindi cha usasa. Hata hivyo mijadala hii ya ubaadausasa haikufifia kwa sababu ilizua mambo mapya yaliyostahili kujadiliwa na yaliyopiku kipindi cha usasa.

Kipindi cha usasa (iliyoasisiwa na Marx na Weber) kilikuwa na sifa za ubunifu, uungwana, mwamko na urazini. Urazini ulithaminiwa kuwa ungeleta ukuaji wa hekima, ukweli na maendeleo katika jamii. Kipindi hiki cha historia kilidhihirishwa kupitia njia za maisha ya kila siku kama sanaa ya usasa, bidhaa za kuuzwa katika soko, teknolojia, njia za mawasiliano na usafiri. Ni kupitia njia hizi ndipo kipindi hiki cha kihistoria kilisababisha dhana za ubinafsi, maisha yasiyoendeshwa kwa kutegemea dini, ukuaji wa viwanda, tofauti za kitamaduni, upatiani majina wa bidhaa na uuzaji kwa ajili ya faida, ukuaji wa miji, urasimu na urazini. Ni dhana hizi zote zilizokuwa zinaunda kipindi hiki

cha usasa. Hata hivyo kipindi hiki cha usasa kilijaa changamoto chungu nzima kama umasikini, udhalimu, utabaka, ubepari, taasubi za kiume na ukoloni. Zaidi ya hayo kipindi hiki cha historia kilisababisha kuzuka kwa taasisi za binadamu, matendo na diskosi zilizoruhusu matumizi ya mamlaka kandamifu. Kwa hivyo kipindi hiki cha kisasa kilisababisha mambo yaliyokuwa kinyume na matarajio ya wanajamii. Badala ya usasa kusuluhisha matatizo ya kijamii, ukandamizaji ulizidi kushamiri. Imani juu ya usasa ilionekana kupungua licha ya waasisi walioutetea usasa kama vile Habermas kulisitiza kuwa usasa ulikuwa bado haujafikia kikomo na hivyo bado ungeweza kusuluhisha matatizo ya jamii.

Waasisi wa nadharia ya ubaadausasa (Baudrillard, Lyotard na Harvey) walisitiza kuwa mabadiliko ya teknolojia, jamii na tamaduni ni dhana mpya na zinahitaji uhakiki kwa kutumia nadharia tofauti na mpya. Vilevile mabadiliko ya teknolojia kama tarakilishi, vyombo vya habari na mifumo mipya ya maarifa yalisababisha mandhari tofauti na ya awali. Baudrillard na Lyotard waliona mabadiliko hayo kama mitindo mipya ya habari, maarifa na teknolojia. Nao wanaumax Jameson na Harvey waliona mabadiliko hayo kama upeo wa juu wa kibepari duniani. Mabadiliko hayo yalisababisha kuvunjikavunjika tamaduni na uashiriaji, tamaduni na uzoefu mpya. Mabadiliko hayo ya kihistoria, kiuchumi, kisiasa, kijamii, kiteknolojia na kielimu ndiyo yaliyozaufikra kuwa jamii zimo katika vipindi vya ubaadausasa.

2.3 NADHARIA YA UBAADAUSASA

2.3.0 UFAFANUZI WA DHANA YA NADHARIA YA UBAADAUSASA

Nadharia ya ubaadausasa imefafanuliwa na wataalamu mbalimbali. Barry (2002) anamnukuu Cuddon anayesema kuwa ubaadausasa ni mtazamo usiofuata mfumo mmoja

wa mawazo bali hutumia mtindo wa kuunganisha vipengele tofauti vya maandishi visivyo na uhusiano vilivyochukuliwa bila kutumia utaratibu maalum. Aidha, unatumia maigizo ya kazi ya kisanaa yenye kubeza. Vilevile Barry (2002) anamnukuu Lyotard anayefafanua maana ya Ubaadausasa kama kushuku kwa simulizi kuu. Simulizi kuu kama Ukristo, Umarx na itikadi za Kisayansi haziaminiki tena na mahala pake panafaa pachukuliwe na simulizi ndogo ndogo. Simulizi hizi ndogo ndogo ni za muda tu, fanyifu na yenye suluhu, zisizo dumu milele. Simulizi ndogo ndogo ni msingi wa kusuluhisha matatizo maalum yanayowakumba watu mahususi.

Kulingana na Carter (2006) ubaadausasa ni neno lenye maana nyingi na wahakiki hawajaweza kukubaliana kuhusu fasili yake. Baadhi ya wahakiki huona ubaadausasa kama maendeleo ya baadaye ya dhana ya usasa. Aidha, baadhi hueleza ubaadausasa kama mwondoko unaopinga mawazo yanazohusishwa na usasa. Dhana ya ubaadausasa vilevile hutumiwa kueleza nafasi ya vyombo vya habari katika jamii zilizotawaliwa na mfumo wa kibepari mwishoni mwa K20. Zaidi ya hayo, Carter (kama hapo juu) anasema ubaadausasa ni hali ya kushuku elimu yoyote na hii imeathiri taaluma nyingi za masomo na taasisi za binadamu kama sosiolojia, sharia na elimu ya jamii. Kwa watu wengi ubaadausasa ni ukataaji wa dini na sheria zote za binadamu. Uandishi wa ubaadausasa huvuruga mbinu zote za uandishi zilizozoeleka. Hii imepelekea wanafunzi wa fasihi kufafanua ubaadausasa kama kitu chochote ambacho hawakielewi au kukieleza. Kwa muhtasari, Carter anafafanua ubaadausasa kuwa majaribio ya kueleza ukuaji wa tamaduni na jamii kwa kutumia simulizi kuu kama umaksi, dini, sharia na tamaduni haikubaliki wala kuaminika na kuwa haihusiani na historia halisi.

Sim (2001) amefafanua maana ya nadharia ya ubaadausasa kwa mtazamo wa kifalsafa. Sim anasema kuwa ubaadausasa ni mfumo wa kushuku mambo yakiwemo mamlaka, hekima tunazopokezwa na jamii, itikadi za tamaduni na siasa. Shauku ni aina ya falsafa hasi inayokataa nadharia zozote zinazodhani kuhodhi ukweli au kuwa na njia ya kung'amua ukweli. Istilahi mwafaka inayoweza kueleza aina hii ya falsafa ni upingaji wa kaida. Upingaji wa kaida, upinga imani zozote zilizodhaniwa kweli kwa njia ya kudadisi ukweli huo.

2.3.1. TOFAUTI BAINA YA VIPINDI VYA USASA NA UBAADAUSASA

Kulingana na Barry (2002) na Carter (2006) kuna sintofahamu ya kutofautisha vipindi vya usasa na ubaadausasa. Hata hivyo Barry (kama hapo juu) anasema kuwa kipindi cha usasa kilitumiwa kwa upande mkubwa katika kuzungumzia kazi za K20. Kipindi cha ubaadausasa kilianza kutumika katika miaka ya 1980. Naye Carter (2006) anasema kuwa wataalamu wengine wanaamini kuwa kipindi cha ubaadausasa ni maendelezo ya vipengele vya kipindi cha usasa ilhali wengine huona kuwa ni tofauti kabisa. Vilevile wataalamu wengine wanataja kazi za kisanaa zilizotungwa kabla ya usasa lakini zinajumuishwa kama kazi za ubaadausasa. Ili kushadidia hoja hii Sim (2001) anataja kazi za Francois Rabelais na Laurence Sterne kama baadhi ya kazi za aina hii.

Barry (2002) anamnukuu (Arnold 1992) ili kuonyesha tofauti iliyopo baina ya vipindi hivi viwili. Barry anasema kuwa vipindi hivi viwili vinadhihirisha kipengele cha uchopekaji wa vipande vya simulizi lakini katika hali tofauti. Kipindi cha usasa kinadhihirisha kipengele hiki katika hali ya furaha huzuni, masikitiko, kukosa rajua na kukata tamaa kuhusu dunia. Kwa mfano Ezra Pound anaita kazi yake *The Cantos*; 'rag bag' akimaanisha kuwa kazi ya aina hii ni ya kisasa na vilevile akisikitikia kazi hiyo.

Vilevile Best and Kellner (1991) wanaonyesha Irving Howe katika kitabu chake *Mass Society and Postmodern Fiction* (1970) akisikitia kwa kufika tamati kwa kipindi cha usasa. Kinyume na hayo kipindi cha ubaadausasa husherekea kipengele cha uchopekaji wa vipande vya simulizi, wao huona kuwa ni ukombozi mkubwa sawia na ukombozi kutoka imani finyu zinazokandamiza. Best na Kellner wanadhihirisha hoja hii katika vitabu vya Leslie Fiedler, *The New Mutants* na *The Death of Avant-Garde Literature* (1971), zinazofurahia ukuaji wa sanaa ya utamaduni pendwa ambayo ilikuwa inafurahisha tofauti na sanaa ya juu na chini iliyokuwa imeshamiri katika kipindi cha usasa.

Tofauti nyingine baina ya ubaadausasa na usasa ni mtazamo kuhusu sanaa ya juu na sanaa ya chini. Usasa ulikuwa unakataa mchanganyiko baina ya sanaa ya juu na chini. Hii ilipelekea kuwepo kwa drama kama ya Samuel Beckett ambayo wakati wa kuigizwa ilifupishwa hadi dakika kumi na tatu, kuwepo kwa mwigizaji mmoja, kutokuwepo na mandhari wala lugha faafu. Kinyume na hii ubaadausasa hukataa utofautishaji huu wa sanaa. Wao huamini mchanganyiko wa elementi zote za kisanaa, kwa mfano mashairi ya waandishi kama Craig Raine na Christopher Reid yalikuwa na mchanganyiko ya elementi za taswira, misamiati na uzungumzaji nafsia.

Barret (1997) anasema kuwa wanausasa huamini kuwa nadharia huakisi maisha halisi ya mtu; urazini na hekima ni vyanzo vya ukweli. Tofauti na madai hayo, wanabaadausasa wanashuku imani hizi kuwa nadharia haiwezi kuakisi hali halisi ya maisha ya binadamu.

Vilevile urazini na hekima sio lazima zidhihirishe ukweli kwani ni ufasiri wa mtu binafsi na huathiriwa na utamaduni na lugha yake. Ili kudhihirisha hoja hii, Jacques Derrida (mwanaubadausasa) anasema hivi kuhusu dhana ya ukweli:

Fafanuzi zote za dunia, sayansi ikiwepo, ni hadithi au diskosi tu inayobuniwa na watu. Hatuwezi kufikia ukweli wowote, ila tunauzungumzia tu. Hakuna ukweli bali hizo ni diskosi au hadithi bunilizi (Barret 1997) (TY).

2.3.2 WAASISI WAKUU WA NADHARIA YA UBAADAUSASA

Kabla hatujewaangalia waasisi wakuu wa nadharia ya ubaadausasa hatuna budi kumzungumzia mwananadharia wa Kijerumani Jiir Habermas. Kulingana na Barry (2002) mwananadharia huyu aliwasilisha makala iitwayo *Modernity - An incomplete project* (1980) ambayo ilikuwa msingi mkuu wa waasisi wa nadharia ya ubaadausasa. Kulingana na Habermas kipindi cha Usasa kilianza katika kipindi cha Mwamko (1660-1789) na bado kinaendelea. Ni wakati huu ambapo mwamko wa urazini, uasi wa tamaduni na sheria za dini zisizofaa ziliaminika zingesuluhisha matatizo ya kijamii. Mawazo hayo yaliendelezwa na wanafalsafa Kant kutoka Ujerumani, Voltaire na Diderot kutoka Ufaransa pamoja na Locke na Hume kutoka Uingereza. Ni mtazamo huu ndio Harbemas aliuita usasa. Kipindi hiki cha usasa kilisababisha majaribio ya mapinduzi ya Ufaransa (1789) na hivyo kuendelea kustawi. Kulingana na Habermas wanabaadaumuundo wa Kifaransa- Derrida na Foucault -walipinga mwamko huu wa usasa. Wanabaadaumuundo hawa walipinga dhana za usasa za urazini, ukweli, ubayana na ukuaji na hivyo basi kuonekana kudidimiza ustawi wa kipindi hiki.

2.3.2.0 JEAN FRANCOIS LYOTARD

Katika taaluma yake ya hapo awali Lyotard anaweza kuelezwa kuwa alikuwa mwanaumarx. Lyotard alikuwa mwanachama wa kikundi cha *Socialisme ou barbarie* kilichokuwa kinahakiki nadharia ya Umarx. Hata hivyo kikundi hiki ambacho makao yake yalikuwa Paris kilisambaratika mwaka wa 1960 na Lyotard alionekana kujitenga na imani za Kimarx. Katika mwaka wa 1974 Lyotard aliandika kitabu *Libidinal Economy* kilichopinga Umarx kwa kukosa kukidhi mahitaji ya binadamu; sababu mahitaji hayo

yalikuwa yanapiku uwezo wa nadharia hii (Sim 2001). Hapa ndipo tunaweza kusema ulikuwa mwanzo wa Lyotard kuanza azma yake kuu ya kupinga simulizi kuu na hivyo basi kupendelea ubaadausasa.

Kwa mujibu wa Barry (2002) dhana hii ya ubaadausasa ilitumika mwanzo mwaka wa 1930. Lakini hata hivyo matumizi ya sasa yalipata msukumo mkubwa kutokana na makala ya Lyotard aliyowasilisha mwaka wa 1979-*The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*.

Vilevile Lyotard alichapisha makala nyingine mwaka wa 1982: *Answering the Question: What is Postmodernism*. Ni katika makala hii alipojadili mtazamo wake kuhusu kipindi cha Mwamko kilichoendelezwa na Habermas. Lyotard alikataa maoni ya Habermas kuwa Kipindi cha Mwamko bado hakijakamilika; alikataa wito wake wa kutupiliwa mbali kwa majaribio. Alimwandikia Habermas hivi:

Nimesoma kuhusu mwanafalsafa (Habermas) anayetetea usasa. Lakini katika mwamko wa Ubaadausasa, nina imani (Lyotard) kuwa, nitatupilia mbali mwamko huu wa usasa ambao haujakamilika (Barry, 2002 akimnukuu Brooker, 1992:141) (TY).

Kulingana na Lyotard, kipindi hiki cha Mwamko kinachotetewa na Habermas, kimejaa simulizi kuu zinazopania kuwakandamiza na kuwapunja wanajamii. Lyotard aliutaja Ukristo, Umarx au itikadi za ukuaji wa Sayansi kama simulizi kuu mahususi ambazo zimesheheni udikteta na kuendeleza mamlaka ya watu wateule katika jamii. Simulizi hizi kuu haziaminiki tena na zinaendelezwa ili kuzuia tofauti, upingamizi na uwingi maana. Hii ilimpelekea Lyotard kufafanua maana ya ubaadausasa kama kutoaminika kwa simulizi kuu. Simulizi kuu za ukuaji na ukamilifu wa binadamu hazingeweza kutetewa tena na mahala pake panafaa pachukuliwe na simulizi ndogo ndogo. Simulizi hizi ndogo ndogo ni badilifu kulingana na muktadha, zinazotoa suluhu, zisizodumu milele. Simulizi ndogo ndogo ni msingi wa kusuluhisha matatizo maalum zinazokumba watu mahususi.

Kwa ufupi ubaadausasa udengua lengo kuu la kipindi cha Mwamko la ukamilifu wa historia.

2.3.2.1 JEAN BAUDRILLARD

Kwa mujibu wa Sim (2001) Jean Baudrillard alizaliwa katika mji wa Reims nchini Ufaransa tarehe 9 Julai, 1929. Alianza taaluma yake kama profesa wa elimu katika shule za upili; alizamia ufundishaji wa sera za kijamii za Kijerumani na fasihi. Hata hivyo baadaye aliweza kusomea masomo ya Sosiolojia na Falsafa. Jean Baudrillard aliweza kuandika makala mengi yakiwemo: *The Mirror of Production in, Symbolic Exchange and Death, Simulacra na Simulations, Seduction, America, The Gulf War Did Not Take Place*. Hapo awali mwaasisi huyu alijulikana kama Mwanaumarx, lakini baada ya kuchapisha makala yake ya *The Mirror of Production in* (1973), alionekana akijitenga na Umarx kwa sababu ulikuwa na udhaifu mwingi kama ubepari uliokuwa umekithiri katika jamii.

Ni wakati huu ambapo Jean Baudrillard alijiunga na ubaadausasa. Nyenzo muhimu alizoendeleza za ubaadausasa ni uhusiano baina ya uhalisia na uonevu, athari za vyombo vya habari pamoja na matangazo ya biashara na changamoto za uwasilishaji

Baudrillard katika makala yake *The Mirror of Production in* (1973) anasema kuwa kwa kawaida tamaduni zinafaa kuleta maana na mtagusano katika jamii; jambo ambalo linawezekana kupitia matumizi ya ishara. Ishara hizi zinafanya kazi tu iwapo zitahusishwa moja kwa moja na watu na mazingira halisia. Hata hivyo kutokana na uuzaji wa bidhaa kwa minajili ya faida, matangazo ya biashara na matumizi ya vyombo vya habari, ishara hizi haziwakilishi uhalisia tena, bali uhusiano wao na uhalisi umekatizwa au kutiliwa chuku. Hivyo basi ishara hizi zimekuwa isharaselea; bila urejeleaji wa ukweli

halisia. Isharaselea hizi huwa hazina maana halisia kwa wanadamu; ni kutokana na dhana hii ndipo wanadamu wanatatisika kuelewa dunia yao ipasavyo.

Vilevile Barry (2002) anasema kuwa Baudrillard katika makala yake, *Simulcara and Simulation* (1981) anafafanua kuwa hapo awali palikuwa na ukamilifu ambapo ishara ilikuwa kiwakilishi kinachosimamia ukweli au uhalisi uliofichika. Jambo hili ni tofauti wakati huu wa ubaadausasa, huu umetokana na uigaji mwingi na kupelekea ishara kutokuwa na uhusiano wowote na uhalisi. Sababu hasa ni kutokana na athari za kiteknolojia ambayo yamesababisha kutokuwepo na mipaka kati ya hali halisi na ya kimawazo, ukweli na ndoto na vilevile maana ya juu na maana ya ndani. Athari hizi zinasababisha utamaduni wenye uhalisia uliotiliwa chuku. Inapofanyika hivyo ishara huchukuliwa kama ndio kitu halisi. Aidha, inapochukuliwa hivyo ishara hizi hukosa kuwakilisha ukweli halisia. Kwa hivyo katika enzi ya ubaadausasa inakuwa vigumu kutenganisha kati ya uhalisi na utohalisi.

2.3.2.2 FREDRICK JAMESON

Kwa mujibu wa Ritgerotil (2006) na Best na Keller (1991) katika mwaka wa 1984 mwananadharia wa Kimarx Fredrick Jameson alijulikana kama mhakiki mkuu wa nadharia ya ubaadausasa. Hii ilitokana na uchapishaji wa kazi yake iitwayo *Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism* (1991) ambayo ilichapishwa baadaye kama kitabu. Katika kazi hii, Jameson aliunganisha uhakiki wa ujumi wa sanaa na nadharia ya jamii na uchumi. Lengo lilikuwa ni kuonyesha kuwa utoaji wa ujumi wa kisanaa siku hizi umefungamanishwa na utoaji wa bidhaa za kiuchumi. Jameson alifafanua ubaadausasa kama nguvu za kitamaduni zinazoendeshwa na nguvu za kibebari za kimataifa. Best na Keller (1991) wakimnukuu Jameson 1984 na 1991 wanasema kuwa

ubaadausasa iliashiria kutamatika kwa kipindi cha usasa. Kipindi hiki cha ubaadausasa kilishamiri michanganyo ya sanaa ya juu na chini, matumizi ya mitindo ya uigaji wa vipande vya simulizi pamoja na uchopekaji wa vipande vya simulizi.

Jameson alichangia pakubwa katika ufafanuzi wa sifa mbalimbali za ubaadausasa. Alifafanua ubaadausasa kama mitindo mipya inayoselea na isiyokuwa na mizizi au vyanzo mahususi. Katika nakala yake *Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism (1991)* Jameson alifafanua kupotea kwa historia halisi katika uandishi. Anasema kuwa riwaya za historia haziwezi kuwakilisha historia jinsi ilivyo, bali zinawakilisha mawazo yetu tu (Ritgerotil 2006 akimnukuu Jameson, 2001:79). Katika enzi hizi za ubaadausasa, historia yetu inawakilishwa sio kupitia yaliyomo kitabuni bali kupitia mitindo danganyifu na hivyo basi kuonyesha historia kwa njia isiyofaa. Jameson alidhihirisha ubadilikaji katika matumizi ya mitindo ya kisanaa. Kwa mfano, badala ya kubuni mitindo mipya ya kisanaa, waandishi huangalia nyuma na kuiga mitindo ya zamani iliyokufa kama uigaji wa vipande vya simulizi. Katika enzi za kibaadausasa mitindo mipya, ambayo ilikuwa nyenzo kuu ya usasa, imekuwa mitindo ya kawaida inayowakilisha dunia.

2.3.3 MATUMIZI YA NADHARIA YA UBAADAUSASA

Mwamzandi (2013) anahoji kuwa ni jambo la kiada na lililokubalika kuzitumia nadharia kama msingi wa kuzisoma, kuzichambua na hatimaye kuzizungumzia kazi za fasihi. Ni kutokana na madai hayo nadharia ya ubaadausasa hutumiwa kuhakiki kazi za kifasihi za K20 na K21 kwa kuangalia maudhui, mitindo na mielekeo. Aidha, Mwamzandi katika makala yake anadhihirisha jinsi fasihi za kileo zinavyochukua hulka ya kuasisi nadharia ya ubaadausasa na kuzifanya kuwa kiini cha kazi hizo.

Gromov (2008) anasema kuwa miaka ya tisini ilishuhudia kuzuka kwa maandiko yaliyoathiriwa kwa kiasi na mbinu za usasabaadaye, miongoni mwao ubunaji wa visaasili na utumiaji wa uhalisia wa kimaajabu. Baadhi ya waandishi ambao wametumia mbinu hizi ni pamoja na Clara Momanyi, Euphrase Kezilahabi, Said Ahmed Mohammed, Kyallo Wadi Wamitila na William Mkufya. Hadithi zao ni za kupendeza sana, na hata msomaji asiye na ujuzi anaweza kuzisoma-lakini kwake riwaya hizo zitaonekana kama visa au ngano tu. Kwa hivyo ili kupata ufahamikaji halisi wa riwaya hizo lazima kutumia nadharia ya ubaadausasa.

Kwa mujibu wa Barry (2002) wanabaadausasa huangalia kwa jicho pevu kazi za kinathari kwa sababu zinadhihirisha utohalisia (sifa ya ubaadausasa). Kazi za kinatharia zinadhihirisha michanganyo ya tanzu mbalimbali za fasihi kwa mfano riwaya ya upelelezi, kisaikolojia na tamthilia. Zaidi ya hayo nadharia ya ubaadausasa hutumiwa kuhakiki mitindo ya ubaadausasa iliyotumiwa katika kazi za fasihi kama mwingiliano matini, uigaji wa vipande vya simulizi, Simulizi ndogo ndogo na uchopekaji wa simulizi.

Kulingana na Khamis (2008) nadharia ya ubaadausasa hutumiwa kuhakiki kazi za kinadharia zilizo na vipengele ambavyo havimo katika kazi zilizotangulia za uhalisia. Kwa mfano riwaya zinazotumia usimulizi wa mikondo mingi: nafsi ya kwanza, nafsi ya tatu, hata nafsi ya pili, nafsi ya tatu katika nafsi ya kwanza. Usimulizi ulio na tabia ya kugeuka ghafla bila ya kuonekana kuvuka mstari wa ng'ambo nyingine za mitazamo.

2.3.4 MITINDO YA UBAADAUSASA KATIKA KAZI ZA FASIHI

2.3.4.0 USULI WA KUCHIPUKA KWA MITINDO YA NADHARIA YA UBAADAUSASA

Kwa mujibu wa Best and Kellner (1991) tangu K19 kipindi cha usasa kilichukua mwelekeo mpya katika sanaa. Mitindo mipya ilianza kujitokeza. Vilevile madhumuni

mapya ya sanaa na msanii yalisisitizwa katika jamii. Kwa mfano mwaka wa 1850 mshairi Charles Baudelaire aliandika shairi la usasa lililokuwa linaakisi maisha halisi ya usasa; Arthur Rimband alidai kwamba sanaa lazima idhihirishe usasa na Ezra Pound alisisitiza sanaa lazima ifanywe kuwa mpya. Kwa ufupi sanaa ya kisasa ilisisitiza ubunifu, ugeni na maudhui kuakisi maisha jinsi yalivyo. Kwa kufanya hivyo usasa ulihimiza ukataaji wa mitindo ya zamani na kuisitiza ubunaji wa mitindo mipya.

Kipindi hiki cha usasa kilisisitiza swala la uhuru wa sanaa kutokana na dini, maadili na siasa na hivyo basi msanii wa sanaa kujihusisha na sanaa kwa ajili ya sanaa. Kutokana na imani hii, sanaa ilijitenga na taaluma zingine na hivyo basi kukosa kuwakilisha na kuigiza uhalisia wa maisha. Hii iliifanya sanaa kuwa wa hulka ya kujirejelea yenyewe kuliko kurejelea jamii au hata uhusiano wa msanii na jamii. Imani hii ilikuwa na athari hasi kwa sanaa kwani ilifanya sanaa kuwa ya kuwazika tu.

Best na Kellner (1991) wakimnukuu Huysen (1986) wanasema kuwa kufikia K20 sanaa ya usasa ilikuwa imefafanuliwa kama sanaa ya juu, tofauti na sanaa ya chini. Sanaa hii ya juu ilikuwa ya ubunifu wa hali ya juu na hata kutoeleweka kwa watu wa kawaida. Hii ni kwa sababu wasanii walianza kutumia lugha, maono na mitindo iliyokuwa inaeleweka na wao pekee. Kwa mfano riwaya za akina Eliot, Pound, Klee na Kandinsky zilizosomwa na watu wachache sana. Kwa ujumla wasanii wa kipindi cha usasa walijitenga na jamii na hii ilidhihirishwa katika kazi za fasihi.

Wasanii hawa walifaa kuwa na ubunifu wa hali ya juu, sawia na kazi zao. Kazi hizi zilifaa kutoa maono ya msanii kuhusu dunia yake, kubuni dhana, mtazamo na fikra mpya za kisanaa. Hivyo basi ilikuwa rahisi kutofautisha kazi za wasanii mbalimbali kama vile upakaji rangi wa Momet au Van Gogh, Usimulizi wa Kafka au Hemingway, nyimbo za

Schoenberg au Stravinsky, tamthilia za Pirandello au Brecht au majengo yaliyo na mtindo wa kimataifa.

Sanaa ilipofikia kiwango hiki cha juu, usasa ulianza kusambaratika. Kulikuwa na hisia kuwa sanaa ya juu imefika kikomo, kwani ugeni na ubunifu wa wasanii ulikuwa umefikia upeo wa juu kiasi cha kutowezekana kutunga kazi zingine. Kwa mfano upakaji rangi nyeupe kwa rangi nyeupe na mrusi Kasimir Malevich ulidhihirisha mwisho wa upakaji rangi na maandishi kama *literature of exhaustion* na John Barth kuonyesha mwisho wa fasihi (labda kutokana na mitindo iliyofuatwa na wanausasa). Ilionekana kuwa kilichobaki ni mwananadharia wa ubaadausasa kukusanya mitindo ya zamani na kuipanga upya. Kwa hivyo badala ya ugeni na ubunifu uliokuwa katika usasa, wanabaadausasa walithamini uigaji wa kazi zingine au unukuzi wa kazi zilizotungwa zamani. Wanabaadausasa pia hawakumthamini mwandishi au msanii kama walivyo wanausasa na hivyo basi kuubainisha ubaadausasa kama mwingiliano matini au unukuzi na ufafanuzi wa kazi zingine.

Kwa hivyo sanaa mpya ilianza kujitokeza kupitia matumizi ya mitindo ya ubaadausasa. Matumizi ya mitindo hii ya ubaadausasa ilijitokeza katika kazi kama riwaya za William Burroughs, nyimbo za John Cage na Merce Cunningham, upakaji rangi wa Andy Warhol na usanifu majengo wa Robert Venturi na Philip Johnson.

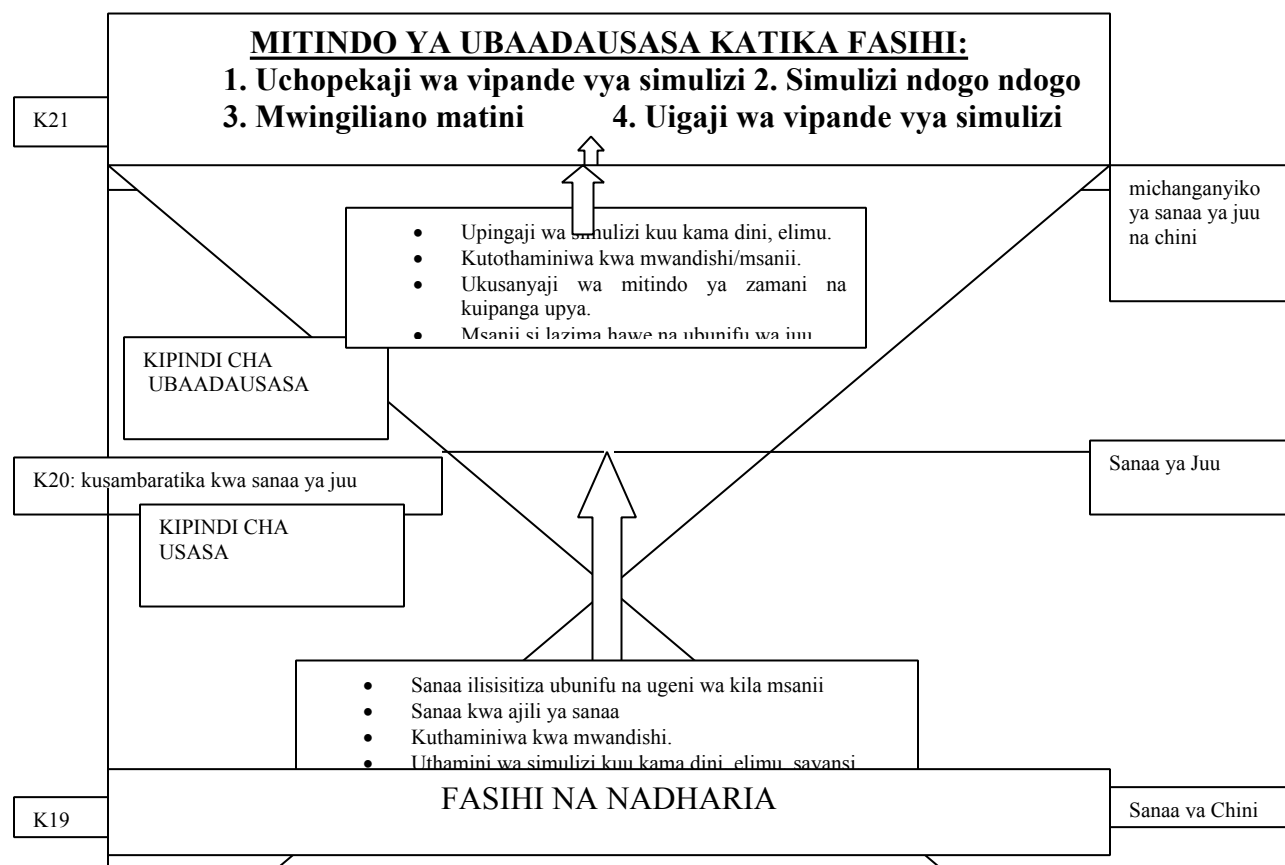
Mtindo mwingine wa ubaadausasa ulitokana na Lyotard aliyepinga simulizi kuu za Ukristo, ufunuo wa hekima, tamaduni, kaida za kisiasa, mifumo yote ya mamlaka, elimu na sayansi . Kwa mujibu wa Lyotard mifumo hii mikuu ya hekima ilikuwa haiaminiki tena na ilikuwa inaendelezwa ili kuzuia tofauti, upingamizi na uwingi maana. Fauka ya hayo simulizi hizi kuu hazikuwa zinasuluhisha matatizo ya binadamu. Kwa hivyo Lyotard

alipendekeza mtindo tofauti wa kusuluhisha matatizo ya kijamii-matumizi ya simulizi ndogondogo. Mtindo huu wa simulizi ndogo ndogo ni msingi wa kusuluhisha matatizo maalum yanayowakumba watu mahususi katika jamii (Barry 2002; Carter 2006). Katika sehemu ifuatayo tutaangalia kwa undani mitindo hii ya ubaadausasa iliyojitokeza katika fasihi.

Jedwali 2 lililoko ukurasa unaofuata linaonyesha kwa muhtasari jinsi fasihi ilivyobadilika kuanzia K19 hadi K21. Kati ya K19 na K20, fasihi hasa ilichukua mwelekeo wa kipindi cha usasa. Kipindi hiki kilikuwa kimeshamiri sifa zifuatazo: sanaa ilisisitiza ubunifu na ugeni wa kila msanii, sanaa kwa ajili ya sanaa, kuthamini mwandishi na matumizi ya simulizi kubwa. Ni kutokana na sifa hizi ndipo sanaa ilijulikana kama sanaa ya juu, sanaa ambayo ilijitenga na jamii na hivyo basi kusambaratika katika K20. Ni baada ya sanaa hii ya juu kusambaratika ndipo kipindi cha ubaadausasa kikaanza na hivyo basi fasihi ikajulikana kama fasihi ya kileo. Fasihi hii ya kileo ilishamiri sifa zifuatazo: Matumizi ya simulizi ndogo ndogo, kutothaminiwa kwa mwandishi na ukusanyaji wa mitindo ya zamani na kuipanga upya. Ni sifa hizi zilizochipua mitindo ya ubaadausasa katika fasihi.

Jedwali 2: MITINDO YA UBAADAUSASA KATIKA FASIHI ILIYOBUNIWA BAADA YA KUSAMBARATIKA KWA SANAA YA JUU MNAMO K20

Chanzo: Mtafiti b

2.3.4.1. SIMULIZI NDOGO NDOGO

Dhana hii ya simulizi ndogo ndogo inatokana na nadharia ya simulizi kuu inayohusishwa na Lyotard. Lyotard anasema kuwa simulizi kuu zinazodhaniwa kueleza maisha ya binadamu haziaminiki na huendelezwa tu ili kuzuia tofauti, upingamizi na uwingi maana (Barry 2002:86).

Kulingana na Wegesa na Macharia (2008) wahakiki wa ubaadasasa hukataa simulizi kuu na kupendelea Simulizi ndogo ndogo na vijihadithi vinavyoeleza vitendo vya jamii maalumu na wala si dunia nzima. Simulizi ndogo ndogo ni badilifu kimuktadha, badilifu

kiwakati, zenye natija na zisizodumu milele. Simulizi hizi za kibaadausasa si falsafa ya kilimwengu wala haudai kumiliki ukweli, urazini au uthabiti wowote.

Fauka ya hayo Wegesa na Macharia (2008) wameonyesha upingaji wa simulizi kuu za dini, utamaduni na sheria katika hali tatu tofauti nchini Kenya ambazo ni matanga, sekta ya uchukuzi wa umma (matatu) na kundi la Mungiki. Wamebainisha kuwa makundi haya matatu hupinga simulizi hizo kuu na badala yake kupendekeza simulizi ndogo ndogo zinazosuluhisha matatizo yao maalum.

Kwa mujibu wa Sim (2001) simulizi kuu hazina uhusiano wowote na historia halisi ya binadamu. Simulizi hizo ni kama za Umarx, dini na visasili. Simulizi hizi hazina suluhu maalumu; kwa mfano simulizi kuu ya Umarx ilisisitiza ukombozi wa binadamu kutoka minyororo ya ubepari lakini haikutimiza. Kwa hivyo simulizi hizi kuu zinafaa kutupiliwa mbali na pahali pao pachukuliwe na simulizi ndogo ndogo zilizo na suluhu kwa matatizo ya binadamu.

2.4.4.2. UCHOPEKAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI

Kwa mujibu wa Best na Keller (1991) dhana hii inahusishwa na jinsi fasihi mamboleo inavyowasilishwa. Ni upingaji wa muundo maalum, mpangilio na mtiririko wa fasihi na badala yake kupendelea mitindo inayofafanuliwa na kutokuwepo kwa mpango, yenye vurugu na ubahatishaji, isiyo na mfululizo, isiyo wazi na iliyojaa michezo. Kwa mfano waimbaji John Cage na Mere Cunningham walitumia mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi. Waimbaji hawa walitumia ubahatishaji walipoimba nyimbo zisizo na mpangilio wowote kwa upande wa maudhui, sauti na tuni. Vilevile walidai kuwa wasikilizaji walikuwa na uhuru wa kujifasiria maana ya nyimbo hizo.

Barry (2002) alipokuwa akieleza maana ya ubaadausasa alifafanua kwa kutumia dhana hii ya uchopekaji wa vipande vya simulizi. Alisema kuwa ubaadausasa ni mtazamo usiofuata mfumo mmoja wa mawazo bali hutumia mtindo wa kuunganisha vipengele tofauti vya maandishi visivyo na uhusiano vilivyochukuliwa bila kutumia utaratibu maalumu. Ili kudhihirisha hoja hii Barry (2002) anamnukuu Eliots aliyetumia mtindo huu. Eliots alitumia mhimili huu alipoweka pamoja kolaji au vipande vya hadithi visivyokamilika. Vilevile Barry anaonyesha kuwa Dadaist (1917) alitumia mtindo huu kwa kutunga mashairi kwa kukutanisha sentensi zilizotolewa magazetini bila utaratibu maalumu. Kazi za kibaadausasa zinazotumia mtindo huu huwa hazina hitimisho maalumu na uchanganuzi wake hutegemea kipengele hiki (Barry 2002).

Sim (2001) anasema kuwa uchopekaji wa vipande vya simulizi ni ubadilishaji au ukiukaji wa ploti, wahusika, mandhari na maudhui katika kazi za fasihi. Kwa hivyo mtindo huu unasababisha mabadiliko katika tanzu za fasihi kutoka mtindo tuliokuwa tumeuzoea. Ni hapa ndipo Khamis (2008) anazungumzia kuhusu riwaya mpya ya Kiswahili iliyojaliwa miaka ya 1990. Anasema kuwa riwaya hizi zinakiuka takriban misingi yote ya kanuni za riwaya za uhalisia zilizotangulia. Ili kushadidia hoja hii Khamis anasema:

[Katika riwaya mpya] hakuna hadithi inayoshikamana kiwakati kama tuzijuavyo hadithi zilizoandikwa kwa mtindo wa uhalisia. Badala yake kuna vipande vya hadithi, matukio, vitukio na visa ambavyo vimevunjavunjwa maksudi na kukutanishwa mbali na mnyororo wa safari au utashi wa mhusika fulani kutaka kugundua au kutatua tatizo fulani. Hadithi, visa matukio haviaminiki katika mantiki ya maisha ya kawaida bali vinasimamia fantasia na mazingaombwe yaliyochanganyika na uhalisia wa aina fulani. Aidha, usimulizi wa hadithi unachukua mikondo mingi ambapo nafsi zote tatu zinatumiwa pamoja na usimulizi kugeuka na kuchukua mitazamo tofauti. Pia, hakuna sauti moja inayoongoza bali sauti na mitazamo ya mwandishi na wahusika huchanganyika. (Khamis 2008).

Maudhui huwa hayaeleweki kwa urahisi. Jonathan Baumbach alisema katika hadithi fupi *The Return of Service* (1979), ‘utasoma hadithi siku hizi na sio hadithi tena tulizozoea.’

Wakati mwingine matini huvunjwauvunjwa na nafasi huwachwa katikakati. Nafasi hizo

zinaweza kujalizwa kwa kuwekwa ishara, mada, nambari, nukuzi, picha, michoro au hata kuwachwa wazi. Sim anamnukuu Federman (1957) anayesema kuwa nafasi hizo zinaweza hata kujazwa na vitu ambavyo havina uhusiano na kazi husika. Mfano mzuri ni kazi iitwayo *Willie Masters' Lonesome Wife* (1967) na William Gass. Katika kazi hii mwandishi anatumia rangi na fonti tofauti tofauti.

Ritgerotil (2006) anaeleza mtindo wa uchopekaji wa simulizi kuwa unasababisha fasihi kuwa katika vipandevipande, wala hakuna mshikamano tuliokuwa tumeuzoea. Mawazo kama hayo yanatolewa na Sim (2001:127) anayesema uchopekaji wa simulzi usababisha fasihi kukosa ukamilifu na hitimisho kama sifa linalohusishwa na hadithi za zamani. Uchopekaji wa simulizi unafanya usimulizi kutofululiza na matukio kutapakaa kila pahali.

2.3.4.3 MWINGILIANO MATINI

Kulingana na Barry (2002) sifa mojawapo wa kazi za kibaadausasa ni mwingiliano matini. Hali ya kazi za kifasihi kutegemeana na kurejeleana. Kwa mujibu wa Kehinde (2003) mtindo huu unahusishwa na nadharia ya mwingiliano matini iliyoanzishwa miaka ya 1960. Mihimili mikuu ya mwingiliano matini ilifafanuliwa na Northrop Fryes na Julia Kristeva. Julia Kristeva anafafanua maana ya mwingiliano matini hivi:

Matini yoyote ile ni mkusanyiko wa unukuzi, ufyonzaji au mgeuzo wa matini nyingine ya awali. Mkusanyiko huo uungana na kisha kuunda kazi jipya (TY).

Sawia na Julia Kristeva, Kehinde (2003) anamnukuu Terry Eagleton (1983) anayesema kazi za fasihi ni uandishi mpya wa kazi zilizoandikwa awali. Kwa hivyo kulingana na Eagleton kazi zote za fasihi tunazosoma sio mpya bali zilikuwa zimeandikwa. Mwingiliano matini ni ufafanuzi wa dhana zilizoandikwa kwa njia tofauti au dhana geni ili kuchukua nafasi za dhana zilizopitwa na wakati. Aghalabu, ufafanuzi wa M. H. Abrams ni mwafaka katika utafiti wetu:

Mwingiliano matini ni mmojawapo wa njia bunilizi za kutunga kazi za fasihi huku ukirejelea kazi zingine. Njia hizo ni pamoja na matumizi ya unukuzi, madondoo, vidokezo, sheria sawa na usimilishaji wa mitindo ya kazi awali (Kehinde 2003) (TY).

Mwingiliano matini vilevile unamaanisha mwachano baina ya matini na msomaji.

Umberto Eco anasema kuwa sio kweli kusema kuwa matini zinaandikwa na mwandishi bali matini hujiunda zenyewe. Kwa hivyo hakuna matini inayojisimamia bali inategemea matini mengine.

Mwingiliano matini imejitokeza katika fasihi simulizi za Afrika. Hii ni kwa sababu fasihi simulizi ni mali ya jamii na hivyo basi ni ya kila mtu tofauti na fasihi andishi. Fasihi simulizi hupitishwa kwa njia ya mdomo kutoka kizazi kimoja hadi kingine (Finnegan 1970:36)

Vilevile waandishi wa Afrika hutumia mwingiliano matini. Hii ni kwa sababu tamaduni zinafanana katika jamii za dunia na hii inawafanya kurejelea kazi za tamaduni zingine. Pia wanadamu kwa ujumla wana shida za kiuchumi, kisiasa na kijamii zinazofanana na hivyo kazi zao za fasihi kukaribiana. Kwa ujumla fasihi yoyote huchibuka kutoka fasihi nyingine na si kutoka ombwe tupu. Hivyo basi waandishi hurejelea maudhui na mitindo za waandishi wengine, hasa katika enzi hii ya utandawazi na uwingi tamaduni (Kehinde 2003 akimnukuu Biodun Jeyifo, 1988: 277). Waandishi wa Afrika wanaweza kurejelea ama kazi za wengine, kazi zao wenyewe (walizoandika awali) au fasihi simulizi. Kwa mfano Chinua Achebe katika *Arrow of God* anarejelea drama za matambiko (*Egwugwu - Masquerade*) za Kiafrika, methali na sherehe za kitamaduni (*Akwu Nro*). Ni kutokana na mwingiliano matini hii ya mazingira na tamaduni mbalimbali za fasihi simulizi, Chinua Achebe anaboresha kazi yake. Urejeleaji wa waandishi wengine unadhihirishwa kupitia Ngugi wa Thiongo *A Grain of Wheat* ambaye maudhui makuu ya Usaliti na Udhulumu yanafanana na maudhui ya kitabu cha mwandishi Conrad *Under Western Eyes*. Mifanano

hii ya maudhui katika riwaya hizi mbili inadhihirisha shida za binadamu zinafanana na hazitegemei tamaduni, jiografia wala tabaka.

Walibora (2012) anaoyesha mwingiliano matini katika riwaya zake za *Siku Njema* na *Kidagaa Kimemwozea*. Walibora alirejelea riwaya yake ya awali ya *Siku Njema* pale aliposhabisha tabia za Mzee Kazikwisha na Mtemi Nasaba Bora (uk.128). Katika *Kidagaa Kimemwozea* Mtemi Nasaba Bora anamwambia Amani amchimbie kaburi ili azikwe afapo. Sawia na hayo, Mzee Kazikwisha katika *Siku Njema* anampa mhusika mkuu Kongowea maagizo yayo hayo (uk. 100).

Kwa mujibu wa Anton Pokrivčák mwingiliano matini unaweza kuundwa katika fasihi kupitia njia zifuatazo: urejeleaji, dokezo, unukuzi , urudiaji wa maneno ya wengine, wizi wa maandishi au mawazo ya mtu, kolaji na mbinu inayohusisha matumizi ya uandishi upya wa matini ya awali kwa kuweka mandhari tofauti kitamaduni na kilugha.

Umuhimu wa mwingiliano matini ni kwa wanahistoria na wahakiki wa fasihi. Kutokana na mtindo huu wanaweza kufafanua uhusiano uliopo baina ya waandishi mbalimbali na fasihi zao. Kwa kufanya hivi fasihi itaweza kueleweka kama tendo la kibinadamu lililoko na majukumu katika jamii.

2.3.4.4 UIGAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI

Kama tulivyotanguliza hapo awali, imani za kipindi cha usasa zilisababisha kutokea kwa sanaa ya juu iliyosisitiza ubunifu na ugeni wa kila msanii. Kwa hivyo ilifika wakati ambapo ubunifu ulidhaniwa umekwisha na kufika tamati kwa sanaa. Ni hapa ndipo mtindo huu ulibuniwa na wanabaadausasa ili kuepukana na kufa kwa sanaa. Kwa mujibu wa Best na Keller (1991) wanaubaadausasa walizitisha dhana za ubunifu na ugeni katika

kazi za sanaa na badala yake kubuni mtindo wa uigaji wa kazi zingine pamoja na sifa zao. Miongoni mwa sifa hizo ni uigaji wa kazi zingine pamoja na mitindo yao. Kwa mfano Robert Rauschenberg alikutanisha matini kutoka magazeti na picha mbalimbali ili kuunda kazi mpya na wasanii kama Andy Warhol, Sherrie Levine, Cindy Sherman, Braque na Picasso kukutanisha nyimbo mbalimbali za zamani ili kuunda nyimbo mpya.

Kulingana na Ritgerotil (2006) mtindo huu ni uigaji wa kazi zingine au mitindo iliyotumika katika kazi hizo. Jameson katika makala yake *Postmodernism* anafafanua mtindo huu kuwa ni msingi mkuu wa kazi za kifasihi. Jameson anaiita mbinu hii *parody* wazi; uigaji bila tashtiti yoyote inayodhihirika katika *parody*. Kazi za kisanaa za kibaadausasa zinachukua haki miliki za waandishi wa zamani na kuiga kama kazi mipya za kibaadausasa. Hapo awali mtindo huu ulikuwa kama wizi lakini katika kipindi cha ubaadausasa umekubalika. Vilevile Rigerotil (2006) anasema kuwa, mtindo huu umetumiwa na filamu ya *The Simpsons*. Matukio mengi ya filamu ya *The Simpsons* imeiga kazi zingine kama vitabu, sinema na matukio ya kihistoria.

Kwa mujibu wa Sim (2001) mitindo hii ni kuchanganya tanzu na mitindo mbalimbali katika kazi za fasihi. Ilitokana na kuvunjika moyo kuwa kila kitu kimeshabuniwa na kimeshafanywa, Fredrick Jameson anasema katika kitabu chake *Postmodernism and Consumer Society (1983)*:

Waandishi na waimbaji wa ubaadausasa hawawezi kubuni mitindo mipya....ni kidogo tu kinawezekana; sababu ni kuwa imeshabuniwa tayari. Kwa hivyo badala ya kuandika kwa mitindo bunilizi wao ukutanisha mitindo iliyopo katika fasihi na kufanya kuwa kazi zao asilia (Sim 2001) (TY).

Sim anatoa mifano ya waandishi wa kibaadausasa ambao wametumia mtindo huu. Kwa mfano *The Hawkline Monster* (1974) na Richard Brautigan, *Yellow Back Radio Broke-Down* (1969) na Ishmael Reed, *The Place of Dead Roads* (1984) na William Burroughs.

Vilevile Childs na Fowler (2006) wanahoji kuwa kazi zinazotumia mtindo huu huwa zimeundwa kwa upande mkubwa na maneno, virai, sentensi, aya, mizani na onyesho kutoka kazi zingine. Mtindo huu hufanya kazi husika kuonekana kama zilinukuliwa kutoka kazi za watu wengine.

2.4 HITIMISHO

Sura hii imejadili vipengele vya ubaadausasa katika muktadha wa tasnifu hii. Vipindi mbalimbali vya historia ya dunia hadi kufikia kipindi cha ubaadausasa vilijadiliwa kwa kina. Tulifafanua kuwa kipindi cha ubaadausasa kilichipuka kutokana na mabadiliko ya kisiasa, kiuchumi, kisiasa na kisayansi katika jamii. Ni kutokana na mabadiliko hayo ndipo wataalamu walizua nadharia ya ubaadausasa ili kuelezea jamii hiyo.

Kwa upande mwingine, tulifafanua dhana ya nadharia ya ubaadausasa kwa mujibu wa wataalamu mbalimbali na tofauti baina ya vipindi vya usasa na vipindi vya ubaadausasa. Fauka ya hayo tulijadili waasisi wakuu wa nadharia ya ubaadausasa wakiwemo Lyotard, Baudrillard na Jameson. Zaidi ya hayo tuliangalia kwa undani matumizi ya nadharia ya ubaadausasa katika fasihi.

Katika sehemu ya mwisho, tuliangalia mitindo ya ubaadausasa katika kazi za fasihi. Ni hapa ndipo tulijadili kuwa mitindo hii ilichipuka baada ya wanausasa kulekeza imani zao za sanaa ya juu. Hii ilipelekea kubuniwa kwa mitindo ya ubaadausasa tuliyojadili kwa kina: simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi.

SURA YA TATU

SIMULIZI NDOGO NDOGO NA UCHOPEKAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI KATIKA NYIMBO ZA KIKALENJIN

3.0 UTANGULIZI

Sura hii imechanganua nyimbo za Kikalenjin za K21 kwa kuzingatia mihimili ya simulizi ndogo ndogo na uchopekaji wa vipande vya simulizi. Katika kufanya hivyo sura hii imetimiza lengo la pili kwenye tasnifu hii. Kwa mujibu wa Carter (2006) na Barry (2002) simulizi ndogo ndogo ni mhimili unayohusishwa na mfaransa Francis Lyotard. Lyotard alibeua simulizi kuu zilizokuwa zinakandamiza na kupendelea simulizi ndogo ndogo. Kwa hivyo simulizi ndogo ndogo ni msingi wa kusuluhisha matatizo maalum yanayowakumba watu mahususi katika jamii.

Kulingana na Lewis (2001) uchopekaji wa vipande vya simulizi ni upinduaji wa nyenzo ambazo zilikuwa zimezoeleka za akina Plato na Aristotle, katika uwasilishwaji wa kazi za sanaa. Nyenzo hizo ni pamoja na ploti, wahusika, mandhari na maudhui. Katika Ploti, hakuna mantiki katika mpangilio wa matukio na visa. Mintarafu ya kazi za kibaadausasa, wahusika na mandhari hubadilika ghafla, maudhui huwa changamano na sio rahisi kuyaeleza juu yake.

3.1 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA SIMULIZI NDOGO NDOGO

Kama nilivyotanguliza hapo awali, dhana hii ya simulizi ndogo ndogo imewekwa msingi imara na Mfaransa Francois Lyotard. Lyotard alipinga matumizi ya simulizi kubwa zilizokuwa zinakandamiza maisha ya binadamu. Hii ni kwa sababu simulizi kuu hazina uhusiano wowote na historia halisi. Kwa hivyo, Lyotard alipendekeza matumizi ya simulizi ndogo ndogo zinazosimulia na kuakisi hali halisi ya maisha. Simulizi hizi ndogo huzingatia maslahi ya watu binafsi na kufanya simulizi zao kukubalika. Aidha, ni katika simulizi ndogo ndogo ambapo watu hueleza mitazamo yao kuhusu mambo yao halisi (Carter 2006; Barry 2002).

Katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21, maudhui hujitokeza kwa kuangalia jinsi simulizi kuu zinavyopingwa; na mahala pake kuchukuliwa na simulizi ndogo ndogo. Katika uchanganuzi wetu wa nyimbo hizi, maoni ya wataalamu wafuatao yalifaa utafiti huu: Mikhail Bakhtin, Michel Foucault, Deleuze, Felix Guattari na Louis Althusser. Bakhtin alisema kuwa lugha yoyote ile lazima itumike katika jamii mahususi. Nyimbo ambazo zilichanganuliwa katika utafiti huu zimetumia lugha ya Kikalenjin inayohusishwa na jamii ya Kikalenjin. Foucault katika utafiti wake alidhihirisha jinsi mamlaka kuu inavyoweza kuwatenga punguani, wagonjwa, maskini, wahalifu na

wapinga desturi. Diskosi yoyote ile, kama asemavyo Foucault, haitenganishwi na mamlaka kwa sababu ni kama njia ya uongozi katika taasisi yoyote. Diskosi hii huamua jinsi ya kuzungumza, njia muafaka ya ukweli, nani anafaa kuongea na ni wapi panafaa paongewe. Katika uchanganuzi wetu tuliangalia jinsi mamlaka kuu zilivyoundwa na kuwatenga watu wengine na jinsi inavyokataliwa katika simulizi ndogo ndogo.

Maoni ya Deleuze na Guattari yalifaa uchanganuzi huu. Deleuze na Guattari waliangalia jinsi tamaduni mbalimbali zilivyochanganyigana na kuunda tamaduni nyingine tofauti. Ni katika muktadha huu ambapo tuliangalia jinsi nyimbo za Kikalenjin zilivyodhihirisha mgongano kati ya tamaduni kongwe na za juu na kisha utamaduni wa ubaadausasa ambao unaelekea kukinzana na ule wa kijadi.

Louis Althusser alidhihirisha jinsi mamlaka makuu yanavyoundwa katika jamii. Ni katika mamlaka haya ambapo imani za simulizi kuu zinaendelezwa. Maoni ya Louis Althusser yalituwezesha kuchanganua nyimbo za Kikalenjin katika mamlaka makuu manne (Wegesa na Machariah 2008):

1. Dini
2. Taasisi za binadamu
3. Elimu
4. Kaida za siasa

Sehemu zinazofuata zinaangazia namna nyimbo teule zinavyoelekea kupinga waziwazi mamlaka makuu ya kijamii ambayo tangu jadi yamekuwa yakienziwa na kuthaminiwa na wanajamii. Katika kufanya hivyo, sehemu hii itatosheleza lengo la pili la tasnifu hii la

kuchanganua kipengele cha simulizi ndogo ndogo katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21.

3.1.1 DINI

Dini ni mojawapo ya simulizi kuu zilizopingwa na Lyotard (Barry 2002). Lee (2009) akimnukuu Ingraffia anasema kuwa katika kipindi cha usasa, dini imekuwa ikienziwa na wanadamu na kuchukuliwa kama chemichemi ya ukweli. Mtazamo huu umebadilika katika kipindi cha ubaadausasa mintarafu ya sababu zifuatazo:

- Katika dunia ya ubaadausasa hakuna ukweli kamili au ukweli wa Bibilia, na hata ukweli huo hauna uhusiano na uhalisia. Kwa hivyo mafunzo ya dini hayaaminiki tena.
- Imani za dini katika dunia ya kibaadausasa zinakataaliwa. Hii ni kwa sababu imani za dini kama maandiko matakatifu, maombi, ushuhuda, maungano, historia ya kanisa na mikutano ya kanisa zinatiliwa shaka. Fauka ya hayo, matini ya Bibilia hayaaminiki hasa kwa sababu Lyotard katika *Postmodern Condition* alisema nadharia na utekelezi wa ufasiri wake haiaminiki. Zaidi ya hayo, Lyotard alikataa mfumo wa hekima wa makubaliano.
- Vile vile katika dunia ya ubaadausasa mtazamo wa aina moja umechukuliwa na mitazamo ya aina nyingi. Kwa hivyo imani za dini za aina moja haziruhusiwi bali kila mtu ana ruhusa za kuwa na mitazamo yake.

Upingaji wa simulizi kuu ya dini katika nyimbo za Kikalenjin za K21 ulidhihirika kupitia wimbo wa Kipkurui Ngeny *Pastor (Mhubiri)*. Wimbo huu ni mfano maalum wa namna nyimbo zinavyoweza kubeua kanuni za kidini hasa inapotokea kuwa waliopewa mamlaka

ya dini hutenda mambo ambayo ni kinyume na misingi ya dini. Uteuzi wa mada wa wimbo huu *Pastor (Mhubiri)* unaashiria mamlaka mkubwa sana katika dini. Matarajio yetu ni kuwa wimbo huu utazungumzia vitendo vyema vilivyotendwa na mhubiri. Lakini kama wimbo unavyodhihirisha mhubiri huyu anatenda kinyume na matarajio yetu. Ni kutokana na vitendo hivi viovu wimbo huu unasawiri, ndipo taswira ya ubaadausasa unajengwa, yaani upingaji wa dini na hivyo basi kupendekeza njia mbadala.

Katika mfano huu wa wimbo wa Kipkurui Ngeny *Pastor (Mhubiri)* simulizi kuu ya dini imesawiriwa kupitia mhubiri aliyekuwa akiwadhulumu wafuasi wake: kwani mhubiri huyu anasingizia mkutano kwa wafuasi wake bila kuwajulisha waume zao kama inavyojitokeza katika mistari ya 2, 3 na 4:

MA

2. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
3. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
4. Ak komamwoo, sarishet!

MP

Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano kwangu!
Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano kwangu!
Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyang'anyi!

Katika mistari hii mhubiri anaelekea kutumia mamlaka yake visivyo kwani anautisha mkutano kwa mwanamke bila kumjulisha bwana yake. Na hii inamfanya mhubiri huyu kuonekana kama mnyanganyi (mistari 4). Lakini hata hivyo kuuitisha mkutano iwapo kuna dharura unaruhusiwa, japo mhubiri huyu anaitisha mikutano mingi na kuja kushiriki kwa 'mambo mengine'. Hili linadhihirika katika mistari ya 9, 10 na 11:

MA

9. Mayaa sine kebwa tuyet
  10. Lakini yaa ngebwa ngalek alek
  11. Mameche kuchang'a tuyosiek
- 'Mambo mengine' yaliyotajwa katika mistari wa 10 ni yale yanayokiuka mafundisho ya

MP

Si vibaya wakija mkutano
Ni vibaya wakija mambo mengine
Sio vizuri kuwa na mikutano mingi

dini. Kwani baada ya mhubiri huyu kuusingizia mkutano kwa mmojawao wa mfuasi

wake, anaenda kukaa na mke wa mtu hadi saa sita za usiku na kisha kusikika wakiongea kwa furaha katika zizi la ng'ombe. Tazama mistari ya 19 na 20.

MA

19. Ako mie saa sita nebo kemoi
20. Akase bik nyenyungusot ak komakwany

MP

- Ilifika saa sita za usiku**
Nasikia watu wakinong'onezana na hawafiki

Kutokana na wimbo huu, bila shaka mhubiri huyu alikuwa anawanyanyasa wafuasi wake. Kwanza ni kuchagua wake za watu bila ya idhini za waume zao. Haheshimu ndoa. Pili mikutano hii ni mingi mno na kuwafanya mke na mume wasipate wasaa wa kuendesha mambo yao nyumbani. Mstari wa 25 unaonyesha jinsi mwimbaji anavyolalamikia usumbufu wa mhubiri huyu:

25. Ak kikuima pasto anun

Mhubiri huyu amenisumbua sana

Wimbo huu unadhihirisha kuwa lazima watu wakubaliana na kile asemacho mhubiri. Mhubiri anapoitisha mikutano, watu wanakubaliana naye bila pingamizi. Hii ni kwa sababu tangu kale watu wameamini mamlaka ya dini. Dini hahitaji maswali au kusaili kinachosemwa na viongozi wake. Na hii inafanya watu wahudhurie mikutano aliyoitisha bila pingamizi kwa mtawalia: angalia mstari wa 5.

MA

5. Kingotar tuiyet, kole mie lagat nebo kwonyit

MP

- Alipomaliza mkutano huo, akasema kesho yake**
kunamkutano mwingine wa akina mama pekee

Hii ni dhana iliyoelezwa na Lyotard kuwa katika simulizi kuu, watu hushurutishwa kukubaliana na mamlaka kuu (Ritgerotil 2006). Ni mamlaka ya aina hii ambayo Lyotard anayapinga katika nadharia yake ya simulizi kuu. Kwa hivyo ni kupitia huu wimbo huu ambapo dini (simulizi kuu) inapingwa. Wanabaadausasa wanasema kuwa iwapo watu wataasi dini na watumie urazini na umantiki hali hii (mhubiri kudanganya) haingetokea na hivyo basi matatizo ya kijamii kuweza kusuluhishwa (Barry 2002).

Dini vile vile imedhihirishwa kama simulizi kuu kupitia wanawake ambao walikuwa wanaenda mkutanoni. Wanawake ambao walidanganywa na mhubiri wamedhihirishwa

kama watu wasioelewa dunia yao hasa kutokana na wao kuamini dini (simulizi kuu). Imani yao katika dini imewafanya kuwa na mtazamo finyu wa maisha na hata kukosa kuwajibikia familia zao kwani jukumu la kulisha watoto wanawaachia waume zao kama inavyobainika katika mstari wa 14:

MA

14. Ak koleche sibai lakok awe tuiyet

MP

Na akaniambia niwalishe watoto

Imani hizi katika dini zinawafanya waumini wadanganywe kwa urahisi na mhubiri. Kwa hivyo imani zao katika dini haiwasaidii bali inawakandamiza.

Wimbo huu unamdhihirisha mhubiri kama mtu mdanganyifu, mnyang'anyi, mzinifu na muongo huku wanawake (wafuasi wake) wakisawiriwa kama wajinga katika dini. Katika kufanya hivyo, wimbo huu ni mfano mwafaka wa upingaji wa simulizi kuu kuhusu dini. Hata maombi, ambayo kwa kawaida hutarajiwa yalete afueni maishani yanadhihakiwa kwa kuwa mhubiri anayeyatoa si mtumishi halisi wa Mungu kama anavyodai. Mistari ya 24, 36 na 37 inasema:

MA

24. Kingaitu kubere Bwana asibiwe

36. Ako tinye saet ake nebere simbarara! Simbarara!

37. Akole kasae tamirmiyet

MP

Nilifika anasema Bwana asifiwe

Na anaomba simbarara! Simbarara!

Na anadai anaongozwa na roho mtakatifu

Hapa, mhubiri anadhihirishwa kama mhusika asiyeleweka. Katika mstari wa 36 mhubiri anasawiriwa kububujikwa na maneno yasiyo na maana yoyote huku akidai anaongozwa na Roho Mtakatifu (mstari wa 37). Katika mstari wa 36, maneno hayo 'simbarara!', 'simbarara!' yanadhihirisha maombi hayaaminiki katika enzi ya ubaadausasa sawia na nguvu za Roho Mtakatifu. Wimbo huu unaonyesha kuwa imani katika dini haina maana hasa katika jamii ya kibaadausasa, iliyo na uwingi tamaduni na teknolojia. Katika dunia ya kisasa huwezi kuwa na mtazamo mmoja wa dini na kuwacha mitazamo mingine.

3.1.2 TAASISI ZA BINADAMU

Kwa mujibu wa North (1990), taasisi za binadamu ni mfumo wa kijamii unaotawala maisha ya binadamu. Mfumo huo unadhibiti tabia za wanajamii na huhusisha sheria ambazo binadamu hana budi kuziheshimu. Baadhi ya taasisi hizi ni ndoa na familia, dini, elimu, mifumo ya sheria, haki na jeshi, mashirika ya hospitali, mawasiliano na haki za binadamu. Kwa mujibu wa wanabaadausasa, taasisi hizi za kibinadamu ni visawa vya kipindi cha usasa. Hii ni kwa sababu taasisi hizi zinajitokeza kama simulizi kuu zinazokandamiza maisha ya binadamu. Kama nilivyotanguliza hapo awali, taasisi hizi za binadamu zilibuniwa kwa madhumuni ya kusuluhisha matatizo ya binadamu, lakini zilisababisha mateso na mahangaiko mengi sana. Chambilecho Karl Marx, kile ambacho kilikuwa kimeganda kimeyeyuka na kuwa hewa. Kwa hivyo kazi za kibaadausasa zinadhihirisha jinsi taasisi hizi za binadamu zinavyopingwa ili angalau njia mbadala hubuniwe (Bertens 1995). Kwa hivyo katika utafiti huu tuliangalia jinsi wimbo *Meyetegei Kiisoman (Nilidhani umesoma)* na Scholar Chepkorir unavyodhihirisha dhana hii.

Upingaji wa taasisi ya binadamu umedhihirishwa kupitia wimbo huu wa Kikalenjin: *Meyetegei Kiisoman (Nilidhani umesoma)* na Scholar Chepkorir. Wimbo huu unadhihirisha jinsi kijana alivyopinga taasisi zote zilizokuwa zinadhaniwa ni nyenzo muhimu ya maisha ya binadamu.

Kwa vyovyote vile imekuwa jambo la kiada vijana kunasihwa kuheshimu taasisi zote za binadamu duniani: shule, ndoa, dini, elimu, sheria na wazazi. Kulinga na Lyotard hizi ni simulizi kuu ambazo zinaleta ukandamizi wa binadamu na zinafaa kupingwa kwa vyovyote vile (Barry 2002; Carter 2006). Fasihi za kibadausasa zinadhihirisha upingaji wa taasisi hizi zilizozoeleka kama polisi, sheria, kanisa na elimu (Wegesa na Macharia

2008). Ni kupitia wimbo huu wa Chepkorir ambapo kijana huyu anadhihirisha upingamizi wa taasisi hizi zote za binadamu. Tazama mistari ya 7, 8, 9, 10 na 11.

MA

7. Kikimitei sukul, koraa kisererte
8. Kinamin mistake eng sukul
9. Keonun inyo kaa
10. Kinyikealda koraa tugaa
11. Keliban tukuk ab sukul

MP

- Ukiwa shuleni, hucusoma**
Ulifanya makosa shuleni
Ulifukuzwa kuja nyumbani
Lakini tena uliuziwa ng'ombe
Ili wagharamie mali ya shule

Wimbo huu unazungumzia jinsi wazazi wanavyogharamikia elimu ya watoto wao. Katika muktadha huu, wazazi waliuza ng'ombe ili mtoto wao apate elimu. Ingawa hivyo kijana huyu hakusoma alipofika shuleni kwani alifanya makosa yaliyosababisha afukuzwe shuleni. Kutokana na mkasa huo, wazazi wake kijana huyu waliuza tena ng'ombe wao. Badala ya kuthamini hisani anayotendewa na wazazi, kijana huyu alimbaka msichana wa kidato cha pili. Jambo linalomfanya apelekwe mahakamani. Baba wa kijana huyu hachoki na anagharamia faini kama wimbo unavyozidi kueleza:

MA

14. Ak nget lekwet ab form two
15. Itururu eng sukul, kenamin ak keratin
16. Koluban baba ngung

MP

- Halafu ukabaka msichana wa kidato cha pili**
Ulishikwa na ukafungwa
Lakini baba yako aligharamia faini

Hata hivyo alionewa huruma na akapelekwa na wazazi wake katika chuo kikuu. Na alipokuwa katika chuo kikuu aliiba na alishikwa na kupigwa. Baba yake alimpeleka hospitalini na kugharamia bili ya hospitali. Mistari ya 17, 18,19 na 20:

MA

17. Kikomi maiwech alak kecho
18. Kendain college
19. Iwe imande eng college ak ichorsee bet
20. Keberit keomisanin, konyait baba

MP

- Ulionewa huruma**
Na ukapelekwa chuoni
Ulipokuwa chuoni tena ukaiba
Ulishikwa na kupigwa, ukatibiwa na babako

Kijana huyu alifunguliwa biashara nyumbani ili aweze kumudu familia yake. Lakini hata hivyo alianza kulewa chakari na kuanza kufilisisha duka lile. Mistari ya 21, 22 na 23:

MA

21. Kemutung inyo kaa, akinyoo chekeosung ak
22. Ak kenamun biashara kele siribe lekukuk
23. Inam ibukitate, iwe iker tuket

MP

- Ulipoletwa nyumbani ulionewa huruma**
Ulifunguliwa biashara wakidhani utajimudu na familia yako
Ulianza kulewa, na ukapora duka

Kijana huyu alipoishiwa alitoroka wazaziwe pamoja na familia yake. Familia yake iliteseka sana. Mistari ya 24, 25, 26 na 27:

MA

- 24. Ooh! Kikaisiwang itorokan eng gaa
- 25. Ibakachi babangung
- 26. kwondongung ak lekuk
- 27. Kosiririch ak saratiach eng kaa

MP

- Ooh! Ulipoishiwa na pesa, ukatoroka**
- Na ukawaacha wazazi wako**
- Bibi yako na watoto wako**
- Familia yako wakateseka**

Kwa mukhtasari kijana huyu aliwapinga wazazi wake japo aligharamiwa kila kitu

kuanzia karo ya shule, faini, bili ya hospitali na hata kufunguliwa biashara. Alikaidi elimu kwani hakusoma bali aliiba chuoni na hivyo kufungwa. Vilevile alikaidi tamaduni za jamii kwa kubaka msichana wa kidato cha pili. Alipinga taasisi ya ndoa kwa kuwacha familia yake na kutoroka.

Kama vile tulikuwa tumejadili hapo awali, hizi ni baadhi ya simulizi kuu zinazopingwa na Lyotard. Kwa hivyo tunaweza kusema kuwa upingaji wa simulizi kuu katika wimbo huu wa Chepkorir ni sawia na upingaji ulioendelezwa na Lyotard; hasa kwa sababu katika wimbo mzima kijana huyu amepinga taasisi zote za binadamu. Kulingana na Sim (2001) upingaji huu unaitwa upingaji wa kaida na iliendelezwa na mfalsafa mjerumani anayeitwa Friedrich Nietzsche aliyependekeza uchunguzi wa imani zote za binadamu. Hii ni kutokana na imani kuwa iwapo watu watapinga taasisi gandamifu na watumie urazini na umantiki hali hii ingeleta suluhisho kwa matatizo ya kijamii (Barry 2002).

3.1.3 ELIMU

Elimu imefafanuliwa kama mchakato wa upashaji wa maarifa, ustadhi, mielekeo na maadili kwa ajili ya kufungamanisha mtu na jamii yake. Elimu ni maisha na huanza mtu azaliwapo hadi afapo. Kulingana na Shirika la Umoja wa Mataifa la Elimu Sayansi na Utamaduni, elimu inajumuisha mpango mahususi wa mawasiliano kwa lengo la kufundisha. Mpango huu ujumuisha mfumo wa elimu unaowekwa na serikali (Mukudi

2004). Kwa hivyo, elimu ni mojawapo wa mfumo wa maisha uliotawala maisha ya watu katika karne kadhaa zilizopita. Wanabaadausasa upinga matumizi ya mfumo huu wa maisha. Wao hudai kuwa mfumo huu unakandamiza maisha ya binadamu. Kwa mujibu wa Lyotard mfumo huo wa maisha ni sawa na simulizi kuu na zinapaswa kupingwa na mahala pake pachukuliwe na simulizi ndogo ndogo zinazoakisi maisha halisi ya binadamu (Barry 2002). Katika wimbo ufuatao tuliangalia jinsi simulizi kuu ya elimu ilivyopingwa na mahala pake pakachukuliwa na simulizi ndogo ndogo: *Kiomongu Subui (Nilitoka Asubuhi)* na Cyrus Langat

Katika muktadha wa kibaadausasa elimu ni simulizi kuu inayosababisha ukandamizaji wa binadamu. Kama vile wimbo huu wa Langat umedhihirisha elimu imesababisha matatizo chungu nzima sio tu kwa wasomi bali pia kwa wafadhili au wazaziwe. Tazama mistari ya 11 hadi 17:

MA

11. Okass amwawak sikik chu
12. Motohaltee tukukwak
13. Kasarii makumii kasit
14. Rabishek chekemeche,
15. Matos Kegilchikee somanet
16. Mamikie naakasee engclass
17. Ibwoo bak seretet

MP

- Msikize wazazi niwaambie**
Msiuze mali yenu
Nyakati hizi hakuna kazi
Pesa ndiyo tunahitaji
Sio lazima ujikaze masomoni
Na huelewi darasani
Kwani italetta umaskini zaidi

Elimu kulingana na wimbo huu wa Langat itasababisha umaskini wa hali ya juu. Iwapo wazazi watauza ng'ombe na mashamba yao kwa ajili ya masomo basi wataweza kuteseka zaidi hasa ikichukuliwa kuwa siku hizi hakuna kazi.

Vile vile elimu hii itasababisha wazaziwe kuwa wagonjwa hasa kutokana na wao kuuza mashamba yao ili kukusomesha kama inavyodhihirika katika mistari ya 26 hadi 32.

MA

26. Ongee bakakte baishek
27. Keekachi mbarenikwai

MP

- Tuwachane na wazee**
Tuwapatie mashamba yao

28. Meche sikuim mianto
29. Akukichang koraa tugaa
30. Kiraa sikumandae eng sugul
31. Koraa komekasee eng class
32. Ohh ibu bak seretet

**Wataanza kuwa wagonjwa
Na mifugo walikuwa wengi
Halafu humalizi shule
Na hauelewi darasani
Inaleta umaskini**

Hapa, elimu itasababisha madhara badala ya faida. Hii ni kwa sababu wazazi kwa madhumuni ya kufadhili elimu watauza mashamba na ng'ombe wao na hivyo basi kuwafilisisha. Ni ufilisikishaji huu ndio unaowasababishia umaskini. Hiki ni kinyume na matarajio yao kuwa elimu ingewafaidi. Hii inaoana na kile Lyotard alijadili katika makala yake ya *Postmodern Condition*. Lyotard alisema kuwa elimu ni mfumo wa maisha wa kipindi cha kisasa na ulidaniwa na wanausasa kama Habermas ungesuluhisha matatizo ya kijamii. Madai hayo yaligeuka na kuwa kinyume chambilecho wimbo huu wa Cyrus Langat *Kiomongu Subui (Nilitoka Asubuhi)*. Ni kutokana na mahangaiko hayo ndiposa Lyotard alipendekeza simulizi ndogo ndogo zinazohakisi hali halisi ya maisha na hivyo basi kuleta suluhu.

Kulingana na Wegesa na Macharia (2008) kipindi cha usasa kilikuwa kinaficha ukweli halisia wa maisha na hivyo basi kupendelea simulizi kuu kama elimu zinazozuia utofauti. Ndiposa kijana huyu alipokuwa akitaka kuasi elimu alionekana kama amepotoka na akaitiwa *bamwai* Chumba ili aje amshauri asiache shule. Mistari ya 8, 9 na 10:

- MA**
8. Kobirchi simit bamwai, kolechi konyo Chumba
  9. konyokutikang lakwek, kokakubakach sugul
  10. Sikutachikee tianda, nataa kotalentainyu

MP

**Akampigia simu bamwai Chumba aje
Amshauri mtoto wake kwa sababu
alikuwa anataka kuacha shule
Halafu aanze kuimba, ambayo ni
talanta yake**

Hapa, kijana huyu alipokataa elimu, wazaziwe walimwona kuwa amekuwa mkorofi na hivyo basi akaitiwa mshauri ili aje kumshauri arudi shule. Kijana huyu alikuwa amekataa elimu ili aweze kuanza kuimba. Alikuwa anapenda uimbaji kwa sababu ulikuwa talanta yake.

Kulingana na Carter (2006) na Barry (2002) simulizi hizi kuu zitajidengua na kutafuta njia mbadala. Kwani kijana huyu aliweza kuingia taaluma ya uimbaji uliokuwa na manufaa kwake. Hata hivyo kijana huyu hakueleweka kutokana na imani za jamii katika elimu. Imani iliyolazimisha kila mtu kufuata bila pingamizi. Ni imani hizi Lyotard alikataa katika makala yake ya *postmodern Condition*. Mfumo huu wa elimu unachukua mawazo ya wale “waliodhaniwa” kuwa wanahekima katika jamii na kuwadunisha wengine kama kijana huyu (wanaodaniwa hawana hekima). Ni kutokana na mfumo huu ndipo simulizi kuu zinaundwa katika jamii. Simulizi hizi kuu zinatenga watu wengine katika jamii na hivyo basi kukosa kusikizwa na kuonekana kama ‘wakorofi’ wakikataa kufuata mfumo huo. Hii ilipelekea kijana huyu kuonekana kupotoka alipokataa kwenda shuleni; na mama yake kumwita mshauri ili amshauri. Ni kutokana na hali hii ambapo Lyotard alipendekeza mfumo tofauti wa ushirikiano ambao hutajumuisha kila mtu bila kujali umri, dini, siasa au hata elimu. Kwa hivyo kupitia mfumo huu ndipo wahusika kama kijana huyu watasikizwa licha ya elimu yao.

3.1.4 KAIDA ZA KISIASA

Kwa mujibu wa Ernesto (1988:33) siasa za kipindi cha usasa zilikuwa na kaida za kusuluhisha matatizo yaliyokumba mwanadamu kwa ujumla. Walihimiza uhuru, majadiliano, makubaliano, usawa na haki kwa watu wote. Hata hivyo kaida hizi zilipingwa na wanabaadausasa kwa kuwa zilikuwa simulizi kuu zisizokidhi mahitaji ya watu mahususi na zinaficha ukweli. Hili limesababisha kukataliwa kwa mwamko wa kimataifa unaoahidi ukombozi na badala yake vikundi mahususi kubuniwa ili kutetea maslahi ya kibinafsi.

Kulingana na Sim (2001) wanabaadausasa wanashuku kaida hizi za kisiasa. Wao huona kuwa kaida hizi hazina maana katika maisha na zinafaa kutupiliwa mbali. Barry (2002) anasema kuwa iwapo watu wataasi kaida hizi na watumie urazini na umantiki hali hii ingeweza kuleta suluhisho kwa matatizo ya kijamii. Katika wimbo wa Jackline Memo *Osoruech Eng Mau (Mtuokoe Mau)* tunaona jinsi kaida hizi za kisiasa zilivyoleta mahangaiko katika maisha ya binadamu na kisha kupingwa ili mahala pake pachukuliwe na simulizi ndogo ndogo zinazoweza kuleta suluhisho.

Kutokana na wimbo huu wa Memo ni dhahiri kwamba raia wanateseka kutokana na kaida za kisiasa. Kaida hizo zilifanya watu kufurushwa kutoka msitu wa Mau na kukosa mahala pa kuishi. Mistari ya 9 hadi 12 inasema:

MA

9. Kikeonach kila okilel nee!
10. Kikoyalilcha biik cha chemitei Mau
11. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
12. Osoruech biik cha chemita mau

MP

- Wamekuwa wakifukuzwa kila siku.**
Watu ambao wanaishi Mau wameteseka
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau

Katika mistari hii, inabainika kuwa watu ambao wanaishi msitu wa Mau wanateseka sana. Hii ni kwa sababu serikali iliwafurusha wakaaji hao kwa madhumuni ya kuhifadhi mazingira. Katika harakati hizo wakaaji wa Sekemiat, Siaraleon, Kaptai na Binech walifurushwa kama wimbo unavyoendelea kusema kwenye mistari ifuatayo:

MA

15. Yalilta yee oh, kandoi yaliltosh
16. Biik cho chemitei Sekemiat
23. Yaliltosh yee oh, kandoi yaliltosh
24. Biik cho chemitei Binech
31. Siaraleon, kandoi kirirchinok nkoo?
32. Omo kerech, kandoi kibendi ano?
39. Chemitei Kaptai, kandoi koyaltosh

MP

- Watu ambao wanaishi upande wa**
Sekemiat wanateseka
Watu ambao wanaishi Binech wanateseka
Viongozi tunawalilia
Watu ambao wanaishi upande wa
Siaraleon wanateseka, viongozi tutaenda wapi?
Watu walioko Kaptai wanateseka

Sheria hizo za kisiasa zilifanya watu ambao walikuwa wanaishi upande wa Sekemiat, Siaraleon, Kaptai na Binech kuteseka kwa kukosa pahala pa kuishi. Sheria hizi za kisiasa

ni simulizi kuu zinazojaribu kueleza ukuaji na ukamilifu wa binadamu. Asili ya sheria hizi zilikuwa za kimataifa zinazojaribu kuhifadhi mazingira kutokana na ongezeko la joto duniani. Hata hivyo juhudi za serikali za kutekeleza sheria hizi, zilisababisha matatizo mengi kwa wakahaji wa msitu wa Mau.

3.2 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA UCHOPEKAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI

Kama nilivyotanguliza hapo awali, uchopekaji wa vipande vya simulizi ni upinduaji wa nyenzo ambazo zilikuwa zimependekezwa na akina Plato na Aristotle. Nyenzo hizo ni pamoja na ploti, wahusika, mandhari na maudhui. Plato na Aristotle walidai kuwa ploti lazima iwe yenye muumano na muungano kuanzia mwanzo hadi mwisho, yaani vitendo katika ploti viwe na mwanzo, kati na mwisho vilivyokamilifu. Hata hivyo, kama inavyodaiwa na wanabaadausasa, imani hizo zimepitwa na wakati. Wanabaadausasa hupendelea njia tofauti ya kuwasilisha kazi ya sanaa ili kukidhi mahitaji ya hadhira lengwa. Ni uwasilishwaji huu ndio ulizua mhimili huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi. Katika mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi, kazi za kibaadausasa hazina mantiki katika mpangilio wa matukio na visa. Vilevile wahusika na mandhari hubadilika ghafla, maudhui huwa changamano na sio rahisi kuyaeleza juu yake (Lewis 2001; Tilak 1993).

Tulichanganua mhimili huu wa ubaadausasa katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Katika kufanya hivyo sehemu hii imekidhi lengo la pili la tasnifu hii la kuchanganua kipengele cha uchopekaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Kwanza, wimbo ulio na mada *Ibinu Kunur (Kizazi Kitovu)* na Millicent Jerotich, umetumia mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi kwa kuwasilisha jamii

nzima . Hii ni kwa sababu wimbo huu umetumiwa kusawiri maisha ya jamii nzima ya Kikalenjin; kuanzia watoto, wazazi, vijana hadi watu wazima. Vile vile wimbo huu umesawiri uovu wa aina tofauti tofauti uliokithiri katika jamii. Katika sehemu ya kwanza, wimbo huu unakashifu wazazi dhidi ya kuwa na tabia ambazo hazifai katika jamii zikiwemo kuparamia jikoni na mama mzazi. Wimbo huu unanza hivi, mistari wa 3 na 4:

MA

3. Kiaro baba Faith Komaut chepkubet ak kamit ye,
koko yaa ye? Amungwae, aibu! Kwisha!

MP

Nilimwona baba Faith akipigania jikoni na mamake nini hii? aibu! kwisha!

4. Kiaro baba Faith Komaut chepkubet ak kamit ye,
koko yaa ye? Amungwae, aibu! Kwisha!

Nilimwona baba Faith akipigania jikoni na mamake nini hii? Aibu! Kwisha!

Vilevile wimbo huu unakashifu mababu dhidi ya fitina, kwani fitina hii itasababisha mporomoko wa jamii. Mistari 7 na 8 inadokeza hivi:

MA

7. Iyaru koku konami fitina ak karu apwerit
kutoit kebesho, aelewi rika!
8. Iyaru koku konami fitina ak karu apwerit
kutoit kebesho, aelewi rika!

MP

Utapata babu akifanya fitina Hadi wake wa nduguze wanakosana bure, haelewi rika!

Utapata babu akifanya fitina Hadi wake wa nduguze wanakosana bure, haelewi rika!

Pia, wimbo huu umetumiwa kusawiri wasichana walio na tabia mbaya ya kuvaa nguo fupi. Mistari ya 11 na 12:

MA

11. Iyaru tiibik chailachi ngoriak cha nwaken,
akole fashion funika uchi!
12. Iyaru tiibik chailachi ngoriak cha nwaken,
akole fashion funika uchi!

MP

Wasichana wanavaa nguo fupi ati ni mtindo wa kisasa, funika uchi!

Wasichana wanavaa nguo fupi ati ni mtindo wa kisasa, funika uchi!

Aidha, wimbo huu umesawiri jamii iliyo na vijana ambao hawatekelezi wajibu wa ndoa bali wanaenda kulala mjini. Mistari ya 15 na 16:

MA

15. Murenik kutuka, obakach ruando centre kerke
ak kokai chesebe, mayai akili kwisha!
16. Murenik kutuka, obakach ruando centre kerke
ak kokai chesebe, mayai akili kwisha!

MP

Vijana pevukeni, wacheni kwenda kulala mjini tabia hiyo ni sawa na kuku anayelalia mayai, akili kwisha!

Vijana pevukeni, wacheni kwenda kulala mjini tabia hiyo ni sawa na kuku anayelalia mayai, akili kwisha!

Fauka ya hayo, wimbo huu umeonyesha jamii iliyo na itikadi ya uganga. Itikadi kuwa kuna dawa zinazoweza kuwatuliza wazee wanaofanya mapenzi nje ya ndoa. Mistari ya 19 na 20:

MA

19. Sikarun kelechets kionde TMM makitinye cha lee

kwanyik ap Kalenjin, shows denied

20. Sikarun kelechets kionde TMM makitinye cha lee

kwanyik ap Kalenjin, shows denied

MP

**Halafu tutaambiwa kuwa tumewapatia
Dawa ya TMM (Tuliza Mzee Mkorofi)**

**Wanawake wa Kalenjin hatuna hiyo
dawa, tunakataa madai hayo**

**Halafu tutaambiwa kuwa tumewapatia
Dawa ya TMM (Tuliza Mzee Mkorofi)**

**wanawake wa Kalenjin hatuna hiyo
dawa, tunakataa madai hayo**

Jamii iliyo na watu ambao hawafanya kazi ila kunywa pombe tu imesawiriwa katika wimbo huu. Mistari ya 23 na 24:

MA

23. Iwendi iyoru jito nee ngete asubuhi ak kuyee
Maiyek kotomakungetke, bure kabisa!

24. Iwendi iyoru jito nee ngete asubuhi ak kuyee
Maiyek kotomakungetke, bure kabisa!

MP

**Utapata mtu anaamka asubuhi na kwenda
kunywa pombe hadi hajijui, bure kabisa!**

**Utapata mtu anaamka asubuhi na kwenda
kunywa pombe hadi hajijui, bure kabisa!**

Hatimaye, Jamii iliyo na hali ya juu ya uasherati imesawiriwa kwani watu hutongozana mijini. Mistari ya 27 na 28.

MA

27. Iwendi town iyoru koinange altaeke biika
borwee kwai, aibu kwisha

28. Iwendi town iyoru koinange altaeke biika
borwee kwai, aibu kwisha

MP

**Ukienda mjini utapata watu wanashiriki
katika usherati, aibu kwisha!**

**Ukienda mjini utapata watu wanashiriki
katika usherati, aibu kwisha!**

Kwa muhtasari wimbo huu unadhihirisha mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi kwani unazungumzia mambo mengi kuhusu jamii nzima. Humo, twapata vipande vingi vya simulizi vinavyohusu watoto, wazazi, vijana, wasichana na kisha vipande vinavyosawiri uovu uliokithiri mjini na vijijini. Ni kama kwamba wimbo umechopeka ‘vijihadithi’ saba visivyomuwala kwa pamoja. Ni dhana hii iliyozungumziwa na Best na Keller (1991) walipomnukuu Jameson (1984) kuwa wanabaadausasa husawiri maisha mamboleo kwa matumizi ya vijihadithi vingi visivyoona na visivyo na mandhari mahususi. Maisha ya kisasa, kama ulivyo wimbo huu,

hayana hadithi iliyokamilika kiusimulizi. Badala yake, maisha ya kisasa yamejaa vijihadithi vilivyochopekwa hapa na pale.

Kipengele hiki cha uchopekaji wa vipande vya simulizi kinakinzana na kile Aristotle na Plato walikuwa wamependekeza kuwa lazima kazi za kisanaa ziwe na muumano na muungano kuanzia mwanzo hadi mwisho. Vilevile Aristotle alikataa uwingi wa matukio katika kazi za kisanaa. Aristotle alisawasisa kazi za kisanaa na viungo vya mnyama na kwamba lazima viuhusiane na kuwa haitawezekana kutoa kiungo kimoja bila kusasabisha maafa (Tilak 1993). Wimbo huu wa Millicent Jerotich *Ibinu Kunur (Kizazi Kitovu)* ni wa kisasa na hivyo basi kutupilia mbali imani hizo. Wimbo huu hauna muumano na muungano na mna matukio mengi ambayo hayahusiani. Inawezekana kutoa au hata kuongeza baadhi ya matukio bila kuathiri wimbo wenyewe.

Kulingana na Best na Keller (1991) Foucault anakiri kuwa jamii ya kibaadausasa ina uwingi wa mfumo wa hekima na hivyo basi kuhitaji matumizi ya usawiri ndogo ndogo. Usawiri huu hufanywa kupitia mtindo wa Uchopekaji wa vipande vya simulizi. Kwa hivyo matumizi ya mtindo huu huwezesha waimbaji wa Kikalenjin kusawiri hali halisi ya kijamii ya kibaadausasa ya Kikalenjin. Kwa hivyo kupitia mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi mwimbaji Millicent Jerotich aliweza kuonyesha maovu ya uasherati, uzembe, ufitina, na itikadi zilizopitwa na wakati yaliyokithiri miongoni mwa watoto, vijana, wasichana na wazee yote kwa pamoja.

Pili, mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya hadithi unajitokeza katika wimbo wa Cyrus Lagat ulio na mada *Kiomongu Subui (Nilitoka asubuhi)*. Katika utangulizi wa wimbo huu hakuna uhusiano mkubwa sana na wimbo wenyewe.

MA

1. Ooh! asaa Isimba aah kaa otkee
2. Meche siku tingwak, wee menye Kabisimba

MP

**Ooh! Huyu ni Isimba anataka kujiendeleza
Anataka kuanza kuwaambia, anaishi**

**Kabisimba
anataka kumdunga chui**

3. Che mekuruit kimagetit
Mistari ya 1, 2, na 3 katika wimbo huu inazungumzia kuhusu Isimba ambaye anaishi Kabisimba na anataka kuendelea kwa kuimba. Vilevile anataka kumdunga chui. Mistari hii haina uhusiano na wimbo wenyewe unaohusu mwimbaji aliyekataa kwenda shule na kuanza kuimba. Mfano mwingine ni wimbo wa Diana Musila Chelele *Sugardaddy (Wazazi Bandia)*.

MA

1. Akole ah! Akole ah!
2. Mie barak kotit kotabe engweng dustin(shindwe)
3. tukuk chematileke kipkok
4. Kicham chichi anan kicham ngoroik

MP

**Akole ah! Akole ah!
wasichana wadogo ambao wana
uhusiano na wazee ni wengi
wanapenda (wazee) kwa sababu
ya kununuliwa nguo**

5. Kicham chichi anan kicham rabishek

pamoja na kupewa pesa

Mstari wa 1, hauna uhusiano wowote na wimbo huu hasa kwa sababu matamshi hayo haileti maana yoyote inayooana na maudhui ya wimbo huu ya wazee wanaodhulumu wasichana wadogo. Hayo ni sawia na maoni ya Ritgerotil (2006) ya kuwa kazi za kibaadausasa katika matukio au maelezo ya kwanza huwa haina uhusiano na matukio mengine, dhana ambayo inajidhihirisha katika nyimbo hizi. Utangulizi wa aina hii unaathiri wimbo vipi?

Kwa mujibu wa Mwamzandi (2013) fasihi mamboleo zina ugumu kwa hadhira lengwa hasa kutokana na mitindo mamboleo inayotumiwa kuiwasilisha. Msikilizaji sharti asikilize kwa umakinifu na kukubali kuzugwa pale inapobidi. Sanaa nzuri ni ile itakayomlazimisha msikilizaji kusaili ishara tofauti tofauti zilizo kwa wimbo na kisha kuzihusisha ishara hizo na muktadha wa maisha yake halisi. Hatimaye, ufaafu wa sanaa huamuliwa na namna itakavyomtumikia yule anayelengwa. Hivyo basi utangulizi huo kuwa na maana kwa msikilizaji.

Tatu, mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi unadhihirika katika nyimbo za Kikalenjin za K21 kupitia michanganyo ya vijitanzu. Michanganyo ya vijitanzu ni ile itakayojumuisha mbinu za kuelezea dunia ya sasa iliyojaa miujiza na mambo mengi ambayo hayawezi kueleweka kwa njia iliyo rahisi. Vijitanzu ambavyo vimeonekana kutumiwa na waimbaji wengi wa Kikalenjin ni utumaji wa Salamu na mazungumzo ya simu. Utumaji wa salamu ni sifa mojawapo inayojitokeza katika nyimbo za Kikalenjin na unahusishwa na ubaadausasa. Sababu ni kuwa njia hii huvuruga maudhui ya wimbo husika na mpangilio wa wimbo uliozoeleka. Mfano wa wimbo uliotumia mtindo huu wa utumaji wa salamu ni wimbo wa Paul Subembe Lagat *Club City*:

MA	MP
24. Club city bar ooh	Kilabu cha Club City ooh!
25. Chorwenyu nemita Boomet	Rafiki yangu kilicho Boomet
26. Kuu mambo yote kabisa	Ni mambo yote kabisa
27. Ak kotache taik	Na kinakaribisha wageni
28. Akokatwa Belie	Unimsalimie Belie
29. Ako ng'imeche parking nebo garit, kokararan	Hata ukitaka maegesho ya magari, ni mazuri
30. Kuribun komei garing'ung kotiwe komei	Watakuchungia gari lako hadi uende vizuri

Mstari wa 28, *Akokatwa Belie (Unimsalimie Belie)* ni ujumbe uliotolewa na mwimbaji ili mtu anayeitwa Belie asalamiwe. Nyimbo ambazo zilitumia mtindo huu wa utumaji salamu ni pamoja na Cyrus Langat *Kiomongu Subui (Nilitoka Subui)* mstari wa 7, Mika Maritim *Katabugan (Shida)* mistari ya 83 hadi 86 na Kipkurui Ngeny *Pastor (Mhubiri)* mistari ya 41 hadi 69. Hii ni mtindo uliosawia na ufafanuzi wa Best na Keller (1991) wanaosema kuwa uchopekaji wa vipande vya simulizi upinga mfufulizo wa fasihi (wimbo) na badala yake kupendelea mitindo isio na mpangilio. Aidha, Lewis (2001:128) anasema kuwa ni jukumu la wasikilizaji kuunganisha vipande hivyo ili kupata maana. Katika wimbo uu huu wa Paul Subembe Lagat *Club City*; mazungumzo ya simu yametumiwa vilevile. Tazama mistari ya 76 hadi 87:

MA

76. Kuu bikap baishek tugul ak restaurant
77. Ntomo bitu toloo oyee
78. Alakini mamwai kit neyaa
79. Okimit baishet
80. Til ooh Makiche sio obir,
81. Kawek ii?
82. Halo?
83. Yes service neba Club City ii sir
84. Koboiboyet eng service nekikonuu
85. Ak koraa eeh
86. Ngosukan biik chebunn Nairobi
87. Kumakosanii tuguk chekalat

MP

**Watu wote wa vilabu na hoteli
Kusiwe na msukosuko
Lakini hata hivyo sitaongea vibaya
Fanyeni kazi
Kata simu Makiche halafu nikupigie,
Unaona nini?
Halo?
Ndiyo, huduma ya Club City bwana
Ni furaha kwa huduma yao wanayotoa
Na pia eeh!
Watu wanaotoka Nairobi wakishuka
Hawatakosa vyakula vilivyotiwa rangi**

Hapa, mwimbaji anazungumza na mhusika wa kiubunifu anayeitwa Makiche (mstari wa

80). Mwimbaji anamjulisha mhusika huyu kuhusu huduma zinazopatikana katika kilabu kitwacho *Club City*. Kilabu hiki kinapatikana mjini Bomet na panauuzwa vinywaji na vyakula. Zaidi ya hayo mwimbaji huyu anamjulisha kuwa abiria wanaotoka Nairobi wakishuka hawatakosa vyakula vilivyotiwa rangi (mstari wa 87). Ni mabadiliko hayo ya matumizi ya teknolojia ndio yanahusishwa na mtindo huu wa ubaadausasa. Mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi usawiri jamii ya kibaadausasa jinsi ilivyo kwa kutumia mazungumzo ya simu. Mawazo hayo yanashadidiana na Best na Keller (1991) wanaosema kuwa matumizi ya teknolojia yalisababisha kuvunjavunja tamaduni, dhana inayojitokeza katika wimbo huu.

Nne, mtindo huu wa uchopekaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo za Kikalenjin za K21 zinaonekana kupitia miundo ya nyimbo. Mtindo wa uchopekaji wa vipande vya simulizi huhusisha ukiukaji wa ploti uliozoeleka (Lewis 2001:127) wa akina Plato na Aristote. Aristotle alipendekeza kazi ya kisanaa kuwa na utangulizi, kati na hitimisho. Utangulizi, kazi ya sanaa lazima iwe na mwanzo unaoweza kueleweka bila kutegemea chanzo kingine. Kati, kazi ya sanaa ni sharti ioane na vitendo tangulizi na vitendo vitakavyofuata baadaye. Mwisho au tamati, kazi ya sanaa ni lazima ioane na utangulizi na kati, na kumalizika kwa furaha (Tilak 1993). Hivyo basi, katika fasihi za mamboleo,

mtindo uliozoelekeka wa fasihi kumalizika kwa furaha ili kujenga maudhui fulani hubezwa kwa kutumia majadiliano pale wahusika wanapojadiliana kuhusu yale wamejifunza katika nyimbo. Katika kuchanganua dhana hii tulitumia mfano huu wa wimbo wa Bamwai Yegon *Toyon Beek (Maji ni ya Kila Mtu)*. Wimbo wenyewe umegawanyika katika sehemu mbili. Katika sehemu ya kwanza (mistari ya 1 hadi 60) mwimbaji anajadili kuhusu imani za jadi kuwa mwanamke ni wa jamii nzima. Wimbo unadokezwa hivi:

MA

1. Kikamwaa baishek kule
2. Iman toyon beek
3. ak kora ayan
4. Ikiyee tugul eeh
5. shika shika shika
6. Kikamwaa baishek kule
7. Iman toyon beek
8. ak kora ayan
9. Ikiyee tugul eeh
10. ibut ibut kebut ibak

MP

**Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Shika shika shika
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Chuna chuna tuchune basi**

Hapa, mwimbaji anazungumzia jinsi wazee walipendekeza kuwa wanawake ni wa jamii nzima. Wanaposema kuwa maji ni ya kila mtu wanamaanisha kuwa mwanamume anaweza kuzini na mwanamke yeyote. Kwa ufupi kila mwanamume anaweza ‘kuchuna’, mwanamke yeyote, chambilecho mstari wa 10. Hata hivyo mwimbaji anatupilia mbali imani hizo kuwa hazifai katika dunia ya nyakati hizi:

MA

48. Lakini makukasiri is
49. Kikeng nekaba baishek
50. Lakini kasari kukiit tioniki nebele kutit

MP

**Lakini si nyakati hizi
Ilikuwa nyakati za wazee wetu
Lakini nyakati hizi majitu ya mdomo yamefika**

Katika mistari hii, mwimbaji anasema kuwa imani za kuzini na mwanamke yeyote hazifai nyakati hizi. Sababu anayotoa ni kuwa nyakati hizi majitu ya mdomo yamefika. Anachomaanisha mwimbaji ni kuwa katika dunia ya kisasa magonjwa ya zinaa yamezuka.

Katika sehemu ya pili (mistari ya 61 hadi 88) wimbo unachukua mwelekeo wa majadiliano. Hapa mhusika anayeitwa Joseph arap Teso anajadiliana na mwimbaji yale waliyojifunza katika wimbo huo. Wanajadiliana hivi:

MA

61. Joseph arap Teso, akasee
62. Makaechintosh beek kasari
63. Kabere mie straw makiheng
64. Komi sumuk kora
65. Amu beek cheikulu eng teret kochunto kora
66. Melen ngibaishe straw komatinyin kutit
67. Kabare makumeche kutiny glassit nekae chito
68. Mhh ano kiro tero neeto imuchi
koroche ak kung'uti
69. Ikul akinye, akonamin karasta akolal kutit
70. Kikuwalak oh,
71. Menget soo?
72. Kitomoo anai
73. Nae ibak
74. Kakul aketugul terenyi
75. Ak kwam chitugul maingenyi
76. Kaekass anun, Kanyabro eng
77. Kapketet komenye Kaptirmit mie stage ooh
78. Kialel anee anerech kole
79. Baishek eeh ima toyoi beek
80. Kiyee tugul eeh
81. Kiker kochorwe Kipsonai kokete Tinai
82. Ak kochohajike Kisumu ooh
83. Kerke kira Sikibo ak sigirok itiaribik tugul koraa
84. An kii Bamwai kiabere kikule maikuete
85. Beek ab kimagetich?
86. Kikass kole mie korenyu beek ab kimagetok?
87. Metebbe mondoi
88. Ak korko mondoi

MP

- Joseph arap Teso, ninasikia**
Usinywe maji ya mtu nyakati hizi
Nilidhani unaweza kunywa na *straw*
Kuna sumu vilevile
Kwa sababu maji unayokunywa ni yale
yale yaliyo mtungini
Usidhani ukitumia *straw* haiwezi
gusana na mdomo wako
Nilidhani hufai kuguswa na gilasi
uliyonywea maji
Vilevile mtu anaweza kunywa kutoka mtungi
huo na kutemea mate
Halafu wewe unywe na ushikwe na
kansa ya mdomo
Dunia imebadilika oh
Hujui yaani?
Nilikuwa sijajua
Jua basi
Kila mtu anywe kutoka mtungi wake
Na kila mtu ale asali iliyoko kwenye mzinga wake
Umesikia Kanyabro huko?
Kapketet akiishi huko Kaptirmit katika Stage
Mimi nilitaka kukasirika
Wazee wakasema maji ni ya kila mtu
Tunakunywa wote
Ukiona mto Kipsonai ukitiririka kuanzia Tinai
Hadi Kisumu ooh
Ni sawa na Punda
Binamu nilidhani walisema hawakatai
Maji ya chui?
Umesikia maji ya chui yanapatikana kwangu?
Uliza *Mondo*
Na bibi wa *Mondo*

Kulingana na majadiliano hayo, mwimbaji anazungumza na mhusika ambaye anaitwa

Joseph arap Teso (mistari wa 61). Mwimbaji anamwambia Joseph arap Teso asifanye mapenzi na mtu ambaye si mpenzi wake nyakati hizi, hasa kwa sababu ya kuzuka kwa magonjwa ya zinaa (mistari wa 62). Naye Joseph arap Teso anauliza kama anaweza kutumia kondomu (*straw*) wakati wa kujamiiana (mistari 63). Mwimbaji anamkataza kwa sababu sio kinga kamili dhidi ya magonjwa ya zinaa. Hii ni kwa sababu kondomu

inaweza kupasuka wakati wa kujamiiana na hivyo basi kusababisha kuambukizwa magonjwa ya zinaa kama UKIMWI. Mwimbaji anasisitiza kuwa suluhisho kamili ni kuwa na uaminifu kwa mpenzi mmoja (mistari 75). Katika mistari ya 84 hadi 88 majadiliano kuhusu umuhimu wa kuwa na uaminifu kwa mpenzi mmoja yanamazilika kwa matumizi ya mtindo wa tashtiti. Joseph arap Teso anauliza kuwa alidhani hawakatai maji isiyo ya mtu (chui) (mistari 86), lakini mwimbaji anajibu ikiwa amesikia kama kuna maji isiyo ya mtu. Funzo ni kuwa mwaminifu kwa mpenzi mmoja (usinywe maji ya mtu mwengine).

Sifa nyingine ya uchopekaji wa vipande vya simulizi na ambayo inajitokeza katika nyimbo teule ni ile ya ukosefu wa hitimisho maalum. Mtindo huu ulidhihirika katika wimbo wa Mika Maritim *Katabugan (Shida)* unaochukua mwelekeo wa Dadaist (1917) aliyetunga mashairi kwa kukutanisha sentensi zilizotolewa magazetini bila utaratibu maalumu (Barry 2002), Mwimbaji huyu, kama alivyofanya Dadaist, alikutanisha vijihadithi vitatu tofautitofauti kwa pamoja. Katika sehemu ya kwanza anatumia jinsi alivyopitia baiskeli (mistari ya 5 na 6), kupatana na mtu na kondoo kukimbia kuelekea mlimani (11 hadi 17), na mwishowe kupatana na afisa wa kilimo (mistari ya 58 hadi 61). Wimbo huu unakosa hitimisho maalum na katika uchanganuzi wetu tulizingatia kipengele hicho.

MA	MP
5. Kianget besho eng Nyahururu kiabunati baskilit	Niliamka wakati mmoja huko Nyahururu na kusafiri kwa baiskeli
6. kuchus baskilit yu	Baiskeli yangu ilipata pancha

Katika mistari hii ya 5 na 6, mwimbaji anatumia kuwa aliamka wakati mmoja asubuhi na kusafiri kwa baiskeli. Alipokuwa akisafiri baiskeli yake ikaharibika.

11. Kicho chi chokolekitio
12. Koleche taabu gani?
13. Kiatonon ak alubjan
14. Alache amune sijuba ilache itabugan?

**mtu akaja karibu nami.
Akaniuliza nilikuwa na taabu gani?
Nilisimama na kukasirika
Mbona ananitusi kwa kuniambia taabu
gani?
Nani mwenye shida baiskeli au mimi?
kondoo alikimbia
kuelekea mlimani**

15. Ane nekataabugan anan katabugan baiskelilit
16. Kolaban kechiryet gei kwua
17. Ngerita eng tulwet

Hapa, mwimbaji anatuambia mtu alikuja na kumwuliza alikuwa na shida gani. Mwimbaji hajetuambia huyu mtu alitoka wapi? Alikuwa akifanya nini? Kasha kondoo alikimbia kuelekea mlimani. Huyu kondoo alitoka wapi? Moja kwa moja mwimbaji anatuelekeza yale yaliyofanyika katika sehemu za Longisa Bomet:

58. Sikoekenchebaboishe eng koling ba
59. Longisa, eng Bomet
60. Kikulechi kimite ak Mambet
61. Kinete chi neba agriculture

**Hii ni sawa na yale ambayo
Yalifanyika huko Longisa Bomet
Tukiwa na rafiki yangu Mambet
Wakati ambapo wazee walikuwa
Wakifunzwa na afisa wa kilimo**

Katika mistari hii, mwimbaji anatusawiria kuhusu mafunzo ya kilimo huko Longisa Bomet. Mafunzo hayo yalikuwa yakiendelezwa na afisa wa kilimo. Hata hivyo mafunzo hayo hayana uhusiano na sehemu iliyotangulia, kupitia baiskeli na kukutana na mtu na kondoo.

Lewis (2001:127) anasema kuwa wanabaadausasa hushuku ukamilifu na mahitimisho yanayohusishwa na hadithi za zamani za kina Plato na Aristotle. Wanabaadausasa hupendelea matumizi ya mahitimisho mengi na hukataa hitimisho la aina moja. Dhana hii inadhihirika katika wimbo huu kutokana na ukosefu wa kuwepo kwa hitimisho la aina moja. Kwa mfano mwimbaji huyu alipokuwa akipitia baiskeli yake na kupata pancha, alifanya nini? Baiskeli yake ilichukuliwa na nani? Yule mtu aliyekutana naye alifanya nini baadaye? Kwa hivyo kutokana na wimbo huu ni dhahiri kwamba kuna uwezekano wa mahitimisho kadha wa kadha ambayo wasilikizaji wangeweza kuyatoa. Lakini je, mahitimisho hayo yana umuhimu gani kwa hadhira lengwa?

Best na Keller (1991) wakimnukuu Nietzsche (1967:326) katika mtazamo wake anasema kuwa hakuna ukweli wa dunia bali tulionayo ni ufasiri wake tu. Kwa hivyo dunia ina fasiri nyingi sana ambayo uwasilishwa kupitia mtindo wa uchopekaji wa vipande vya simulizi. Fasiri hizi hutunenepesha kiakili na kihakima kuhusu dunia yetu. Ni hapa ndipo nyimbo za Kikalenjin huwa haina hitimisho maalum na hazilengi kuhodhi ukweli kama zilivyo simulizi za jadi za akina Plato na Aristotle ambao wanazungumzia ngano kuu za wafalme kama kina Edipode. Nyimbo za Kikalenjin zina mawezekano chungu nzima na hivyo basi kuzipatia wasikilizaji jukumu la kujitafsiria maana ya wimbo wenyewe. Hii ni muhimu kwani itakidhi mahitaji ya kila msikizaji kutegemea imani na filofosofia anazotumia katika maisha yake. Kwa hivyo wimbo wa Mika Maritim *Shida (Katabugan)* una mahitimisho mengi na hivyo basi kutosheleza mahitaji ya wasikilizaji mbalimbali. Hatimaye, kulingana na Lewis (2001:127), kazi za kibaadausasa zinavunjwavunjwa na nafasi huachwa katikati. Nafasi hizo zinaweza kujalizwa kwa kuwekewa ishara za maneno mbalimbali, mada, nambari, unukuzi, picha, michoro au hata kuachwa tu. Katika utafiti huu tulitumia wimbo wa Faith Chepkurui *South Afrika (Afrika Kusini)* ili kudhihirisha jinsi waimbaji wanavyotenganisha ‘vijihadithi’ vyao kwa kutumia ishara mbalimbali za maneno. Ishara hizi ziliwawezesha kusawiri dunia ya kibaadausasa iliyojaa mambo mengi. Katika wimbo wa Faith Chepkurui mwimbaji huyu ameziba nafasi hizo kwa kutumia ishara za maneno, tazama mistari ya 10 na 15:

MA

1. I my people
2. Thank you for the support
3. You are giving to us as the musicians
4. I congratulate my mentor Chelele,
5. The biginner of the south African beats
6. In our region
7. It has changed our style and fashion
8. Even to, dancing upcoming dotcom generation

MP

- Nyinyi watu wangu**
Ninawashukuru kwa usaidizi wenu
Mnayotupatia sisi waimbaji
Ninampongeza mnasih wangu Chelele
Mwanzilishi wa mitindo mamboleo kutoka Afrika
Kusini
Katika sehemu yetu
Imebadilisha mitindo yetu
Katika uchezaji wa muziki wetu

9. This is Therui band
10. Pamba sana wapi nduru, aya! Aya!
Sawa! Sawa!
11. Diana Chelele neketing tingiza
12. Tunishek chebo South Afrika
13. Ikastai ano nedurundoo
14. Taman chamakse ak Dj Kipro
15. Iyee iyee lee lee
16. Kongoi Chelele amu kinetech tunishek
17. Ab South Afrika
18. Ndemaieye tostomo kenai tunishek
19. Ab South Afrika

- Hii ni bendi ya Therui**
Pamba sana wapi nduru, aya! Aya!
Sawa! Sawa!
Diana Chelele ndiye aliimba *tingiza*
Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
Unasikiaje mitindo hiyo
Ni nzuri sana na Dj Kipro
Iyee iyee lee lee
Asante Chelele kwa kutufundisha mitindo hii
Kutoka Afrika Kusini
Kama si wewe hatungekuwa tumejua mitindo hii
Kutoka Afrika Kusini

Mwimbaji huyu ametumia mstari huu wa 10 ili kujalizia pengo baina ya mistari ya 9 na

11. Hii ni kwa sababu mwimbaji huyu katika mistari ya 1 hadi 9 alikuwa anajadili hoja tofauti na ya kuanzia mistari ya 11. Katika mistari ya 1 hadi 9 mwimbaji alikuwa anashukuru mashabiki wake kwa usaidizi wao kwa waimbaji (mstari 2). Fauka ya hayo anamtambua mwimbaji anayeitwa Diana Chelele kwa kuwa mwanzilishi wa muziki mamboleo kutoka Afrika Kusini (mstari 5). Hii ni tofauti na hoja inayopatikana kuanzia mistari wa 11. Katika mstari huu mwimbaji anamtaja Diana Chelele moja kwa moja kuwa yeye ndiye aliimba nyimbo za *tingiza* ambazo ni muziki mamboleo kutoka Afrika Kusini. Zaidi ya hayo anasema kuwa muziki huo ni mzuri sana na unachezwa na Dj Kipro. Kutokana na maelezo hayo ni bayana kuwa mstari wa 10 ulitumiwa na mwimbaji makusudi kujalizia nafasi hiyo. Mstari huu ulimwezesha mwimbaji kuwasilisha hoja zake japo mstari wenyewe hauchangii hoja hizo moja kwa moja. Pia katika wimbo uu huu wa Chepkurui mstari wa 15 ulitumiwa na mwimbaji ili kujalizia pengo baina ya hoja za mistari ya 11-14 na 16-19. Kama nilivyotanguliza katika mistari ya 11-14, mwimbaji anamtaja moja kwa moja Diana Chelele kuwa yeye ndiye aliimba nyimbo za *tingiza* ambazo ni muziki mamboleo kutoka Afrika Kusini. Zaidi ya hayo anasema kuwa mitindo hiyo ni nzuri sana na inachezwa na Dj Kipro. Hoja hii ni tofauti na ile ya mistari ya 16-19 inayotoa shukrani kwa Diana Chelele kwa kuwafundisha muziki mamboleo kutoka

Afrika Kusini. Vilevile anasema kuwa kama haingekuwa Diana Chelele kuleta mitindo hiyo hawangekuwa wameijua. Kwa hivyo mstari wa 15 ulitumiwa na mwimbaji kwa lengo la kujalizia nafasi hiyo. Mstari huu ulimwezesha mwimbaji kuwasilisha hoja zake barabara. Kama nilivyotanguliza kuwa wimbo huu ni wa kibaadausasa na mwimbaji alitumia ishara hizi za maneno ili kutenganisha hoja au ‘vijihadithi’ vyake katika mistari ya 24, 35, 44, 53 na 63. Kama asemavyo Lewis (2001) mtindo huu unagawa kazi katika vijihadithi mbalimbali vilivyowazi na visivyokamilika. Kwa hivyo matumizi ya ishara hizi za maneno zimeuwezesha mwimbaji kusawiri hoja nyingi kuhusu mwimbaji Diana Chelele. Vilevile mtindo huu kulingana na Lewis udhoofisha maudhui katika fasihi hadi ni vigumu kuelewa inazungumzia nini. Wimbo huu wa Chepkurui unasawiri mambo mengi sana kuhusu Diana Chelele na huwa vigumu kueleza kwa ufupi kile kitu kinachozungumzia.

3.3. HITIMISHO

Katika sura hii ya tatu tumechanganua kwa kina vipengele vya simulizi ndogo ndogo na uchopekaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Katika uchanganuzi wa kipengele cha simulizi ndogo ndogo, tulichanganua nyimbo kwa kuzingatia mamlaka makuu manne ya dini, elimu, taasisi za binadamu na kaida za kisiasa. Ni katika mamlaka haya ndipo tulibainisha jinsi imani za simulizi kuu zilivyoendelezwa. Vilevile tulidhihirisha jinsi mamlaka haya yalivyokandamiza maisha ya binadamu na hivyo basi kubuniwa kwa simulizi ndogo ndogo. Simulizi hizi ndogo ndogo zilipendekezwa na Lyotard kama suluhu kamili kwa matatizo ya kisasa ya kibinadamu.

Kipengele cha uchopekaji wa vipande vya simulizi kimejitokeza kikionyesha jinsi kipengele hiki kinavyopindua nyenzo ambazo zilikuwa zimependekezwa na akina Plato na Aristotle. Tulibainisha jinsi nyimbo za Kikalenjin za K21 zinavyochopeka vijihadithi vingi visivyomuwala pamoja. Halikadhalika nyimbo zilizo na tangulizi zisizooana na wimbo wenyewe, nyimbo zilizochanganya tanzu kwa kutumia utumaji wa Salamu na mazungumzo ya simu na kuwa na ukosefu wa hitimisho maalum pamoja na ploti isiyo na muumano na muungano. Hatimaye tulibainisha jinsi nyimbo za kibaadausasa zinavyovunjwawunjwa na nafasi huachwa katikati. Nafasi hizo hujalizwa kwa kutumia ishara mbalimbali za maneno.

SURA YA NNE

MWINGILIANO MATINI NA UIGAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI KATIKA NYIMBO ZA KIKALENJIN

4.0 UTANGULIZI

Sura hii imehakiki nyimbo teule za Kikalenjin kwa kuangalia mihimili ya mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi. Katika kufanya hivyo, sura hii imetimiza lengo la tatu la tasnifu hii. Katika sehemu ya kwanza tumechanganua nyimbo zinazodhihirisha kipengele cha mwingiliano matini. Hii imefuatwa na sehemu ya pili tuliyo changanua kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi.

Kwa mujibu wa Child na Fowler (2006) mwingiliano matini ni dhana inayotumiwa kuelezea matini yoyote yawe nyimbo, riwaya, au hata filamu yanayorejelea matini mengine ambayo kwa njia moja au nyingine huchangia utunzaji na maana ya matini hayo. Katika sura hii tuliangalia namna nyimbo za Kikalenjin zilivyorejelea matini za awali na hivyo basi kuchangia utunzi na uwasilishaji wa ujumbe katika nyimbo hizo. Kati

ya mambo tuliyoangalia ni pamoja na urejeleaji wa simulizi za jadi za Kikalenjin, methali, tasbihi, Bibilia na Katiba ya Kenya. Aidha, tulibainisha jinsi nyimbo za Kikalenjin zinavyorejelea nyimbo nyingine.

Kwa upande mwingine kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi kinarejelea kazi zozote zilizoundwa kwa upande mkubwa na maneno, virai, sentensi, mistari, aya, mizani, na hata onyesho kutoka kazi nyingine (Child na Fowler, 2006). Aidha, kipengele hiki huhusisha uigaji wa ploti na mitindo ya kazi za waandishi wengine. Uigaji wa vipande vya simulizi hufanya kazi husika kuonekana kama zilionukuliwa kutoka kazi za watu wengine. Katika sura hii tumechanganua nyimbo za waimbaji mbalimbali zilizodhihirisha mistari na ploti zilizofanana. Aidha, tulichanganua nyimbo za waimbaji waliotumia mitindo ya kisengere nyuma na utumaji wa salamu kwa mashabiki.

4.1 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA MWINGILIANO MATINI

Katika sehemu hii tumechanganua nyimbo za Kikalenjin za K21 kwa kuangalia mielekeo miwili. Mwelekeo wa kwanza unahusu mwingiliano matini wa nyimbo za Kikalenjin na tanzu zingine. Tanzu hizo tulizoangalia ni pamoja na simulizi za jadi za Kikalenjin, methali, tasbihi, Bibilia na Katiba ya Kenya. Katika sehemu ya pili tumeangalia jinsi mwingiliano matini unavyojitokeza wakati nyimbo mahususi za Kikalenjin zinaporejelea nyimbo nyingine.

Kwa mujibu wa Fairclough (1992) Julia Kristeva ndiye anayedhaniwa kuwa mtaalamu wa kwanza aliyebuni dhana hii ya mwingiliano matini. Kulingana na Kristeva matini yoyote yale ni unukuzi, ufafanuzi na urejeleaji wa matini mengine ya awali. Kwa hivyo mwingiliano matini ni dhana inayotumiwa kuelezea matini yoyote yawe nyimbo, riwaya, au hata filamu yanavyorejelea matini mengine. Mtindo huu wa mwingiliano matini

ulichipuka baada ya wanausasa kulekeza ubunifu na upekee wa kila msanii (mwandishi). Chimbuko la wingimatini kama dhana unatokana na imani za wanabaadausasa walioshikilia kuwa mfumo wa lugha umekuwepo tangu kale, na hivyo basi chochote tunachokisema huwa tayari kimeshasemwa na wale waliotutangulia. Hivyo basi matini yoyote huwa mkusanyiko wa matini ya awali kuanzia kiwango cha virai hadi utanzu mzima.

Ijapokuwa dhana hii ya mwingiliano matini ina misingi yake katika muktadha wa Kimagharibi, sio mgeni katika fasihi za Kiafrika. Miongoni mwa sifa zingine, fasihi za Kiafrika hazimilikiwi na watu binafsi, yaani ni mali ya jamii. Fauka ya hayo, hupitishwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine (Finnegan 1970). Fasihi za Kiafrika zinahusishwa na mwingiliano matini, hasa kutokana na sababu zifuatazo:

- Kwanza, utamaduni ni sawa miongoni mwa watu wa Afrika, kwa hivyo kazi zao zinaelekea kufanana.
- Pili, shida na changamoto za binadamu zinafanana duniani nzima na hivyo basi kazi zao zinafanana au zinajadili maudhui sawa.
- Fasihi haitokani na ombwe tupu. Fasihi huibuliwa kutoka fasihi zingine.

Ni kutokana na sababu hizo ambapo tunaweza kuziangalia nyimbo za kileo za Kikalenjin kama mfano madhubuti unaodhihirisha dhana hii ya mwingiliano matini kutokana na kurejelea simulizi za jadi za Wakalenjin. Katika kufanya hivyo, sura hii inazingatia madhumuni mahususi ya utafiti ya kuchanganua kipengele cha mwingiliano matini katika nyimbo teule za Kikalenjin.

Fairclough (1992) amemnuuu John Fiske ambaye anatofautisha aina mbili za mwingiliano matini: matini wima na matini mlalo. Mwingiliano matini wima ukiwa ni

urejeleaji wa matini kutoka tanzu tofauti, kwa mfano nyimbo kwa Biblia huku mwingiliano matini mlalo ni urejeleaji wa matini kutoka tanzu sawa, mfano nyimbo kwa nyimbo nyingine. Kutokana na maoni hayo ya Fiske, tumechanganua nyimbo za Kikalenjin kama zinavyojitokeza hapa chini:

4.1.0 UREJELEAJI WA SIMULIZI ZA JADI ZA KIKALENJIN

Kulingana na Nwachukwu-Agbada (2000:122) mwingiliano matini wima hujitokeza pale fasihi mamboleo zinaporejelea vijitanzu mbalimbali vya fasihi simulizi, tamaduni, mila na desturi za jamii. Miongoni mwa vipera hivyo ni visasili, hekaya, methali, hurafa, ngano na imani katika uchawi na ushirikina. Katika utafiti huu tuligundua kuwa nyimbo zilirejelea simulizi za jamii ya Kikalenjin. Simulizi ni mojawapo wa tanzu kuu ya fasihi simulizi za Kikalenjin. Tanzu zingine ni nyimbo, methali na vitendawili. Simulizi hizi zilikuwa na sifa mbalimbali. Kati ya sifa hizo ni kuwa zilikuwa na mianzio maalum. Kwa mfano, *En kasarta age kimi chi... (Hapo zamani za kale palikuwa na mtu...)*, *Kitun (anan yetun) ko kimi Kiplengwet ak Muryat... (Hapo zamani palikuwa na sungura na panya...)*. Wahusika wakuu katika simulizi walikuwa wanyama. Aidha, simulizi zilikuwa mali ya jamii na hivyo basi kupitishwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine na zilikuwa zina maadili kwa wanajamii (Chesanai 1991). Uchanganuzi wa wimbo wa Bamwai Yegon *Toyon Beek (Maji ni ya kila mtu)* umebainisha kuwa umerejelea simulizi maalum ya jamii ya Kikalenjin. Simulizi iliyorejelewa ni *Toyon beek, beek ap Kimaketit anan Kocheptibi (maji ni ya kila mtu na hayafai kuhodhiwa)*. Kwa mujibu wa Chesanai (1985) simulizi hii ni ya zamani sana na ilikuwa inatumiwa na jamii kuhimiza ushirikiano na umoja katika jamii. Kwa mfano wanawake hawakuwa wanahodhiwa na mtu yeyote. Mwanamume angeweza kujitosheleza kimapenzi na mwanamke yeyote. Hata hivyo,

kama asemavyo Chesanai, simulizi hii imepitwa na wakati na inafaa kutupiliwa mbali katika dunia ya kibaadausasa.

Wimbo wa Bamwai Yegon *Toyon Beek (Maji ni ya kila mtu)* unarejelea ngano hii ya *Toyon beek, beek ap Kimaketit anan Kocheptibi (maji ni ya kila mtu na hayafai kuhodhiwa)*. Hii inadhihirishwa na mada ya wimbo, *toyon beek (maji ni ya kila mtu)*. Kama wimbo unavyobainisha, simulizi hii ni ya jadi sana, hasa pale wimbo unaposema kwenye mstari wa 1 ‘wazee walisema’. Matumizi ya wakati uliopita (LI) katika neno ‘walisema’ unaonyesha sifa mojawapo ya simulizi ya ‘hapo zamani paliondokea...’. Katika mstari wa 2, wimbo huu unafafanua simulizi hii moja kwa moja kuwa *iman toyon beek (ni ukweli maji ni ya kila mtu)*.

MA

1. Kikamwaa baishek kule
2. iman toyon beek

MP

**wazee walisema kwamba
ni ukweli maji ni ya kila mtu**

Katika mistari hii, wimbo wa Yegon unadhihirisha kuwa simulizi hii ilikuwa inaendeleza imani kuwa mwanamke si wa mtu yeyote, bali ni wa jamii nzima (mistari ya 1 na 2). Fauka ya hayo, imani hizo ziliendelezwa pale wazee walipodai kuwa maji hayo hayawezi kumalizika. Tazama mstari wa 19:

MA

19. kikale matar matar

MP

walisema hatamaliza hatamaliza

Katika mstari wa 13 hadi 18, mwimbaji anatuambia alikuwa ameo na akasafiri. Aliporudi, rafiki yake alikuwa amefanya mapenzi na bibi yake. Alipowauliza wazee, akaambiwa kuwa maji ni ya kila mtu na hayataisha (mwanamke ni wa kila mtu na hawezi kumilikiwa na mume mmoja):

MA

13. awe safari kuhee chorwa nyu
14. ibut ibut kebut ibak
15. kikabal besho kisima
16. kutakomon beek
17. arute weyan

MP

**Nilienda safari na rafiki yangu akanywa maji yangu
Chuna chuna tuchune basi
Nilichimba siku moja kisima
Hadi maji yakatoka
Nikalala mahali**

18. kuhee chorwa nenyu

Rafiki yangu akanywa

Hapa, mwimbaji anatuambia kuwa alikuwa ameo (mistari 15 na 16). Baada ya kuoa alienda safari (mistari 13). Alipokuwa safarini rafiki yake akazini na bibi yake. Matumizi ya uradidi katika mistari wa 14 unasisitiza imani za simulizi hii ya Kikalenjin. Imani zinazokubali kuwa mwanamke si wa kumilikiwa na mume mmoja bali ni wa jamii nzima. Kama asemavyo Chesnai kuwa simulizi hii imepitwa na wakati na inafaa kutupiliwa mbali, Jeyifo (1988:277) naye anafafanua katika muktadha wa mwingiliano matini, kuwa kazi za kibaadausasa zinarekebisha kazi za awali na kuziboresha kwa kutupilia mbali imani potovu. Wimbo wa Yegon unabainisha hoja hii, pale anaposema:

MA

- 35. marani betushechu wee
- 36. makehe tugul
- 37. kuit korasta nebele kutit
- 38. swele kutit, swele bak swele bak

MP

- Lakini si nyakati hizi**
- Hatunywi wote**
- Kumefika saratani ya mdomo**
- Choma mdomo, choma basi choma basi**

Hapa, mwimbaji anadhihirisha kuwa imani zilizoendelezwa na simulizi hii ya kufanya mapenzi na mwanamke yeyote zimepitwa na wakati. Katika mistari wa 35, Yegon anasema kuwa nyakati hizo zimepitwa na wakati. Hii ni kwa sababu katika dunia hii ya kibaadausasa kumefika saratani ya mdomo, inayochoma mdomo. Hapa saratani ya mdomo imetumiwa kwa maana ya magonjwa ya zinaa kama vile UKIMWI. Ule msisitizo unaopatikana katika mistari wa 38 umetumiwa kama tahadhari ya hatari inayoweza kumsibu yule ambaye hatajikinga katika nyakati za hivi leo zilizojaa magonjwa ya zinaa ya kila aina.

4.1.1 UREJELEAJI WA METHALI

Wimbo wa Yegon una mwingiliano matini na methali za jamii ya Wakalenjin. Kulingana na Chesaina (1991) methali za jamii hutumiwa na wazee kupitisha ujumbe kwa lugha ya mkato ili kuwaelekeza vijana na kutatua shida za kijamii. Nyenzo muhimu pia katika methali za Kikalenjin ni lugha inayotumiwa. Lugha inayotumiwa katika

methali za Kikalenjin ni lugha ya kijazanda. Sababu ya kutumia lugha ya kijazanda ni kuweza kupitisha ujumbe kwa njia wazi bila kukirihisha hisia. Yegon alitumia methali ya Kikalenjin kuwahimiza wanaume kutoshiriki katika mapenzi na wanawake wengi:

MA

75. Ak kwam chitugul maingenyi

MP

Na kila mtu ale asali iliyoko kwenye mzinga wake

Hapa, mstari huu wa 75 ni methali ya Kikalenjin. Mstari huu *ak kwam chitugul maingenyi (na kila mtu ale asali iliyoko kwenye mzinga wake)* ni methali iliyo na maana ya wazi na maana ya ndani. Maana ya wazi ni kuwa kila mtu ale asali aliyorina kutoka kwa mzinga wake. Maana batini ni kuwa kila mwanamume anafaa awe mwaminifu kwa mkewe wa ndoa bila ya kuzini. Hivyo basi neno *maingenyi (mzinga)* limetumiwa kijazanda. Neno hili linamaanisha mwanamke na limetumiwa ili kupitisha ujumbe bila kukirihisha hisia za watu au wanajamii.

Halikadhalika, mwingiliano matini unajitokeza nyimbo teule za Kikalenjin zinaporejelea methali za Waswahili. Methali za Waswahili ni msemo wa kimapokeo ambao una muundo fulani mahususi, unaokumbukika na unaokusudiwa kuelekeza, kuadibu, kusuta na kushauri (Wamitila 2003). Uchanganuzi wa wimbo wa Diana Chelele *Sugardaddy (Wazazi Bandia)* unadhihirisha madai hayo unaporejelea methali ya Waswahili katika mistari ya 24 na 25:

MA

24. Kimakekenu kele tendet ore tab garit ab mat

25. Ak kobune garit ab mat ak kolai masikek

MP

Hawakusema uongo njia ya reli ni nyembamba

Lakini gari moshi linapita na linabeba mizigo

Mistari hii imeundwa kutokana na methali ya Kiswahili inayosema- *usione wembamba wa reli gari moshi linapita*. Kutokana na methali hii mwimbaji ameweza kusawiri ujumbe wa wimbo wake sawasawa. Madhumuni ya Chelele kutumia methali hii katika wimbo wake *Sugardaddy (Wazazi Bandia)* ni kutuonyesha jinsi wasichana wadogo

wanavyokubali kuhusiana na wazee wakubwa na hivyo basi kudhulumiwa kimapenzi na kutumiwa kama vyombo vya burudani. Cheroni anadokeza hivi:

MA

2. Tibik chemengech chechamsot ak baishek
3. Tukuk chematileke (kipkok)!
4. Kicham chichi anan kicham ngoroik?
5. Kicham chichi anan kicham rabishek?
8. Beste korot nekikobok kelek!
9. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)!
10. Aiktwek doubling eng keyisyek
11. Iyos kora akot kosir babanguk

MP

Wasichana wadogo wanaohusina na wazee Bure kabisa!
Mnawapenda au ni kwa ajili ya kununuliwa nguo?
Mnawapenda au ni kwa ajili ya kupewa pesa?
Hati ni rafiki, kijizee ambacho meno yameisha!
Tena kimeishiwa na nguvu!
Tena umri chake kinazidi wako maradufu
Zaidi ya hayo ni jizee kuliko babako mzazi

Hapa, Chelele anashangaa ni kwa nini wasichana wadogo wanahusiana na wazee ambao hawana meno na hata nguvu zimewaishia. Vilevile umri wao ni zaidi ya baba mzazi. Wasichana hawa wadogo wanakubali kuhusiana na wazee wanaowazidi kwa umri kwa sababu ya kununuliwa nguo na kupewa pesa. Wasichana hawa wadogo wanapokubali kuhusiana na wazee hawa, wanadhulumiwa mintarafu ya mistari ifuatayo:

MA

18. Kuwek iche cheitururu eng sukul
19. Ikaji rabishek kosir sikik

MP

Kinyume chake vizee hivi huwatorosha shuleni
Na kuwapa pesa nyingi

Katika mistari hii, wasichana hawa wanatorosha shuleni na kupotoshwa kwa kupewa pesa nyingi. Fauka ya hayo wasichana hawa hupelekwa sehemu za burudani kama inavyofafanuliwa na mistari ifuatayo:

MA

39. Nendeitetei bar Langat
40. Ibere komite tuiyet ab sikik
41. Boiyot ake tukul ak lakwet (babies)

MP

Na ukienda sehemu za burudani
Utadhani kumekuwa na mkutano wa wazazi
Kwani kila kizee kina kisichana kidogo

Mwimbaji anasema kuwa katika sehemu za burudani kila mzee ameandamana na msichana mdogo. Sehemu za burudani zinajulikana kwa unywaji wa pombe. Bila shaka wasichana hawa wadogo walikuwa wakilewa. Ikumbukwe wasichana hao ni wadogo na kwa hali halisi hawafai kwenda sehemu hizi za burudani ila wanafaa kuwa shuleni

wakisoma. Huu ni upeo wa juu jinsi wasichana wadogo wanavyodhulumiwa na wazee. Isitoshe, mwimbaji anatusawiria jinsi wazee huwapotosha wasichana hawa kwa kuwapeleka *pool*:

MA

53. Kwanza intaitetai poolit(chegeng ibak)
54. Kabanganget ak ngetik
55. Natakeitikani weru kwai
56. Kwek icheke neineti kobir kiratek

MP

- Ukienda *pool* utawapata wale wazee**
Wanaketi na vijana wadogo
Badala ya kuwashauru vijana
Wanakuwa wao ndio wapotoshaji wakuu

Hapa, *Pool* katika muktadha huu ni sehemu ambazo watu waliopotoka kimaadili hupatikana. Sehemu hizi hutapata vijana ambao hushiriki katika matumizi ya dawa za kulevya, uasherati na uwizi. Kwa hivyo wasichana wanapopelekwa katika sehemu hizi bila shaka mwishowe hupotoka. Badala ya wazee kuwashauri wasichana hawa, wao ndio viongozi katika sehemu hizo. Aidha, wazee huwapotosha zaidi wasichana kwa kuwapeleka katika mabwawa ya kuogelea. Jambo hili linadhihirika katika mistari ifuatayo:

MA

66. Maajabu nteitei swimit
67. Large sizes chemit bek arit (Mungu)
68. Sikomok koyu asista, kotalkang(ngoo aiyenta)
69. Jeso kerkee ak makaita
70. So, tekista cheto ngunan?
71. Kweshion mark

MP

- Ukienda bwawa la kuogea utajionea maajabu**
Wale majizee na visichana vidogo vinaogelea
Na baadaye kuota jua na kubarizi
Ni sawia na ushetani
Je, huo ni heshima?
Ndio ninawauliza

Mwimbaji anatusawiria jinsi wazee wanavyotumia wasichana kama vyombo vya kujiburudisha. Wazee hawa wanaogelea pamoja na wasichana wadogo ambao wangukuwa wanasoma shuleni. Mwimbaji anasawasisha matendo hayo na ushetani, yaani vitendo vilivyopita uhalisia. Ni kutokana na matendo hayo ambayo labda ukifiria unadhani hayawezeke, yaani gari moshi kupitia njia nyembamba. Mwimbaji hivyo basi aliirejelea methali, usione wembamba wa reli gari moshi linapita, kuonyesha jinsi wasichana wadogo (reli) wanavyotumiwa na wazee (gari moshi).

Mwingiliano matini katika nyimbo za Kikalenjin za K21 vilevile ulijitokeza kupitia urejeleaji wa tashbihi. Kulingana na Ntarangwi (2004) tasbihi ni istilahi ambayo hutumiwa kufananisha vitu viwili au zaidi. Huhusisha matumizi ya maneno kama yafuatayo: vile, sawa, na, kana kwamba, kama na mithili ya. Uchanganuzi wa wimbo wa Charles Tanui *Sungura* ulidhihirisha kipengele hiki cha mwingiliano matini. Tanui alilinganisha tabia za wanawake na ujanja wa sungura. Simulizi nyingi za Kikalenjin zinamsawiri sungura kama mnyama mjanja sana. Kwa hivyo Tanui aliuimba katika wimbo wake kuwa wanawake ni wajanja kama sungura:

MA

5. Ujanja netindoi kwonyichu
6. Uno ba kiplengwet
7. Ukoraaa kabisa!

MP

**Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Ukoraaa kabisa!**

Tanui anaeleza kwa kina kisa kilichompata ili kubainisha waziwazi ujanja huu wa wanawake. Anasema kuwa alimtongoza mwanamke kwa maneno machache na akakubaliana naye. Alimwambia kuwa hana bwana jinsi inavyodhihirika katika mistari ifuatayo:

MA

8. Kikungalal ngalek somok
9. Kulecha matinye boiyot

MP

**Tuliongee maneno machache
Akaniambia hana bwana**

Baada ya mwanamke huyu kuahidi kuwa hana bwana (jambo ambalo lilikuwa uongo), wanaandamana na yeye hadi kwake:

MA

14. Komutaa kanyin rwonit
15. Saa sita anun nebo kemoi

MP

**Akanipeleka usingizi kwake
Ikafika saa sita ya usiku**

Walipofika kwake saa sita ya usiku, bwana yake alifika na kubisha mlango:

MA

19. Chekukwerakwer kurget
20. Akany kukwerakwer kurget

MP

**Akaja na kubisha mlango
Nami nikangoja abishe mlango**

Mlango ulipobishwa mwimbaji alistuka sana na kuona kuwa kutatokea mapigano makali sana baina yao juu ya mwanamke huyu:

23. Kuwalwa kulee kakemee
24. Alee ooh kakemee!

**Huyu mwanamke akaniambia tumepatikana
Nikasema ooh tumepatikana!**

25. Ujanja netindoi kwonyichu
 26. Uno ba kiplengwet

**Ujanja wa hawa wanawake
 Ni kama wa sungura**

Kumbuka kwamba mwanamke huyu alikuwa amemdanganya mwimbaji kwamba hana bwana; ilhali sasa anasema katika mstari wa 23 kuwa wamepatikana. Madai haya ya mwanamke huyu yanamfanya mwimbaji kustuka sana (mstari 24). Ni matendo hayo ya mwanamke huyu kumdanganya kuwa hana bwana ndiyo yanamfanya mwimbaji kuwaona wanawake kuwa wajanja kama sungura. Kwa hivyo kuna mwingiliano matini baina ya wimbo huu wa Tanui na tashbihi hii ya mjanja kama sungura. Ni kutokana na tashbihi hii, mwimbaji Tanui anauimba wimbo wake wa *Sungura*, chambilecho Terry Eagleton (1983), mwingiliano matini uhusisha ufafanuzi wa dhana zilizozoeleka. Mwimbaji anatomia tasbihi iliyozoeleka na kuuimba wimbo wake.

Kwa ujumla matumizi ya simulizi, methali na tasbihi katika nyimbo za Kikalenjin zilikoleza ubunaji na utungaji wa waimbaji. Vilevile unadhihirisha kuwa jamii ya Kikalenjin imejawa na fasihi simulizi, mila na tamaduni. Kama asemavyo Bill Ashcroft na wenzake (1989:64) matumizi ya simulizi, methali na tasbihi katika nyimbo yadhihirisha kuwa jamii za Kiafrika zimejawa na fasihi simulizi.

4.1.3 UREJELEAJI WA BIBILIA TAKATIFU

Nyimbo za Kikalenjin za K21 zilirejelea Kitabu cha Uzima au Biblia takatifu. Kulingana na Riches (2000) bibilia ni mkusanyiko wa matini yanayochukuliwa kuwa matakatifu na Wakristo. Bibilia hii imegawanyika mara mbili: matini ya agano la kale na agano jipya. Matini ya agano la kale ni thelathini na tisa nayo agano jipya ina matini ishirini na saba. Kwa ujumla bibilia imeundwa na matini sitini na sita. Bibilia hii inaaminika iliandikwa hapo zamani sana na watu waliopata ufunuo kutoka kwa Mungu. Katika utafiti wetu

tuligundua kuwa wimbo wa Joel Kimetto uitwao *Kichigili (Kuchunguza)* umetumia mwingiliano matini mlalo katika kurejelea bibilia: Wimbo huu umerejelea bibilia katika kitabu cha Waamuzi, mstari wa 7 unaposema:

MA

7. Soman Kirwakik we eng taman ak loo
8. Koitatab akwan we ak itestai
9. Kinerech Samson oh kobel ingalut
10. woi korom chamyet we bele emet
11. Ripek chamyet neku hasaret
12. Kass ak po Samson ak Delila
13. Kinget Samson kung'anta sirii
14. Kebol konyekyik wee korat chamnyet

MP

**Ukisoma Biblia Waamuzi mlango wa 16
Mstari wa nne na kuendelea
Kwa hamaki Samsoni kachoma ghala
Woi upendo ni hatari unachoma
Jiepushe na upendo uletao hasara
Twasikia juu ya Samsoni na Delila
Samsoni alidanganywa akatoa siri
Akang'olewa macho, upendo hauna
macho**

Hapa, mwimbaji alikirejelea kitabu cha Bibilia cha Waamuzi mlango wa kumi na sita, mstari wa nne (Waamuzi 16:4). Kitabu cha Waamuzi ni miongoni mwa vitabu 39 vya Bibilia ya Kikristo katika Agano la Kale. Kitabu hiki ni cha saba baada ya Mwanzo, Kutoka, Mambo ya Walawi, Hesabu, Kumbukumbu la Torati na Yoshua. Katika kitabu hiki uhusiano wa kimapenzi kati ya Samson na Delila unazungumziwa. Delila alimrahi Samson kumwambia nini inampatia nguvu. Japo Samson alimdanganya mara tatu, alimwambia ukweli mwishowe. Samson alimwambia Delila kuwa nywele zake zikinyolewa nguvu zitamwishia. Delila alifanya jinsi alivyoambiwa na nguvu zilimwishia Samson. Hii ilimpelekea Samson kushikwa na Wafilipino na kung'olewa macho. Kwa hivyo uhusiano huo ulikuwa hatari kwani Samson aliweza kuangamia mwishowe kwa kutolewa macho. Urejeleaji huo ulifaa wimbo huu kwa sababu mwimbaji aliweza kuonyesha kwamba uhusiano wa kimapenzi unaweza kuleta maangamizi, jinsi anavyoendelea kueleza katika mstari wa 15. Katika mstari huu, mwimbaji ananukuu na kufafanua kitabu cha Hesabu mlango wa 15 na 16:

MA

15. Kaitosik 15 ak16 kinget korotat nekibar
16. Biik elfuche chechang mami nekikas
17. Ntakimami chito nakiker ntakikobuku biik

MP

**Ukisoma Hesabu 15 na 16 kuna kitu kiliangamiza
Maelfu ya watu na hakikuziwa
Kama hakungekuwa na mtu aliyekizuia watu wote
wangekufa**

18. Kerger ak ukimwi nikikutar biik **Ni sawa na ukimwi unaoangamiza watu**
 Hapa, mwimbaji anatumia kuwa katika kitabu hiki cha Biblia kuna kitu
 kilichoangamiza watu. Ukisoma kitabu cha Hesabu mlango wa 15 na 16 tunaambiwa
 Wanaisraeli walikuwa wameupinga uongozi wa Musa na Aaron. Musa na Aaron
 walikuwa watumishi wa Mungu. Wapingamizi hawa waliongozwa na Korah, Dathan na
 Abiram. Musa aliomba Mungu awaangamize wapingamizi hao. Mungu alikubali maombi
 yake na kuwaangamiza wote wakiwemo zaidi ya Wanaisraeli 250. Wanaisraeli
 hawakufurahia maangamizo hayo na waliandamana tena ili kuupinga uongozi wa Musa
 na Aaron. Mungu alikasirika na kuahidi Musa na Aaron kuwa angewaangamiza
 Wanaisraeli wote. Musa aliwaonea huruma na kuomba Mungu asiwaangamize tena.
 Lakini hata hivyo, Mungu alianza kuwaangamiza Wanaisraeli mara moja na Musa
 alimtuma Aaron aingilie kati kabla wajeangamizwa wote. Kabla Aaron hajeingilia kati,
 zaidi ya watu 14, 700 walikuwa wameangamia (Thomas 2006). Urejeleaji huu ulifaa kwa
 kuwa mwimbaji aliweza kuthibitisha kuangamia kwa watu wengi sana (mstari 16) na
 hivyo basi kukifananisha na ugonjwa wa UKIMWI (mstari 18). Fauka ya hayo,
 mwimbaji huyu, Joel Kimetto, katika wimbo wake alikirejelea kitabu cha Wakorinto wa
 kwanza, mlango wa sita, mstari wa kumi na tano hadi ishirini (1 Wakorinto 6:15-20):

MA

24. Soman Korintoit kurkat nebo loo koito
 ab taman ak mut testai ak tubtem
 25. Nei le borta ng'ung ko ekalut ab Jehovah

MP

**Soma Wakorinto wa kwanza mlango wa
 Sita mstari wa kumi na tano hadi ishirini
 Jua kwamba mwili wako ni nyumba ya
 Mungu**

Katika mistari hii, mwimbaji alikirejelea kitabu cha Wakorinto wa kwanza, mlango wa
 sita, mstari wa kumi na tano hadi ishirini. Katika kitabu hiki Wakristo wanasihwa
 wasishiriki katika uasherati. Hii ni kwa sababu miili yao ni nyumba ya Mungu na iwapo
 watahiriki katika uasherati watakuwa wanaharibu nyumba ya Mungu. Kwa kurejelea
 matini hii mwimbaji anataka kuwashawishi watu kutoshiriki ili wasiambukizwe ugonjwa

wa UKIMWI. Kwa ujumla urejeleaji wa Bibilia unaoana na hoja aliyoeleza Ronald Barthes katika kitabu chake *The Death of Author* kuwa kila matini ni unukuzi wa matini ya awali na kisha kutapakazwa ndani mwake.

(<http://www2.iath.virginia.edu/elab/hfl0278.html> 02/10/2013 10.00a.m).

4.1.4 UREJELEAJI WA KATIBA YA KENYA

Mwingiliano matini mlalo pia ulijitokeza pale nyimbo za Kikalenjin ziliporejelea Katiba ya Kenya. Katiba ya Kenya ni sheria kuu ya taifa. Katiba ni kielelezo kinachotumiwa na serikali kuongoza nchi. Aidha, inafafanua uhusiano kati ya serikali na wananchi. Katiba mpya ya Kenya ilifanywa kuwa sheria tarehe 27 Agosti 2010 na kuchukua nafasi ya katiba ya zamani iliyotumiwa tangia mwaka wa 1963. Katiba ya Kenya imeundwa na sura kumi na nane na vifungu 264 vinavyozungumzia mambo mbalimbali (Katiba ya Kenya 2010). Mwimbaji Geoffrey Kipkurui aliirejelea Katiba ya Kenya katika wimbo wake *Onae Katiba (Mjue Katiba)*. Mada ya wimbo huu inamaanisha kuwa Wakenya na hasa Wakalenjin wanafaa kuelimishwa kuhusu katiba mpya ya Kenya. Mwimbaji huyu anawasihi Wakalenjin waelewe kuhusu Katiba ili nchi iendelee mbele:

MA

1. Kalenjin ogosun
2. Onae katiba nelel
3. Sikwa tai emet

MP

**Wakalenjin muamke
Mjue Katiba Mpya
Halafu nchi iendelee**

Katika mistari hii, mwimbaji anawaambia wakalenjin wajue na waelewe kuhusu Katiba Mpya ili nchi iendelee. Japo mwimbaji huyu amezungumzia kuhusu katiba kwa ujumla, upelelezi wa ndani unaonyesha kuwa amerejelea sura ya nne ya Katiba ya Kenya iliyochapishwa tarehe 6/05/2010. Kwa ujumla sura ya nne ya Katiba inahusu haki za binadamu. Hebu angalia mistari ya 6 na 7:

MA

6. Omwachi bikcha kule katiba koribe bika tugul
7. Iheshimi haki nebo chitugul

MP

**Muwaambie katiba inatunza watu wote
Katiba inaheshimu haki za kila mtu**

Katika mistari hii ya 6 na 7, mwimbaji amezungumzia kuhusu katiba. Anasema kuwa katiba inatunza na kuheshimu haki za kila mtu. Haki za kila mtu zimezungumziwa kwa kina katika katiba ya Kenya, sura ya nne. Miongoni mwa haki hizo ni haki ya kuishi, usawa na uhuru dhidi ya kubaguliwa, hadhi ya binadamu na uhuru wa usalama wa mtu.

Katika mistari ya 12 hadi 13 Kipkurui amezungumzia haki ya kuishi:

MA	MP
12. Kalenjin onae kule katiba koribe sabantab chito	Wakalenjin mjue katiba inatunza uhai wetu
13. Amuak ale sabantab chito kutou eng moit ab mamayi	Ninawaambia uhai uanza mimba itungwapo
17. Meyanat keturur matinwaek wacha!	Uavyaji mimba haukubaliki wacha!
21. Kandoikcha onet bikcha kule nya ngeturur lakok	Viongozi wetu muafunze watu uavyaji ni mbaya
22. Kerke ak kebaris ak komeani Mungu	Ni sawa na kuuwa na Mungu anakataa

Hapa, mwimbaji anawafahamisha Wakalenjin waelewe kwamba katiba inatunza uhai.

Aidha, anawaambia kuwa uhai uanza mimba itungwapo. Ili kuhifadhi uhai, katiba inakataza uavyaji mimba na ni jukumu la kila kiongozi kuwafunza watu wake. Fauka ya hayo anasema kuwa Mungu hakubali uavyaji mimba. Sehemu hii imenukuliwa kutoka Katiba ya Kenya sura ya nne, kifungu cha 26 ambacho nimekinukuu hapa jinsi ilivyo kwenye Katiba:

Haki ya kuishi kifungu cha 26:

- a) Kila mtu ana haki ya kuishi
- b) Maisha ya mtu huanza baada ya kutunga mimba
- c) Mtu hatauawa kimaksudi, isipokuwa kwa kiwango kinachoidhinishwa na Katiba hii au kwa sheria nyingine iliyoandikwa
- d) Uavyaji mimba hauruhusiwi, isipokuwa kwa maoni ya mtaalamu wa masuala ya kiafya, kuna haja ya matibabu ya dharura, au maisha au afya ya mama imo hatarini au kwa kuidhinishwa na sheria nyingine iliyoandikwa (Katiba ya Kenya 2010, msisitizo wangu).

Nadhani mwimbaji Kipkurui amezitumia sehemu za Katiba nilizopikia mistari katika wimbo wake. Hii ni kwa sababu katika wimbo wake mstari wa 12, amesema kuwa katiba inatunza uhai wetu, jambo ambalo linathibitishwa na kifungu hiki cha 26 cha Katiba mstari wa (a) kinachozungumzia kuhusu haki za kuishi. Vilevile Kipkurui katika wimbo wake amezungumzia kuhusu uanzapo wa uhai katika mstari wa 13, jambo ambalo

linadhihirika katika Katiba ya Kenya mstari wa (b) unaoesema kuwa maisha ya mtu huanza atungwapo mimba. Aidha, Kipkurui katika mstari wa 17 amekataza uavyaji wa mimba jambo ambalo linathibitishwa kwenye Katiba mstari wa (d) unaoesema uavyaji mimba hauruhusiwi.

Fauka ya hayo, wimbo wa Kipkurui unaendelea kufafanua Katiba ya Kenya. Katika mistari ya 31 hadi 34, upelelezi wa ndani unabainisha kuwa kifungu kinachozungumziwa ni cha 39 cha Katiba ya Kenya. Mistari hii inadokezwa hivi:

MA

- 31. Bikab ab Kenya onae kulel katiba nelel
- 32. Kuanjini chitugul komen alotugul in Kenya jua!
- 33. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
- 34. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet

MP

**Watu wa Kenya mjue kwamba
Kila mkenya anaruhusiwa kuishi popote
nchini
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze
watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi
iendelee**

Kama mistari inavyojidokeza, Kipkurui anawarai viongozi wa Bonde la ufa kuwaongoza watu. Yeye anaona kuwa watu wakifunzwa kuhusu katiba nchi itaweza kuendelea mbele. Anawaambia watu wa Kenya wajue kwamba kila mtu ana haki ya kuishi popote nchini. Nadhani Kipkurui amenukuu kifungu cha 39 cha Katiba kwenye wimbo wake. Vilevile nimekinukuu kifungu hiki jinsi kilivyo kwenye Katiba ya Kenya ili kuonyesha kinagaubaga jinsi unukuzi huu ulivyofanywa:

Uhuru wa kutembea na makaazi kifungu cha 39:

- a) Kila mtu ana haki ya uhuru wa kutembea.
- b) Kila mtu ana haki ya kuondoka nchini Kenya
- c) Kila mwananchi ana haki ya kuingia, kubaki na kuishi kokote nchini Kenya (Katiba ya Kenya 2010, msisitizo wangu)

Kama inavyobainika katika kifungu hiki cha 39, mstari wa (c) unazungumzia kuhusu haki ya kuishi kokote nchini Kenya. Mstari huu unaona na kile Kipkurui amesema katika wimbo wake mstari wa 32 kuwa kila mwananchi anaruhusiwa kuishi popote nchini Kenya. Kwa ujumla kuna mwingiliano matini baina ya wimbo wa Kipkurui na Katiba ya Kenya. Hii ni kwa sababu Kipkurui ameweza kunukuu baadhi ya vifungu vya Katiba ya

Kenya katika wimbo *Onae Katiba (Mjue Katiba)* na kuvifanya viwe vyake. Hii inathibitisha kile M. H. Abram (1981:200) alisema katika ufafanuzi wa mwingiliano matini kuwa kazi zozote zinazodhihirisha kipengele cha mwingiliano matini uhusisha unukuzi wa kazi tangulizi.

4.1.5 UREJELEAJI WA NYIMBO NYINGINE

Mwingiliano matini hutokea sio tu kwa kazi za kifasihi kurejelea kazi au tanzu zingine bali pia kwa nyimbo nyingine (Ritgerotil 2006). Katika sehemu hii nimetoa mifano mahsusi inayobainisha jinsi nyimbo teule zinavyofanya unukuzi au urejelezi wa moja kwa moja kutoka nyimbo nyingine. Katika muktadha huu, nyimbo teule zinaelekea kuafiki kuwepo kwa nyimbo zilizotangulia na ambazo zimeathiri mwelekeo zinazozichukua. Hapa tumetoa mifano maalum inayoendeleza sifa hii ya mwingiliano matini mlalo.

Kwanza, kuna mwingiliano matini baina ya wimbo wa Sheila Cherotio, *kwondap transmara (bibi kutoka transmara)* na ule wa msanii Kotombululdo uitwao *meyat kutit (usiongee vibaya)*. Wimbo wa *Kotombululdo (meyat kutit)* unalenga kurekebisha usawiri mbaya kuhusu eneo na wanawake wa Transmara. Usawiri huo mbaya ulikuwa umefanywa na wimbo wa awali wa Cherotio. Cherotio anadai kwamba wanawake wa Transmara wako nyuma sio tu kimaendeleo bali hata katika starehe. Wanawake hao, asemavyo Cherotio, hawana nidhamu za kimaisha na hawajui kustarehe. Kwa ufupi anawaona kama wasiopevuka:

MA

25. Mainget chebechebe
26. Mainget breakfast

MP

- Hawajui starehe**
Hajui kiamsha kinywa

Usawiri wa kina kuhusu mwanamke wa Transmara umejitokeza kuanzia mistari ya 65 hadi 80:

MA

65. Nee rahisi nee ya
66. Ingikaji elfut
67. Uyoo tindae ten thousand
68. Kwo Chebunyaa Monday Jumatatu
69. Komaalee ngwaitab ngwek
70. Wendii kwal sundet
71. Nebo moit eng teta
72. Nebo tati bob eng Chepkuyuk
73. Nebo eng ngwek
74. Aya, ak kwo kwal sukarit robo
75. Ak kunget nekintanaitah chaik
76. Machanik koraa kwendi cha kipimani
77. Cha ba kakit cha ba 27 shilings
78. Eng ngeba tililinta koraa
79. Ngele kakiilkee, ko makali
80. Mwete kelyek ak kuilee subunit

MP

- Ambaye ni rahisi sana (mwanamke wa Transmara)**
- Ukimpatia shilingi elfu moja**
Ni kama ana shilingi elfu kumi
Anaenda Jumatatu soko ya Chebunyaa
Hawezi kununua mafuta ya mboga
Bali anaenda kununua mafuta
Yaliyoko matumbo ya ng'ombe
Ya shilingi thelatini huko Chepkuyuk
Na kuja kutumia kwenye mboga
Tena anaenda kununua sukari robo
Na anajua jinsi ya kuweka
Pia majani ananunua ya kupima
Yaliyofungwa karatasini na kuuzwa shilingi 27
Na tukienda kwa usafi
Tukisema tunajipaka mafuta, sio ghali
Anaoga na kujipaka povu la sabuni

Hapa, mwanamke wa Transmara amesawiriwa kuwa ni rahisi sana na asiyejua namna ya kuzitumia fedha kama inavyotarajiwa kwa mwanamke wa kisasa. Akipewa elfu moja ni kama amepewa shilingi elfu kumi. Hii ni kwa sababu hana gharama nyingi. Hununua vitu vya bei rahisi. Kwa mfano badala ya kununua mafuta ya kupikia mboga, yeye hununua nyama ya ng'ombe iliyonona na kugandiana mafuta ambayo anayatumia kupikia. Vilevile ananunua sukari na majani vya vijipaketi vidogo na anapoweka kwenye chai huweka kidogo sana. Katika mistari wa 80, mwanamke wa Transmara anasawiriwa kuwa hata hawajipaki mafuta bali wanajipaka povu la sabuni. Hatimaye, mwanamke wa Transmara amesawiriwa kuwa hawezi hata kupiga mswaki:

MA

101. Lemasite akot kelek

Katika mistari hii, mwanamke wa Transmara amesawiriwa kuwa hawapigi mswaki. Hii inadhihirisha kuwa meno yao yatakuwa yakinuka.

MP

- Hawezi hata kupiga mswaki**

Kwa ujumla wanawake wa Transmara wamesawiriwa na Cherotio kama wanawake wasiopevuka, wajinga, wasiojua mitindo na mambo ya kisasa kwa haraka, wasiojua starehe, mafukara na waliokosa mwelekeo wa kimaisha.

Wimbo wa Kotombululdo *Meyat Kutit (usiongee Vibaya)* uliimbwa ili kurekebisha usawiri hasi wa wanawake wa Transmara, kama unavyosema katika mistari ya 8 hadi 17:

MA

8. Meyat kutit
9. Ingalale Transmara neamenye
10. Kiakass ain eng station
11. Ongalale Transmara
12. Kiakass ake nelenate
13. Transmara komi kwonyik cheseretos
14. Lileke mwaitab teta, mondai koreik
15. Kiakass ake nelenate
16. Transmara komi kwonyik cheileke mwaitab teta
17. Mochezanee, we!

MP

- Usiongee vibaya**
Kuhusu Transmara, mahala ninapoishi
Nilisikia kwa stesheni juzi
Wakiongee kuhusu Transmara
Nilisikia mwengine akisema
Transmara kuna wanawake mafukara
Wanajipaka mafuta ya ng'ombe na hawana nguo
Nilisikia mwengine akisema
Transmara wanawake wanajipaka mafuta ya
ng'ombe
Msiwachezee, we!

Hapa, Kotombululdo anamuonya mwimbaji aliyewasawiri vibaya wanawake wa

Transmara. Ingawa Kotombululdo hajamtaja Cherotio kwa jina, unukuzi wa maneno uliomo ndani ya wimbo wake unaashiria hivyo. Anadai kuwa alisikia katika stesheni (stesheni hapa imetumiwa kumaanisha kusikia wimbo wa Cherotio *Kwondap Transmara*) akiongee kuhusu wanawake wa Transmara kuwa ni mafukara, wasiojipaka mafuta safi ila kutumia mapovu ya sabuni na kuwa hawana nguo. Katika mistari wa 17 anawaambia wakome kabisa. Sahihisho hili linalotolewa na Kotombululdo kwa Cherotio ni sawia na lile la riwaya ya Chinua Achebe *Things Fall Apart* inayorekebisha usawiri hasi wa Waafrika kama wajinga – jambo linaloendelezwa na riwaya ya Joseph Conrad *Heart of Darkness* (Emenyomu 2002).

Katika utafiti huu, tuligundua kuwa Kotombululdo alikuwa anadengua wimbo wa Cherotio ili kuwaambia walimwengu kuwa wanawake wa Transmara ni wazuri. Tazama mistari ifuatayo:

MA

55. Nkoker chito uyo mabanganat
56. Koit kole nyaa alinta
57. Transmara moitab moait

MP

- Mtu ukisikia unadhani hawajajipanga**
Watahesabu kuwa huko ni kubaya
Transmara mahala pa wanawake

Kotombuludo anasema kuwa watu wakisikia wimbo wa awali (wa Cherotio) bila shaka wataadhani kuwa wanawake wa Transmara ni wabaya (Mstari 56). Anasema kuwa Transmara ni pahala pa wanawake wazuri na hii inampelekea kuimba wimbo wake:

MA

27. Transmara emet neemey
28. Mie minutik
29. Miten tukaa chekoron
30. Miten lakok chesomansot

MP

- Transmara ni pahala pazuri**
Kuna nafaka
Kuna ng'ombe wazuri
Kuna watoto wanaosoma

Katika mistari hii, Kotombuludo anasema kuwa Transmara ni pahala pazuri penye chakula, ng'ombe na hata elimu ya kisasa kinyume na madai yaliyomo katika wimbo wa Cherotio. Kwa ujumla wimbo huu wa Kotombuludo uliimbwa ili kunadhifisha wimbo wa awali wa Cherotio na hivyo basi kujaza nafasi zilizoachwa na kurekebisha usawiri mbaya wa wanawake wa Transmara. Hii inashadidia kile Michel Foucault alisema kuwa kazi yoyote ile ya kisanaa ni urejelezi wa matini mengine ya awali ([Foucault 1974: 23](#)).

Fauka ya hayo mwingiliano matini unajitokeza baina ya nyimbo za *Meus Kwondo* (*Msipigie Wanawake Kelele*) wa Joyce Chemutai na ule wa Sheila Cherotich uitwao *Meus murenik* (*Msipigie wanaume kelele*). Chemutai katika wimbo wake *Meus Kwondo* (*Msipigie Wanawake Kelele*) anapendekeza kwa kina jinsi wanaume wanavyofaa kuwatunza wanawake au wake zao. Chemutai anaanza hivi wimbo wake:

MA

2. Meus kwanyit murenik, wacha
3. Meus Kwando nebo kot mama toto,
4. cham i bak

MP

- Wanaume msiwapigie kelele wanawake wenu**
Usimpigie kelele mama watoto wako nyumbani
Mpende sana

Katika mistari hii, Chemutai anawasihi wanaume wawatonze wanawake wao vizuri kwa kuwapenda badala ya kuwapigia kelele. Wimbo huu unaenda hatua moja mbele na kuyataja mahitaji ambayo wanaume wanafaa kuwatimizia wake zao. Baadhi ya mahitaji yaliyoorodheshwa ni kama yafuatayo:

MA

5. Mama toto koyalo irib kotililit
8. Aljii tukuk chemache, mama toto, ngoriet
9. Korat medit ak konee kuu chebabich

MP

- Lazima umchunge mama watoto awe safi**
Mnununulie vitu anavyohitaji kama nguo
Asuke nywele kama wengine

11. Ak kimutate kokertat
14. Akimwachinii, amukase matibirabir
18. Aljii bendo aku nee, nyamchom

Na umtembeze atalii
Ongea naye , usimpigepige mkeo
Bibi yako umnunulie nyama choma

Hapa, Chelele anawaambia wanaume kwa undani mahitaji ambayo wanawake wanayataka. Miongoni mwa mahitaji hayo ni nguo, wasukwe nywele, watembezwe na wapewe vyakula kama nyama choma. Aidha, wimbo huu unasisitiza kuwa mwanamume lazima amtunze bibi yake awe safi ili apendeze kwake na mbele ya watu. Aidha, Chelele anataka mwanamume asimpige mwanamke bali azungumze naye kwa maelewano. Wimbo huu unasema kuwa iwapo mwanamume hatamtunza bibi yake basi hatakuwa mwenye kupendeza kwake, au atafute wanawake wengine atakaozini nao:

- MA**
 24. Rip kotililit, simesubate chebabich chakikerip

MP
Umchunge awe safi ili usianze mpango wa kando

Ni kutokana na wimbo huu uliowalenga wanaume ndipo Sheila Cherotich alipouimba wimbo wake wa *meus murenik (Msipigie wanaume kelele)*. Wimbo huu unawalenga wanawake. Ingawa wimbo huu uliimbwa na mwanamke, unawatetea wanaume ambao kwa sababu moja au nyingine wanadhulumiwa na wanawake. Usawa wa kijinsia unaosisitizwa mwanzoni mwa wimbo huu unadokeza haja ya kuwepo kwa utulivu nyumbani na hasa kwa wanawake wanaowapigia waume zao kelele:

- MA**
 1. Kwonyit ku murenik
 2. Kwonyit ku murenik
 3. Kwonyit kwonyit meus murenik

MP
Wanaume ni sawa na wanawake
Wanaume ni sawa na wanawake
Wanawake msiwapigie wanaume kelele

Hapa, Cherotich anasema kuwa wanaume ni sawa na wanawake. Huenda rai hii imetolewa kutokana na hali halisi ambapo wapo baadhi ya wanawake ambao wanawanyanyasa na kuwadhulumu waume zao. Wimbo huu ni matini pingamizi inayodengua taasubi za kiume katika wimbo wa awali wa Joyce Chemutai. Kama

wanavyotunzwa na wanaume nao wanafaa kutunzwa na kuheshimiwa. Cherotich anatoa sababu kadhaa ambazo anaona zinafaa zizingatiwe mintarafu ya wanaume:

MA

- 4. Metit ap kaa
- 7. Sikeamshe ache kumurenik
- 10. Kusomanso lakok kumurenik
- 15. Ya kisete luket kumurenik

MP

- Wao ni viongozi wa familia**
- Wanaume ndio wanaotulisha**
- Wanaume wanatusomeshea watoto**
- Wao ndio wanaotulinda**

Hapa, Cherotich anasema kuwa wanawake wanafaa kuwalinda na kuwatunza wananaume kwa sababu wao ndio viongozi wa familia, huwapa ulinzi, hulisha familia na kuwasomesha watoto. Madai hayo ni kama majibu kutoka wanaume kwa wanawake; kuwa wanaume hutekeleza majukumu muhimu katika jamii na hivyo basi wanafaa kutunzwa. Pindi hayo yanapozingatiwa, matokeo yatakuwa ni jamii yenye masikizano kama wimbo unavyozidi kueleza:

MA

- 23. Ongerib murenik sikuribech cheee

MP

- Tuwachunge wanaume halafu watuchunge**

Katika mstari huu, inadhihirika kuwa Cherotich anapendekeza kuwa wanawake wanapata mahitaji yao ya kimsingi ikiwa wanaume watapewa haki zao. Kwa muktasari nyimbo hizi mbili za Chemutai na Cherotich zinaonyesha kipengele cha mwingiliano matini. Zote zinajadili kuhusu maswala ya wanawake na wanaume katika jamii. Mjadiliano huo unazua fikra kuwa jinsia zote ni sawa na wanafaa kuishi kwa maelewano.

4.2 UCHANGANUZI WA KIPENGELE CHA UIGAJI WA VIPANDE VYA SIMULIZI

Kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi kilibuniwa baada ya sanaa ya juu kusambaratika, sanaa ya juu ilikuwa inasisitiza ugeni na upekee wa kila msanii. Sanaa hii ilisambaratika kwa sababu wasanii walifika upeo wa juu kiasi cha kutoweza kutunga kazi zingine zilizoonekana tofauti. Kwa hivyo msanii wa kibaadausasa aliona heri kukusanya mitindo ya zamani na kuipanga upya. Hivyo basi badala ya ugeni na upekee uliokuwa katika usasa, wanabadausasa walithamini uigaji wa vipande vya simulizi au unukuzi wa

kazi zilizotungwa awali (Best and Kellner 1991). Kutokana na mafafanuzi hayo, kazi zozote zinazotumia mtindo huu wa uigaji wa vipande vya simulizi huwa zimeundwa kwa upande mkubwa na maneno, virai, sentensi, mistari, aya, mizani na hata maonyesho kutoka kazi zingine. Mtindo huu hufanya kazi husika kuonekana kama zilizonukuliwa kutoka kazi za watu wengine (Childs na Fowler 2006). Mtindo huu ulikuwa unaonekana kama uwizi hapo awali. Kwa hivi sasa umekubalika kama mtindo mmojawapo wa kuwasilishia kazi ya sanaa. Hivyo basi katika nyimbo za Kikalenjin za K21 waimbaji wameweza kuiga kazi za waimbaji wengine na kuzifanya ziwe zao. Katika sehemu hii nimetoa nyimbo teule zinazodhihirisha kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi. Katika kufanya hivyo, sura hii inazingatia madhumuni mahususi ya utafiti ya kuchanganua kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin.

Kwa mujibu wa mwanafasihi Kimani Njogu (2006:2) fasihi simulizi ya kileo ni uti wa mgongo wa maendeleo ya binadamu, kwani ndani yake kuna masimulizi, maigizo, tathmini za mazingira na mahusiano ya kijamii. Ni kwa sababu hii nyimbo za kileo za Kikalenjin ziliweza kuakisi mateso ya watu waliofurushwa kwenye msitu wa Mau. Waimbaji Jackline Memo na Joyce Cheptoo waliimba nyimbo za *Osoruech Eng Mau (Mtuokoe Katika Mau)* na *Rirek en Mau (Mateso Katika Mau)* mtawalia; ili kuonyesha jinsi watu walivyoteseka katika msitu wa Mau. Uchanganuzi wa nyimbo hizi za Memo na Cheptoo zilidhihirisha kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi.

Nyimbo hizi mbili zinaonyesha kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi kupitia ploti sawa. Kulingana na Tilak (1995) ploti ni mfululizo wa vitushi katika kazi za sanaa kuanzia mwanzo hadi mwisho. Aidha, Ntarangwi (2004) anasema kuwa ploti ni uchaguzi

wa vijisehemu vinavyojenga hadithi kwa njia ambayo yatoa mfuatano na usababishano ili hatimaye kujenga kitu kamilifu. Uchanganuzi wa ploti za nyimbo za Memo na Cheptoo zinadhihirisha kuwa zinaigana. Mwanzo wa nyimbo hizi ni pale watu walipofurushwa Mau na serikali tawala ili kuhifadhi msitu wa Mau: Memo anasema hivi katika mistari ifuatayo:

MA	MP
50. Kikase kila kandoi ang taarifa	Tunasikia kila siku kwenye taarifa kuwa
51. Meche serikali keon biik cha chemitei Mau	Serikali inataka kufurusha watu walioko msitu wa Mau

Mistari hii inatueleza kinagaubaga kuwa wenyeji walikuwa wameambiwa kuwa watafurushwa kutoka msitu wa Mau na serikali. Mawazo yayo hayo yanaendelezwa na mwimbaji Cheptoo *Rirek en Mau (Mateso Katika Mau)* katika mistari wa pili:

MA	MP
2. Kieon serikali biikcha chemiten eng	Serikali ilifurusha watu wetu walioko msitu wa Mau

Watu hawa walipofukuzwa kutoka msitu wa Mau waliteseka sana. Mateso hayo yaliendelezwa na mwimbaji Memo katika wimbo wake *Osoruech Eng Mau (Mtuokoe Katika Mau)*:

MA	MP
15. Yalilta yee oh, kandoi yaliltosh	Watu ambao wanaishi upande wa
16. biik cho chemitei Sekemiat	Sekemiat wanateseka
23. Yaliltosh yee oh, Binech yaliltosh	Watu ambao wanaishi Binech wanateseka
39. Chemitei Kaptai, kandoi koyaltosh	Watu walioko Kaptai wanateseka

Katika mistari hii, Memo anatusawiria jinsi watu walivyoteseka katika sehemu mbalimbali. Anatuambia kuwa watu waliokuwa wakiishi Sekemiat, Binech na Kaptai wanateseka. Sawia na hayo mwimbaji Cheptoo anatuambia katika wimbo wake *Rirek en Mau (Mateso Katika Mau)*:

MA	MP
6. Rirek! Rirek! Rirek! Rirek!	Mateso! Mateso! Mateso! Mateso!
15. Oker biikcha komenye sakech	Watu wetu hawana makao
16. Eng Sekemiat ak Binech	Huko Sekemiat na Binech
17. Kaptai ngorirak Mungu	Watu wa Kaptai Mungu hawaonee huruma

Kama Memo, Cheptoo anatuambia kuwa watu ambao walifurushwa kutoka msitu wa Mau wanateseka. Hii ni kwa sababu watu hao hawana makao. Watu hawa ni wale walioko Sekemiat, Binech na Kaptai. Usawiri wa mateso yanayokumba watu walioko sehemu sawa za Sekemiat, Binech na Kaptai ni dhihirisho kuwa waimbaji Memo na Cheptoo waliigana au kutumia mtindo huu wa uigaji wa vipande vya simulizi.

Kutokana na mateso hayo, waimbaji Memo na Cheptoo wanajaribu kutafuta suluhisho kutoka kwa viongozi. Wanawarai viongozi kuwatetea watu hao. Wanadai kuwa walichaguliwa ili kuwasaidia watu lakini sio kuwatesa. Memo katika wimbo wake anasema hivi:

MA

- 45. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
- 46. Osoruech biik cha chemita mau
- 47. Emet nee koo
- 48. Pendi ano bikcha?
- 49. Ochengi nawech onebendi

MP

- Tunawalilia viongozi oh!**
- Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau**
- Nchi yetu ni kubwa**
- Watu wetu wataenda wapi?**
- Mtafutie watu wetu mahali**

Hapa, Memo anawarai viongozi kuwaokoa watu ambao wanateseka kwa kukosa makao. Japo watu hawa walifurushwa kutoka msitu wa Mau, Memo anasema kuwa nchi yetu ni kubwa. Hivyo basi watu hawa watafutiwe makao mahala kwingine. Mapendekezo sawia na hayo yanatolewa na Cheptoo katika mistari ifuatayo:

MA

- 48. Lakini alenee kandoik kabisa
- 49. Maunoo kabisa ongeriree sabanuek ak biik
- 50. Engenai nekintai tun icheket

MP

- Lakini nawaambia viongozi wetu**
- Haifai hivyo tuonee huruma watu wetu**
- Tuwatafutie makao**

Cheptoo anasema kuwa watu hawafai kuteseka. Sawia na Memo, anapendekeza viongozi kuwatafutia watu hawa makao mbadalia kuliko kuwawacha wateseke. Waimbaji hawa kwa pamoja kutoa mapendekezo ya suluhisho zinazolingana ni mfano wa kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi. Hii ni kwa sababu katika dunia ya kibaadausasa haiwezekani kubuni sanaa mpya bali wasanii huibiana mawazo na kufanya yawe mawazo

yao mahususi (Jameson 1984) Japo nyimbo za Cheptoo na Memo zinamfanano mkubwa tukizingatia ploti zao, ni nyimbo mbili ambazo zinajisimamia. Hivyo basi, kupitia kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi waimbaji hawa waliweza kuimba nyimbo zao tofauti.

Winszewski (2008) akimnukuu Jameson (1984) anahoji kuwa waimbaji wa ubaadausasa hawawezi kubuni mitindo mipya.....ni kidogo tu kinawezekana; sababu ni kuwa imeshabuniwa tayari. Kwa hivyo badala ya kuimba kwa mitindo bunilizi waimbaji wa kibaadausasa ukutanisha mitindo iliyopo katika fasihi na kufanya kuwa kazi zao asilia. Madai haya yalidhihirika tulipochanganua nyimbo za Philip Yegon *Ezekiel Kemboi* na Kipkemei Tulwet *Emily Jepchumba*. Hii ni kwa sababu wimbo wa Yegon *Ezekiel Kemboi* uliiga wimbo wa Tulwet *Emily Jepchumba*. Kwa mukhtasari wimbo wa Yegon *Ezekiel Kemboi* ni wimbo ulioimbwa ili kumsifu mwanariadha mashuhuru kutoka Marakwet anayeitwa Ezekiel Kemboi. Ezekiel Kemboi ni mwanariadha aliyefunja rekodi mbalimbali za riadha ya kuruka viunzi ya mita 1500. Baada ya mwanariadha huyu kushinda rekodi yoyote ile, imekuwa desturi yake kunengua mwili wake huko akiimba wimbo wa Tulwet *Emily Jepchumba*. Wimbo huu wa Tulwet ni wimbo wa kimapenzi unaomsifu mpenzi wake anayeitwa Emily Jepchumba. Mwimbaji Yegon alipokuwa akiuimba wimbo wake wa kumsifu *Ezekiel Kemboi* aliurejelea wimbo huo wa Tulwet *Emily Jepchumba* aliyekuwa akimsifu mpenzi wake Emily Jepchumba kuanzia mistari ya 32:

MA

- 27. Abwatin Ezekiel Kemboi
- 28. Eng kilabati eng South Korea
- 29. Kitar ilabati
- 30. Ibwat tiendo
- 31. Ak itien kole
- 32. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
- 33. Iamune mama eeh

MP

- Ninakumbuka Ezekiel Kemboi**
- Ulipokuwa ukikimbia huko Korea Kusini**
- Ulipomaliza kukimbia**
- Ukakumbuka wimbo**
- Na ukaimba hivi**
- Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo**
- Habari mama eeh**

34. Achamin Jepchumba
35. Achamin sweety

Ninakupenda Jepchumba
Ninakupenda mpenzi

Katika mistari hii, mwimbaji Yegon anasema kuwa mwanariadha huyu anayeitwa Ezekiel Kemboi, alipomaliza kukimbia huko Korea kusini alikumbuka wimbo wa kimapenzi wa Tulwet *Emily Jepchumba* na hivyo basi kuanza kuimba. Ni hapa ndipo Yegon aliuga wimbo wa Tulwet *Emily Jepchumba* kutoka mistari ya 1, 2, 3 na 4 kama inavyodhihirika hapa:

MA

1. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
2. Iamune mama eeh
3. Achamin Jepchumba
4. Achamin sweety

MP

Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh
Ninakupenda Jepchumba
Ninakupenda mpenzi

Yegon anatuambia aliiga mistari hii kwa sababu mwanariadha Ezekiel Kemboi aliuimba wimbo wa Tulwet *Emily Jepchumba* kwa sababu bibi yake anaitwa Emily Jepchumba kama inavyobainika katika mistari ya 49:

MA

48. Ibaibaitu ooh kabisa amu
49. Chepyoseng'ung kekure Emily Jepchumba

MP

Una furaha ooh kwa sababu
Bibi yako anaitwa Emily Jepchumba

Aidha, mistari wa 50, 51, 52, 53 na 54 katika wimbo huu wa Yegon *Ezekiel Kemboi* umeigwa kutoka wimbo wa Tulwet *Emily Jepchumba*.

MA

50. Oolin ng'won ko Keiyo
51. Oolin nyoo ko Bomet
52. Loo missing Jepchumba
53. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
54. Iamune mama eeh

MP

Kwenu ni huko Keiyo
Kwetu ni huko Bomet
Maeneo hayo ni mbali
Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh

Hapa, mistari hii imetwaliwa moja kwa moja kutoka wimbo wa Tulwet *Emily Jepchumba* katika mistari ya 5,6,7,8 na 9.

MA

5. Oolin ng'won ko Keiyo
6. Oolin nyoo ko Bomet
7. Loo missing Jepchumba
8. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
9. Iamune mama eeh

MP

Kwenu ni huko Keiyo
Kwetu ni huko Bomet
Maeneo hayo ni mbali
Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh

Kutokana na mifano ambayo tumetoa hapo juu, imebainika kuwa Yegon amejitwalia wimbo wa Tulwet jinsi ulivyo. Huu ni upeo wa hali ya juu jinsi kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi kinavyotumika katika fasihi za kibaadausasa. Hii inadhihirisha kuwa kipengele hiki kimekubalika katika fasihi za kileo. Yegon ameiiga mistari kutoka wimbo wa Tulwet na kuiweka kwenye muktadha wa wimbo wake na hivyo basi kuboresha utunzi wake. Kama nilivyotanguliza hapo juu, Yegon aliuiga wimbo wa Tulwet kwa sababu bibi wa Ezekiel Kemboi anaitwa Emily Jepchumba. Kwa hivyo uigaji huu ulifaa wimbo wake kwani ulituonyesha mapenzi ya Ezekiel Kemboi (kwani alikuwa akiimba wimbo wa kumsifu yeye) kwa bibi yake Emily Jepchumba.

Fauka ya hayo, Yegon aliuiga wimbo wa Tulwet na kuufanyia marekebisho machache kama inavyobainika hapa katika mistari ya 74, 75 na 76.

MA

- 74. Mebwat kemboi
- 75. Kole kikemeten
- 76. Kimiten kebwtin

MP

- Usidhani Kemboi**
- Kwamba tumekuwacha**
- Tuko tunakukumbuka**

Mistari hii imeigwa kutoka wimbo wa Kipkemei Tulwet *Emily Jepchumba* katika mistari ya 13,14 na 15 kama inavyodhihirika hapa chini

MA

- 13. Mebwat Jepchumba
- 14. Lee kiameten
- 15. Amiten abwatin

MP

- Usidhani Jepchumba**
- Kwamba nimekuwacha**
- Niko ninakukumbuka**

Kama inavyoonekana, mabadiliko machache katika mistari hii yamefanywa. Katika mistari wa 13 jina la Jepchumba lilibadilishwa na Yegon kuwa Kemboi katika mistari wa 74. Madhumuni ya kufanya hivyo yalikuwa ni kutosheleza wimbo wake uliokuwa ukimsifu mwanariadha Ezekiel Kemboi. Vilevile katika mistari ya 14 na 15 Tulwet alikuwa ameuimba wimbo wake katika nafsi ya kwanza umoja. Hii ni kwa sababu wimbo

wake ulikuwa ni wa kumsifu mpenzi wake Emily Jepchumba. Yegon alibadilisha hayo na kuwa nafsi ya kwanza uwingi katika mistari ya 75 na 76. Hii ni kwa sababu wimbo wake ulikuwa ni wa kumsifu mwanariadha maarufu ambaye anajulikana na kila mtu. Wimbo wa Yegon unathibitisha sifa ya uigaji wa vipande vya simulizi kuwa lugha imekuwapo tangu kale na chochote tusemacho tayari kimeshasemwa kwa hivyo tunaiga tu. Hivyo basi Yegon aliuga wimbo wa Tulwet na, chambilecho Fairclough (1985), kuufanya uwe wake. Vilevile wimbo wa Yegon unathibitisha sifa ya kibaadausasa kuwa hawathamini mwandishi kama ilivyo wanausasa; na anaruhusiwa kunukuu au hata kuchukua kazi za wengine na kuufanya uwe wake. Ni vyema kutaja pia kuwa mtindo huu ulikuwa kwa manufaa kwa Yegon, kwani aliweza kubuni wimbo wake mpya na hivyo basi kuendeleza fasihi simulizi ya Kikalenjin.

Nyimbo za Kikalenjin za K21 kwa upande mkubwa zinazungumzia mapenzi. Nyimbo hizi ni za vijana chipukizi ambao wanasifu wapenzi wao. Kulingana na wanasayansi wa tabia, mapenzi ni kitovu kikuu cha maisha ya binadamu. Hii imewapelekea wanadamu kuwa na raghba sana kwa mambo ya mapenzi (Altemeyer 2009). Ni kutokana na madai hayo ndipo nyimbo za kimapenzi zinapendwa sana na hadhira lengwa. Hii imewapelekea waimbaji wa Kikalenjin kuimba kwa fujo nyimbo za kimapenzi ili kukidhi mahitaji ya hadhira lengwa. Utafiti huu uligundua kuwa waimbaji hawa chipukizi wanaigana wanapotunga na kuimba nyimbo zao za kimapenzi. Kwa mfano Felix Kimutai na Mike Rotich waliziimba nyimbo zilizo na mada sawia: *Merimella*. Nyimbo za waimbaji hawa zinasawiri sifa mbalimbali kuhusu huyu mpenzi wa kisanaa waliyempa jina, Merimella. Kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi kilibainika pale waimbaji hawa walipoimba nyimbo zao kwa kutumia mhusika mmoja, Merimella.

Kwa upande mkubwa waimbaji hawa wametusawiria jinsi mhusika huyu, Merimella, alivyovutia. Rotich anasawiri Merimella kama mhusika aliyeumbwa akaumbika, na hivyo basi kuwa wa kutamanika:

MA

1. Katara ntakikering weeh!
2. Kikuchabin ichabaksek

MP

Natamani kukuona weeh!
Uliumbwa ukaumbika

Sawa na anavyoeleza Rotich, Kimutai naye ameelezea Merimella kama mpenzi anayependeza sana. Sura yake ni kama ya wazungu:

MA

13. Sura yako ni tamu Merimella weeh
14. Birirtangung kunaa baa chumbek

MP

Unapendeza sana Merimella
Sura yako ni kama ya wazungu

Wazungu kwa muktadha huu wametumiwa kuashiria upeo wa hali ya juu ya msichana anayependeza. Nadhani sababu hasa ya Kimutai kusema hivyo ni kwa sababu ya rangi yake nyekundu. Rangi ambayo vijana wengi wa kisasa wanaona kama ishara ya urembo. Aidha, kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi kilibainika pale Kimutai na Rotich walipotumia mtindo wa kisengere nyuma kuwasilisha nyimbo zao. Kisengere nyuma ni mtindo unaotumiwa kusawiri mambo ambayo yalitendeka hapo awali kabla ya hadithi inayosimuliwa (Pinault 1992). Rotich anatumia mtindo huu kutuambia yale alikuwa ameyatenda na mpenzi wake Merimella hapo awali:

MA

7. Abwatii betut nekinye
8. Chekiambe chebikisoro
9. Akechezanii freefreetabo
10. Akechezani koraa

MP

Nakumbuka siku ile
Tukikula *Chebikisoro*
Tukicheza mwajificho
Tukicheza mchezo wa anguti

Katika mistari hii, Rotich anatumia mtindo huu wa kisengere nyuma kutuambia walikuwa na mpenzi wake Merimella wakila *Chebikisoro* na kucheza michezo ya mwajificho na anguti. *Chebikisoro* ni aina ya matunda yanayotundwa msituni. Kwa hivyo kuna uwezekano kuwa wapendwa hawa walikuwa wameenda msituni pamoja. Na wakiwa msituni walikuwa wakicheza michezo ya mwajificho na anguti. Mwajificho ni mchezo

wa kitoto wa kujificha na kutafutana huku anguti ni mchezo wa kurusha gololi kwa vidole. Fauka ya hayo, Rotich anatuambia kuwa akikumbuka siku hiyo wakiwa pamoja anahisi usingizi na kutokwa na machozi:

MA

- 23. Inyon weeh Merimella weeh!
- 24. Ngabwatin kochoni rwoandaa
- 42. Asie abwatin
- 43. Ngotosh kosai beek ab gon

MP

- Njoo wee Merimella weeh!**
- Nikikukumbuka ninahisi usingizi**
- Halafu nikukumbuke**
- machozi yanaweza kutiririka**

Katika mistari hii, Rotich anatuambia kuwa akimkumbuka wakiwa pamoja na Merimella, anahisi usingizi na kutokwa na machozi. Kuonyesha kwamba mambo ambayo waliyafanya awali yalikuwa yakukumbukika. Haya yanamfanya amsihi Merimella aje tena ili wawe pamoja kama hapo awali. Sawia na hayo, Kimutai anasema katika wimbo wake:

MA

- 9. Kung'ate 2008 Merimella weeh
- 10. kingemi keame mbonik
- 11. Kingemi kechezanii peplikan
- 12. Kingemi kechezanii readyreadytabo

MP

- Kuanzia 2008 Merimella weeh**
- Tukiwa tukikula *mbonik***
- Tukicheza mchezo wa kamba**
- Tukicheza mchezo wa sakamkewangu**

Kimutai, kama inavyodhihirika hapa, anatumia mtindo wa kisengere nyuma kutuambia yale yaliyotendeka mwaka wa awali wa 2008. Sawia na Rotich, Kimutai anatuambia kuwa walikuwa na mpenzi wake Merimella wakikula *mbonik* na kucheza michezo ya kamba na sakamkewangu. *Mbonik* ni aina ya matunda yanayotundwa msituni. Kwa hivyo kuna uwezekano kuwa wapendwa hawa walikuwa wameenda msituni pamoja. Na wakiwa msituni walikuwa wakicheza michezo ya kamba na sakamkewangu. Mchezo wa kamba ni mchezo wa kuzungusha kamba huku wakirukaruka juu yake. Mchezo wa sakamkewangu ni aina ya mchezo wa kitoto wa kujificha na kutafutana sawia na mwajificho lakini kwa namna tofauti. Vilevile Kimutai anatuambia akikumbuka wakiwa na Merimella anakosa kula au hata kufa:

MA**MP**

17. Ngananin kumaamishi
18. Ngomechoni iwakchi Merimella weeh
19. Kibara kipkunyur itinyu

**Nikikukumbuka ninakosa kukula
Haki ukuje tukae pamoja Merimella
Nitakufa kwa kukukosa kukuona**

Hapa, Kimutai anatuambia kuwa akimkumbuka mpenzi wake Merimella hawezi kukula na hata anaweza kukufa. Kutuonyesha kuwa mambo ambayo aliyafanya na Merimella yalikuwa ya kukumbukika. Hii inamfanya amsihi mpenzi wake Merimella aje wakae pamoja sawia na jinsi Rotich alivyofanya. Waimbaji hawa Rotich na Kimutai wametusawiria mambo yaliyokuwa yamefanyika kwa kutumia mtindo wa kisengere nyuma. Pia kupitia mtindo huu waliweza kutunga nyimbo zao. Kama ilivyodhihirika mambo hayo yalifananana kwa upande mkubwa sana. Hii inabainisha kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi, chambilecho Fredric Jameson, kuwa uigaji wa vipande vya simulizi uhusisha matumizi ya mitindo sawa (1984).

Nyimbo za Kikalenjin za K21 ni mojawapo wa fasihi za kileo. Kwa mujibu wa Mriraria (2007) uwasilishwaji wa fasihi za kileo ni tofauti na fasihi za zamani zilizohitaji kuwepo na pande mbili za majadiliano yaani fanani na hadhira. Katika uwasilishwaji wa fasihi za kileo si lazima pande zote mbili ziwepo. Hadhira ya fasihi ya kileo inaweza iko mbali na fanani. Fasihi hii inawasilishwa kwa hadhira kupitia teknolojia: televisheni, kompyuta, mikanda ya video, mikanda ya CD, barua pepe, simu za mkononi na setelaiti. Kwa muktadha wa utafiti huu, hadhira ni mashabiki wanaosikiliza nyimbo za Kikalenjin. Waimbaji wa Kikalenjin huimba nyimbo zao ili kuburudisha mashabiki wao. Mashabiki hao hununua nyimbo hizi na hivyo basi kuwawezesha waimbaji kujikimu kimaisha. Kwa hivyo waimbaji wa Kikalenjin walibuni na kuimba nyimbo zinazohusu mashabiki wao kama njia mojawapo ya kujishirikisha nao. Ni kupitia uimbaji huu kuhusu mashabiki ndipo waimbaji waliigana nyimbo zao. Kwa mfano, waimbaji Robert Langat na Carlyne Chelagat waliigana kazi zao walipotumia mada sawa katika nyimbo zao: *Mashabiki*.

Uchanganuzi wa ndani unaonyesha kwamba nyimbo hizi zinaigana kwani zinazungumzia mambo sawa.

Kwanza, katika utangulizi, nyimbo hizi mbili za Langat na Chelagat zinawasalamia mashabiki wao. Langat anasema hivi katika mstari wa sita:

MA	MP
6. Otach kakotiet anun mashabik tugul	Mashabiki wote mpokee salamu

Katika mstari huu, Langat anawasalamia mashabiki wake popote walipo. Mawazo sawia na hayo yanatolewa na Chelagat katika mstari wa 10:

MA	MP
10. Akatii anee mashabik chemi olin tugul	Ninawasalamia mashabiki wote kwa pamoja

Chelagat katika mstari huu anawasalamia mashabiki wake sawia na Langat. Hata hivyo dhahirisho tosha linaloonyesha kuwa kulikuweco na uigaji baina ya nyimbo hizi mbili ni pale Langat na Chelagat walipowasalamia mashabiki wao, walioko sehemu sawia. Kwa mfano Chelagat anasema hivi katika mistari ya 9, 12 na 16:

MA	MP
9. Akatii anee mashabik chemii Iten	Ninawasalamia mashabiki wa Iten
12. Eng oloo tugul oleomiten eng Baringo	Mahala pote mlipo huko Baringo
16. Unee mashabik chechuu eng Marakwet?	Mashabiki yangu mnaendeleaje huko Marakwet?

Katika mistari hii, Chelagat anawasalamia mashabiki walioko sehemu mahususi ya Iten, Baringo na Marakwet. Zaidi ya hayo hisia zake kwa mashabiki zake zinaonekana pale alipowajulia hali mashabiki walioko Marakwet (mstari 16). Ikumbukwe kwamba sehemu hizo ni baadhi ya makao wanamoishi Wakalenjin nchini Kenya. Iten ni sehemu kuu wanakoishi jamii ya Wakeiyo, Baringo jamii ya Watugen na Marakwet jamii ya Wamarakwet. (<http://dickinsg.intrasun.tcnj.edu/nations/kenya/kalenjin.html-07/06/2013>).

Langat naye anarejelea sehemu hizo hizo alizorejelea Chelagat katika wimbo wake:

MA	MP
12. Otach kakotiet chemiten Iten	Mpokee salamu mashabiki mlioko Iten

13. Otach kakotiet chemiten Baringo	Mpokee salamu mashabiki mlioko Baringo
21. Amunee chemiten alin ba Eldoret	Habari ya mashabiki walioko huko Eldoret
22. Marakwet, Kapyego , Kipnai	Marakwet, Kapyego na Kipnai

Sawia na Chelagat, Langat anawasalamia mashabiki wake walioko sehemu mahususi ya Iten, Baringo na Marakwet. Isipokuwa Yegon anaongezea sehemu zaidi za Eldoret, Kapyego na Kipnai. Hata hivyo sehemu hizi zinafahamika kama makao ya jamii ya Wakalenjin. Kwa ujumla utumaji wa salamu kwa mashabiki wao hasa walioko sehemu sawa ni thibitisho tosha kuwa nyimbo za Langat na Chelagat zinadhihirisha kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi.

Fauka ya hayo, nyimbo za Yegon na Chelagat zilionyesha kuwa kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi pale ziliporejelea vituo vya redio vinavyotangaza kwa kutumia lugha ya Kikalenin. Vituo hivyo ni Kass FM na Changei FM. Kass FM na Changei FM ni vituo vya redio vinavyotangaza kwa lugha ya Kikalenjin. Vituo hivi vinatangazia jijini Nairobi. Chelagat katika wimbo wake anasema hivi katika mistari ya 17, 18 na 19:

MA	MP
17. Kongoi kabisa eng shabik chechoo	Asante sana kwa mashabiki wote
18. Cheboo Changei ak Kass FM	Mashabiki wa redio ya Changei na Kass FM
19. Ketesiekchoo nemailotii chii	Vituo vyetu vya redio visivyobagua
20. Amue anee kongoi shabik chechoo	Mimi ninasema asante kwa mashabiki wetu

Katika mistari hii, Chelagat anasema kuwa anawashukuru mashabiki wa redio ya Kass FM na Changei FM. Vilevile mwimbaji huyu anataja kuwa vituo hivi vya redio havibagui. Mawazo kama haya yanaendelezwa na Langat katika wimbo wake katika mistari ya 29 na 30:

MA	MP
29. Changei FM amwai kongoi ak	Ninawashukuru Changei FM na
30. Mashabik tugul chebaa Kass FM	mashabiki wote wa Kass FM

Sawia na Chelagat, Langat anatoa shukrani kwa mashabiki na vituo vya redio vya Changei FM na Kass FM. Chelangat na Langat kutoa shukrani kwa mashabiki wao na

vituo vya redio kwa usawa unaonyesha kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21.

4.3 HITIMISHO

Katika sura hii tumedhihirisha upekee wa mhimili ya mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Tumeonyesha jinsi mhimili wa mwingiliano matini umejitokeza kupitia urejeleaji wa simulizi za jadi za Wakalenjin, methali, tasbihi, Bibilia na Katiba ya Kenya. Vilevile tumeonyesha jinsi nyimbo za Kikalenjin zinavyorejelea nyimbo nyingine. Katika kufanya hivyo tumeonyesha kuwa mwingiliano matini ni kitovu kikuu cha utunzaji na uwasilishwaji wa maana katika nyimbo za Kikalenjin. Aidha, tumebainisha kuwa mhimili wa uigaji wa vipande vya simulizi hudhihirika kupitia mistari, ploti na mitindo ya kisengere nyuma na utumaji wa salamu kwa mashabiki unaolingana kati ya nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Mtindo huu wa uigaji wa vipande vya simulizi uendeleza ubunaji wa nyimbo za Kikalenjin.

SURA YA TANO

MATOKEO, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

5.0 UTANGULIZI

Sura hii inaangazia muhtasari wa matokeo, mahitimisho na mapendekezo ya utafiti huu. Azma ya utafiti huu ilikuwa kuchunguza na kubainisha vipengele vya simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi katika nyimbo teule za Kikalenjin za K21. Utafiti ulifanywa kwa kutumia nyimbo ishirini na nne kutoka lahaja tano kuu za Kikalenjin: Kitugen, Kikeiyo, Kimarakwet, Kinandi na Kikipsigis. Mbinu zilizotumiwa katika ukusanyaji wa data ni utafiti maktabani iliyohusishwa usomaji wa nakala na vitabu mbalimbali vya nadharia ya ubaadausasa, data zilikusanywa kupitia unukuzi wa nyimbo zilizorekodiwa baada ya K21 hadi Agosti 2014 kutoka lahaja hizo tano. Nyimbo ambazo zilitumiwa katika utafiti huu ni zile zilizodhihirisha mitindo ya ubaadausasa kutoka lahaja hizo tano pekee. Tulitumia uchanganuzi kimaudhui katika uchunguzi wa mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo husika. Tulichanganua nyimbo hizo kwa mujibu wa mitindo minne ya ubaadausasa. Mitindo hii ambayo vilevile, ilitumika kama vigezo vya uchanganuzi ni: simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi. Matokeo ya utafiti yalijadiliwa katika sura ya tatu na nne.

5.1 MUHTASARI WA MATOKEO YA UTAFITI

Utafiti uligundua kwamba mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo za Kikalenjin za K21 zilizotumika ni simulizi ndogo ndogo, uchopekaji wa vipande vya simulizi, mwingiliano matini na uigaji wa vipande vya simulizi.

Kuhusu matumizi ya simulizi ndogo ndogo, nyimbo za Kikalenjin za K21 zilihusisha upingaji wa mamlaka makuu ya kijamii ambayo tangu jadi yamekuwa yakienziwa na

kuthaminiwa na wanajamii. Ni katika mamlaka hayo ambapo imani za simulizi kuu zinaendelezwa. Imani hizo zilikuwa zinakandamiza maisha ya binadamu na hivyo basi kupingwa na nyimbo za Kikalenjin za K21. Mamlaka hayo yaliyopingwa katika utafiti huu ni dini, taasisi za binadamu, elimu na kaida za kisiasa.

Kwa upande wa dini, tuligundua kuwa katika dunia ya kibaadausasa dini imekataliwa. Hii ni kwa sababu imani za dini kama maandiko matakatifu, maombi, ushuhuda, maungano, historia ya kanisa, mikutano ya kanisa na matini ya Bibilia zinatiliwa shaka. Dini ilisawiriwa kama kandamifu katika nyimbo za Kikalenjin za K21. Hii ilibainishwa pale mhubiri aliyekuwa akiaminiwa alipodhulumu wafuasi wake kwa kutoheshimu ndoa zao na kuitisha mikutano mingi na kusababisha mke na mume wasiwe na wasaa wa kuendesha mambo yao ya nyumbani. Dini pia imeonyeshwa kama isiyofaa kupitia waumini walio rahisi kudanganyika na wahubiri. Tuligundua pia kuwa katika nyimbo za Kikalenjin za kibaadausasa maombi na nguvu za roho mtakatifu hayaaminiki. Ili lilidhihirika pale maombi ya mhubiri yalipodhihakiwa.

Vilevile nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipinga matumizi ya taasisi za binadamu. Tuligundua kuwa taasisi za binadamu kama ndoa, familia, mifumo ya sheria, haki na jeshi, mashirika ya hospitali, mawasiliano na haki za binadamu haziaminiki katika dunia ya kibaadausasa. Ili ilibainika pale nyimbo za K21 zilipoonyesha wahusika wasioheshimu wazazi wao, wasiotaka kusoma shuleni, wanaokaidi tamaduni za jamii na wanaopinga asasi ya ndoa.

Fauka ya hayo tuligundua kuwa nyimbo za Kikalenjin za K21 zinapinga elimu. Elimu imedhihirishwa kusababisha kinyume na matarajio. Iisababisha umaskini, magonjwa kwa wazazi wanaofadhili elimu na ukosefu wa kazi kwa wasomi. Hii inapelekea elimu

kupingwa katika nyimbo za Kikalenjin za K21 na badala yake kupendekeza njia badalia kama binadamu kufuata talanta zake badala ya elimu.

Tuligundua vilevile kuwa kaida za kisiasa zilipingwa katika nyimbo za Kikalenjin za K21. Ili ilibainika pale nyimbo za Kikalenjin zilipoonyesha watu walioteseka katika msitu wa Mau, serikali ilipowafurusha. Ikumbukwe kwamba serikali iliwatoa raia katika msitu wa Mau kwa madhumuni ya kuhifadhi mazingira. Hata hivyo tekelezo hiyo ilileta mateso makubwa kwa wanadamu. Kwa hivyo nyimbo za Kikalenjin za K21 zinakataa kaida hizo na kupendekeza simulizi ndogo ndogo zinazoakisi hali halisi.

Matumizi ya uchopekaji wa vipande vya simulizi ulibainika pale nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipovunjwawunjwa na zisizomuwala hivyo basi kuakisi hali halisi ya dunia ya kisasa. Hii ni tofauti na mapendekezo ya akina Aristotle na Plato kuwa fasihi lazima iwe na mshikamano na muwala. Tuligundua kuwa nyimbo za Kikalenjin za K21 hudhihirisha kipengele hiki cha uchopekaji wa vipande vya simulizi kwa njia mbali mbali:

Kwanza, badala ya kuwa na hadithi moja iliyofululiza kuanzia mwanzo hadi mwisho, nyimbo za Kikalenjin za K21 husawiriwa kwa kutumia vijihadithi vingi visivyomuwala. Wakati mwingine nafasi wazi huwachwa baina ya vijihadithi hivi. Ni katika nafasi hizi zinazojalizwa kwa kutumia ishara mbalimbali za maneno ambazo wakati mwingine hazina uhusiano na wimbo wenyewe. Ilibainika kwamba mtindo huu ni mwafaka kwa kusawiri maisha ya kibaadausasa iliyojaa hadithi isiyokamilika kiusimulizi.

Tuligundua kuwa nyimbo za kibaadausasa wakati mwingine tangulizi zao huwa hazioani na wimbo wenyewe. Ilibainika kuwa mbinu hii humpa msikilizaji changamoto kufuatilia maudhui ya wimbo. Japo tulibaini kuwa ili msikilizaji aelewe wimbo ni sharti asikilize kwa umakinifu na kukubali kuzugwa pale inapobidi.

Tatu, Tuligundua kuwa nyimbo za Kikalenjin za ubaadausasa zinahusisha michanganyo ya vijitanzu. Tulibainisha utumaji wa salamu na mazungumzo ya simu kama vijitanzu vilivyotumiwa na waimbaji wa Kikalenjin. Tuligundua kwamba matumizi ya utumaji wa salamu uvuruga maudhui ya wimbo na mpangilio uliozoeleka na basi kuakisi dunia halisi tunayoishi leo. Dunia ambayo haina mpangilio wowote. Matumizi ya mazungumzo ya simu ilitumiwa ili kusawiri dunia ya ubaadausasa iliyo katika mbio ya matumizi ya teknolojia.

Vilevile katika kipengele hiki cha uchopekaji wa vipande vya simulizi, tulibaini kwamba huhusisha ugeukaji wa ploti uliozoeleka wa akina Plato na Aristotle. Tulibaini kuwa mtindo uliozoeleka wa kazi za fasihi kuwa na mwanzo, kati na mwisho unaomalizika kwa furaha uligeukwa pale nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipotumia majadiliano na mtindo wa tashtiti katika wasilisho zao. Fauka ya hayo tuligundua kwamba nyimbo za Kikalenjin za K21 hazina mahitimisho maalum na hazilengi kuhodhi ukweli kama zilivyo simulizi za jadi za akina Plato na Aristotle ambao wanazungumzia ngano kuu za wafalme kama kina Edipode.

Katika matumizi ya kipengele cha mwingiliano matini utafiti huu ulibaini kuwa nyimbo za Kikalenjin za K21 ziliimbwa kwa kuyarejelea matini ya awali. Kati ya matini hayo ya awali tuliyobaini ni pamoja na simulizi za jadi za Wakalenjin, methali, tasbihi, Bibilia, Katiba ya Kenya na urejeleaji wa nyimbo nyingine za awali.

Kwa upande wa urejeleaji wa simulizi za Kikalenjin, tuligundua kuwa simulizi za Kikalenjin ni nyenzo muhimu sana katika jamii ya Kikalenjin. Hii ni kwa sababu zinarithisha mila na desturi kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Hata hivyo ilibainika kuwa baadhi ya simulizi zilikuwa zimepitwa na wakati na zilitupiliwa mbali katika dunia

ya kibaadausasa. Hii ilidhihirika pale nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipopinga simulizi ya *Toyon beek, beek ap Kimaketit anan Kocheptibi (maji ni ya kila mtu na hayafai kuhodhiwa)*. Simulizi hii ilikuwa inasisitiza kuwa mwanaume anaweza kufanya mapenzi na mwanamke yeyote. Simulizi hii ilitupiliwa mbali kwa kuwa inaendeleza uasherati katika jamii na kusababisha usambazaji wa magonjwa ya zinaa kama UKIMWI.

Vilevile nyimbo za Kikalenjin za K21 zilidhihirisha kipengele cha mwingiliano matini ziliporejelea methali za jamii ya Kikalenjin. Ilibainika kuwa methali katika jamii ya Kikalenjin zilitumiwa na wazee kupitisha ujumbe kwa lugha ya mkato. Katika utafiti huu tuligundua kuwa nyimbo za Kikalenjin za K21 zilitumia methali *ak kwam chitugul maingenyi (na kila mtu ale asali iliyoko kwenye mzinga wake)* iliyo na maana kuwa kila mwanaume anafaa kuheshimu ndoa yake. Methali hii ilitumiwa kutatua changamoto za kijamii za kibaadausasa kama ukosefu wa uaminifu katika ndoa.

Fauka ya hayo, nyimbo za Kikalenjin zilirejelea methali za Waswahili. Methali za Waswahili hutumiwa kuwasilisha ujumbe mbalimbali kwa wanajamii. Nyimbo za Kikalenjin zilitumia methali ili kuwashauri wanajamii kuwa na mienendo mema katika jamii. Hii ilibainishwa pale nyimbo za Kikalenjin zilipotumia methali, *Usione wembamba wa reli gari moshi linapita*, kuwaonya wasichana wadogo kutokuwa na mahusiano ya kimapanzi na wazee wakubwa waliowazidi kiumri. Kwani mahusiano hayo yatawapelekea kudhulumiwa kimapanzi na kutumiwa kama vyombo vya burudani.

Nyimbo za Kikalenjin zilirejelea tashbihi. Tashbihi ni istilahi ambayo hutumiwa kufananisha vitu viwili au zaidi. Huhusisha matumizi ya maneno kama yafuatayo: vile, sawa, kama na mithili ya. Nyimbo za Kikalenjin ziliweza kurejelea tashbihi ili

kuwasilisha ujumbe zao. Katika utafiti huu, nyimbo za Kikalenjin zilitumia tashbihi: *ujanja kama sungura*, ili kutuonyesha jinsi wanawake walivyokuwa wajanja na wadanganyifu katika jamii.

Kipengele cha mwingiliano matini kilijitokeza pale nyimbo za Kikalenjin za K21 ziliporejelea Bibilia takatifu. Bibilia inaaminika iliandikwa hapo awali na watu walioelekezwa na Mungu. Ilibainika kuwa nyimbo za Kikalenjin za K21 zilirejelea Bibilia takatifu ziliporejelea vitabu vya Waamuzi, Hesabu na Wakorinto 1. Nyimbo za Kikalenjin za K21 zilirejelea Bibilia ili kutatua changamoto za dunia ya kibaadausasa. Hii ilidhihirika pale Bibilia ilipotumika kama nyenzo kuu ya kuwashauri watu kuwa na mienendo mizuri ili wasiambukizwe magonjwa ya zinaa kama UKIMWI.

Utafiti huu ulibaini kipengele cha mwingiliano matini pale nyimbo za Kikalenjin ziliporejelea katiba ya Kenya. Katiba ya Kenya ni kielelezo kinachotumiwa na serikali kuongoza nchi. Katika utafiti huu, nyimbo za Kikalenjin zilirejelea vifungu vya 26 na 39 katika sura ya nne ya Katiba. Kwa ujumla nyimbo ziliwahamasisha watu kuhusu haki za binadamu hasa haki ya kuishi na haki ya kuishi popote nchini Kenya.

Kipengele cha mwingiliano matini kilidhihirika pale nyimbo za Kikalenjin za K21 ziliporejelea nyimbo za awali. Tulibaini katika utafiti huu kuwa nyimbo za awali zilizokuwa zikisawiri eneo la Transmara kama pasipofaa na wanawake wanaotoka sehemu hiyo kama wasiopevuka, wajinga, wasiojua mitindo na mambo ya kisasa kwa haraka, wasiojua starehe, mafukara na waliokosa mwelekeo wa kimaisha zilirekebishwa. Urekebishaji huu ulifanywa pale nyimbo za baadaye zilipokataa usawiri huo hasi (kuhusu wanawake wa Transmara) na kisha kupendekeza kuwa wanawake wa Transmara ni wazuri na wamepevuka.

Kipengele cha mwingiliano matini kilijitokeza wakati ambapo nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipodenguana. Hii ilibainika wakati ambapo nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipoimbwa kuwahimiza wake kuwatunza waume wao. Nyimbo hizi zilidenguliwa na nyimbo zilizokuwa zinawahimiza waume kuwatunza wake wao. Ilibainika kuwa nyimbo hizi zilikuwa zinaingiliana kimaudhui na hivyo basi kusababisha kipengele cha mwingiliano matini.

Katika kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi tuligundua kuwa nyimbo za Kikalenjin za K21 zinaiga nyimbo zingine. Hii ilibainika pale nyimbo zilipokuwa na ploti, mistari, wahusika na mitindo ya kisengere nyuma na utumaji wa salamu ulioshabihiana. Kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi kilifanya nyimbo za Kikalenjin za K21 kuonekana kama zilizonukuliwa kutoka kazi za watu wengine.

Kwa upande wa ploti, uigaji wa vipande vya simulizi ulidhihirika katika nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipotumia ploti sawa. Tuligundua kuwa waimbaji wa Kikalenjin wa K21 walijenga nyimbo zao kwa njia ambayo ilitoa mfuatano na usababisho wa matendo yaliyofanana hivyo basi kuwa na ploti sawa. Matendo yaliyodhihirika katika utafiti: watu kufurushwa kutoka msitu wa Mau na serikali tawala ili kuhifadhi msitu huo, watu hawa walipofurushwa kutoka msitu wa Mau waliteseka sana na kupelekea waimbaji kutafuta suluhisho kutoka kwa viongozi wao. Ni matendo hayo yaliyosababisha nyimbo za Kikalenjin kuwa na ploti sawa na hivyo basi kudhihirisha kipengele hiki cha uigaji wa vipande vya simulizi.

Kwa upande wa matumizi ya mistari nyimbo za Kikalenjin za K21 zilidhihirisha uigaji wa vipande vya simulizi. Kipengele hiki kilidhihirika pale nyimbo zilipotumia mistari iliyosawa. Aidha, katika utafiti huu tulibainisha kuwa matumizi ya mistari sawa ilitokea

kwa sababu mbalimbali. Sababu ya kwanza ni pale wimbo unaporejelea wimbo wa awali na kunukuu moja kwa moja mistari na maneno yake. Hata hivyo tulibaini kuwa waimbaji wengine unukuu wimbo wa awali na kufanyia mabadiliko machache ili kukidhi mahitaji ya wimbo wake. Vilevile, katika utafiti huu tuligundua kuwa matumizi ya mistari na maneno sawa yalitokea wakati ambapo nyimbo ziliporejelea mahala sawa. Urejeleaji wa mahala sawa ulipelekea nyimbo husika kutumia mistari na maneno sawa.

Kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi kilibainika nyimbo teule ziliposawiri kuhusu mhusika moja. Katika utafiti huu waimbaji waliimba kuhusu mhusika aliyeitwa Merimella. Waimbaji hawa walisawiri sifa sawa za mhusika huyu Merimella kudhihirisha kuwa nyimbo teule ziliigana.

Katika utafiti huu tuligundua kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi kinatokea wakati ambapo sanaa inapotumia mtindo uliyosawa. Tulibaini kuwa mtindo uliyotumiwa katika nyimbo za Kikalenjin za K21 ni kisengere nyuma. Kisengere nyuma ni mtindo unaotumiwa kusawiri mambo ambayo yalitendeka hapo awali kabla ya hadithi inayosimuliwa. Nyimbo teule zilitumia kisengere nyuma kutuonyesha jinsi vijana walivyokuwa wakipendana kwa kucheza michezo ya kamba, mwajificho, anguti, sakamkewangu na huko wakitunda aina mbalimbali za matunda msituni.

Hatimaye, nyimbo teule za Kikalenjin zilidhihirisha kipengele cha uigaji wa vipande vya simulizi zilipokuwa na mada sawa ya *mashabiki*. Fauka ya hayo, waimbaji waliwasalamia mashabiki waliokuwa katika sehemu sawa za Iten, Baringo na Eldoret. Vilevile ilibainika kuwa matini ya nyimbo za Kikalenjin zilirejelea kwa usawa vituo vya redio vya Changei na Kass FM.

5.2. HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

5.2.1 HITIMISHO LA UTAFITI

Matumizi ya mitindo ya ubaadausasa katika nyimbo za Kikalenjin za K21 ni nyenzo kuu ya uwasilishwaji wa fasihi simulizi za Kikalenjin. Mitindo hii inasawiri hali halisi ya jamii ya kibaadausasa ya Kikalenjin jinsi inavyofasiriwa na wenyeji. Kipengele cha simulizi ndogo ndogo katika nyimbo za Kikalenjin kilitumika ili kupinga mamlaka kandamifu katika jamii: dini, elimu, taasisi za jamii na kaida za kisiasa. Upingaji huu umesababisha mitazamo tofauti ya kusuluhisha changamoto zinazokumba jamii ya kibaadausasa na basi hivyo kuboresha maisha yao. Matumizi ya uchopekaji wa vipande vya simulizi ulibainika pale nyimbo za Kikalenjin zilipovunjwawunjwa na zisizokuwa na uaushi wala muwala na basi hivyo kuakisi dunia ya kisasa, dunia iliyotata, iliyobutuka, iliyoparanganyika na iliyojaa uwingi tamaduni, hii inakaidi kaida za akina Aristotle na Plato waliokuwa wanaeleza fasihi kuwa lazima iwe na mshikamano na muwala. Mwingiliano matini umebainika pale nyimbo za Kikalenjin ziliporejelea matini ya awali: simulizi za jadi za Kikalenjin, methali, tasbihi, Bibilia, Katiba ya Kenya na nyimbo nyingine. Matini hayo ya awali yaliwezesha nyimbo za Kikalenjin kutungwa na hivyo basi kuwasilisha maana na ujumbe zao. Aidha, Uigaji wa vipande vya simulizi ulidhihirika pale nyimbo za Kikalenjin za K21 zilipotumia maneno, mistari, ploti na mitindo ya kisengere nyuma na utumaji wa salamu uliosawa. Kipengele hiki kiliendeleza ubunaji wa nyimbo za Kikalenjin.

5.2.2 MAPENDEKEZO YA UTAFITI

- Utafiti ufanywe kuhusu mitindo ya ubaadausasa katika lahaja zingine za Kikalenjin, kwa mfano Kisabaot, Kipokot, Kiteriki na Kisebeei.

- Utafiti ufanywe wa mitindo mingine ya ubaadusasa katika nyimbo za Kikalenjin. Utafiti huu ulijifungia katika mitindo minne pekee. Kwa hivyo mitindo ya ubaadausasa kama kupotea kwa uhalisia na brikolojia inaweza kufanyiwa utafiti.
- Utafiti wa kina ufanywe kuhusu mitindo ya ubaadausasa katika tanzu zingine za jamii ya Kikalenjin kama hadithi, ngano, ushairi na vitendawili.
- Utafiti linganishi ufanywe kuhusu mitindo ya ubaadausasa ya jamii zingine nchini Kenya. Utafiti huu ulijifungia katika jamii ya Kikalenjin na kwa hivyo huwezi kuwakilisha mitindo ya ubaadausasa katika jamii zingine.

5.3. HITIMISHO LA SURA

Sura hii imejadili kwa kina matokeo, hitimisho na mapendekezo ya utafiti huu. Tumebainisha waziwazi matokeo ya utafiti japo kwa muhtasari. Tumehitimisha utafiti huu kwa kudhihirisha kuwa mtindo ya ubaadausasa ni njia mwafaka wa kusawiri dunia ya kisasa. Aidha, tumetoa mapendekezo ya utafiti wa baadaye.

MAREJELEO

- Albright, D. (2004). *Modernism and Music: An Anthology of Sources*. Chicago: University of Chicago Press.
- Altemeyer, B. (2009). *Sex and Youth*. Butterworth: Heinemann Publisher.
- Barret, T. (1997). Modernism and Postmodernism: an overview with art examples. *James Hutchens & Marianne Suggs, eds Washington, DC: NAEA, 1997*
- Barry, P. (2002). *Beginning theory: An introduction to literary and cultural theory*. Aberystwyth: Manchester University Press.
- Bernstein, J. (1992). 'Whistling in the Dark'. Katika: Barker F. et al (wahariri). *Postmodernism and re-reading of modernity*. Newyork: Manchester University press.

- Bertens, H. (1995). *The Idea of the Postmodernism*. Newyork: Routledge.
- Best, S. na Keller, D. (1991). *Postmodern Theory Critical Interrogations*. London: Routledge.
- Bertoncini, E. (2004). Mayai-Waziri wa Maradhi: Magic Realism in Euphrase Kezilahabi's Long Time Unpublished Short Story. *Swahili Forum, II* (39-44).
- Campbell, C. A. A. (1983). Nyimbo za Kiswahili: A Socio-Ethnomusicological Study of a Swahili Poetic Form. Tasnifu ya PhD (University of Washington).
- Carter, D. (2006). *Literary Theory*. Harpenden: Pocket Essentials.
- Chesaina, C. (1991). *Oral Literature of the Kalenjin*. Nairobi: Heinmann Kenya Limited.
- Childs na Fowler. (2006). *The Routledge Dictionary of Literary Terms*. Newyork: Routledge.
- Fairclough, N.(1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press. Kutoka (<http://en.wikipedia.org/wiki/Intertextuality> 2/10/2013 9.06a.m)
- ..... (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Diegner, L. (2005). Intertextuality in the Contemporary Swahili Novel: Euphrase Kezilahabi's *Nagona* and Williame Mkufya's *Ziraili na Zirani*, *Swahili Forum* 18(211-244).
- Fairlamb, L. H. (1994). *Critical Conditions Postmodernity and the Question of Foundation*. Cambridge: Cambridge University press.
- Finnegan, R. (1970). *Oral Literature in Africa*. Oxford: Clarendon.
- Foucault, M. (1974). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock: Kutoka (<http://users.aber.ac.uk/dgc/Documents/S4B/sem13.html#F> 02/10/2013)
- Gloag, K. (2012). *Cambridge Introductions to Music Postmodernism in Music*. Cambridge: Cambrigde University Press.
- Government of Kenya (2010), The Kenyan Constitution (2010). Nairobi: Government Printer.
- Graham, A. (2000). *Intertextuality*. London: Routledge. Kutoka (<http://grammar.about.com/od/il/g/Intertextuality.htm> 2/10/2013 10.00a.m)

- Grant, I. H. (2001). 'Postmodernism and Science and Technology'. Katika: Sim S. (mhariri). *The Routledge Companion to Postmodernism*. London: Routledge.
- Gromov, D.M. (2008). Fasihi ya Kiswahili na Nadharia ya Fasihi. Katika: O. Ogechi, N.L. Shitemi na K.I. Simala (wahariri). *Nadharia katika Taaluma ya Kiswahili na Lugha za Kiafrika*. Eldoret: Moi University Press.
- Hicks, S.R. (2004). *Explaining Postmodernism: Skepticism and Socialism from Rousseau to Foucault*. Arizona: Scholargy Publishing.
- Hutcheon, L. (1985). *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. New York: Routledge.
- Kehinde, A. (2003), Intertextuality and the Contemporary African Novel. *Nordic Journal Of African Studies* 12(3): 372–386 (2003).
- Kipkorir, B. (1985). *People of Rift Valley Kalenjin*. London: Evans Brothers Limited.
- Kirumbi, P.S. (1975). *Misingi ya Fasihi Simulizi*. Nairobi: Shugwa ya Publishers Ltd.
- Klages, M. (1990). *Literary Theory: A Guide for the Perplexed*. Boulder: Routledge.
- Khamis, S.A.M. (2008). Nadharia, Ubunifu, Uchambuzi na taaluma ya Kiswahili. Katika: O. Ogechi, N.L. Shitemi na K.I. Simala (wah.). *Nadharia katika Taaluma ya Kiswahili na Lugha za Kiafrika*. Eldoret: Moi University Press.
- ..... (2007). The Swahili Novelist at the Crossroad: The Dilemma of identity and Fecundity. *Swahili Forum*, 14:165-180.
- Kramer, J. D. (1996). *Postmodern Concepts of Musical Time*. New York: Routledge.
- Lee, S.H. (2009). Christianity and the Postmodern turn: a Critique of Postmodern Epistemology. *Tasnifu ya Uzamili*. (Haijachapishwa). South African Theological Seminary.
- Lewis, B. (2001). Postmodernism and Literature. Katika: Sim S. (mhariri). *The Routledge Companion to Postmodernism*. London: Routledge.
- McHale, B. (1992). *Constructing Postmodernism*. London: Routledge.
- Mukudi, E. (2004). Education for all: A framework for addressing the persisting illusion for the Kenyan context. *International Journal of Educational Development* 24 (231-240).
- Mulokozi, M. M. (1996). *Fasihi ya Kiswahili*. Dar es Salaam: Chuo Kikuu Huria cha Tanzania.
- Mrikaria, S.E. (2009). Fasihi Simulizi na Teknolojia Mpya. *Swahili Forum* 14 (197-206).
- Mwamzandi, I, Y. (2013). Riwaya za Karne ya 21 na Udurusu wa Nadharia za Fasihi.

Swahili Forum 20 (48-66).

- Ndungo, C. M. & Wafula, R. M. (1993). *Tanzu za Fasihi Simulizi*. Nairobi: University of Nairobi.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Njogu, K. & Chimerah, R. (2008). *Ufundishaji wa Fasihi: Nadharia na Mbinu*. Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation.
- Ntarangwi, M. (2004). *Uhakiki wa Kazi za Fasihi*. Augustana College: Rock Island.
- Plottel, P. na Charney, K. (1978). Introduction to Intertextuality: New Perspectives in Criticism. *New York Literary Forum, 1978: 143-157*.
- Pinault, D. (1992). *Story-Telling Techniques in the Arabian Nights*. New York: Brill Publishers.
- Ritgerotil, B.A. (2006). *Postmodernism and The Simpsons: Intertextuality, Hyperreality and Critique of Metanarratives*. London: Routledge.
- Rice, P. & Waugh, P. (2001). *Modern Literary Theory*. Newyork: Oxford University press.
- Scott, D. (2001). Postmodernism and Music. Katika: Sim S. (mhariri). *The Routledge Companion to Postmodernism*. London: Routledge.
- Simatei, P. (2010). Kalenjin popular music and the contestation of national space in Kenya, *Journal of Eastern African Studies, 4:3, 425-434, DOI:*
- Sim, S. (2001). *The Routledge Companion to Postmodernism*. London: Routledge.
- Suriano, M. (2007). Mimi Ni Msanii, Kioo Cha Jamii' Urban Youth Culture In Tanzania As Seen Through Bongo Flewa And Hip-Hop. *Swahili Forum 14 (2007): 207-223*.
- Tilak, R. (1993). *History and Principles of Literary Criticism*. New Delhi: Rama Educational Publishers.
- Thomas, N. (2006). *The Holy Bible: The Old and the New Testament*. Green Edition: National Publishing Company.
- Thonya, L. M. (1978). *Misingi ya Kiswahili*. Dar es Salaam: Black Star Agencies.
- Waliaula, W. K. (2010). Uhalisia na Uhalisiamazingaombwe: Mshabaha Kati ya Dunia Yao na The Tin Drum. *Swahili Forum, 17 (2010): 143-157*.

- Walibora, K. (2012). *Kidagaa Kimemwozea*. Nairobi: Target Publications Limited.
- Wamitila, K. W. (2008). *Kichocheo cha Fasihi Simulizi na Andishi*. Nairobi: Focus Publishing Ltd.
- ..... (2003). *Kamusi ya Fasihi: Istilahi na Nadharia*. Nairobi: Focus Publishing Ltd.
- Wanyama, M.N. (2005). 'Ujumi Katika Muziki wa Kiafrika: Mfano wa Muziki wa Tohara ya Wabukusu'. Eldoret: Chuo Kikuu cha Moi. Tasnifu ya uzamili (Haijachapishwa).
- Wegesa, B. na Macharia, S. D. (2008). Postmodernism or Chaos? Theoretical Consideration in Reading New Directions in Some Cultural Practices in Kenya. Katika: N.O. Ogechi, N.L. Shitemi na K.I. Simala (wah.). *Nadharia katika Taaluma ya Kiswahili na Lugha za Kiafrika*. Eldoret: Moi University Press.
- Winczewski, J.M. (2008). Consumption, Pastiche and Identity in Postmodern Visual Culture. University of Pretoria. Tasnifu ya uzamili (Haijachapishwa).

KIAMBATANISHO 1.**1. WIMBO: IBINI KUNUR****MTUNZI: MILLICENT JEROTICH
MA**

1. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!
2. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!
3. Kiaro baba Faith Komasut chepkubet ak kamit ye,

koko yaa ye amungwae, aibu kwisha!
4. Kiaro baba Faith Komasut chepkubet ak kamit ye,

koko yaa ye amungwae, aibu kwisha!
5. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!
6. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, Mutya Mungu!
7. Iyaru koku konami fitina ak karu apwerit kutoit kebesho, aelewi rika!
8. Iyaru koku konami fitina ak karu apwerit kutoit kebesho, aelewi rika!
9. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange Mutya Mungu!
10. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!
11. Iyaru tiibik chailachi ngoriak cha nwaken, akole fashion funika uchi!
12. Iyaru tiibik chailachi ngoriak cha nwaken, akole fashion funika uchi!
13. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!
14. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!
15. Murenik kutuka, obakach ruando centre kerke

ak kokai chesebe, mayai akili kwisha!
16. Murenik kutuka, obakach ruando centre kerke

ak kokai chesebe, mayai akili kwisha!
17. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!
18. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!
19. Sikarun kelechet kionde TMM makitinye cha lee

KIZAZI KITOVU**MP**

Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Nilimwona baba Faith akipigania jikoni na mamake nini hii, aibu kwisha!
Nilimwona baba Faith akipigania jikoni na mamake nini hii, aibu kwisha!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, pole Mungu!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Utapata babu akifanya fitina hadi wake wa ndugu zake wanakosana bure, aelewi rika!
Utapata babu akifanya fitina hadi wake wa ndugu zake wanakosana bure, aelewi rika!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, pole Mungu!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Wasichana wanavaa nguo fupi ati ni mtindo wa kisasa, funika uchi!
Wasichana wanavaa nguo fupi ati ni mtindo wa kisasa, funika uchi!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Vijana pevuka, wacheni kwenda kulala mjini
tabia hii ni sawa na kuku anayeangua mayai, akili kwisha!
Vijana pevuka, wacheni kwenda kulala Mjini
tabia hii ni sawa na kuku anayeangua mayai, akili kwisha!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya kiajabuajabu, Pole Mungu!
Halafu tutaambiwa kuwa tumewapatia

kwanyik ap Kalenjin, shows denied

20. Sikarun kelechet kionde TMM makitinye cha lee

kwanyik ap Kalenjin, shows denied

21. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!

22. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!

23. Iwendi iyori jito nee ngete asubuhi ak kuyee

maiye k kotomakungetke, bure kabisa!

24. Iwendi iyori jito nee ngete asubuhi ak kuyee

maiye k kotomakungetke, bure kabisa!

25. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!

26. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!

27. Iwendi town iyori koinange altaeke biika borwee kwai, aibu kwisha

28. Iwendi town iyori koinange altaeke biika borwee kwai, aibu kwisha

29. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange mutya Mungu!

30. Ibini kunur kuyebik tukuk nengero igwange, mutya Mungu!

31. Eeh! Wacha tu

32. Marakwet daughter

33. Akati makiche

34. Mautye Chemagel Sisters ak Cheronget

2. WIMBO: KIOMONGU SUBUI

MTUNZI: CYRUS LANGAT

MA

1. Ooh! asaa Isimba aah kaa otkee
2. Meche siku tingwak, wee menyee Kabisimba
3. Che mekuruit kimagetit
4. Kiomongu subui koron, akakomot gitaiyu
5. Korir korityu, kole kakobet lakwenyu
6. Woo wee kiaseret anee
7. Ochameke Thomas Sosiotindet, Kabisimba
8. Kobirchi simit bamwai, kolechi konyo Chumba
9. Konyokutikang lakwek, kokakubakach sugul

10. Sikutachikee tianda, nataa kotalentainyu

11. Okass amwawak sikikchu

12. Motohaltee tukukwak

13. Kasarii makumii kasit

14. Rabishek chekemeche,

15. Matos Kegilchikee somanet

16. Mamikie naakasee engclass

17. Ibwoo bak seretet

Dawa ya TMM (Tuliza Mzee Mkorofi)
wanawake wa Kalenjin hatuna hiyo
dawa, tunakataa madai hayo

Halafu tutaambiwa kuwa tumewapatia
Dawa ya TMM (Tuliza Mzee Mkorofi)
wanawake wa Kalenjin hatuna hiyo
dawa, tunakataa madai hayo

Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya
kiajabuajabu, Pole Mungu!

Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya
kiajabuajabu, Pole Mungu!

Utapata mtu anaamka asubuhi na
kwenda

kunywa pombe hadi hajjui, bure kabisa!
Utapata mtu anaamka asubuhi na

kwenda

kunywa pombe hadi hajjui, bure kabisa!
Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya
kiajabuajabu, pole Mungu!

Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya
kiajabuajabu, Pole Mungu!

Ukienda mjini utapata watu wanashiriki
katika usherati, aibu kwisha!

Ukienda mjini utapata watu wanashiriki
katika usherati, aibu kwisha!

Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya
Kiajabuajabu, Pole Mungu!

Kizazi cha kisasa wanafanya mambo ya
Kiajabuajabu, Pole Mungu!

eeh! Wacha tu

Msichana wa Marakwet

Ninamsalamia nyanya yangu Makiche

Bila kumsahau waimbaji Chemagel

Sisters na Cheronget

NILITOKA ASUBUHI

MP

Ooh! Huyu ni Isimba anataka kujiendeleza
Anataka kuanza kuwambia, anaishi Kabisimba
Anataka kumdunga chui
Nilitoka asubuhi, nikaanza kupiga gitaa
Mama akaanza kulia, akasema kuwa nimepotoka
Woo! Wee! Niliona ugumu
Habari ya Thomas Sosiotindet, Kabisimba
Akampigia simu bamwai Chumba akuje
amshauri mtoto wake kwa sababu
alikuwa anataka kuwacha shule
Halafu aanze kuimba, ambayo ni talanta yake
Msikize wazazi niwaambie
Msiuze mali yenu
Nyakati hizi hakuna kazi
Pesa ndiyo tunahitaji
Sio lazima ujikaze masomoni
Na haelewi darasani
Kwani italetu umaskini zaidi

18. Kuusibialta mbaret, akitar
tukaa eng bii
19. Akumakasee engclass, kugeekee abakachsugul
20. Akachenchikkee sabenyu, amuchitukul neemi
21. Engwen kutindae talentainyi, neribe lakokchi
22. Asae anee Mungu kulita nekalita,
amu nata nekiaha
23. Kiaha ano Baba, Kukinget tukuk tukul
cheamakingee
24. Eng sabenyu riboo nee eng neyaa
25. Kikurenaa Robert eng alin baa
kabaishaa eng Langa
26. Ongee bakakte baishek
27. Keekachi mbarenikwai
28. Meche sikuim mianto
29. Akukichang koraa tugaa
30. Kiraa sikumandae eng sugul
31. Koraa komekasee eng class
32. Ohh ibu bak seretet
33. Kiomongu subui koron, akakomot gitaiyu
34. Korir korityu, kole kakobet lakwenyu
35. Woo! Wee! kiaseret anee
36. Kole talentait
37. Komi borto ooh
38. Yotoo yaani kig'oi
39. So mamache musmuset chitee
40. Okass siachochchabwo ngalek
41. Mautien Kiptoo koken eng olin
42. Kober Kapcherwa
43. Matiutien akot Julius akot Chali eng Kabyanga
44. Taliban eng Islee eng Nairobi
45. Alaa kamech gazetit iwendi Kibaa
eng promotion eng Nairobi.

**3. WIMBO: KATABUGAN
MTUNZI: MIKA MARITIM
MA**

1. Mie itabautishan Kiswahili ak
2. Kalenjin anan Kiingereza
3. Ya mekase chito Kiswahili anan Kiingereza
4. Akomite ak bik, kabilashe alak
5. Kianget besho eng Nyahururu kiabunati baskilit
6. Kuchus baskilit yu
7. Awe taban ak amal
8. Ya mekase chito Kiswahili anan Kiingereza
9. Akomite ak bik, kabilashe alak
10. Neketeleng makini ile maskini
11. Kicho chi chokolekitio
12. Koleche taabu gani?
13. Kiatonon ak alubjan
14. Alache amune sijuba ilache itabugan?
15. Ane nekatabugan anan katabugan baiskelilit

**Ukianza kuuza shamba, na kumaliza
Mifugo zizini
Na sielewi darasani, afadhali niwache shule
Na nijitafutie maisha yangu, kwa sababu kila mtu
aliye
Duniani ana talanta yake, ya kuchungia watoto
wake
Nitaomba Mungu anielekeze
sababu yeye ndiye aliyeniumba
Niliumbwa na Mungu, na anajua
ninachohitaji
Katika maisha yangu yeye
ananichunga kutokana na kitu kibaya
Ninaitwa Robert huko Kabaishaa katika
Langa
Tuwachane na wazee
Tuwapatie mashamba yao
Wataanza kuwa wagonjwa
Na mifugo walikuwa wengi
Halafu haumalize shule
Na hauelewi darasani
Inaleta umaskini
Nilitoka asubuhi, nikaanza kupiga gitaa
Mama akaanza kulia, kuwa nimepotoka
Woo! Wee! Niliona ugumu
Umesema talanta
Humo mwilini mwa mtu
Yaani unaitunza
Kwa hivyo mtu hahitaji kelele
Msikize nitawatengenezea mambo
Usisahau Kiptoo tena huko
Panapoitwa Kapcherwa
Usisahau Julius, Chali huko Kabyanga
Taliban huko Islee Nairobi
Ukitaka gazeti enda
Nunua huko Kibaa katika Nairobi**

SHIDA

MP

**Mtu anafaa kutofautisha matamshi katika
Lugha za Kiswahili, Kalenjin na Kiingereza
Wakati mtu hafahamu Kiswahili na Kiingereza
Na mko na watu wa kabila lingine
Niliamka wakati mmoja huko Nyahururu
Na kusafiri kwa baiskeli
Baiskeli yangu ilipata pancha
Niliweka kando na kuitengeneza
Wakati mtu asikii Kiswahili na Kiingereza
Na mko na watu wa kabila lingine
Yaani wakisema makini unadhani maskini
Mtu akaja karibu nami.
Akaniuliza nilikuwa na taabu gani?
Nilisimama na kukasirika
Mbona ananitusi kwa kuniambia shenzi!
Nani mwenye shida baiskeli au mimi?**

16. Kolaban kechiryet gei kwua
 17. Ngerita eng tulwet
 18. Alen kalecho laa baiskilit
 19. Anget eng gweng ak asus chichikangak
 20. Tiachattiachat baiskelit ak
 21. Chorwenyu ak kotabukan
 22. Kolaban kechiryet gei kwua
 23. Ngerita eng tulwet
 24. Kiigetiaatiat baiskelit ako chorweyun
 25. Kikamakukasienii eng ngalek
26. Kikolecho taabu gani?
 27. Alen kalecho taabugan
 28. Mekire ile kataabugan baiskelit
29. Amu kikachus baiskelit
 30. Kewalchi anun ak chit gei
 31. Ako lecho ala!
 32. Alen kalecho ala baiskelit
 33. Kikungakee kabisa
 34. Kolabat kechiryet
 35. Ak Kaketiachatiach baiskelit aker
 36. Ale kechiryet ni aone
 37. Aong anun kabisa kotonum, kingeti
 38. Ale kakuru kakosianyasyanya
 39. Kochu chito ake ne ta kesir kokeng
 40. Kikochosobsob artet akole
 41. Some cells are dead
 42. Aleji asaksejin ano artet
 43. Ako mara komatindai!
 44. Kokusha gong akoketia kole
45. Some cells are dead
 46. Alen kaleche
 47. Saksejin ano artet
 48. Kokuchokusobsoba akole amekonda
 49. Akole amekonda
 50. Aleji ame ngoo konda?
 51. Ak ngele eng Kiswahili amekonda
 52. Kokakule kakusakiat
 53. Ak obendati makumeche ngelechat
 54. Makini obirke ak chita ilen kakule maskini
55. Oketebena eng Kiswahili kule amune sibar artet?
56. Aleji hii arta ameshenyashenya mpaka na mea
 57. Kuchila chitkei akule rutundae ano artet?
58. Sikoekenchebaboishe eng koling ba
 59. Longisa, eng Bomet
 60. Kikulechi kimite ak Mambet
 61. Kinete chi neba agriculture
62. Kolechi pandeni miti
 63. Korwichi baishek ba kolanch ketik
- Kondoo alikimbia
 Kuelekea mlimani
 Nikadhani ameniambia nibebe baiskeli
 Nikasimama na kumpiga huyo mtu
 Tulikanyagakanyaga ile baiskeli na
 Na rafiki yangu hadi ikaharibika
 Yule kondoo alikimbia
 Kuelekea mlimani
 Tulivunjavunja baiskeli na huyo mtu
 Tulipigana naye kwa sababu hatukuelewana
 imaongezi
 Aliponiambia ‘taabu gani’
 Nilidhani ameniambia shenzi
 Nikamwambia kuwa uoni kama baiskeli yangu
 ina hitilafu
 Kwa sababu baiskeli yangu ilikuwa na pancha
 Kwa hivyo tulitusiana na huyo mtu
 Aliniambia ala!
 Nilidhani ananiambia nibebe baiskeli
 Tukaanza kupigana
 Kondoo kukimbia
 Tulikuwa tumekanyagakanyaga baiskeli
 Niliona nimfukuze kondoo wake
 Nilimfukuza kabisa hadi nikamshika
 Kondoo huyo alikuwa amechoka sana na alilala
 Wakati huo mtu mmoja alikuja karibu nami
 Alimshikashika kondoo huyo na kusema
 Chembe chembe za mwili zimekufa
 Nikamwuuliza nitafanyaje mapenzi na Kondoo?
 Na labda si kondoo jike!
 Aliniangalia na kurudia tena**
- Chembe chembe za mwili zimekufa
 Nikadhani anasisitiza
 nimefanya mapenzi na kondoo
 Akakuja na kushikashika kondoo na kusema
 ‘amekonda’
 Nikauliza nani anakula macho?
 Ukisema katika Kiswahili ‘amekonda’ ina
 Maana ya kuwa u mwembamba.
 Mtagusane na watu ili muwe werevu
 Ndio ukiambiwa ‘makini’ usipigane na
 mtu ukidhani umeambiwa ‘maskini’
 Niliulizwa katika Kiswahili, mbona
 nimemuua Kondoo?
 Nikamjibu ‘ameshenyashenya mpaka na mea’
 Huyo mtu aliniangalia na kuniuliza, kondoo
 anakua aje na si mmea?
 Hii ni sawa na yale ambayo
 Yalifanyika huko Longisa Bomet
 Tukiwa na rafiki yangu Mambet
 Wakati ambapo wazee walikuwa
 Wakifunzwa na afisa wa kilimo
 Afisa wa kilimo aliwaambia ‘pandeni miti’
 Wazee wakadhani wameambiwa kukwea
 (panda juu) miti**

64. Ngobere kuker chita neba agriculture
 65. kumi baishek barak
 66. Ngeliche shukeni
 67. Kakulechi osutkei
 68. Oche kusutkei anun baiskeli eng ketik
 69. Eng barak kuu mosonik
 70. Kingelechi shukeni kuleng kakulechi
 71. Eng ketik barak
 72. Eeh kusutkei anun baishek eng ketik barak
 73. Akot sine kikutaretech matikesoman
 74. Nget ole ngongalali ak chito
 75. Nekase kiingereza ak kochakching
 76. Siobaishe yeh! Yeh!
 77. Ngolechit akot stupid
 78. Ilechi yeh yeh
 79. Are you normal, yeh!
 80. Are you abnormal, yeh!
81. David korir ikatwa Cynthia
 82. Ak yak iwe Eldoret ikatwa Joseph Chesenai
 Nemenyei Karnanin, Kapchoriri village
83. Chito necham konyaa eng Eldoret
 Ikatwa ineean
 84. Akikatwa Mambet Daktari

4. WIMBO: PASTOR

MTUNZI: KIPKURUI NG'ENY MA

1. Pole sana eng pastaik
2. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
3. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
4. Ak komamwoo, sarishet.
5. Kingotar tuiyet, kole mie lagat nebo kwonyit
6. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
7. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
8. Ak komamwoo, sarishet.
9. Mayaa sine kebwa tuyet
10. Lakini yaa ngebwa ngalek alek
11. Mameche kuchang'a tuyosiek
12. Kiakwong kwondo kunaam kukwany
13. Eng saa kumi
14. Ak koleche sibai lakok awe tuiyet
15. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
16. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
17. Ak komamwoo, sarishet.
18. Meche nee pastaya nde ni wee Stone?
19. Ako mie saa sita nebo kemoi
20. Akase bik nyenyungusot ak komakwany
21. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
22. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!

- Afisa wa kilimo kuwaona wazee
 Wako juu ya mti
 Afisa wa kilimo aliwaambia "shukeni"
 Wazee wakadhani wameambiwa kujisaidia
 Kwa hivyo wazee walijisaidia
 Juu ya miti kama tumbili
 Walipoambiwa 'shukeni' wakadhani
 Wanaambiwa wajisaidie
 Kwa hivyo wazee walijisaidia juu ya miti
 Kutosoma kwetu kumetusaidia pia
 Wakati ambapo mnaongea na mtu
 Ambaye anaongea Kingereza kwa haraka
 Halafu huwe unamjibu Yes! Yes!
 Hata akikwambia 'stupid'
 Unamjibu 'Yes! Yes!
 Akikuuliza 'are you normal' unajibu 'Yes! Yes!'
 Akikuuliza 'are you abnormal' unajibu 'Yes!
 Yes!'
 David Korir unisalamie Cynthia
 Na ukienda Eldoret unisalamie Joseph
 Chesenai, anayeishi Karnanin, kijiji cha
 Kapchoirir
 Mtu ambaye huwa
 anitibu huko Eldoret, unisalamie yeye
 Na pia msalamia Dkt. Mambet

MHUBIRI

MP

- Poleni sana kwa wahubiri
 Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano kwangu!
 Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano
 Kwangu!
 Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi!
 Alipomaliza mkutano huo, akasema kesho yake
 kuna mkutano mwingine wa akina mama pekee
 Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano
 kwangu!
 Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano
 Kwangu!
 Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi
 Si vibaya wakija mkutano
 Ni vibaya wakija mambo mengine
 Sio vizuri kuwa na mikutano mingi
 Nilishangaa bibi yangu alipotayarisha
 Chajio mapema saa kumi jioni
 Na akaniambia niwalishe watoto
 Nilishangaa mhubiri anaweka mkutano kwangu!
 Nilishangaa mhubiri anaweka mkutano Kwangu!
 Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi!
 Stone, huyu mhubiri anataka nini?
 Iifika saa sita ya usiku
 Nasikia watu wakinongonezana na hawafiki
 Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano kwangu!
 Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano

23. Ak komamwoo, sarishet.
 24. Kingaitu kubere Bwana asibiwe
 25. Ak kikuima pasto anun
 26. Kiakas kwondo kumii bii leejin pastor,
 27. Ngenam anum arariot
 28. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
 29. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
 30. Ak komamwoo, sarishet.
 31. Kiashangaan ak pastaik kuamtai akulechina
 32. Ilasunat Jeso, ilasunat Jeso,
 33. Amache ajerin ooh bat anum,
 34. Ka kikule kaiwe ngwench eng ng'aliat ab Jehovah
 35. Kamwawo tamirmirit
 36. Ako tinye saet ake nebere simbarara! Simbarara!
 37. Akole kasae tamirmiyet
 38. Oyee Pastor osiku nebo iman ak owalek
 39. Matoe kanisa kuwek luket ab suik
 40. Ak owaleegek!
 41. Akati nebo mayuu Kipkorir
 42. Akikatwa chorwe yu Rono komi KVDA
 43. Joseph Cheserem daktari, iamune?
 44. Akikatwa Rose daktari eng
 Moi Refferal Eldoret
 45. Ak chorwenyu Kendagor
 46. Komita Kimalel Kokatwa nabo Manyu ooh!
 47. Michael Mutai iamune bak?
 48. Ikatwa karuche ak eng kaa
 49. Iamune babanyu Benjamin?
 50. Chelule eng Athi River Portland Cement
 Mangunye alin ba Kapcheraa
 51. Ikatwa Richard Kosgei ooh!
 52. Ak bayo nwong Kasulo
 53. Ak James arap Too iamune?
 54. Komita Embakasi kokatwaMurei
 55. komenya alin ba Cherang'any
 56. Boosteyait, Tanui Mosset eng Kass FM, iamune?
 57. Meutye koraa Kipsoroi Richardi ohh!
 58. Komengune alin ba Nandi Lessos
 59. Ak chii ake nekule Juma Wesley,
 Kimutai ak Rongo komi Kenyatta bichata tugul
 60. David Rotich eng Chebolio, kakule
 kikekure Laboso, iamune?
 61. Komi Kiplabosh ala ba Olungoroni
 kokatwa biik koraa
 62. Ak ola ba Manyu eng Chemandai
 63. Ikatwa Korir eng Jogoo road ak Kiplubut
 64. Ak alechin stone kotebe pastaik ale chenge nee?
 65. Kimalel Jass Band, arap Mwei mwenyewe
 66. Kimitai yund ndoror ikatwa
 67. Chelule chairman eng Muli
 68. Akatwa ak David Kosgei eng Kapchemur

- Kwangu!**
Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi!
Nilifika anasema Bwana asifiwe
Mhubiri huyu amenisumbua sana
Nilisikia bibi yangu wakiongea na mhubiri katika
zizi la ng'ombe
Huku wakicheka kwa furaha
Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano kwangu!
Nilishangaa mhubiri anapangia mkutano
Kwangu!
Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi!
Nilishangaa mhubiri akihubiri, akisema
Bwana asifiwe! Bwana asifiwe!
Nataka nikutie moyo mama
Wanasema imani yako imeenda chini
Ninaambiwa na roho mtakatifu
Na anaomba simbarara! Simbarara!
Na anadai anaongozwa na roho mtakatifu
Tafadhali mhubiri okoka ya ukweli
Msifanye kanisa mahala pa kutenda dhambi
Na mbadilike!
Ninamsalimu mtu wa ukoo Kiprorir
Pia Rono akiwa KVDA
Habari, daktari Joseph Cheserem
Pamoja na daktari Rose anayefanya
Moi Refferal Hospital
Na rafiki yangu Kendagor
Kimalel akiwa anisalamie Manyu
Habari ya Michael Mutai ?
Unisalamie hawa wamama huko nyumbani
Habari ya babangu Benjamin?
Chelule anayefanya kazi Athi River Portland
Cement
Anayeishi huko Kapcheraa
Unisalamie Richard Kosgei ooh!
Na baba yenu Kasulo
Habari ya James arap Too?
Ukiwa Embakasi unisalamie Murei
Akiishi huko Cherang'any
Boosteyait, Tanui wa Kass FM, habari yako?
Na usisahau pia Kipsoroi Richard ooh!
Akiishi huko Nandi Lessos
Na mtu mwingine anayaitwa Juma Wesley,
Kimutai na Rongo wote wakiwa Kenyatta
David Rotich huko Chebolio, ninasikia siku hizi
anaitwa Laboso
Ukiwa Kiptagich huko Olungoroni
unisalamie watu pia
Na wa ukoo wangu huko Chemandai
Unisalamie Korir wa Jogoo road na Kiplubut
Ninamwuuliza Stone, wahubiri hawa wanataka
nini?
Mwimbaji wa bendi ya Kimalel arap Mwei
Ukiwa mahali pale unisalamie
Chelule mwenyekiti wa Muli
Unisalamie pia David Kosgei wa Kapchemur

69. Kimutai eng Kiptagich Lel pangeth ikatwa biik
 70. Kiagwon pastor kutil tuiyet kocho konyu!
 71. Ak komamwoo, sarishet.
 72. Kingotar tuiyet, kole mie lagat nebo kwonyit
 73. Ak komamwoo, sarishet.
 74. Ako mie saa sita nebo kemoi
 75. Akase bik nyenyungusot ak komakwany
 76. Kiakas kwondo kumii bii leejin pastor,
 77. Ngenam anum arariot

**5. WIMBO: MEYETEGEI KIISOMAN
 MTUNZI: SCHOLAR CHEPKORIR.
 MA**

1. Kiabere kiisoman kilia sisaret zizik?
2. Ikaachi hasara ok kiitaret tukuk
3. King'obendi gaa lakukchi kole kiisoman
4. Kikamami kii gaa, ak kikimchiki
5. Kikalde tukaa ak mbar kole isoman
6. Asitung kitienenke amu iyeke eng kaa
7. Kikimitei sukul, koraa kisererte
8. Kinamin mistake eng sukul
9. Keonun inyo kaa,
10. kinyikealda koraa tugaa
11. keliban tukuk ab sukul
12. Kikatar sukul inyo bure kaa
13. Kikatar sukul inyo bure kaa
14. Ak nget lekwet ab form two
15. Itururu eng sukul, kenamin ak keratin
16. Koluban baba ngung
17. Kikomi maiwech alak kecho
18. Kendain college
19. Iwe imande eng college ak ichorse bet
20. Keberit keomisanin, konyait baba
21. Kemutung inyo kaa, akinyoo chekeosung ak
22. Ak kenamun biashara kele siribe lekukuk
23. Inam ibukitate, iwe iker tuket
24. Ooh! kikaisiwang itorokan eng gaa
25. Ibakachi babangung
26. Kwondongung ak lekuk
27. Kosiririch ak saratiach eng kaa
28. Kiabere kiisoman kilia sisaret zizik
29. Ikaachi hasara ok kiitaret tukuk
30. Kikibendi gaa lakukchi kole kiisoman

**6. WIMBO: TOYON BEEK
 MTUNZI: BAMWAI YEGON
 MA**

1. Kikamwaa baishek kule

**Kimutai huko Kiptagich Lel Pangeth unisalamie watu
 Nilishang'aa mhubiri anapangia mkutano kwangu!
 Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi
 Alipomaliza mkutano huo, akasema kesho yake kuna mkutano ya akina mama pekee
 Na alikuwa hajaniambia, huo ni unyanganyi
 Ilifika saa sita ya usiku
 Nasikia watu wakinongonezana na hawafiki
 Nilisikia bibi yangu wakiongea na mhubiri katika zizi la ng'ombe
 Huku wakicheka kwa furaha**

NILIDHANI UMESOMA

MP

**Nilidhani umesoma, mbona unasumbua wazazi?
 Unawapatia hasara na uliuziwa mali ndio ukapata kusoma
 Nduguze walidhani wangekutegemea
 Hakukuwa na karo, lakini walijikaza
 Walikuuzia shamba na ng'ombe ili usome
 Walikuwa wanakutarajia kukutegemea kwa vile ulikuwa pekee nyumbani
 Ukiwa shuleni, hukusoma
 Ulifanya makosa shuleni
 Ulifukuzwa nyumbani
 Lakini tena uliuziwa ng'ombe
 Ili wagharamie mali ya shule
 Ulipomaliza shule, ulifeli
 Ulipomaliza shule, ulifeli
 Halafu ukabaka msichana wa kidato cha pili
 Ulishikwa na ukafungwa
 Lakini baba yako aligharamia faini
 Ulionewa huruma
 Na ukapelekwa chuoni
 Ulipokuwa chuoni tena ukaiba
 Ulishikwa na kupigwa, ukatibiwa na babako
 Ulipoletwa nyumbani ulionewa huruma
 Ulifunguliwa biashara wakidhani utajimudu na familia yako
 Ulianza kulewa, na ukapora duka
 Ooh! Ulipoishiwa na pesa, ukatoroka
 Na ukawaacha wazazi wako
 Bibi yako na watoto wako
 Familia yako wakateseka
 Nilidhani umesoma, mbona unasumbua wazazi?
 Unawapatia hasara na uliuziwa mali
 Nduguze walidhani wangekutegemea**

MAJI NI YA KILA MTU

MP

Wazee walisema kwamba

2. Iman toyon beek
3. Ak kora ayan
4. Ikiyee tugul eeh
5. Shika shika shika
6. Kikamwaa baishek kule
7. Iman toyon beek
8. Ak kora ayan
9. Ikiyee tugul eeh
10. Ibut ibut kebut ibak
11. Kikabal besho kisima
12. Kutakomon beek
13. Awe safari kuhee chorwa nyu
14. Ibut ibut kebut ibak
15. Kikabal besho kisima
16. kutakomon beek
17. Arute weyan
18. Kuhee chorwa nenyu
19. Kikale matar
20. Kikamwaa baishek kule
21. Iman toyon beek
22. Ak kora ayan
23. Ikiyee tugul eeh
24. Kialel anee anerech kole
25. Baishek eeh mabachitugul beek
26. Ikiyee tugul eeh
27. Ibut ibut kebut ibak
28. Kikamwaa baishek kule
29. Iman toyon beek
30. Ak kora ayan
31. Ikiyee tugul eeh
32. Marani betushechu wee
33. Makehe tugul
34. Kuit korasta nebele kutit
35. Marani betushechu wee
36. Makehe tugul
37. Kuit korasta nebele kutit
38. Swele kutit, swele bak swele bak
39. Kikamwaa baishek kule
40. Iman toyon beek
41. Ak kora ayan
42. Ikiyee tugul eeh
43. Kimwaa, kikamwaa, kikamwaa
44. Kikamwaa baishek kule
45. Iman toyon beek
46. Ak kora ayan
47. Maikiyee tugul eeh
48. Lakini makukasiri is
49. Kikeng nekaba baishek
50. Lakini kasari kukiit tioniki nebele kutit
51. Makiee tugul eeh!
52. Makiee tugul eeh!
53. Ee beek kung
54. Kikamwaa baishek kule
55. Iman toyon beek
56. Ak kora ayan
57. Maikiyee tugul eeh

Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Shika shika shika
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Chuna chuna tuchune basi
Nilichimba siku moja kisima
Hadi maji yakatoka
Nilienda safari na rafiki yangu aganywa
Chuna chuna tuchune basi
Nilichimba siku moja kisima
Hadi maji yakatoka
Nikalala mahali
Rafiki yangu aganywa
Walisema hatamaliza hatamaliza
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Mimi nilitaka kukasirika
Wazee wakasema maji ni ya kila mtu
Wote tunakunywa eeh
Chuna chuna tuchune basi
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Lakini si nyakati hizi
Hatukunywi wote
Kumefika kansa ya mdomo
Lakini si nyakati hizi
Hatukunywi wote
Kumefika majitu ya mdomo
Choma mdomo, choma basi choma basi
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Wote tunakunywa eeh
Walisema, walisema, walisema
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Hatukunwy wote eeh
Lakini si nyakati hizi
Ilikuwa nyakati za wazee wetu
Lakini nyakati hizi majitu ya mdomo yamefika
Kunywa maji yako eeh!
Kunywa maji yako eeh!
Kunywa maji yako
Wazee walisema kwamba
Ni ukweli maji ni ya kila mtu
Na nilikuwa karibu nikubali
Hatukunywi wote eeh

58. Lakini makukasiri is
 59. Kikeng nekaba baishek
 60. Lakini kasari kukiit tionik nebele kutit
 61. Joseph arap Teso, akasee
 62. Makaechintosh beek kasari
 63. Kabere mie straw makiheng
 64. Komi sumuk kora
 65. Amu beek cheikulu eng teret kochunto kora
 66. Melen ngibaishe straw komatinyin kutit
 67. Kabare makumeche kutiny glassit nekae chito korocho ak kung'uti
 68. Mhh ano kiro tero neeto imuchi
 69. Ikul akinye, akonamin karasta akolal kutit
 70. Kikuwalak oh,
 71. Menget soo
 72. Kitomoo anai
 73. Nae ibak
 74. Kakul aketugul terenyi
 75. Ak kwam chitugul maingenyi
 76. Kaekass anun, Kanyabro eng
 77. Kapketet komye Kaptirmet mie stage ooh
 78. Kialel anee anerech kole
 79. Baishek eeh ima toyoi beek
 80. Kiyee tugul eeh
 81. Kiker kochorwe Kipsonai kokete Tinai
 82. Ak kochowajike Kisumu ooh
 83. Kerke kira Sikibo ak sigirok itiaribik tugul koraa
 84. An kii Bamwai kiabere kikule maikuete
 85. Beek ab kimagetich?
 86. Kikass kole mie korenyu beek ab kimagetok?
 87. Metebee mondoi
 88. Ak korko mondoi
- Lakini si nyakati hizi**
Ilikuwa nyakati za wazee wetu
Lakini nyakati hizi majitu ya mdomo yamefika
Joseph arap Teso, ninasikia
Usinywe maji ya mtu nyakati hizi
Nilidhani unaweza kuywea straw
Kuna sumu vilevile
Kwa sababu maji unayokunywa ni yale yaliyo mtungini
Usidhani ukitumia straw haiwezi gusana na mdomo wako
Nilidhani haufai kuguswa na gilasi uliyonywea maji
Vilevile mtu anaweza kunywea mtungi huo na kutemea mate
Halafu wewe ukunywe na ushikwe na kansa ya mdomo
Dunia imebadilika oh
Haujui yaani
Nilikuwa sijajua
Jua basi
Kila mtu akunywe mtungi wake
Na kila mtu ale asali iliyoko kwenye mzinga wake
Umesikia Kanyabro huko
Kapketet akiishi huko Kaptirmet katika stesheni
Mimi nilitaka kukasirika
Wazee wakasema maji ni ya kila mtu
Tunakunywa wote
Ukiona mto Kipsonai ukitiririka kuanzia Tinai
Na kububujikia Kisumu
Ni sawa na Punda
Binamu nilidhani walisema hawakatai
Maji ya chui?
Umesikia maji ya chui yanapatikana kwangu?
Uuliza *Mondo*
Na bibi ya *Mondo*

7. WIMBO: OSORUECH ENG MAU MTUOKOE KATIKA MAU

MTUNZI: JACKLINE MEMO

MA

1. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
2. Osoruech biik cha chemita mau
3. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
4. Osoruech biik cha chemita mau
5. Yalilta yee oh, kandoi chekikuyalilta
6. Kiseretoah biik cha chemitei Mau
7. Yaliltosh yee oh, kandoi chekikuyalilta
8. Kiseretoah biik cha chemitei Mau
9. Kikeonach kila okilel nee!
10. Kikoyalilcha biik cha chemitei Mau
11. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
12. Osoruech biik cha chemita mau
13. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
14. Osoruech biik cha chemita mau
15. Yalilta yee oh, kandoi yaliltosh

MP

- Tunawalilia viongozi oh!**
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Viongozi watu ambao wanaishi Mau wanateseka
Watu wetu walioko Mau wanateseka
Viongozi watu ambao wanaishi Mau
Watu walioko Mau wanateseka
Wamekuwa wakifukuzwa kila siku.
Watu ambao wanaishi Mau wameteseka
Tunawalilia viongozi oh!
Muwakoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Watu ambao wanaishi upande wa

16. Biik cho chemitei Sekemiat
17. Yaliltosh yee oh, kandoi yaliltosh
18. Biik cho chemitei Sekemiat
19. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
20. Osoruech biik cha chemita mau
21. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
22. Osoruech biik cha chemita mau
23. Yaliltosh yee oh, Binech yaliltosh
24. Biik cho chemitei Binech
25. Yaliltosh yee oh, kandoi yaliltosh
26. Biik cho chemitei Binech
27. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
28. Osoruech biik cha chemita mau
29. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
30. Osoruech biik cha chemita mau
31. Siaraleon, kandoi kirirchinok nkoo?
32. Omo kerech, kandoi kibendi ano?
33. Siaraleon, kandoi kirirchinok nkoo?
34. Omo kerech, kandoi kibendi ano?
35. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
36. Osoruech biik cha chemita mau
37. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
38. Osoruech biik cha chemita mau
39. Chemitei Kaptai, kandoi koyaltosh
40. Kirirchinii nkoo kandoi kotomokerech
41. Chemitei Kaptai, kandoi koyaltosh
42. Kirirchinii nkoo kandoi kotomokerech
43. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
44. Osoruech biik cha chemita mau
45. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
46. Osoruech biik cha chemita mau
47. Emet nee koo
48. Pendi ano bikcha
49. Ochengi nawech onebendi
50. Kikase kila kandoi ang taarifa
51. Kimeche keon biik cha chemitei Mau
52. Kikase kila kandoi ang taarifa
53. Kimeche keon biik cha chemitei Mau
54. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
55. Osoruech biik cha chemita mau
56. Rirech cha ak kandoi, kirirchi oh!
57. Osoruech biik cha chemita mau
58. Osuruech
59. Message na kwendi kandoik
60. Osoru bika chemita Mau, Siaraleon, Kaptai
61. Binach, sokwe,
62. Kikulewenak otaratech ma onatech
63. Baibateke bika ap Mau.
64. Pokea Salamu Kapchumbe Sisters lekwenya
65. Kandoik osach kusachi kaa
66. Otaret kira chemita Mt. Elgon
67. Checho akiche

**8. WIMBO: SOUTH AFRICA
MTUNZI: FAITH CHEPKURUI**

**Sekemiat wanateseka
Watu ambao wanaishi upande wa
Sekemiat wanateseka
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Watu ambao wanaishi Binech wanateseka
Viongozi tunawalilia
Watu ambao wanaishi Binech wanateseka
Viongozi tunawalilia
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Watu ambao wanaishi upande wa
Siaraleon wanateseka, viongozi tutaenda wapi?
Watu ambao wanaishi upande wa
Siaraleon wanateseka, viongozi tutaenda wapi?
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Watu walioko Kaptai wanateseka
Viongozi tunawalilia, mtuokoe
Watu walioko Kaptai wanateseka
Viongozi tunawalilia, mtuokoe
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Nchi yetu ni kubwa
Watu wetu wataenda wapi?
Mtafutie watu wetu mahali
Tunasikia kila siku kwenye taarifa kuwa
Wanataka kufukuza watu walioko Mau
Tunasikia kila siku kwenye taarifa kuwa
Wanataka kufukuza watu walioko Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Tunawalilia viongozi oh!
Muwaokoe watu wetu wanaoishi Mau
Mtuokoe
Habari hii ni kwa viongozi wetu
Msaidie watu wanaoishi Mau, Siaraleon,
Kaptai na Sokwe
Tuliwachagua ili mtusaidie sio kutufukuza
Wimbo huu ni kwa watu wanaoishi Mau
Salamu kwa waimbaji wa Kapchumbe Sisters
Viongozi msaidie watu wetu
Pia msaidie watu ambao wanateseka katika
Upande wa mlima Elgon kwa sababu ni jamii
Yetu**

AFRIKA KUSINI

MA

1. I my people
2. Thank you for the support
3. you are giving to us as the musicians
4. I congratulate my mentor Chelele,
5. The biginner of the south African beats

6. In our region
7. it has changed our style and fashion
8. Even to, dancing upcoming dotcom generation
9. this is Therui band
10. Pamba sana wapi nduru, aya! Aya!
Sawa! Sawa!
11. Diana Chelele neketing tingiza
12. Tunishek chebo South Afrika
13. Ikastai ano nedurundo
14. taman chamakse ak Dj Kipro
15. Iyee iyee lee lee
16. Kongoi Chelele amu kinetech tunishek
17. Ab South Afrika
18. Ndemaieye tostomo kenai tunishek
19. Ab South Afrika
20. Diana Chelele neketing tingiza
21. Tunishek chebo South Afrika
22. Ikastai ano nedurundo
23. Chama chamakse ak Dj Kipro
24. Iyee iyee lee lee
25. Iamune Vuvusela, yaani vuvu ooh
26. KMCR 607V, yaani eng Ndanai
27. Kongoi eng Jehovah, nekibaru
28. Kong'uting neto, kimangek chii
29. Kimanget seniors, chebo kibo tai
30. Ibu ooh garit naa, sibu ketich
31. Diana Chelele neketing tingiza
32. Tunishek chebo South Afrika
33. Ikastai ano nedurundo
34. Chama chamakse ak Dj Kipro
35. Iyee iyee lee lee
36. Sawa sawa kabisa, Weruk chaa chemiten
37. Military Qatar, poka salamu
38. Ak Bore Mr., joo siakerin
39. Ikastai ano, nedururundo
40. Diana Chelele neketing tingiza
41. Tunishek chebo South Afrika
42. Ikastai ano nedurundo
43. Chama chamakse ak Dj Kipro
44. Iyee iyee lee lee
45. Tienik che juniors, oongebaishe
46. Talantaishek, nyoo unyoyalunat
47. Ongelanuke, olo tomo konai
48. Bik chun alak, tunishek chito
49. Diana Chelele neketing tingiza
50. Tunishek chebo South Afrika
51. Ikastai ano nedurundo
52. Chama chamakse ak Dj Kipro
53. Iyee iyee lee lee

MP

- Nyinyi watu wangu
Ninawashukuru kwa usaidizi wenu
Mnayotupatia sisi waimbaji
Ninamshukuru mnasih wangu Chelele
Mwanzilishi wa mitindo mamboleo kutoka Afrika
Kusini
Katika sehemu yetu
Imebadilisha mitindo yetu
Katika uchezaji wa muziki wetu
Hii ni bendi ya Therui
Pamba sana wapi nduru, aya! Aya!
Sawa! Sawa!
Diana Chelele ndiye aliimba tingiza
Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
Unasikiaje mitindo hiyo
Ni nzuri sana na Dj Kipro
Iyee iyee lee lee
Asante Chelele kwa kutufundisha mitindo hii
Kutoka Afrika Kusini
Kama si wewe hatungekuwa tumejua mitindo hii
Kutoka Afrika Kusini
Diana Chelele ndiye aliimba tingiza
Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
Unasikiaje mitindo hiyo
Ni nzuri sana na Dj Kipro
Iyee iyee lee lee
Habari Vuvusela, yaani vuvu ooh
KMCR 607V, yaani katika Ndanai
Asante kwa Jehovah, kwa kutuonyesha
Maajabu hii, watu hawakuwa wanachua
Waimbaji hawakujua, hasa waliotutangulia
Leta hiyo gari, halafu tuendeshe
Diana Chelele ndiye aliimba tingiza
Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
Unasikiaje mitindo hiyo
Ni nzuri sana na Dj Kipro
Iyee iyee lee lee
Sawa sawa kabisa, ndugu zetu walio
Jeshini Qatar, poka salamu
Na Bore Mr., kuja nikuone
Unasikiaje mitindo hiyo
Diana Chelele ndiye aliimba tingiza
Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
Unasikiaje mitindo hiyo
Ni nzuri sana na Dj Kipro
Iyee iyee lee lee
Waimbaji wanaojitokeza, tuzitumie
Talanta zetu, kama inavyotakikana
Tujijendeleze, kama hawachejua
Watu wa kabila zingine, mitindo hii
Diana Chelele ndiye aliimba tingiza
Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
Unasikiaje mitindo hiyo
Ni nzuri sana na Dj Kipro
Iyee iyee lee lee**

54. Iamune Kimutai Koiseke, naam kakatiek
 55. Kobate kora nekeekaku, yaani Kibet my boy
 56. Atieni kotakass, ematunkwek alak
 57. Akot South Africa, amuche Kotait
 58. Ane Therui Band, amuche kotait
 59. Diana Chelele neketing tingiza
 60. Tunishek chebo South Afrika
 61. Ikastai ano nedurundoo
 62. Taman chamakse ak Dj Kiproo
 63. Iyee iyee lee lee
 64. Iamune Emmanuel Njue, komi Tenkwenboys,
 65. yaani pastor
 66. Ronald Kiprono Ruto, matekasu kalia?
67. Iamune mama nekisicha,
 68. Yaakachi kakatiet my boy yaani Kibet
 69. akilechi kukilke eng sugul mata chelewan
70. Iamune towei nyoo, yaani Kipyego
 71. yaakachinewa kakatich koraa yaani Geofrey,
 72. Peter wee my cousin maiotinen koraa
 73. amache koraa komur alin ba Sikor
 74. kobaibaiteke babanyu Richard ak Joseph,
 75. kilutan bichu kikuru
 Elephant ak Wanya
 76. Iamune chorwe eng Roret
 77. Kainenyu kekurene Dickson, ,
 78. baibateke ohh my friend
 79. Kipyego noo ikatin
 80. Chamkee Isaiah Soo ak Victor Rop
 81. komi Joannessburg eng South Africa
 82. Ikatak Chelele, ootach kaketich
 83. kayakunek kaketich

9. WIMBO: KICHIGILI

MTUNZI: JOEL KIMETTO MA

1. Kia Jehovah eng taunet muren ak jepta
  2. Ak kolechi mukulewak kita ap kamanun
  3. Kutinya konywet ak komi kii moet nelelet wap!
  4. Kikale chamyot ab kwondo ak murenik,
5. Chamyet nee hatari nepo kirip kokonu hasaret
6. Chamyet nebo iman kokonu faida
 7. Soman Kirwakik we eng taman ak mut,
8. Koiteta lo we ak itestai
 9. Kinerech Samson oh kobel ingalut
 10. Woi korom chamyet we bele emet
 11. Ripek chamyet neku hasaret
 12. Kass ak po Samson ak Delila
 13. Kinget Samson kung'anta sirii
 14. Kebol konyekyik wee korat chamnyet

**Habari kimutai Koiseke, poka salamu
 Na pia, mtoto wangu Kibet
 Nitaimba mpaka wasikie, nchi zingine
 Hata Afrika Kusini, ninataka wasikie
 Mimi Therui band, nitataka wasikie
 Diana Chelele ndiye aliimba tingiza
 Mitindo mamboleo kutoka Afrika Kusini
 Unasikiaje mitindo hiyo
 Kumi bora zinazopendwa na Dj Kiproo
 Iyee iyee lee lee
 Habari Emmanuel Njue, ukiwa Tenkwenboys
 Yaani mhubiri
 Ronald Kiprono Ruto hujeskika, mbona
 umenyamaza?
 Habari mamangu uliyenizaa
 Msalamie mtoto wangu mvulana yaani Kibet
 Na umwambie afanye bidii akiwa shuleni na
 asichelewe
 Habari kitinda mimba wetu, yaani Kipyego
 Pia unisalamie Geofrey
 Peter binamu wangu sijakusahau pia
 Nataka pia ifike huko Sikor
 Ufurahiwe na babangu Richard na Joseph
 Ninakasirika na watu wanaomwita
 Elephant na Wanya
 Habari ya rafiki yangu huko Roret
 Jina langu ni Dickson,
 Ufurahiye rafiki yangu
 Anayekusalamia ni Kipyego
 Habari ya Isaiah Soo na Victor Rop
 Wakiwa Joannessburg huko Afrika Kusini
 Mpokee salamu kutoka chelele,
 Amenituma**

KUCHUNGUZA

MP

**Mungu aliumba mume na mke
 Akawawekea mioyoni hisia muhimu
 Macho yakutanapo tumbo hukatika wap!
 Nasema juu ya upendo kati mke na mume**

**Upendo usipochungwa waweza leta
 hasara
 Upendo wa kweli huleta faida
 Ukisoma Biblia Waamuzi mlango
 wa kumi na tano
 Mstari wa sita na kuendelea
 Kwa hamaki Samsoni kachoma ghala
 Woi upendo ni hatari unachoma
 Jiepushe na upendo uleto hasara
 Twasikia juu ya Samsoni na Delila
 Samsoni alidanganywa akatoa siri
 Akang'olewa macho, upendo hauna
 macho**

15. Kaitosik 15 ak16 kinget korotat nekibar
16. Biik elfuche chechang mami nekikas
17. Ntakimami chito nakiker ntakikobuku biik
18. Kerger ak ukimwi nikikutar biik
19. Ongwanjin Jeso asikusarywa
20. Ak kunabak beek cheba saban, chetisa melilta
21. Tuk angwan so siich komuken
22. Wee saban en wak
23. Ngoyoruke ak kochamke
24. Soman Korintoit kurkat nebo loo koito
ab taman ak mut testai ak tubtem
25. Nei le borta ng'ung ko ekalut ab Jehovah
26. Ba Jehovah, tililitu wee
27. Kass achomung meeabaktechi, (eeh)
28. Cheeng kipimoit asiibimang
29. Yaii beetushe chu, kurech harusit
30. Nemetianit kebwa funeral,
31. Kass on lakwa nee (Kichigili)
32. Kenyuru sandat (kichigili)
33. Obe daktari sikechikil
34. Wii siptali
35. Yorung daktari
36. Makibarbarchini, kichigili
37. Makilabatini, kichigili
38. Contaminated, kichigili
39. Manaichii, kichigili
40. Inde governor
41. Koyaait emet (rat jeso)

**10. WIMBO: CLUB CITY
MTUNZI: PAUL LAGAT
MA**

1. Club city bar ooh!
2. Chorwenyu nemita Boomet
3. Kuu mambo yote kabisa
4. Ak kotache taik
5. Wafanye kazi chemita yata
6. Kotache taik
7. Ingeitite kokatin eng meningatet
8. Wafanye kazi chemita yata
9. Kutintai tekis
10. Ingeitite kokatin eng meningatet
11. Club city bar ooh
12. Chorwenyu nemita Boomet
13. Kuu mambo yote kabisa
14. Ak kotache taik
15. Kotomo kotebenin ng'olio
16. Kokatin korook
17. Heshima kiit neo eng'oate sikeng'alalee
18. Club city bar ooh
19. Chorwenyu nemita Boomet
20. Kuu mambo yote kabisa

**Ukisoma Hesabu 15 na 16 kuna kitu
kiliangamiza
Maelfu ya watu na hakikuziwa
Kama hakungekuwa na mtu aliyekizuia
watu wote wangekufa
Ni sawa na ukimwi unaoangamiza watu
Njooni kwa Yesu ili awaokoe
Na kuwapa maji ya uzima
Izimayo kiu ya vitu vya dunia
Na kuwa na amani mioyoni mwenu
Mkipendana kama mke na mume
Soma Wakorinto wa kwanza mlango wa
Sita mstari wa kumi na tano hadi ishirini
Jua kwamba mwili wako ni nyumba ya
Mungu
Ni wa Mungu, kuwa msafi
Sikiza nikushauri, usiharakishe
Tafuta kipimo upime
Nyakati hizi ni baya, utatuita harusi
Kisha utatuita matanga
Msichana sikiza (pimwa)
Ukipata bwana (pima)
Kwa hivyo ukipata mpenzi
Enda hospitali
Mpateni daktari
Usiharakishe, pimwa kwanza
Usikimbilie, pimwa kwanza
Sio safi, pimwa kwanza
Huwezi jua, pimwa kwanza
Tuliza boli
Dunia mbaya (jua Yesu)**

CLUB CITY

**MP
Kilabu ya Club City ooh!
Rafiki yangu kilichoko Boomet
Ni mambo yote kabisa
Na inakaribisha wageni
Wafanye kazi walioko mahala hapo
Wanakaribisha wageni
Ufikapo wanakusalamie kwa heshima
Wafanye kazi walioko mahala hapo
Wana adhabu nzuri
Ufikapo wanakusalamie kwa heshima
Kilabu ya Club City ooh!
Rafiki yangu iliyoko Boomet
Kuu mambo yote kabisa
Na inakaribisha wageni
Kabla hawajakuongelesha
Wanakusalamia kwanza
Heshima ni kitu muhimu sana katika kilabu hiyo
Kilabu ya Club City ooh!
Rafiki yangu iliyoko Boomet
Kuu mambo yote kabisa**

21. Ak kotache taik
 22. Nyama choma kutimache komita koraa
 23. Akot ng'okcheit nee phry komita koraa

24. Club city bar ooh
 25. Chorwenyu nemita Boomet
 26. Kuu mambo yote kabisa
 27. Ak kotache taik
 28. Akokatwa Belie
 29. Ako ng'imeche parking nebo garit, kokararan
 30. Kuribun komei garing'ung kotiwe komei
 31. Club city bar ooh
 32. Chorwenyu nemita Boomet
 33. Kuu mambo yote kabisa
 34. Ak kotache taik
 35. Kararan talibsta club city mamita bariat
 36. Iamchinike sumaning'ung kutiwe kumie
 37. Club city bar ooh
 38. Chorwenyu nemita Boomet
 39. Kuu mambo yote kabisa
 40. Ak kotache taik
 41. Wapi Kapsi arap Sang
 42. Geofrey Director Mutai
 43. Testai kuunah, akirib bikuk mutai sikuribin

44. Club city bar ooh
 45. Chorwenyu nemita Boomet
 46. Kuu mambo yote kabisa
 47. Ak kotache taik
 48. Geofrey arap Sanga, sikutestai Mutai
 49. Akoe kazit pamoja mangwon Jehovah!
 50. Club city bar ooh
 51. Chorwenyu nemita Boomet
 52. Kuu mambo yote kabisa
 53. Ak kotache taik
 54. Rrrr! Wanaitwa Kimaiyo
 55. Boosters ya Subembe orah!
 56. Club City club city, yaani naarubeke
 57. Ak Classic eeh!
 58. Ngeteremikan eng yaa baa Classic
 59. Tweendee eeh! Eeh! Eeh! Yah!
 60. Ba nguvu akot ache tienik ya kimache
 61. Kestopen eng Bomet County
 62. Olin nyoo Kebendi Club City
 63. Koot nebarai netache taik
 64. Nekanyi kot nebere kwashakkwashak
 65. Mpaka subui
 66. Nya makasee Club City ko
 67. Milele koraa
 68. Kokiwee ala ba Kaplong koo
 69. nekibere Joypoint
 70. Ang ngimie Mokokaa nekibere
 71. Century korab Kosgei
 72. Ngimie anun Kapkwen iterimikani
 73. Anun iyoru Chemalel eng yan yaani
 74. Emensy eng Chemaluk nekokuyot

**Na inakaribisha wageni
 Nyama choma ukitaka inapatikana pia
 Hata nyama ya kuku iliyokaangwa inapatikana pia
 Kilabu ya Club City ooh!
 Rafiki yangu kilichoko Boomet
 Ni mambo yote kabisa
 Na inakaribisha wageni
 Unimsalamie Belie
 Hata ukitaka maegesho ya magari, ni mazuri
 Watakuchungia gari lako hadi uende vizuri
 Kilabu ya Club City ooh!
 Rafiki yangu iliyoko Boomet
 Kuu mambo yote kabisa
 Na inakaribisha wageni
 Amani iliyoko Club City ni nzuri na hakuna vita
 Utatumia pesa zako vizuri na uende Salama
 Kilabu ya Club City ooh!
 Rafiki yangu iliyoko Boomet
 Kuu mambo yote kabisa
 Na inakaribisha wageni
 Yuko wap arap Sang
 Mkubwa wa Club City Geofrey Mutai
 Endelea hivyo na uchungu watu wako
 ndiyo wakuchunge siku ya usoni
 Kilabu ya Club City ooh!
 Rafiki yangu iliyoko Boomet
 Kuu mambo yote kabisa
 Na inakaribisha wageni
 Geofrey arap Sanga msaidizi wa Mutai
 Mfanye kazi pamoja na Jehovah atawasaidia
 Kilabu cha Club City ooh!
 Rafiki yangu iliyoko Boomet
 Kuu mambo yote kabisa
 Na inakaribisha wageni
 Rrrr! Wanaitwa Kimaiyo
 Boosters ya Subembe orah!
 Club city club city, inayokaribiana na
 Classic eeh!
 Ukiteremka hapo Classic
 Tweendee eeh! Eeh! Eeh! Yah!
 Ni ya nguvu na hata sisi waimbaji tukitaka
 Tusimame huko Bomet Kaunti
 Huko kwetu tunaenda Club City
 Kilabu kubwa inayokaribisha wageni
 Ukiingia ndani kuna mirindimo ya muziki
 Hadi asubuhi
 Usipotaka Club City unaenda kilabu ya
 Milele pia
 Ukienda panapoitwa Kaplong unaenda
 Kilabu ya Joypoint
 Na ukiwa Mokokaa unaenda kilabu ya
 Century kwa Kosgei
 Na ukiwa Kapkwen unateremka
 Ambapo utapata kilabu ya Chemalel au
 Emensy huko Chemaluk ambaye**

75. Ake nekikure Sweet Tables ile kwata
 76. Kuu bikap baishek tugul ak restaurant
 77. Ntomo bitu toloo oyee
 78. Alakini mamwai kit neyaa
 79. Okimit baishet
 80. Til ooh Makiche sio obir,
 81. Kawek ii?
 82. Halo?
 83. Yes service neba Club City ii sir
 84. Koboiboiyet eng service nekikonuu
 85. Ak koraa eeh
 86. Ngosukan biik chebunn Nairobi
 87. Kumakosanii tuguk chekalat
 88. Eeh! Ya! Memwai akot kit nealen I
 89. Wei kiabere ait Club City kekuno ake
 90. Nekibere Mango juice
 91. Ateremshan! Ateremshan!

Ameanzisha kilabu nyingine inayoitwa Sweet Tables
Watu wote wa vilabu na hoteli
Kusikikuwe na msukomsuko
Lakini hata hivyo sitaongea vibaya
Mfanye kazi
Kata simu Makiche halafu nikupigie,
Unaona nini?
Halo?
Ndiyo, huduma ya Club City bwana
Ni furaha kwa huduma yao wanayopatia
Na pia eeh!
Watu wanaotoka Nairobi wakishuka
Hawatakosa vyakula vilivyotiwa rangi
Eeh! Ya! Usiseme hata kile nitaongea mimi
Nilifika Club City wakanipatia
Kinachoitwa Mango Juice
Nikakunywa! Nikakunywa!

11. WIMBO: SUGARDADDY
MTUNZI: DIANA CHELELE
MA

1. Akole ah! Akole ah!
 2. Tibik chemengech chechamsot ak baishek (shindwe)
 3. Tukuk chematileke kipkok
 4. Kicham chichi anan kicham ngoroik
 5. Kicham chichi anan kicham rabishek
 6. Baibatekei Jepkemoi nebo
 7. Kapchumbe sisters
 8. Beste korot nekikobok kelek
 9. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)
 10. Aitwek doubling eng keyisyek
 11. Iyos kora akot kosir babanguk
 12. Ibakaktei sitelelei ak
 13. kechi karit ab boiyot neu kutut osinet
 14. Ak korjit boiyot sheuuu!
 15. Ak ikwek maketinye boishek (hakuna)
 16. Kiptekisinik cheu chebo keng
 17. Cheteketigany lekuk
 18. Kuwek iche cheitururu eng sukul
 19. Ikaji rabishek kosir sikik
 20. Beste korot nekikobok kelek
 21. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)
 22. Aitwek doubling eng keyisyek
 23. Iyos kora akot kosir babanguk
 24. Kimakekenu kele tendet ore tab garit ab mat
 25. Ak kobune garit ab mat ak kolai masikek(ishindwe)

WAZAZI BANDIA

MP

Akole ah! Akole ah!
Wasichana wadogo ambao wana
Uhusiano na wazee ni wengi
Wanapenda (wazee) kwa sababu
ya kununuliwa nguo
Pamoja na kupewa pesa
Huu wimbo ufurahiwe na mwimbaji
Anayeitwa Jepkemoi Kapchumbe Sisters
Wasichana mnausihana aje na mtu
ambaye hana meno; kibogoyo
Tena ameishiwa na nguvu
Tena umri wake unazidi wako maradufu
Zaidi ya hayo ni mzee kuliko baba yako
Unamgoja njiani
Na kuingia gari la mzee ambaye mdomo
Wake ni sawa na kisima
Wakati wa sasa hatuna wazee
Ambao wanaelekeza wasichana wetu
Ambao wanaheshimiwa katika jamii
Kwani badala yake hawa ndio
Wanaowaharibu wasichana wetu
Uwaharibu kwa kuwapatia pesa ambazo
Wanaenda kununulia dawa za kulevya
Wasichana mnafanyaje urafiki na
Mtu ambaye hana meno, kibogoyo
Tena hana nguvu
Tena umri wake unazidi wako maradufu
Zaidi ya hayo ni mzee kuliko baba yako
Hawakusema uongo waliposema kuwa
njia ya gari la moshi ni nyembamba
Lakini garimoshi hupitia na linabeba
mizigo

26. Imuti ngo boiyot nekikoam buyut (kilo ata)
27. Kotorji garit ak komut kwendi sikul (eeh)
28. Mbele ya watu marate aibu(kwere kabisa)
29. Beste korot nekikobok kelele
30. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)
31. Aitwek doubling eng keyisyek
32. Iyos kora akot kosir babanguk
33. Ak ngocho kwomate chips
34. kobakach cheboyoset eng korenyi
35. Neu sikasakyet
36. Kokukakaitu kiptoik (kabisa)
37. Name namba boishek kasari (100%)
38. Name namba boishek kasari (red card)
39. Nendeitetei bar Langat
40. Ibere komite tuiyet ab sikik
41. Boiyot ake tukul ak lakwet (babies)
42. Beste korot nekikobok kelele
43. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)
44. Aitwek doubling eng keyisyek
45. Iyos kora akot kosir babanguk
46. Mami chi netakomeche kiptoik
47. Akole eng hoteli
48. Ak fasta, chips ak ngokyet
49. Ntaylori lekvet ab sukul
50. Ak ngait ibak
51. Rrrr! Wanaitwa Chelele
52. Production ya Musila orah!
53. Kwanza intaitetai poolit(chegeng ibak)
54. Kabanganget ak ngetik
55. Natakeitikani weru kwai
56. Kwek icheke neineti kobir kiratek
57. Beste korot nekikobok kelele
58. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)
59. Aitwek doubling eng keyisyek
60. Iyos kora akot kosir babanguk
61. Koger raa chepta kiptoyot
62. Kokere kokurene ngweny kogeta
63. Kelyek ak metit ak
64. Kwo ngomi tai kosingilta
65. Ak kungush kong kokeng
66. Maajabu nteitei swimit
67. Large sizes chemit bek arit (Mungu)
68. Sikomok koyu asista, kotalkang(ngoo aiyenta)
69. Jeso kerkee ak makaita
70. So tekista cheto ngunan
71. Kweshion mark
72. Beste korot nekikobok kelele

**Dunia imebadilika hutaona
Huyu mzee akimgojea njiani na
kumchukua shuleni kwa gari lake
Tena watu wakiona bila hata aibu
Wasichana mnafanyaje urafiki na
mtu ambaye hana meno, kibogoyo
Tena hana nguvu
Tena umri wake ni maradufu yako
Zaidi ya hayo ni mzee kuliko baba yako
Heti wanaenda wakikula viazi kaanga
Na amewacha bibi yake nyumbani
Ambaye ni mchafu kama mawe ya
kujisugua
Vijana ni bora kuliko hawa wazee
Wazee wamezidi sana na tabia hiyo bovu
Lazima wakome
Na ukienda vilabuni (bar)
Utadhani kumekuwa na mkutano wa
wazazi
Kwani kila mzee ana msichana mdogo
Wasichana mnafanyaje urafiki na
Mtu mbye hana meno, kibogoyo
Tena hana nguvu
Tena umri wake ni maradufu yako
Zaidi ya hayo ni mzee kuliko baba yako
Ndio wasichana hawataki vijana wenzao
Watakaa hoteli wakikunywa soda
Kukula viazi kaaanga (chips) na kuku
Msichana wa shule nikikupata
Utaona moto
Rrrr! Wanaitwa Chelele
Production ya Musila orah!
Na ukienda 'pool' utawapata wale wazee
Wanacheza na vijana wadogo
Badala ya kuwashauru
Inakuwa wao ndio viongozi
Wasichana mnafanyaje urafiki na
Mtu mbye hana meno, kibogoyo
Tena hana nguvu
Tena umri wake ni maradufu yako
Zaidi ya hayo ni mzee kuliko baba yako
Msichana akipata mvulana wa hirimu
Wake atamwalia kutoka miguuni
Hadi kichwani mwake
Na huenda akiwa mbele utema mate
Na kuangalia nyuma kwa madharau
Ukienda bwawa la kuogea utajionea
maajabu
Utawapata wale wazee na wasichana
wadogo
Huku wakijiburudisha, kunywa pombe
Ni sawia na mashetani
Je, huo ni heshima?
Ndio ninawauliza
Wasichana mnafanyaje urafiki na
Mtu ambaye hana meno, kibogoyo**

73. Darling korot nekiko yatyatek(sikiriyet)
 74. Aitwek doubling eng keyisyek
 75. Iyos kora akot kosir babanguk
 76. Lee ngete lekwet ab sikul
 77. Kakuker sikul, konyo anun
 78. Kurek nektai eng ngoret
 79. Kurek swetet
 80. Ak kusal gutit
 81. Ak kokach ngai(miniskirt)
 82. Akole garit ab boiyot arit sil
 83. Netei tulwet ab mosonik moiety
84. Ikere buch oh! Tibichu kikobok
 85. Kerkei chebwirkiyat
86. Oberber neiya
 87. Soman neko nebo ngoo
 88. Ile sikeng'ala chips
 89. Itori bere ngarash! Ngarash!

**Tena hana nguvu
 Tena umri wake ni maradufu yako
 Zaidi ya hayo ni mzee kuliko baba yako
 Msichana akifunga shule
 Anakuja akifika njiani
 Anavua tai
 Na sweta ya shule
 Na kutia rangi mdomoni
 Na kuvaa minisketi
 Na kuingia garini mwa mzee
 Ambaye tumbo lake ni kubwa kama
 tumbo la tumbili
 Hawa wasichana wetu wamepotoka
 Ni sawa na watu wanaotengeneza
 chang'aa
 Mko wajinga sana
 Nani anaelimisha mwingine
 Hati unadanganywa na chips!
 Huku ukila ngarash! Ngarash!**

**12. WIMBO: EMILY JEPCHUMBA
 MTUNZI: KIPKEMEI TULWET
 MA**

1. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
2. Iamune mama eeh
3. Achamin Jepchumba
4. Achamin sweety
5. Oolin ng'won ko Keiyo
6. Oolin nyoo ko Bomet
7. Loo missing Jepchumba
8. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
9. Iamune mama eeh
10. Iamune chumba eeh
11. Ikat werit ab arap Tumesing
12. Iamune chumba eeh
13. Mebwat Jepchumba
14. lee kiameten
15. Amiten abwatin
16. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
17. Iamune mama eeh
18. Achamin ooh Chumba
19. Werit komiten eng Eldoret
20. Okatwan chiten ne driver
21. Mebwat Jepchumba lee kiameten
22. Amiten abwatin
23. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
24. Iamune mama eeh
25. Iamune darling eeh
26. Iamuune sweety eeh
27. Akikatwa Maggy eng
28. Eldoret komye Nandi eng Lessos
29. Oolin ng'won ko Keiyo
30. Oolin nyoo ko Bomet
31. Loo missing Jepchumba
32. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo

EMILY JEPCHUMBA

MP

**Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
 Habari mama eeh
 Ninakupenda Jepchumba
 Ninakupenda mpenzi
 Kwenu ni huko Keiyo
 Kwetu ni huko Bomet
 Maeneo hayo ni mbali
 Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
 Habari mama eeh
 Habari Chumba eeh
 Umsalamie mvulana wa arap Tumesing
 Habari Chumba eeh
 Usidhani Jepchumba
 Kwamba nimekuwacha
 Niko nikikumbuka
 Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
 Habari mama eeh
 Ninakupenda ooh Chumba
 Mvulana aliye huko Eldoret
 Unisalamie mtu ambaye ni dereva
 Usidhani Jepchumba nimekuwacha
 Niko nikikumbuka
 Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
 Habari mama eeh
 Habari mpenzi eeh
 Habari mrembo eeh
 Na unisalamie Maggy akiwa
 Eldoret akiishi Nandi huko Lessos
 Kwenu ni huko Keiyo
 Kwetu ni huko Bomet
 Maeneo hayo ni mbali
 Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo**

33. Iamune mama eeh
34. Achamin ooh Chumba
35. Ikatwa Chemeli mie Paradise
36. Mautye Jepkemoi akot inee
37. Taach kokotyee ohh Sweety
38. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
39. Iamune mama eeh
40. Achamin ooh Chumba
41. Mamie ak kee
42. Leechi Nelly komi koreny kokatwa
43. Samuel driver kwerye garit KAM 541B
44. Matutos tulondo amuaung Jepchumba
45. Lakini tutos biik
46. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
47. Iamune mama eeh
48. Achamin ooh Chumba
49. Mamie ak kee

**13. WIMBO: EZEKIEL KEMBOI
MTUNZI: PHILIPH YEGON
MA**

1. Kongoi Ezekiel Kemboi
2. Lakwet ab Merweta
3. Ee rer ran rer ran
4. Ee kor ken kore ken
5. Ee nengung' rekodit
6. Nebo steeple chase
7. Ezekiel Kemboi eeh
8. Menye Merweta
9. eng Matira Kona
10. Eeh Ezekeil Kemboi
11. Ee rer ran rer ran
12. Ee kor ken kore ken
13. Ee nengung' rekodit
14. Nebo steeple chase
15. Wee nekenam eeh
16. Ko tuka eeh
17. Wee neketiech eeh
18. Ko cheko tugul eeh
19. Wee birka maan
20. Ee rer ran rer ran
21. Ee kor ken kore ken
22. Ee nengung' rekodit
23. Nebo steeple chase
24. Ezekiel Kemboi
25. Nemenye Merweta
26. eng Matira kona
27. Abwatin Ezekiel Kemboi
28. Eng kilabati eng South Korea
29. Kitar ilabati
30. Ibwat tiendo
31. Ak itien kole
32. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
33. Iamune mama eeh
34. Achamin Jepchumba
35. Achamin sweety

- Habari mama eeh
Ninakupenda ooh Chumba
Unisalamie Chemeli akiwa Paradise
Siwezi kusahau Jepkemoi pia
Pokea salamu mpenzi wangu
Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh
Ninakupenda ooh Chumba
Hakuna mwengine
Umwambie Nelly akiwa kwake amsalamie
Samuel anayeendesha gari KAM 541B
Milima haikutani ninakuambia Jepchumba
Lakini watu wanakutana
Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh
Ninakupenda ooh Chumba
Hakuna mwengine**

EZEKIEL KEMBOI

MP

- Asante Ezekiel Kemboi
Mtoto wa Marakwet
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Ezekiel Kemboi eeh
Anaishi Marakwet
Huko Matira Kona
Eeh Ezekeil Kemboi
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Penye utashika
Ni ng'ombe
Na penye utakanyaga
Ni maziwa mengi eeh
Wee birka maan
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Ezekiel Kemboi
Anayeishi Marakwet
Huko Matira Kona
Ninakumbuka Ezekiel Kemboi
Ulipokuwa ukikimbia huko Korea Kusini
Ulipomaliza kukimbia
Ukakumbuka wimbo
Na ukaimba hivi
Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh
Ninakupenda Jepchumba
Ninakupenda mpenzi**

36. Ee rer ran rer ran
 37. Ee kor ken kore ken
 38. Ee nengung' rekodit
 39. Nebo steeple chase
 40. Kokering bunya
 41. Kokering koimet
 42. Akiker akinye
 43. koker kolabat
 44. Ee rer ran rer ran
 45. Ee kor ken kore ken
 46. Ee nengung' rekodit
 47. Nebo steeple chase
 48. Ibaibaitu ooh kabisa amu
 49. Chepyoseng'ung kekure Emily Jepchumba
 50. Oolin ng'won ko Keiyo
 51. Oolin nyoo ko Bomet
 52. Loo missing Jepchumba
 53. Emily Jepchumba lakwani baa keiyo
 54. Iamune mama eeh
 55. Ee rer ran rer ran
 56. Ee kor ken kore ken
 57. Ee nengung' rekodit
 58. Nebo steeple chase
 59. Kisaung anun Kemboi
 60. Koribin Mungu
 61. Wee nekenam eeh
 62. Ko tuka eeh
 63. Wee neketiech eeh
 64. Ko cheko tugul eeh
 65. Wee birka maan
 66. Ezekiel Kemboi eeh
 67. Menye Merweta
 68. eng Matira Kona
 69. Eeh Ezekeil Kemboi
 70. Ee rer ran rer ran
 71. Ee kor ken kore ken
 72. Ee nengung' rekodit
 73. Nebo steeple chase
 74. Mebwat kemboi
 75. Kole kikemeten
 76. Kimiten kebwtin
 77. Abwatin kingemiten Sirikwa
 78. Kalenjin Night
 79. Nee kicho kiwanja kabisa
 80. Ak kibarjike biik
 81. Kongoi eng miento ngwon neunyo
 82. Mebwat kemboi
 83. Kole kikemeten
 84. Tomo kemeten wee
 85. Ee rer ran rer ran
 86. Ee kor ken kore ken
 87. Ee nengung' rekodit
 88. Nebo steeple chase
 89. Engewe merweta
 90. Ikatwech sikii kuu tugul
 91. Ak cheu tubche

Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Mwenye wivu akikuona
Anaona giza
Na wewe ukiona
Ukiona anakimbia
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Una furaha ooh kwa sababu
Bibi yako anaitwa Emily Jepchumba
Kwenu ni huko Keiyo
Kwetu ni huko Bomet
Maeneo hayo ni mbali
Emily Jepchumba msichana kutoka Keiyo
Habari mama eeh
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Tunakuombea Mungu Kemboi
Uchungwe na Mungu
Penye utashika
Ni ng'ombe
Na penye utakanyaga
Ni maziwa mengi eeh
Wee birka maan
Ezekiel Kemboi eeh
Anayeishi Marakwet
Huko Matira Kona
Eeh Ezekeil Kemboi
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Usidhani Kemboi
Kwamba tumekuwacha
Tuko tunakukumbuka
Ninakumbuka tukiwa Sirikwa
Katika tafrija za Kikalenjin
Ulikuwa uwanja kabisa
Na ukajionyesha kwa watu
Asante kwa upendo wako huo
Usidhani Kemboi
Kwamba tumekuwacha
Bado hatuchekuwacha wee
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako
Ya riadha ya steeple chase
Ukienda Marakwet
Usalamie wazazi wako wote
Na watu wa ukoo

92. Ak ilechi kongoi
93. Ee rer ran rer ran
94. Ee kor ken kore ken
95. Ee nengung' rekodit

- Na uwambie asante**
Ee rer ran rer ran
Ee kor ken kore ken
Ee rekodi ni yako

14. WIMBO: MASHABIKI
MTUNZI: CAROLYNE CHELAGAT
MA

1. Chemagel Sisters ooh!
2. Na katerimikan kiwanjet
3. Ahhh! Uuuh!
4. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
5. Itinye weeh ikati shabik
6. Itinye weeh makilasekee
7. Habari ya Lameck Rudisha
8. Na Chemweno na Jeptoo poka salamu
9. Akatii anee mashabik chemii Iten
10. Akatii anee mashabik chemi olin tugul
11. Otach kokatiet koyak Chemagel Sisters
12. Eng oloo tugul oleomiten eng Baringo
13. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
14. Itinye weeh ikati shabik
15. Itinye weeh makilasekee
16. Unee mashabik chechuu eng Marakwet?
17. Kongoi kabisa eng shabik chechoo
18. Cheboo Chamgei ak Kass FM
19. Ketesiekchoo nemailotii chii
20. Amue anee kongoi shabik chechoo
21. Cheboo chamgei weeh ak chebo Kass weeh
22. Mailoti chii ketesiekchoo
23. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
24. Itinye weeh ikati shabik
25. Itinye weeh makilasekee
26. Mashabik cheboo Chamgei
27. Janet eng Sangawet
28. Sheila eng Saget tach kokatiet
29. koyab Sheila ak Chemagel Sisters
30. kimwaah Kalenjin kolee chorondok kumasasuu
31. manyaluu isass majamtaaat
32. kalenjin ongekassgee iit
33. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
34. Itinye weeh ikati shabik
35. Itinye weeh makilasekee
36. Maleseet ab kee !

MASHABIKI

MP

- Chemagel Sisters ooh!**
Amekuja kuimba uwanjani
Ahhh! Uuuh!
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
Anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
Anaimba na haringi
Habari ya Lameck Rudisha
Na Chemweno na Jeptoo poka salamu
Ninawasalamia mashabiki wa Iten
Ninawasalamia mashabiki wote kwa pamoja
Mpokee salamu kutoka kwa Chemalel Sisters
mahala pote mlipo huko Baringo
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
anaimba na haringi
Mashabiki yangu mnaendeleaje huko Marakwet?
Asante sana kwa mashabiki wote
Mashabiki wa redio ya Chamgei na Kass FM
Vituo vyetu vya redio visivyobagua
Mimi ninasema asante kwa mashabiki wetu
Wa redio za Chamgei na Kass FM
Vituo hivyo havibagui watu
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
anaimba na haringi
mashabiki wa Chamgei
Janet huko Sangawet
Sheila huko Saget poka salamu
kutoka kwa Sheila na Chemagel sisters
Walisema marafiki ni wa maana
Haikubaliki kudharau mtu yeyote
Wakalenjin tusikize maoni ya wengine
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
anaimba na haringi
sio kwa maringo!

37. Tindo nekitinee kekatii mashabik chechooh
38. Konaam alin ba Narok South
39. Obaibaiteke tugul
40. Ak otach kokatiet kobun Chemagel Sisters
41. Ak shuttle sisters unee yatan
42. Ongetaritin chorweenyaa komatiutye
43. Mekany koutin nekiingeten
44. Mwaat kobaah kenny chorondokchoo
45. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
46. Itinye weeh ikati shabik
47. Itinye weeh makilasekee
48. Ak Kwom Njoro komiten Mombasa
49. Alinee kotaach kokatiet kabisa
50. kimwaah Kalenjin kolee chorondok kumasasuu
51. manyaluu isass majamtaaat
52. kalenjin ongekassgee iit
53. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
54. Itinye weeh ikati shabik
55. Itinye weeh makilasekee
56. Babaitkee Batandai ak kwondap Anderson
57. Ak Kimutai Maritim akinee ibabaitekee ooh
58. Ak mautye chorwa neenu Korirya eng Kass ooh
59. Taach kokatiet Korirya ohh
60. Ak kwaa kokatiet komure Kaplong konam Osama Peter
61. Mautye Chepkurui eng Music Store
62. Music Sound eng Kericho
63. Ak mautye kiraa mashabik eng Narok South
64. Yaani Wesley Bakoyaat
65. Eng komii Shonkiroi konam Rechoo
akinee kobaibaitekee
66. Chemagel sisters nah itinye weeh cherondokcho
67. Itinye weeh ikati shabik
68. Itinye weeh makilasekee
69. Babaiteke Chepkurui
70. Yaani mai sister eng Bomet

**15. WIMBO: MERIMELLA
MTUNZI: MIKE ROTICH**

MA

1. Katara ntakikering weeh!
2. Kikuchabin ichabaksek
3. Ntakichengit eng internet
4. Ntakikerin eng facebook
5. Ooh Merimella weeh!
6. Ooh Merimella weeh!
7. Abwatii betut nekinye
8. Chekiame chebikisoro

wimbo tunaouimba kuwasifu mashabiki wetu
Kuanzia huko Narok kusini
mfurahie watu wote
Mpokee salamu kutoka Chemagel Sisters
Shuttle Sisters unaendeleaje?
Ukisaidiwa rafiki yangu usisahau
Usisahau mahala ulipotoka
Wimbo huu ufurahiwe na rafiki zangu
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
anaimba na haringi
na Kwom Njoro kutoka Mombasa
Ninamwambia apokee salamu kabisa
Walisema marafiki ni wa maana
Haikubaliki kudharau mtu yeyote
Wakalenjin tusikize maoni ya wengine
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
anaimba na haringi
Ufurahie na Batandai na bibi wa Anderson
Ufurahiwe pia na Kimutai Maritim
Siwezi kusahau rafiki yangu Korirya wa Kass
Pokea salamu Korirya
Pia salamu ifike kwa Osama Peter huko Kaplong
siwezi kusahau Chepkurui huko Music Store
Music Sound iliyoko Kericho
Siwezi kusahau mashabiki walioko Narok Kusini
Yaani Wesley Bakoyaat
Ukifika Shonkiroi ufurahiwe na Recho
Chemagel Sisters ndiye anayeimba rafiki zangu
anaimba na kuwasalamia mashabiki yake
anaimba na haringi
Ufurahiwe na Chepkurui
Yaani dada yangu huko Bomet

MERIMELLA

MP

Natamani kukuona weeh!
Uliumbwa ukaumbika
Ukitafutwa kwa internet
Ukionwa kwa facebook
Ooh Merimella weeh!
Ooh Merimella weeh!
Nakumbuka siku ile
Tukikula *Chebikisoro*

9. Akechezanii freefreetabo
 10. Akechezani koraaa
 11. Kekesune chebakikele
 12. Kijoony wee Merimella weeh!
 13. Sikitet tuwai emosta
 14. Nekikayaku Soweto
 15. Alechin ngalalchenewo ooh!
 16. Alechin akimutwon weeh!
 17. Ooh Merimella weeh!
 18. Ooh Merimella weeh!
 19. Nyon weeh Merimella weeh!
 20. Kingami korob Nicholas
 21. Saa nne achoruke
 22. Richane chebisirink
 23. Inyon weeh Merimella weeh!
 24. Ngabwatin kochoni rwoandaa
 25. Ooh Merimella weeh!
 26. Ooh Merimella weeh!
 27. Nyon weeh Merimella weeh!
 28. Ntakie tukuk che ngwonen
 29. Tukuk cheu teresike
 30. Weeh Merimella wee
 31. Weeh Merimella wee
 32. Nkamie kaa Monduku
 33. Saa kuskon akerer chepkachunu
 34. Saa nne ariananu
 35. Ooh Merimella weeh!
 36. Ooh Merimella weeh!
 37. Nyon weeh Merimella weeh!
 38. Kichoon wee Merimella weeh!
 39. Sikitet tuwai emosta
 40. Katara ntakikering weeh!
 41. Ntamina amite chepkachunuu
 42. Asie abwatin
 43. Ngotosh kosai beek ab gon
 44. Nyon weeh Merimella weeh!
 45. Katara ntakikering weeh!
 46. Kikuchabin ichabaksek
 47. Akabwat betunya, keama tuwai lalwek
 48. Eeh! Chebkiri, Chebshoro, chebikisal
 49. Inget tukuchoo tugul
 50. Nguu kitikebutchi boosteyat boiboinik
 51. Kiunee eeh! Boiboinik.

**16. WIMBO: ONAE KATIBA
 MTUNZI: GEOFREY KIPKURUI
 MA**

1. Kalenjin ogosun
 2. Onae katiba nelel
 3. Sikwa tai emet
 4. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
 5. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet
 6. Omwachi bikcha kule katiba koribe bika tugul
 7. Iheshimit haki nebo chitugul

**Tukicheza mwajificho
 Tukicheza mchezo wa anguti
 Tukamalizia Chebakikele
 Njoo wee Merimella weeh!
 Tuongee kuhusu mapenzi yetu
 Ambayo nilitumana Soweto
 Nikamwambia akuongeleshe!
 Nikamwambia akuleta weeh!
 Ooh Merimella weeh!
 Ooh Merimella weeh!
 Njoo wee Merimella weeh!
 Nikiwa kwa Nicholas
 Saa nne nikikuja
 Ninatekwa na chebisirink
 Njoo wee Merimella weeh!
 Nikikumbuka ninahisi usingizi
 Ooh Merimella weeh!
 Ooh Merimella weeh!
 Njoo wee Merimella weeh!
 Sijui nikunywe vitu vichungu
 Vitu kama teresike
 Weeh Merimella wee
 Weeh Merimella wee
 Nikiwa kwa Monduku
 Halafu niangalia nyuma nione chepkachunu
 Saa nne ninarudi
 Ooh Merimella weeh!
 Ooh Merimella weeh!
 Njoo wee Merimella weeh!
 Njoo wee Merimella weeh!
 Tuongee kuhusu mapenzi yetu
 Natamani kukuona weeh!
 Sasa ningekuwa chepkachunuu
 Halafu nikukumbuke
 Machozi yanaweza kutiririka
 Njoo wee Merimella weeh!
 Natamani kukuona weeh!
 Uliumbwa ukaumbika
 Nikumbuke siku hiyo, tukikula pamoja lalwek
 Eeh! Chebkiri, Chebshoro, chebikisal
 Unayajua haya vitu vyote
 Nadhani tulimchunia Boosteyat boiboinik
 Yalikuaje eeh! Boiboinik**

MJUE KATIBA

MP
**Wakalenjin muamke
 Mjue katiba mpya
 Halafu nchi iendelee
 Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze
 watu
 Na muwafunze katiba mpya ili nchi
 iendelee
 Muwaambie katiba inatunza watu wote
 Katiba inaheshimu haki za kila mtu**

8. Iamune Kiprop eng alin ba Anin
9. Ikatwa Chepkurui
10. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
11. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet
12. Kalenjin onae kule katiba koribe sabantab chito
13. Amuak ale sabantab chito kutou eng moit ab mamayi
14. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
15. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet
16. Bikcha chabo Kalenjin onae kule
17. Meyanat keturur matinwaek wacha!
18. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
19. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet
20. Kubabateke tindoni bika kiristanik
21. Kandoikcha onet bikcha kule nya ngeturur lakok
22. Kerke ak kebaris ak komeani Mungu
23. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
24. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet
25. Okass amwak bikab kutit
26. Kiawe mahali akase bika alak kulen
27. Makimache chitob kutik ake komengis aibu!
28. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
29. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet
30. Bure kabisa, ujinga mwingi
31. Bikab ab Kenya onae kulel katiba nelel
32. Kuanjini chitugul komen alotugul in Kenya jua!
33. Kandoikcha eng Rift Valley ondochi bikcha
34. Ak koonet katiba nelel ak kerib sikwatai emet

Habari ya Kiprop huko Anin
Unisalamie Chepkurui
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi iendelee
Wakalenjin mjue katiba inatunza uhai wetu
Ninawaambia uhai uanza mimba itungwapo
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi iendelee
Wakalenjin mjue kwamba
Uavyaji mimba haukubaliki
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi iendelee
Wimbo huu ufurahiwe na wakristo
Viongozi wetu muafunze watu uavyaji ni mbaya
Ni sawa na kuuwa na Mungu anakataa
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi iendelee
Wakalenjin ngoja niwaambie
Nilienda mahali nikasikia wakisema
Hawataki watu wa makabila mengine
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi iendelee
Bure kabisa ujinga mwingi
Watu wa Kenya mjue kwamba
Kila mkenya anaruhusiwa kuishi popote nchini
Viongozi wa Bonde la Ufa muongoze watu
Na muwafunze katiba mpya ili nchi

iendelee

17. WIMBO: MASHABIKI
MTUNZI: ROBERT LANGAT
MA

1. Otach kakotiet anun mashabik tugul
2. Chebo Moto Moto Jazz Band
3. Kabwat anun koakwa raa

MASHABIKI

MP
Mashabiki wote mpokee salamu
Kutoka Moto Moto Jazz Band
nimekumbuka leo kuwatumanihia salamu

4. Aneenaa Philip arap Yego noo
5. Kobata Joseph arap Teso eng Sisibo
6. Otach kakotiet anun mashabik tugul
7. nebuny Philip arap Yego
8. Kobata Joseph arap Teso
9. Aneenaa Philip arap Yego noo
10. Kobata Joseph arap Teso
11. Babaitke Wilson Tesot
12. Otach kakotiet chemiten Iten
13. Otach kakotiet chemiten Baringo
14. Aneenaa Philip arap Yego noo
15. Kobata Joseph arap Teso
16. Otach kakotiet chemiten Baringo
17. Otach kakotiet chemiten Kericho
18. Aneenaa Philip arap Yego noo
19. Kobata Joseph arap Teso
20. Mashabik ooh
21. Amunee chemiten alin ba Eldoret
22. Marakwet, Kapyego , Kipnai
23. Otach kakotiet anun mashabik tugul
24. Otach kakotiet eng wholesale
25. Aneenaa Philip arap Yego noo
26. Kobata Joseph arap Teso
27. Mashabik anun tugul otach kakotiet kabisa
28. Kobun tienik ab Moto Moto Band
29. Chamgei FM amwai kongoi ak
30. Mashabik tugul chebaa Kass FM
31. Taman chechamakse otach kakotiet kabisa
32. Tamwai nee anee?
33. Tarbak
34. Ameche kwoo komii Siril kokatwat
35. Chebukto ak solo, iamune manyuu
36. Ngwok komiten Nairobi koraa
37. Kokatwa Chesang ooh
38. Shabiki nebo motomoto kabisa
39. Nekalecho kewer iranchi ooh
40. Aneenaa Philip arap Yego noo
41. Kobata Joseph arap Teso eng Sisibo
42. Otach kakotiet anun mashabik tugul
43. Kongoi mashabik tugul eng wholesale

**18. WIMBO: MERIMELLA
MTUNZI: FELIX KIMUTAI
MA**

1. Merimella weeh
2. Mpenzi wangu oh
3. Nkumenyoni ikata
4. Wee merimella weeh
5. Ketabin sikikuu ooh Merimella weeh
6. Kokase ntakeriny Merimella weeh
7. Merimella weeh nemeyony ikata
8. Kiamissenin chechang wee Merimella
9. Kung'ate 2008 Merimella weeh
10. kingemi keame mbonik
11. Kingemi kechezanii peplikan
12. Kingemi kechezanii readyreadytabo

**Huyu ni mimi Philip arap Teso
Pamoja na Joseph arap Teso huko Sisibo
Mashabiki wote mpokee salamu
Kutoka Philip arap Yego
Pamoja na Joseph arap Teso
Huyu ni mimi Philip arap Teso
Pamoja na Joseph arap Teso
Furahia Wilson Tesot
Mpokee salamu mashabiki mlioko Iten
Mpokee salamu mashabiki mlioko Baringo
Huyu ni mimi Philip arap Teso
Pamoja na Joseph arap Teso
Mpokee salamu mashabiki mlioko Baringo
Mpokee salamu mashabiki mlioko Kericho
Huyu ni mimi Philip arap Teso
Pamoja na Joseph arap Teso
Mashabiki ooh
Habari ya mashabiki walioko huko Eldoret
Marakwet, Kapyego na Kipnai
Mashabiki wote mpokee salamu
Mashabiki wote mpokee salamu nyingi sana
Huyu ni mimi Philip arap Teso
Pamoja na Joseph arap Teso
Mashabiki wote mpokee salamu sana
Kutoka waimbaji wa Moto Moto Band
Ninawashukuru Chamgei FM na
mashabiki wote wa Kass FM
Mashabiki wa Chamgee mpokee salamu
Niongezee nini tena?
Maliza tu
Ninataka aende akifika Siril anisalamie
Watu wangu Chebukto na Solo
Akifika pia Nairobi anisalamie
Mtu wangu Chesang ooh
Mshabiki wangu mkuu
Aliyeniambia nimeimba vizuri sana
Huyu ni mimi Philip arap Teso
Pamoja na Joseph arap Teso huko Sisibo
Mashabiki wote mpokee salamu
Mashabiki wote asanteni**

MERIMELLA

MP

**Merimella weeh
Mpenzi wangu oh
Mbona huji kunisalamia
Wee Merimella weeh
Wazazi wako wanakuuliza Merimella weeh
Napenda kukuona Merimella weeh
Merimella mbona huji kunisalamia
Nimekutamani sana Merimella weeh
Kuanzia 2008 Merimella weeh
Tukiwa tukikula mbonik
Tukicheza mchezo wa kamba
Tukicheza mchezo wa sakamkewangu**

13. Sura yako ni tamu Merimella weeh
14. Birirtangung kunaa baa chumbek
15. Nemenyo ikata inyo Merimella weeh
16. Kiamissenin chechang wee Merimella
17. Ngananin kumaamishi
18. Ngomechoni iwakchi Merimella weeh
19. Kibara kipkunyur itinyu
20. Weeh weeh Merimella
21. Woohi woohi mpenzi wangu amune siseretaa?
22. Ikatwa Kipsochass, Rarias, Kimalel Chass
23. Iamune Cherongess, Makiche, Amos Ngetich

19. WIMBO: RIREK EN MAU

MTUNZI: JOYCE CHEPTOO MA

1. Rirek cheegen chemiten Mau
2. Kieon serikali biikcha chemiten eng
3. Rirek cheegen chemiten Mau
4. Kandoikcha weeh oooi! Oooi!
5. Oriend biikcha chemiten Mau
6. Rirek! Rirek! Rirek! Rirek!
7. Kandoikcha Osoruech biikcha
8. Kikere ngalion ooh nebo kamanut
9. Kosar biik ketik kosir sabanuek
10. Kandoikcha Osoruech biikcha
11. Osoruech kabisa
12. Matikany koseretia biik en Mau
13. Rirek! Rirek! Rirek! Rirek!
14. Kandoikcha Osoruech biikcha
15. Oker biikcha komenye sakech
16. Eng Sekemiat ak Binech
17. Kaptai ngorirak Mungu
18. Matokany komenyi biik sakech
19. Ak kobakach bandet chekikakol
20. Ak ngwok ba kuam rubet
21. Manyalu kuunato
22. Kandoikcha Osoruech biikcha
23. Rirek! Rirek! Rirek! Rirek!
24. Kandoikcha Osoruech biikcha
25. Kokicham ngalalet kuu bolotet
26. Kalenjin tugul ongebe Kapkoros
27. Kesachi biikcha kesaruu bikcha
28. Ba kamut kabisa
29. Kwongut neoo
30. Kilenii koraa koriree Jehovah chepyoset
31. Akange nekikurer Ann
32. Kiwa inendet bak kochit koo eng alatan
33. Kibokoberur Jehovah matiny
ndekimeten konyalili
34. Rirek! Rirek! Rirek! Rirek!
35. Kandoikcha Osoruech biikcha
36. Amuee koraa kikaker eng television

Unapendeza sana Merimella
Sura yako ni kama ya wazungu
Mbona huji kunisalamia Merimella weeh
Nimekutamani sana Merimella weeh
Nikukumbuka ninakosa kukula
Haki ukuje tukae pamoja Merimella
Nitakufa kwa kukukosa kukuona
Weeh weeh Merimella
Woohi woohi mpenzi wangu mbona umeniacha?
Unisalamia Kipsochass, Rarias, Kimalel Chass
Habari ya Cherongess, Makiche, Amos Ngetich

MATESO KATIKA MAU

MP

Mateso makubwa yaliyoko msitu wa Mau
Serikali ilifurusha watu wetu walioko msitu wa Mau
Mateso makubwa yaliyoko msitu wa Mau
Viongozi weeh oooi! Oooi!
Muonee watu wetu huruma
Mateso! Mateso! Mateso! Mateso!
Viongozi wetu muogoe watu wetu
Tuone nini ya maana
Kuokoa miti au uhai wa binadamu
Viongozi wetu muogoe watu wetu
Mtuogoe kweli
Msingojee watu waangamie Mau
Mateso! Mateso! Mateso! Mateso!
Viongozi wetu muogoe watu wetu
Watu wetu hawana makao
Huko Sekemiat na Binech
Watu wa Kaptai Mungu hawaonee huruma
Msingojee watu wakose makao
Na wawache mahindi waliyopanda
Halafu wakose vyakula
Hayo hayafai
Viongozi wetu muogoe watu wetu
Mateso! Mateso! Mateso! Mateso!
Viongozi wetu muogoe watu wetu
Msipende maneno bila matendo
Wakalenjin wote tutubu kwa Mungu
Tuwaombe watu wetu
Ni ya maana kabisa
Inashangaza sana
Tunasema Mungu amwonee huruma mama
Mmoja anayeitwa Ann
Akiwa huko aliweza kujifungua
Hata kama alikuwa hana makao
Mateso! Mateso! Mateso! Mateso!
Viongozi wetu muogoe watu wetu
Niliona kwa televisheni

37. Kikakuroptoi tite deeds kumanget anun
38. Alee kingatun kolia si koseretin biik
39. Osoruu biikcha kandoik matikany kee siasa
40. Atebe anee weeh kandoikcha ?
41. Lee kikanam biik tite deed eng mau

42. Osoruu bikcha maoee siasa
43. Amuachinii biik tugul chemie eng Mau
44. Komuita amu mokuloo 2012 ooh
45. Makunaekii ngaa matakchinaa nee
46. Ngaa kuitee 2011 konaam
47. Kelee komye Mau sikesame kuraishek

48. Lakini alenee kandoik kabisa
49. Maunoo kabisa ongeriree sabanuek ak biik
50. Engenai nekintai tun icheket
51. Ak kemuee kiraa mutyo eng chebusanoo
52. Kikakubelichii koinyii ba kubet sabenyi
53. Polee kabisa
54. Makiunytwe nyikaneenya Ruto amu kitaretech

55. Kiwekung kongoi wee
56. Ak radioshek cheu Chamgei ak Kass FM
57. Chekikasse ngalek chebo emet
58. Kongoi koraa eng Ruto nebo Chepalungu
59. Kikere koraa komii alin ba parliament
60. Koteteanchinii biikcha
61. Kinaai biikap Chepalungu kolewen
chito nekastaat
62. Nengutonon eng parliament u ngetuntoo
63. Kandoikcha tugul ongengushi kong anun sabanto
64. Ongerirenge wee kandoikcha
65. Kinee wee moriree mbo lakuk ab sukul

66. Maamech kii engemuitee eng Jehovah
67. Mie Jehovah kobatech

20. WIMBO: SUNGURA
MTUNZI: CHARLES TANUI

MA

1. Kweli kweli kabisa
2. Werit ab kamoto
3. Ak ko Moto Moto Jazz Band
4. Cham kami korenyu kolen
5. Ujanja netindoi kwonyichu
6. Uno ba kiplengwet
7. Ukoraaa kabisa!
8. Kikungalal ngalek somok
9. Kulecha matinye boiyot
10. Ujanja netindoi kwonyichu
11. Uno ba kiplengwet
12. Samuel Chepkoko nebo kokwenyu unee ohh?

13. Patrick arap Nyego oon kasit ooh mama
14. Komutaa kanyin rwonit

- Wakipeana hati miliki za shamba**
Sijui nini ilifanyika hadi watu wakafurushwa
Muogoe watu wetu tusifanyie siasa
Mimi ninauliza viongozi wetu?
Sio watu walikuwa wameshika hati miliki za shamba
Muogoe watu wetu msifanyie siasa
Ninawaambia watu wote walioko Mau
Wavumilie 2012 si mbali
Kwani hatujui
Inaweza fika 2011
Wanaweza sema turudi Mau kama njia ya kuomba kura
Lakini nawaambia viongozi wetu
Haifai hivyo tuonee huruma watu wetu
Tuwatafutie makao
Tunatuma pole zetu kwa mama huyo
Walimchoma ndani ya nyumba yake na kufariki
Pole kabisa
Hatuwezi kusahau kiongozi wetu Ruto kwa kutusaidia
Tunakurudishia asante zetu
Na pia vituo vya redio Chamgei na Kass FM
Tunasikiza habari za nchi
Asante pia kwa Ruto kutoka Chepalungu
Huwa tunamwona akiwa bungeni
Hutetea watu wetu
Watu wa Chepalungu walijua kuchagua kiongozi mzuri
Akisimama bungeni ni kama simba
Viongozi wetu tuangalie uhai wa binadamu
Viongozi wetu tuoneana huruma
Mbona hamukuonea huruma hata watoto wa shule
Hatuwezi athirika tuvumilie kwa Jehovah
Jehovah yu pamoja nasi

SUNGURA

MP

- Kweli kweli kabisa**
Kijana wa Kamoto
Na Moto Moto Jazz Band
Huwa nikiwa kwangu watu wanasema
Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Ukoraaa kabisa!
Tuliongee maneno machache
Akaniambia ana bwana
Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Samuel Chepkoko kutoka kijiji changu hapo pako aje?
Patrick arap Nyego fanya kazi mjomba
Akanipeleka usingizi kwake

15. Saa sita anun nebo kemoi
16. Ujanja netindoi kwonyichu
17. Uno ba kiplengwet
18. Koit boiyot
19. Chekukwerakwer kurget
20. Akany kukwerakwer kurget
21. Ujanja netindoi kwonyichu
22. Uno ba kiplengwet
23. Kuwalwa kulee kakemee
24. Alee ooh kakemee!
25. Ujanja netindoi kwonyichu
26. Uno ba kiplengwet
27. Kobotwo boriet ap Kaitui
28. Ujanja netindoi kwonyichu
29. Uno ba kiplengwet
30. Iyee wee arap Teso?
31. Kainenyu
32. Unee ujanja netintoi kwonyichu?
33. Kikwonge kityo!
34. kiabere kikonetin akot inye
35. asaa anetin akot inye

21. WIMBO: KWONDAP TRANSMARA

MTUNZI: SHEILA CHEROTIO

MA

1. Kalyana no kwonyi?
2. Simerib boiyot
3. Kowo bokochengat
4. Kochengat kwondo ake
5. Wilson Wilson
6. Cheng kwonda ake nebo Transmara
7. Neinget Tabushet
8. Kalyana no kwonyi?
9. Simerib boiyot
10. Kowo bokochengat
11. Kochengat kwondo ake
12. Anan iwekjike kwondang'ung
13. Ne kitai nekikustosh ak kobo menget ab kot
14. Kalyana no kwonyi?
15. Simerib boiyot
16. Kowo bokochengat
17. Kochengat kwondo ake
18. Kwonda ab Transmara
19. Angikachi elbut kotare arawet
20. Eng shoping chebo kot
21. Kalyana no kwonyi?
22. Simerib boiyot
23. Kowo bokochengat
24. Kochengat kwondo ake
25. Mainget chebechebe
26. Mainget breakfast
27. Inget chebasubuhi
28. Lunch ak cheba lagat
29. Kalyana no kwonyi?
30. Simerib boiyot

Ikafika saa sita ya usiku
Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Bwanake akafika
Akaja na kubisha mlango
Nami nikangoja abishe mlango
Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Huyu mwanamke akaniambia tumepatikana
Nikasema ooh tumepatikana!
Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Ikanikumbusha vita vya Kaitui
Ujanja wa hawa wanawake
Ni kama wa sungura
Sema arap Teso?
Jina langu
Ujanja wa hawa wanawake uko aje?
Ni ya kushangaza sana!
Nilidhani wamekufunza pia
Nitakufunza wewe pia

BIBI KUTOKA TRANSMARA

MP

Mbona bibi?
Hujechungu bwana
Ndio anaenda kumtafuta
Kumtafuta bibi mwingine
Wilson Wilson
Mtafute bibi mwingine kutoka Transmara
Anayejua shida
Mbona bibi?
Hujechungu bwana
Ndio anaenda kumtafuta
Kumtafuta bibi mwingine
Hama urudie bibi yako
Wa kwanza tunayemtambua
Mbona bibi?
Hujechungu bwana
Ndio anaenda kumtafuta
Kumtafuta bibi mwingine
Bibi kutoka Transmara
Ukipatia elfu moja itamaliza mwezi moja
Kwa matumizi ya nyumbani
Mbona bibi?
Hujechungu bwana
Ndio anaenda kumtafuta
Kumtafuta bibi mwingine
Hajui starehe
Hajui kiamsha kinywa
Anajua ya asubuhi
Chakula cha mchana na kiporo
Mbona bibi?
Hujechungu bwana

31. Kowo bokochengat
 32. Kochengat kwondo ake
 33. Akokusoti murenik alak
 34. Kwonyik chekitunii
 35. Cheinget koribin
 36. Maticham kwondo eng surait
 37. Cham kwondo eng tabiat netinye
 38. Kalyana no kwonyi?
 39. Simerib boiyot
 40. Kowo bokochengat
 41. Kochengat kwondo ake
 42. Akokusoti murenik kwonyik chekitunii
 43. Chekiker ine ilen anun mengishe anun
 44. Matiker kitye nekeilach suit
 45. Ingusu kitye ak ibeitun
 46. Sana sana nee inget murenik
47. Kwonyik chemengishe
 48. So komi cheinget nee ile
 49. Onyee! mamenye yii wee
 50. Matimutu kwonda
 51. Nekorun kuonateke ak Ezekiel
 52. Ngimii alin ba kapkazi
 53. Ya imeche tionwokicha eng Bomet
 54. Onyorchinii Chelele Music Store eng Bomet
 55. Ora no wendi Club City
 56. Akiwe Walias Kiraa inyoru
 57. Ak Saccos eng Kapsisi
 58. Unee yoh we Chelele?
 59. Aahaaaa!
 60. Werii Wilson mangalin
 61. Eng nyoo oweee
 62. Mebwat ibarjike kwonyin mandate
63. Niin makanye kuib sukuru robo eng duket
 64. Mii kwonda yu Transmara
 65. Nee rahisi nee ya
 66. Ingikaji elfut
 67. Uyoo tindae ten thousand
 68. Kwo Chebunyaa Monday Jumatatu
 69. Komaalee ngwaitab ngwek
 70. Wendii kwal sundet
 71. Nebo moit eng teta
 72. Nebo tati bob eng Chepkuyuk
 73. Nebo eng ngwek
 74. Aya, ak kwo kwal sukarit
 75. Ak kunget nekintanaitah chaik
 76. Machanik koraa kwendi cha kipimani
 77. Cha ba kakit cha ba 27 shilings
 78. Eng ngeba tililinta koraa
 79. Ngele kakiilkee, ko makali
 80. Mwete kelnyek ak kuilee subunit
 81. Eng biashara naee kochabee kanunguu
 82. Ak kochab iriam
 83. Ak koaah rabwanik
 84. Chelekit sesit nyaa
- Ndio anaenda kumtafuta
 Kumtafuta bibi mwingine
 Wanaume wengine mtafautishe
 Wanawake wa kuolewa
 Wanaojua kuchunga
 Usipende mwanamke kwa sura tu
 Umpende mwanamke kwa tabia alionayo
 Mbona bibi?
 Hujechunga bwana
 Ndio anaenda kumtafuta
 Kumtafuta bibi mwingine
 Wanaume mtambue wanawake wa kuoa
 Ukiona utadani hawa wataishi
 Usione mwenye amevalia suti tu
 Unamshika na kwenda kumwoa tu
 Wakati mwingi wanaume wanajua wanawake wa
 kuoa
 Mwanamke anayeweza kuishi
 Lakini anajua wenye hawawezi kuishi nao
 Onyee! Huyu hawezi kuishi
 Usimlete mwanamke
 Ambaye atafukuzana na Ezekiel
 Ukiwa kazini
 Ukitaka nyimbo hizi huko Bomet
 Hupata kwa Chelele Music Store huko Bomet
 Njia inayoenda kwa Club City
 Ama kwa Walias
 Na Saccos huko Kapsisi
 Hapo iko vipi Chelele?
 Aahaaaa!
 Kijana Wilson sikudanganyi
 Eng nyoo oweee
 Usiwe na haraka kwa kupigania mwanamke
 aliyepevuka
 Ambaye hawezi kununua sukari robo kwa duka
 Mwanamke yuko hapa Transmara
 Ambaye ni rahisi sana
 Ukimpatia shilingi elfu moja
 Ni kama ana shilingi elfu kumi
 Anaenda Jumatatu soko ya Chebunyaa
 Hawezi kununua mafuta ya mboga
 Bali anaenda kununua mafuta
 Yaliyoko tumbo ya ng'ombe
 Ya shilingi thelatini huko Chepkuyuk
 Na kuja kutumia kwa mboga
 Tena anaenda kununua sukari robo
 Na anajua jinsi ya kuweka
 Pia majani anaenda ya kupima
 Iliyoko ya karatasi, inayouzwa shilingi 27
 Na tukienda kwa usafi
 Tukisema tunajipaka mafuta, sio ghali
 Anaoga na kujipaka pofu ya sabuni
 Na biashara anayofanya, anatengeneza kanunguu
 Na kuunda Iriam
 Na kupika viazi vitamu
 Takriban nane**

85. Ak kwa barabara
 86. Matebenin kiaketugul
 87. Matebe mwaita nekiileke, ileke subunit
88. Akot chumvik, ko matabu eng nee
 89. Imuche akot kobaishee
 90. cheba teta kontee ngwek
 91. Matebe biasharit nang'ung na ba ngokainik
 92. Kamache kitwe iribkek
 93. simetachike chaba komosin
 94. Engele koit ngoraik ohh, cheba Jubilee
 95. Mii marindok, longishek, kinyasainik
 96. Ak kokali ba mianne
 97. Ak komeche pair nne
 98. Saa saa, yeee
 99. Metobaininii
 100. Barke ak neno nebo Transmara
 101. Lemasite akot kelek
 102. Kila asubuhi meche golgate golgate
 103. Keikei neame rabuonik
 104. Ak komumul kotit
 105. Ak korii sokek, akosite kelek
 106. Ak kowaa
 107. Kwonda nekarani

**Na anaenda barabara kuuza
 Hawezi kukuuliza kila kitu
 Hawezi kuuliza mafuta ya kujipaka, anajipaka
 sabuni
 Hata chumvi, sio shida kwake
 Anaweza hata kutumia
 Chumvi ya ng'ome kwa mboga
 Hawezi kuuliza biashara yako ya kuku
 Kwa hivyo uchungane
 Wanawake wa upande ule mwingine
 Unajua vilevile kuwa kuna nguo za Jubilee
 Kuna sketi, suruali ndefu na fupi
 Na ni ghali, shilingi mia nne
 Na anataka jozi nne
 Saa saa, yeee
 Huwezi kutoboa
 Afadhali uoe wa Transmara
 Hawezi hata kupiga mswaki
 Kila asubuhi anataka dawa ya meno
 Afadhali anayekula viazi vitamu
 Na kufunika mdomo wake
 Anavunja matawi, na kuswaka meno yake
 Na kwenda
 Ni bibi mzuri**

**22. WIMBO: MEYAT KUTIT
 MTUNZI: KOTOMBULULDO
 MA**

1. Kiakass akot cheng'lali uyo rahisi neyaa
 2. Len kinyo buch
 3. Kinyoo koronik mii
 4. Kotionate nyikanatet neba bikap Transmara
 5. Makiurorane korani
 6. Tukuk che new
 7. Kotombululdo ak Bezo plus Game
 8. Meyat kutit
 9. Ingalale Transmara neamenye
 10. Kiakass ain eng station
 11. Ongalale Transmara
 12. Kiakass ake nelenate
 13. Transmara komi kwonyik cheseretos
 14. Iileke mwaitab teta, mondai koreik
 15. Kiakass ake nelenate
 16. Transmara komi kwonyik cheileke mwaitab teta
 17. Mochezanee, we!
 18. Meyat kutit
 19. Ingalale Transmara neamenye
 20. Kiakass ain eng station

USIONGEE VIBAYA

MP

**Nilisikia wanaoongea kama ni rahisi sana
 Wanadani ilikuja bure
 Dunia hii ilikuja
 Kutokana na heshima ya watu wa Transmara
 Usichezee dunia hii
 Vitu mpya na
 Kotombululdo na Beko na Game
 Usiongee vibaya
 Kuhusu Transmara, mahala ninapoishi
 Nilisikia kwa stesheni juzi
 Wakiongea kuhusu Transmara
 Nilisikia mwengine akisema
 Transmara kuna wanawake wafukara
 Wanajipaka mafuta ya ng'ombe na hawana nguo
 Nilisikia mwengine akisema
 Transmara kuna wanawake wanajipaka mafuta ya
 ng'ombe
 Msiwachezee, we!
 Usiongee vibaya
 Kuhusu Transmara, mahala ninapoishi
 Nilisikia kwa stesheni juzi**

21. Ongalale Transmara
22. Ochameke my wife, Sharon
23. Neachame is, kobun Nandi eng Transmara
24. Meyat kutit
25. Ingalale Transmara is
26. Eng amwawak
27. Transmara emet neemey
28. Mie minutik
29. Miten tukaa chekoron
30. Miten lakok chesomansot
31. Meyat kutit
32. Ingalale Transmara neamenye
33. Kiakass ain eng station
34. Ongalale Transmara
35. Eng amwawak
36. Transmara mite lakok chesomantos
37. Ba minutik Transmara
38. Emet nemey emet nelalan
39. Emet nemey emet burkey, oh chorwenyu
40. Meyat kutit
41. Ingalale Transmara neamenye
42. Kiakass ain eng station
43. Ongalale Transmara
44. Ochameke Chosin Milimani
45. Katwa kiraa akot Sonyi
46. Ak Keitany eng Siroo
47. Katwa akot Kipkemboi
48. Ak Nandik tugul eng Class
49. Mii korenyu Transmara
50. Ngobaibaiteke Sitony alabtani komi Chamgee
51. Kobaibaiteke teacher inlaw Bore Mr.
52. Kobaibaiteke bik tugul chemi Kitwek
53. Mongalale Transmara, nekichamme
54. Kiakass ake nelenate Transmara ko rabwanik
55. Nkoker chito uyo mabanganat
56. Koit kole nyaa alinta
57. Transmara moitab moait
58. Dj Weso ketururu anun raa
59. Tuguk chekoron kabisa kesit is
60. Meyat kutit
61. Ingalale Transmara neamenye
62. Kiakass ain eng station
63. Ongalale Transmara

Wakiongea kuhusu Transmara
Habari ya bibi yangu, Sharon
Ninayempenda, anatoka Nandi huko Transmara
Usiongee vibaya
Kuhusu Transmara
Waja niwaambie
Transmara ni pahala pazuri
Kuna nafaka
Kuna ng'ombe wazuri
Kuna watoto wanaosoma
Usiongee vibaya
Kuhusu Transmara, mahala ninapoishi
Nilisikia kwa stesheni juzi
Wakiongea kuhusu Transmara
Ngoja niwaambie
Transmara kuna watoto wanaosoma
Transmara imejaa nafaka
Pahala pazuri na joto
Pahala pazuri na joto, oh rafiki yangu
Usiongee vibaya
Kuhusu Transmara, mahala ninapoishi
Nilisikia kwa stesheni juzi
Wakiongea kuhusu Transmara
Habari ya Chosin Milimani
Pia na Sonyi
Na Keitany na Siroo
Na pia Kipkemboi
Na Wanandi wote
Kwangu ni Transmara
Sitony wa Chamgee aufurahie wimbo huu
Pia Bore Mr. aufurahie
Watu wote wa Kitwek waufurahie
Mسیونgee kuhusu Transmara, tunayoipenda
Nilisikia mwingine akiongee kuwa Transmara
wanakula viazi vitamu
Mtu ukisikia unadani hawajajipanga
Watahesabu kuwa huko ni kubaya
Transmara mahala pa wanawake
Dj Weso umecheza leo vizuri
Vitu vizuri sana, ulifanikiwa kweli
Usiongee vibaya
Kuhusu Transmara, mahala ninapoishi
Nilisikia kwa stesheni juzi
Wakiongea kuhusu Transmara

23. WIMBO: MEUS MURENIK
MTUNZI:

MA

1. Kwonyit ku murenik
2. Kwonyit ku murenik
3. Kwonyit kwonyit meus murenik
4. metit ap kaa
5. Kwonyit kwonyit meus murenik
6. metit ap kaa
7. Sikeamshe ache kumurenik
8. Sikeamshe ache kumurenik

MSIPIGIE KELELE WAUME WENU
SHEILA CHEROTICH

MP

Wanaume ni sawa na wanawake
Wanaume ni sawa na wanawake
Wanawake msipigie wanawaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Wanawake msipigie wanawaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Wanaume ndio wanaotulisha
Wanaume ndio wanaotulisha

9. Kusomanso lakok kumurenik
10. Kusomanso lakok kumurenik
11. Kwonyit kwonyit meus murenik
12. metit ap kaa
13. Kwonyit kwonyit meus murenik
14. metit ap kaa
15. Ya kisete luket kumurenik
16. Ya kisete luket kumurenik
17. Yalo anun kerib sikuribech
18. Yalo anun kerib sikuribech
19. Kwonyit kwonyit meus murenik
20. metit ap kaa
21. Kwonyit kwonyit meus murenik
22. metit ap kaa
23. Ongerib murenik sikuribech cheee
24. ba maana murenik
25. Kwonyit kwonyit meus murenik
26. metit ap kaa
27. Kwonyit kwonyit meus murenik
28. metit ap kaa

Wanaume wanatusomeshea watoto
Wanaume wanatusomeshea watoto
Wanawake msipigie wanawaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Wanawake msipigie wanawaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Wao ndio utulinda
Wao ndio utulinda
Kwa hivyo tuwachunge wanaume
Kwa hivyo tuwachunge wanaume
Wanawake msipigie wanawaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Wanawake msipigie wanawaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Tuwachunge wanaume halafu watuchunge
Wanaume ni wa maana
wanawake msipigie wanaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia
Wanawake msipigie wanaume kelele,
Wao ni viongozi wa familia

24. WIMBO: MEUS KWONDO

MSIPIGIE KELELE WAKE WENU

MTUNZI:

JOYCE CHEMUTAI

MA

MP

1. Nusu Kibira oya katika
2. Meus kwanyit murenik, wacha
3. Meus Kwando nebo kot mama toto
4. Cham i bak
5. Mama toto koyalo irib kotililit
6. Simesubatet chebabich chikekirib
7. Meus Kwando nebo kot mama toto,
8. Aljii tukuk chemache, mama toto, ngoriet
9. Korat medit ak konee kuu chebabich
10. Kolach ngoriet nekait mama toto
11. Ak kimutate kokertat
12. Meus Kwando nebo kot mama toto,
13. Matiloitu mama toto, kemande sibiweke
14. Akimwachinii amukase matibirabir
15. Kergee kwanyik, pate irip nengun
16. Meus Kwando nebo kot mama toto,
17. Wachana ; tabia mbaya
18. Aljii bendo aku nee, nyamchom
19. Makenu subembe, makenu subembe
20. Meus kwondo, wachana
21. Meus Kwando nebo kot mama toto,
22. Meus kwondo murenik, meus kwondo
23. Meus kwondo nebo kot, mama toto
24. Rip kotililit, simesubate chebabich chakikerip
25. Meus kwondo nebo kot, mama toto
26. Cham kwondo uyo kingemutu
27. Songa na Chelele

Nusu Kibira cheza
Wanaume msiwapigie kelele wanawake wenu
Msimpigie kelele mama watoto wako nyumbani
Mpende sana
Lazima umchunge mama watoto awe safi
Halafu usianze kuwafuata waliochungwa
Msimpigie kelele mama watoto wako nyumbani
Mnunulie vitu anavyohitaji kama nguo
Asuke nywele kama wengine
Avae nguo za kisasa
Na umtembeze atalii
Msimpigie kelele mama watoto wako nyumbani
Na mama mtoto, ukitoka urudi haraka
Ongea naye, usimpigepige mkeo
Wanawake wote ni sawa, chungu wako
Msimpigie kelele mama watoto wako nyumbani
Wachana na tabia mbaya
Bibi yako umnunulie nyama
Subembe hasemi uongo, Subembe hasemi uongo
Usimpigie kelele bibi yako
Msimpigie kelele mama watoto wako nyumbani
Msimpigie kelele bibi yako
Msimpigie kelele mama wa watoto
Umchunge akue safi ili usianze mpango wa kando
Msimpigie kelele mama mtoto
Mpende mkewe kama ulivyompenda siku ya
kwanza
Songa na Chelele

28. Baibaiteke Mr. and Mrs. Chemegei

Huu wimbo ufurahiwe na Bi. na Bw. Chemegei